DINU NICODIN

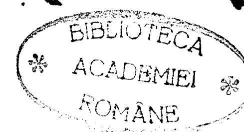
LUPII

ILUSTRAȚII DE AUTOR

VIGNETE DE T. M.-B. și PITZY

FOTOGRAFII DE ERNST STAUS

«Le soleil de ma vie, en s'abaissant vers l'horizon, me donne une espèce de seconde vue: car les événements à venir projettent au loin leur ombre devant eux».

CAMPBELL

„Difficile est satiram non „scribere".

JUVENAL *Sat. 1—30*

Umbră umedă 'n casă, am eşit să mă plimb oleacă, să mă mai încălzesc puţin; aici în munte simţi mai mult nevoia. Solarul arată ceasurile 3 jumătate, — mai e vreme până 'n seară.

Şi — aşa mă plimb şi mă gândesc, mă gândesc..., — nu m-ă g-â-n-d-e-s-c la n-i-m-i-c!

Vine. 'Mi amintesc... l'am zărit de cum am sosit. Stătea smerit, după un pom din preajma bătăturii, alb de par'că picase într'o varniţă; cu ochii lui mici cercetători mă măsura din creştet până 'n tălpi, nici duşmănos, nici cu prea mult drag.

Şi-aleargă... vine, ce bucurie mare l'a găsit!? — să zici că ne-am cunoaşte de totdeauna şi ne-am regăsit! Mărturisesc... de firea mea îs cam sălbatec şi cunoştinţile -astea noi,... dar n'am ce face, îi lângă mine. Şi mergem împreună şi spune, spune.., nu 'l tălmăcesc prea bine aşa mai dintr'odată. Meleaguri până mai eri străine, sînt

limbile 'ncurcate aici, şi dac'auzul nu 'ţi-e deprins încă, apoi cu greu pricepi ce ţi se spune. Şi-i umblă gura... şi trăncăneşte, spune..., atâta vorbărie n'am întâlnit de mult! Şi tot nu-l pot pricepe, 'mi vâjie 'n urechi trei limbi-amestecate, le strigă, le 'mpleteşte, m-a 'nebunit, mă ameţeşte; sunt şi puţin trudit de-atâta drum: trei zile încheiate, plimbarea pân' la «*Borviz*» la izvor, a pus capac la drum!

In marginea potecii mai sus, o bancă.

M'aşez, s'aşează lângă mine; n-a contenit din gură. Nu spune.., latră! Oi vrea sau nu, deacuma trèbui să-l ascult, aşa e sorocit pesemne.

Alerga demult să mă 'ntâlnească, 'mi spune; plecase ca să tragă-o raită până 'n vale, şi mi-a zărit cămeşa albă printre pomi, şi într'un suflet s-a întors. Şi gâfâe şi spune.., 'l înţeleg pealocuri, grăieşte mai domol.

'Mi spune că 'l omoară-urâtul şi s-c-â-r-b-a de multe lucruri, de oameni îndeosebi. — Gândeşte... pentru doi?! M-a luat tălmaci, duhovnic, 'l văd pe drumul spovedaniei de-amu. Dar... mă priveşte cu atâta simpatie, cu... prieteşug aş spune, şi se frământă, spune, din ochii lui, când nu 'nţeleg, pricep ce vra să spuie. E măsurat în gesturi, socot că nu-i lipsit de-o creştere 'ngrijită; latinii sînt limbuţi de felul lor, să fie tot din neamul lor? Nu 'mi dă răgaz ca să rostesc o vorbă, şi mie... 'mi place să tac.

Mă lămureşte: a fost născut la *Buda*, părinţi-i erau nemţi, germani, în treacăt pe acolo. Maică-sa artistă la şantan; un varieteu cu numere savante, şi ea l-a învăţat,

de mic, o sumă de lucruri importante, — s'a prăpădit de mult, iar tatu-su hoinar s-a dus pribeag prin lume, şi aş'a rămas orfan curând.

Un preot din cei uniţi, smerit şi pravoslavnic, l-a luat

sub ocrotire, 'l îngrijea ca un părinte şi dela el mai ţine minte cum trebuie să stai cuminte, cum să ghiceşti un gând, să nu prinzi-adevărul doar după buze, să 'l cercetezi în ochi, în interes, pe frunte. Dar... popa-era bătrân, s-a prăpădit şi el. Avea o ţiitoare, — să 'l ţină de subsuori când petrecea din casă la umblătoare, afară în ogradă. Vrâstnică, cu capu 'nfundat în cărţi,—nu bisericeşti, «romane!» — sanchie. zgârcită, ipocrită. 'L giugiulea cu vorba, şi-aşa l-a iscodit să stea mai mult în casă. Era flăcău, şi 'n... casă toată ziua să clevetească începuse lumea toată pe... socoteala lor; le pricepea pe toate şi îi era ruşine.

A năpustit căminul; 'l otrăvise atâtea svonuri murdare, despre el şi guvernanta isterică, citeaţă şi sanchie.

II

„Incepând la talpa însăşi a
„mulţimii omeneşti
„şi suind în susul scării pân'
„la frunţile crăieşti!"

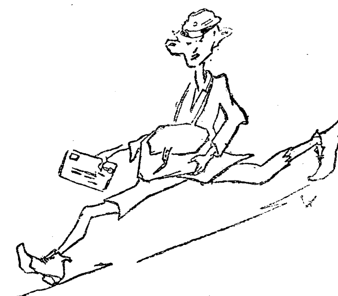
EMINESCU

Şi... cum le spune toate! — de-acu 'l ascult.

Plecat în lumea largă a hoinărit şi el, o vreme 'ndelungată. Prin şcoli... puţin,—«acolo nu-i de haimanale!» Şi mă surprinde vorba aspră ce spune despre el, dară... povestitor cinstit o spune c'a fost aşa, şi gândul mă în-

toarnă spre altă... haimană, un scriitor de seamă şi mare haimană, *«London»!*, şi interesul să-l ascult m-a prididit de mult.

Da, pe străzi, pe maidane, prin fel şi feluri de localuri; şi 'n casa lor cu traiul lor, aşa a învăţat ca să-i cunoască pe... oameni cu deamănuntul. Şi... îi cunoaşte,— pare.

Hâlbar, l-au dus paşii prin toate-ungherile târgului; adăpost 'şi găsise 'ntr-o şură uitată, din dosul poştii, acolo. Umbleţ şi vrednic din fire, decum se lumina de ziuă,—'mi spune, o şi croia la drum. Aveau, pân' la o răspântie aceiaşi cale, el şi unul şui, de 'l băteau vânturile toate şi-o geantă mare 'l bătea pe şale.

Vecinic grăbit; nu pricepea dece se-oprea la trei-patru case una, 'ntruna, tot scotocind în teşcherea, 'mpărţind pachete şi scrisori, — a priceput că domnu-i... «factor». Târziu, pe-acelaş drum mereu, s-au prins cu prieteşug.

Şi câte-odată 'l petrecea şi pân' acasă. Azi aşa şi mâine iară, femeia lui şi el n'aveau copii, flăcăul le-a plăcut şi ea îl desmierda; — s'a aciuiat în casa lor şi a rămas la ei.

Şi zilele treceau senin şi vremea curgea mòlcom. Venea la ei în casă un domn tăcut, blajin şi subţirel, purta mereu acelaş rând de straie; cu vorba cumpătată şi înceată, privind mereu în jos, părea că iscodeşte. Pe stradă însă.., pe la răscruci şi unde-i forfoteală, l-a prins odată îmbolдind cu cotu 'n sâni pe o cucoană grasă şi iară altădată pe una bondoacă şi pieptoasă. In seara când veni în casa lor întâia oară, decum intră se prinse-a săruta cucoana; era să-i sară 'n beregată, când factorul intrând pe uşă, i-a spus pe limba ungurească: — «Nà, ia sara b-u-n-ă, mă cumnate!» atunci abia a priceput că-i frate, 'mi spune. Dormea acolo câteodată, aveau doar casă mare, trei odăi cu cuhnie cu tot.

Intr'o zi târziu spre sară, zarvă mare 'n mahalà, din băutură 'n ceartă, un tregher dela ţug a 'njunghiat un felcer, — l'a ucis. Erau la masă, el alături. Bătea în uşe de afară, s-o scoată din ţâţâne; Nea Jojka factorul deschise uşa, un aprod şi o catană 'l căutau pe Gheorghe-Baci, să vină la-autopsie. Findcă cumnatul lui Nea-Jojka era acolo substitut de procuror. Aşa a prins a'l cunoaşte, de-atunci, demult. Nu că 'l făcea prea mare haz, 'l pricepuse dintruntâi cu inima 'ndoită, se 'ngăduiau mai mult.

El mai retras din fire şi domnul substitut urcând

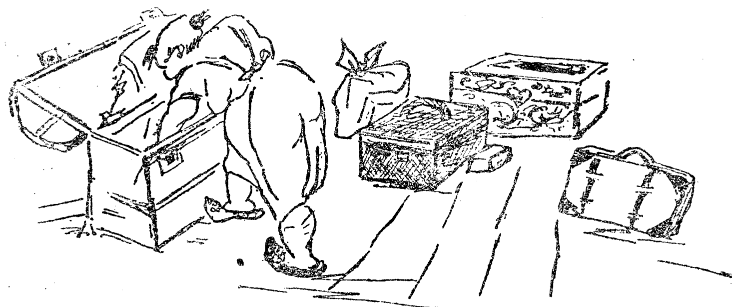
mereu la deal, încet dar fără şovăire, tot strecurat printre măriri şi grofi. Şi s-au certat odată mai din nimic; era 'n ajun de sărbătoare şi Gheorghe-Baci pleca la vânătoare, avea cu el şi o cotârlă cu coada mare, roşcată şi lăţoasă, prepelicer păsemne, şi javra s-a rânjit la el şi mai era să 'l muşte, şi Gheorghe-Baci a mângâiat tot pe cotârlă, şi asta i-a ajuns!

Şi a venit rezbelul. S-a 'mpuţinat mâncarea, de-acu şi oasele se împărţeau în trei, în patru, era nevoie mare, dar nu ţinu prea mult.

Primiră într'o zi poruncă să plece 'n plaiul jos, spre Clàdova. O seară înainte s'au despărţit de Gheorghe-Baci; ţintaş cu rânduială, se angajase singur «volintir» pe front. In sear' aceia a venit cu-o flintă lungă, poruncită într'adins cu fernglas peste ţeavă, cu cruce rânduită să ţintească 'n frunte pe valah. Şi a plecat. In urmă au aflat, din blokhaus, din adăpost îi însemna pe frunte şi Arhanghelu-i... primea pe ceia lume. I-a arătat şi lui, pe piept strălucitoare răsplata Cezar-crăiască. Pe-o panglică 'mpletite culori negri şi galben, purtau medalia credinţii: — «Vezi ucisese», 'mi spune, — «pe frontul din Izonzo opt talieni şi în Carpaţi o sumă de valahi!»

In Serbia au dus-o bine, norocu le-a 'nlesnit să cadă 'ntr'un ţinut din satul lor şi ei erau tot sârbi, acum veneau la casa lor; ai casi-erau plecaţi, răstriştea-i alungase. Se unguriseră puţin e drept, dar sânge-bragă nu se

face, erau acum în neamul lor. Un sat micuţ şi-o poştă mică; el hoinărea pe drumuri, Nea-Jojka fervăltea Oficiu, cucoana strângea.., gospodărea prin casă; şi... la ureche 'mi spune: — «şi se prostea c'un feldwebel de aţă şi mai veneau şi alţii 'n casă, — era aşa o veselie!»

Şi s'a sfârşit răsboiul findcă 'ncepuse-o rezmeriţă; plecaseră 'ndelete cu tot ghepecu 'ntr-o boccea, au strâns la geamantane, lăzi, sipeturi; era şi grabă mare-zor, se odihniseră la Corfu sârbii şi se 'ntorceau acasă, grăbiţi şi pricăjiţi; mânau aprig din urmă şi sobot nu era să 'ntârzii, şi-aş'au plecat în grabă.

La Temeşvar aflară, sosiseră Valahi la Deva, — şi mai aflară că tot Valahii, — «Trăsni-ar Dumnezeu»! aşa strigau Nea-Jojka şi Cucoana, — se năpusteau spre Buda. La Cluj «Conţiliu-Dirigent» ocârmuia nevoia,

dar bucurie mare! tot acolo-aflară, Gheorghe-Baci era 'n Conţiliu: «dă jură şi finanţ»!

Şi-aşa purceseră acolo. Şi a venit şi pacea, de-acu erau «români» cu toţii, decând visau să fie iar ceva!

III

„Non est de pastu ovium quaestio,
„sed de lana!"

PIU II

M'am prins ca să-l ascult cu drag; 'şi mută povestirea din loc în loc, tot pe ţinuturi noi şi 'mi aminteşte povestea 'ntregului răsboi.

Scot o ţigară, — n'am chibrit. Din ochi mă 'ntreabă: «N'ai?» şi-a şi pornit, o vijelie pe potecă, o goană 'n jos, o grabă 'n sus, s'a şi întors; politicos negreşit dar... prea; 'mi-aduce 'n gură, — ce obicei!? cutia 'ntreagă cu chibrituri, îi mulţumesc şi îi ofer, nu fumează, dar... gura-i toacă.

'Mi spune: — «Conţiliu pretindea c-a 'nfăptuit «*Unirea*», şi Brătianu brambura striga c'armata de Valahi a 'nfăptuit-o şi Domnul să-i descurce! Aşa veni porunca din *Bucureşti* în urmă, Conţiliu ca să plece; se străduiseră o vreme să se 'mpace, degeaba toate. Baci-Gheorghe opintise, tocmai spre Cronstad, o caravană

'ntreagă de coroane stampilate 'n grabă, — le-a confiscat şi le-a cărat... acasă spre pază şi a demisionat. Aveau dreptate cei din Capitală! Noi stam nedumeriţi», 'mi spune, — «aveam de toate, vezi dorul însă ne mâna la... *Buda*, că sânge apă nu se face!

Se înjgheba la *Bucureşti* orânduiala, bună. Lipseau de-un an, mai mult la Jeşi, şi Vodă şi dregătoria 'ntreagă. O piatră pui întâi atuncia când clădeşti, cu legea 'ncepi orânduiala, dar jura-i jură! şi făr' de carte, n'ai nici parte! Semeţi or fi Valahii dar intelectualitate, carte — n'au, nici jură. Le trebuia dregătoria 'naltă şi pură de păcate, şi n'au oameni de jură, nici n'aveau! Cu dor de trudă şi dreptate Gheorghe-Baci intră şi «volintir de... jură» şi Vodă 'l sprijini cu drag; 'l socotea om bun şi priceput şi încercat la toate. Şi-aşa porni din nou la drum şi 'n ţara asta. Ai noştri, Nea-Jojka, ţaţa, — tu, zii: «*Donitza*», aşa-i zice acum — noi aşteptam ceasul ăl bun, că Gheorghe-Baci 'l prorocise.» Şi a tăcut.

„Hic niger est; hunc tu, Rumane, „caveto!"

HORATIO Sat. 1. 4

Atât cât să răsufle şi iar începe:

— «De-acum pârâu-i râu şi mare, aproape l'ai văzut crescând mai dintr'odată, aşişderea cu ţara ta, cu-a noastră!» 'mi spune.

A răguşit, 'l năpădeşte-o tusă; 'l bat încet pe spate, încetişor. Şi mă priveşte blând.

— «Mai am să-ţi spun», 'mi zice, — «tu mă 'nţelegi!? Baci-Gheorghe stă la Bucureşti acum şi vara la Castel, aici. Ii ştiu şi casa lui acolo, le schimbă 'ntr'una, cunosc vre-o trei, pe cea din urmă încă, spre parcul Carol, tot acolo are muzăul de fiare împăiate; o casă 'n curte, ferestre cu grătare şi lacăte la uşi, când pleacă. Am fost la Bucureşti cu ţaţa.» Povestea 'ntreagă mi-o spune altădată, răsuflu.

— «Dejunu 'l ia la-un doftor mare, ăl mai mare; om bun şi drept, milos de veri-ce fiinţă, ocrotitor de oameni şi lighioane.» A fost şi-acolo 'ntr'o zi, dar l-a lăsat cu-o fetişcană în maşin' afară. Fata din casă, o jupâneasă mândră, Emilia o chiamă, i-a poftit în casă pe... altă scară, a vrut ca să le dea şi de mâncare, porunc' avea dela stăpâni; aşa-i dichisul casii lor pe toţi să-i ospăteze, — i-a spus.

I-a fost ruşine ca să intre şi au răbdat de foame; fetiţa din maşină răbda mai mult în frig, avea o bluzuliţă doar sub mondirul ferfelit şi se lăsau alene fulgii de zăpadă din văzduh şi era frig. Şoferul Hanţ, stăpânu îi dăduse *5 lei* pentru dejun, îi da mereu când nu uita, — plecase ca să mânce şi le lăsase 'n grije, s'o păzească, maşina lui.

De-acolo au purces colind, tot pe la slujbe: la casa cea mai mare, dihai binà pe cheiul gârlii, acolo a aflat:

dreptatea se 'mparte. Apoi la Ministerul de Domenii; «Conțiliu-Agrar», așa părea că-i zice; la poartă o sumă de jălbari cu fețe 'ngrijorate, în mâini petiții și biștari. S-au dus pe Grivița, la «Poduri», de-acolo-au luat și-un geamantan, un «radio»; — n'au zăbovit prea mult, nici-ici-nici-colo, era zi 'ntâi și adunau, și-apoi au mers la Banca Generală, la Casa de Depuneri... O geantă plină cu parale 'ncovoia stăpânul.

A doua-zi la Minister, — țața era la Giurgiu, el a rămas cu *dânsul*. A fost ocară mare și mai pățise-odată una: era sub-secretar un domn, Nea-Chircu, da, — s-au dus să ceară gologani pentru o carte și 'ncă una, și ștofe-zahăr pentru brigadieri. Și domnul le-a cetit rapoarte, a scris și-a adunat la zdelci semnate un pachet, le-a spus că n'au habar de sărăcia generală, c'a înțărcat «vaca cu lapte»! De data asta nu le-a dat biștari. Abia de s-a 'nvoit ca să-i aprobe contractu cu reviru, și aista 'n silă.

De astădată fu mai rău, era acum sub-secretar un Craiovean isteț și potârcos, și cum striga la ei! dar drept avea dreptate! Pe ce, nici el nu știe, i-a cerut «și mintenaș», 'mi spune, — «să se cărăbănească din postul de Conțiliir-Agrar și Baciu-Gheorghe bà, n'avea habar. Și pântecosu s-a răstit, a scos trei acturi-patru, i-a spus: — «le dau buluc pe toate și în vileag te dau!» și... a 'nmuiat-o Baciu, știa de bunăseamă el ce face. Și schimb

pe schimb, a luat trei-sute-patru-zeci de mii, dimisie plătită, să țină minte Statul! I-a dus la B-ca Generală.»

N'avea dreptate grosu, toate's cu trudă. El, vecinu-mi după bancă, le crede altfel, — nu cred ca el! 'Mi pare pătimaș, puțin.

Și gura-i merge... moară: Aici a înființat o «școală superioară de brigadiri», — văzui, în vale lângă râu proptită 'n munte, știu. Sunt mulți, au fost vre-o douăzeci și trei, sunt șaisprezece-acuma, toți studenți. Au locuință, masă, casnă și morală, în fiștecare zi o oră plină. Și «jură» 'nvață toți. Dar, le-a scăzut bugetul așa netàmnesàm.

Don' Jojka îi «direktăr», mi-a spus-o dumnealui. Să cred ce vrau, — 'mi zice, 'mi dă răgaz mai încă-o zi 'n Castel... «și-apoi plimbare!» Nu 'mi lămuresc, dar am răbdare.

Pe Jojka 'l iubește, îi necăjit sărmanul! Dece-o fi trist? Cu două zeci de mii pe lună, — destul pentr'un «direktorat», 'mi pare? Și pe-äia-i împarte, 'mi spune. Cu cine?

Pe alt cumnat, pe Ciugulici, tot el l-a înstărit la stat, conduce jos cantina:

— «Slănina, carnea și făina, le vin de jos, în dar!»

Și nu le cred.

— «Asta-i nepoată dreaptă, au fost și... dealel'alte nouă, bătute măr și jăcmănite, smulse de păr și rupte,

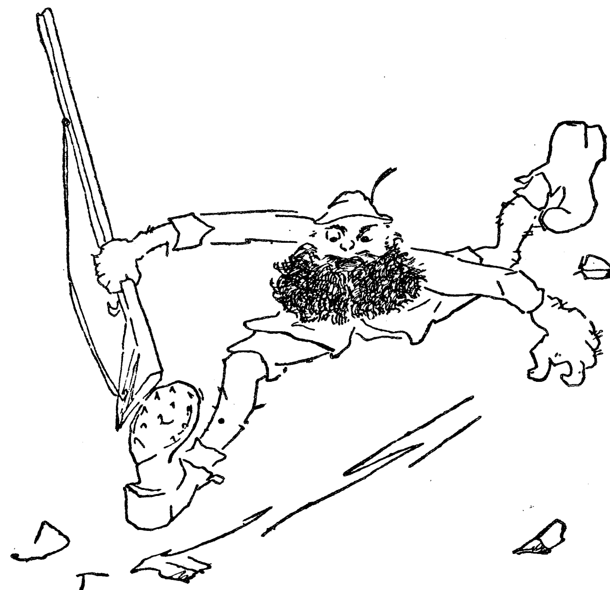
s-au dus nebune pe cărare 'n vale la... Vişău. Aşa le giugiuleşte, îi aprig la amor!»

'Mi-e silă, prea cleveteşte într'una! Minte. 'L ştiu doară de mult, e om cuminte, blajin, cu frica 'n Dumnezeu şi frica de păcat! Eu i-am văzut muzeul, o falá pentru neam, şi trudă, crudă-osteneală pentr'un singur om şi dă din buzunar, mi-a spus-o singur.

Dar pas' să tacă. Nu'l mai ascult. Tot trăncăneşte...

— «Ce vânt te-aduse-aicia, sus pe munte? ce-ai căutat tu la *Slănina?!* Nu crezi? Aşteaptă şi-ai să vezi ce-au mai păţit şi alţii, tot musafiri din Bucureşti şi de aiurea. Barbu-Ştefan, un chipeş vânător. Alt domn.., nu că vâna, dar prindea peşti. La pescuit mai meşter nu-i ca el şi vorbă blândă, când povesteşte cântă. 'L chiamă... ei! trebuie să ştii, un domn cărunt şi am aflat îi scriitorul cel mai deseamă din regat. Dar, nu i-a mers în plin cu dânsul, a cam spurcat-o zic, — poate-ai aflat?!

Venise omul — domnul, cu încă un boier, cam tuciuriu la faţă dar limpede la suflet! Istratty-i zice. Că doară îi cunoşti! Aveau dichisuri multe, tot pentru pescuit. Abia descălicaţi aicea, s-au dus boerii într'un suflet la Castel, să lase-o vorbă c'au sosit, un «bun-găsit!»,—aşa se-obişnuieşte în regat şi drept socot că-i bine şi frumos. Stăpânul i-a primit cu dor, cu drag, aşa primeşte el. Boerii au plecat la treaba lor, la pescuit; aşa fuseseră 'nvoiţi. In urma lor Baci-Gheorghe a repezit cinci pădurari cu flinte şi porunci ca să-i alunge depe-aici. Şi simbriaşii i-au ajuns. Le-au zis, — domnul cărunt a ascultat la tot ce au spus, părea înfuriat. A întrebat pe pădurar, pe-al mai bărbos, — ai să-l cunoşti, l-a întrebat: — «Ai hârtie şi creion? — scrie! Să pui pe Excelenţa-Sa să'şi ungă buzele cu alifie întâi, să vie să mă pupe 'n...!»

Jur, m-am tăvălit de râs! Aşa s-a potolit Baci-Gheorghe atunci, mai mult n'a îndrăznit cu ei, cu dumnealor.

Un alt boier, s'a prăpădit sărmanul, era... era Oberverwalter la Brâncoveneasa, a fost poftit şi el, şi au venit cu toţii în maşina lui grămadă; necaz pe drum din bere-

chet, au rupt la arcuri tot într'una, că vezi... stăpânu, cu griji la toate, 'l rugase ca să 'ncarce tot în maşină o mie de ocale de zahăr tos, ce căpătase pentru şcoală. L-a vândut. Vânat n'au întâlnit. Când caţi la cerbi, pe *Falger* 'l apucă tusea, aşa-i porunca, vânatul fuge când l'aude.

Aşa păţi şi Windischgraetz; — cu Berowitz-baronul i-a mers mai greu, era hiclean şi învăţat la pirş. Şi iar te 'ntreb, ce-ai căutat aici? Dracu te-a îndemnat să vii!?»

IV

„Mutato nomine, de te fabula „narratur".

HORATIO Sat. I

Mi-a spus multe şi mi-ar fi spus încă. Aşa mi-a 'mpuiat capul. Deodată-a tăcut. Un scârţâit de pietriş sub paşi, pe aleea din fund, un glas piţigăiat, o umbră de omuleţ în haine verzui:

— «Eventual ştaţi de vorbă cu reşpectivul? E limbut şi tare gheşait! *Leu* kennst du den Herr?»

Şi «*Leu*» 'şi pufură pămătuful din coadă, se gudură, râde. Uitasem să spun că vecinul meu după bancă-i căţel, dar nu ştiam cum 'l chiamă. Domnul Direktor-Jojka m-a lămurit.

Şi 'mi mai spune tot D-l Jojka că maica lui Leu, în slujbă la un clown, petrecea după serviciu cu... câini hoinari, înainte, pân' nu-l avusese pe Leu. Şi-aşa «reşpectivul», dela un pudel se alesese cu smocuri de fire 'ncreţite prin blană; o javră pipernicită dela plăcintarul din colţ acolo la *Buda*, corceală... dintr'un «cotei», îi hărăzise prin moştenire picioare sucite şi scurte şi trupul lungit.

Păstrase urechile lui tat'su, tot dela el se-alesese hoinar şi ştrengar, şi dela maică-sa, de-un neam ca şi tat'su tot Spitz, păstrase părul: rochia 'ntreagă părea ninsă de albă. O sumă de giumbuşlucuri 'l învăţase tot măsa, tot dela ea moştenise şi ochii deştepţi şi vioi.

Pe vară l-au tuns peste trup, să nu'şi piardă de zăduf limba din gură; acolo la Sighet varmu-i peste măsură. Zglobiu, neastâmpărat a fugit cu capul şi coada netunse. Aşa l-au pocit!

...Părinţii 'n vileag cu răstriştiile lor şi multe păţanii nebănuite... toate să le spuie...? Asta nu-i place lui Leu; scârcit, îmbufnat acuma sub bancă, 'şi strânge codiţa, 'şi mustră c'un ochi şi cu botu stăpânu, şi pleacă.

Rămân cu d-l «Direktăr», — mă scol după bancă, să nu 'nceapă şi ăsta cu vorba, 's năuc! Plecăm. Miros de bucate ne gâdilă nasul, fereastra deschisă şi uşa la cunìie, trecem prin faţă. D-l director pătrunde 'năuntru, eu 'mi continui plimbarea.

Sînt abia câteva ceasuri decând am sosit, făcurăm un drum peste munte, multe mătănii făcui, — băurăm şi borviz, acum adăstăm la masa de... sară.

Şi câte aflai pân' acum, dar nu le pot crede. Or fi pe ici-colo şi cum a spus Leu dar nici toate-ale lui; mă prinde o teamă, mai mult pentru Mario, eu l'am cărat pân' aici.

Mi-a spus Leu un nume, 'l atârn pe un munte... din faţă; 'l privesc, îi zice «*Slănina*»; apa, făina, vânatul şi toate 's din belşug pe aici; la fel îi zice, tot după munte, şi locului unde mă aflu, — «*Slănina!*» Şi cum ajunsei? Să vă spun:

V

„Auf den Bergen ist Freiheit!"

SCHILLER

Mă îngrozise căldura în Capitală. Intr'o seară, amicul meu *Mario* *),—'l cunoaşteţi? Aşezat pe două cracane, înalt dacă vreţi. Pescar, vânător, om de sport, muzicant; cetit, picant, plin de spirit şi vervă. Un entusiast însfârşit, pescar mai ales. Are de cheltuit câteva zile vacanţă. Tot îi suflet, dă pe dinafară, şi un zâmbet într'una. Zic, prietenul meu Mario 'mi spune c'aşteaptă să plece, în preajma Sfintii-Marii spre Nisipuri, mai sus de Nucşoara, 'n Muscel, pe un plai. Acolo 's păraie cu păstrăvi, apă curată, răcoare şi trai. 'L petrec eu cu gândul, mă 'mbie, mă 'ndeamnă iar gândul, şi iată că 'mi spune să plecăm amândoi. Mai sînt şi alţi prieteni de-ai lui; acolo pe plai au o casă, e trai pentru toţi ca în rai! Sorocim să plecăm împreună.

Şi iar ne 'ntâlnim şi aflu, că prietenii lui Jorguleştii nu se mai duc, nici Maratèa, — cât aş fi vrut să 'l revăd!

Insfârşit, să ne mutăm ţinta, va să urcăm Ialomicioara 'n sus, — zice, şi mergem trei zile de-a rândul... abia, bagajile 'n cârcă, bucuria pe noi, vânând tot la păstrăvi, — par'că eu am mai prins!? — şi-aşa s'ajungem la capăt,

*) MARIO GEBAUER, — Bucureşti. Şoseaua Jianu 44.

când o fi să fie, că nu-i nici-o grabă, că mi-a rostit o undrea, o undiță lungă, dichisul întreg, să prind tot într'una. Mă face cirac.

Ceru-i senin. De zile întregi niciun nor, mă prind a gândi că toți 's la munte acolo grămadă, și noi u-r-c-ă-m tot prin ploaie, și straie, bagaje și noi uzi pân' la piele. Nu merg! Se 'ntristează Mario, îi făgăduisem; dar 'mi amintesc de o «poftealǎ» făcută într'una de doi ani încoace, mă chiamă să vin la vânat, la plimbare, la stat la răcoare, amicul meu *Venetici*.

Să vă spun drept vânatul, la urși, la cerbi, la mistreți, la veri-ce lighioane, vânatu 'nsfârșit nu mă 'ndeamnă; viaț' am trăit-o destul, pricep că și altul, lighioană sau om, vra s-o trăiască; dar aer curat, munte, apă de scăldat, răcoare, toate 'mi surâd și îmi plac!

Venetici fusese cu-o săptămână 'nainte la mine, apoi ne 'ntâlnisem cu toții la bunul meu prieten, la *Moș-Ernest* și iar ne poftise să venim acolo 'n ținuturi, la munte, la el.

Hotărâm să plecăm, luăm și pe Mario; pornim în trei zile, îi depeșăm, — așa ne-a cerut.

Ii trebuia răstimp să se bucure, acum am văzut.

Pe Moș-Ernest, «*profesorul*» cum îi zic eu, 'l găsesc încărcând cartușe, multe, mărunte pentru prepelițe toate, — la munte?...

'Mi spune că:

— «Vezi, se deschide vânatul la ele 'n trei zile, aș vrea să mă duc la Buturugari, nu mergi? Nu-i prea departe unde te duci... a-c-o-l-o?!»

Și-acum 'mi răsună 'ntrebarea 'n urechi, n'am priceput-o atunci; altu i-o fi fost rostul? Lui Mario îi spusesem că 'l luăm; acolo anunțasem sosirea, ne aștepta bietul om!

VI

12 August 1931

Plecăm numai noi, seara la 10 cu trenul; palavragim un ceas-două, sîntem în ajun de vânat mare la... păstrăvi! 'Mi-arată-o duriță prinsă pe-un băț, se deapănă sfoara,—«de ea va să tragi.. î-n-c-e-t..», 'mi spune,— «când undița-i prinsă; altfel îți scapă vânatul și prins l'ai scăpat!» Țin minte, mă bizui să fac tot ce 'mi spune. E șagă vânatul aista, i-oi arăta tot ce pot!

De sfoara-mătase și până 'n alcă, o ață subțire, tare și străvezie ca apa; Mario zice că-i de... «maț de gân-dàc de mă-tase!» — mă leagă la gard!

Incepe bârfeala, tac. Ne leagănă trenu, — adormim.

Se crapă de ziuă, iar ațipim. Pașcanii, gara.

Ne bărbierim, ne 'mbrăcăm. In «dinning» ne-așteaptă un «ham and eggs» și un păhăruț de vin roșu.

Frumoasă-i *Moldova!* Dărmăneștii.

Sîntem în Bucovina, schimbăm trenul la 9. Incă dela Iacobeni aproape, tot prin făget şi poieni; minune-i ţara asta! petrecem pe lângă Bistriţ' aurie.

Lui Mario-i miroase a păstrăvi, mi-arată târboacele toate, şi 'mi şopteşte, — să n'audă peştii pesemne, c'acolo după ce trece năvala apii, în ap' astâmpărată şi rece veghiază la pândă, la pradă, vânatul.

O fi, dacă spune, eu nu-l văd, nici el.

Uruie trenul şi trecem. Ajungem la 4 după amiază la Vatra-Dornii.

Hamali cu perciuni şi caftane. Plecăm dela gară 'n oraş, ne e foame. Jidani pretutindeni şi ei, numai ei.

Oprim la un birt comunal, în faţă-i unul cu «cuşer», mă 'ndeamnă, ştiu că-i curat. Birtaşul dintâi ne-a zărit, ne pofteşte, intrăm. Fum, acru miros de tutun şi rachiu, local încăpător şi murdar, birtaşul detreabă... 'n costum naţional, ne-mbie spre-o masă, o luăm.

Cinci poşte, mai bine, până 'n Obervişeu; credeam c'avem cursă, nu-i. Şoferii evrei, birjaru şi el; ne-aduce vre-o trei stăpâni cu perciuni, au Forduri, Plymuth-uri şi alte maşini... vechi.

Tocmim, nu ne 'nţelegem; însfârşit isprăvim târgul cu unul, pornim. E 5.

Degrabă intrăm deabinelea 'n munţi, avem de străbătut Carpaţii, suim nesfârşit; din noaptea din vale se luminează pe coastă; coborâm, acuma se stinge lumina, e noapte.

Sîntem în Maramureş; la 9 intrăm în Vişău. Acolo 'ntrebăm dacă nu-i o maşină venită, la «poştiĕ», la gară, dacă nu ne aşteaptă? Socoteala cu cursa dacă era, ne aducea încă la 6, aşa ajungem târziu. Pe străzi lumină puţină, umbre 'n caftane şi zarvă destulă. Ne ocolesc maşina, unu răsbeşte din coate, — nu cunoaştem târgul, îl luăm.

Ne duce la han, îi zice «*Casina*»; drumul pân' la «*Slănina*», — ne spune, îi greu că-i noapte. Acolo la han, o ulicioară pe stânga dă 'n curte. Suim o scară de piatră. Sîntem pe terasă, noi doi şi cu Bercu, şi 'ntr'un hărdău albastru boit un leandru 'nflorit, — scăldaţi în lumină. Aşa-i la Casină!

Luăm loc la o masă, îi spunem lui Bercu să ne 'ngrijească de o maşină, vrem să plecăm mâine. Un chelner bălan, — nu-i jidan, cu o claie-un stuf de păr cum n'am mai văzut, ne-aduce lista păroasă şi ea. Sînt multe trecute pe listă, — cunoaştem de mult povestea: «este dar s'a... isprăvit!». 'L întrebăm ce ne dă şi mai iute. Scrob. Murături. Pe un rotocol de lemn, un sfert de porc cu gutui, carne-friptă prea multă, în silă-o priveşti. Sfeclă şi varză 'mprejur garnitură, tot la friptură. Cafele. Plătim 100 de lei o sticlă de vin înfundat, doftorie!

Un domn se-apropie, salută, mă scol în picioare; spune

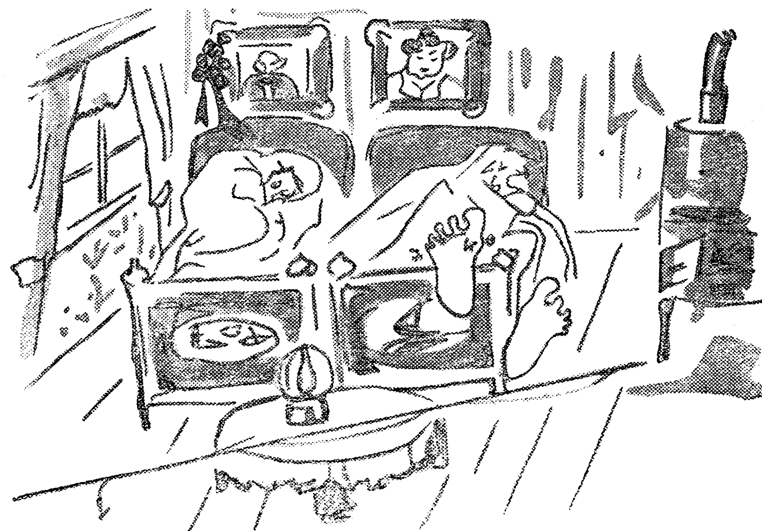
că-i silvicultorul şi ne roagă, zice că-i poruncă pentru el şi pentru noi, dela Ex.-Sa, — care? dela d-l Veneticí... ah! da, — că are ordin să ne găzduiască la... «*Direcțiunea Pădurilor Statului*», pe noi? Ii mulţumim, 'l lămurim că, din păcate nu facem parte dintr'acest corp onorabil şi nu 'ndrăsnim... s'ascultăm de poruncă.

Plecăm la o gazdă. Avem călăuză birtaşul, gras, scurt, chel, soios, când merge sfredeleşte caldarâmul şi 'l unge. Bate 'n poartă, intră, — rămânem afară. Se luminează

fereastra, în pervaz o babă. Ne poftesc, intrăm. Rece afară, răcoare în casă, fac focul.

Au două fete, — sînt unguri. Un tânăr priveşte galeş la fata mai mică şi ea îi surâde, sînt prieteni. E fum în odaie şi uşa deschisă spre tindă. Fata mai mare, urâtă-grăsună, birtaşul o soarbe din ochi şi-o alintă. Inchidem uşa şi ne rostim de culcare; tăcere, ba şoapte şi peste

noapte suspine alături. Bănuim că birtaşu... 'şi ia desertul aici. Sînt două paturi, 'l iau pe cel dinspre fereastră. Adorm. Mă 'năbuş, mă deştept, în bezna odăii aud fâşîind, amicul meu pompează cu *Flyt*, — sînt pureci, nu-i plac. Adorm iară. Lumină acum, ne sculăm. Cafele

cu cornuri şi miere. Aşteptăm «ghidul» nostru, 'l chiamă Lupu sin-Bercu; Mario îi zice «Omul nostru de-afaceri». Vine. In poartă, proptit între ulubele unei trăsuri desfundate, un cal mărunt, plictisit cască.

Bercu pe capră, în cap o şapcă. De fiştecare parte desmierd două urechi pleoştite câte-un perciun auriu. Pistrui pe faţă, ochi spălăciţi, un nas înlenevit peste bărbie. Pare că tot îi gură, de bună seamă pe buzele lui s'au răsboit albinile toate din târg. E tânăr, scofâlcit, de umeri îi atârnă un gheroc din..., ai zice c'a desmoştenit de pânză un biliard, să se 'nţolească verde. Zâmbeşte într'una. Are multiple-ocupaţii: acu-i birjar, aseară avea un teanc de «Dimineţe» subţioară, venea dela gară.

A tocmit, a poruncit maşina, vine 'ntr'o oră. Serviciu prompt, mi-e foarte simpatic.

Ne suim în brişcă, geme, toată s'apleacă.

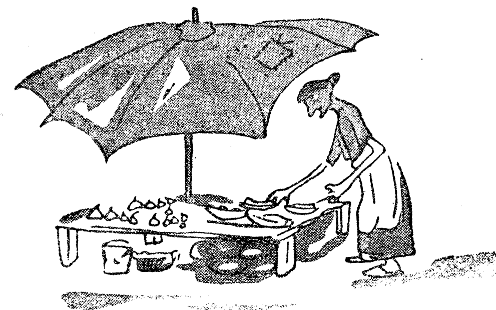
Să mergem la «baie», — la marginea dinspre crâng îi un stabiliment «fain», deschis de curând, de-o lună, — ne spune. Fie!

A adormit mârţoaga; un pocnet de bici, se deşteaptă; pornim înapoi; pleacă, agale.

Petrecem prin târg; cetăţeni cu perciuni.

La o răscruce un car cu fân, opt jidovi 'l preţuiesc şi 'l tocmesc.

Subt o umbrelă largă, lângă şosea o tejghea; pâlcuşoare de pere, felii de harbuz şi mere, o ovreică bătrână rosteşte... vitrina, aşteaptă clienţii sărmana, dar nu's.

Un puriţ mic, cu un pepene mare în braţe, aleargă, 'l scapă, cade-bâzâe, urlă, — e mic şi drăguţ! Bercu se 'njură cu trei «concurenţi», ei îi strigă sudalme:

— «Vùùz di bis blìnd, balagùlă? di vilst ins eberfùhren blinder hìnt!» şi-i arată pumnul.

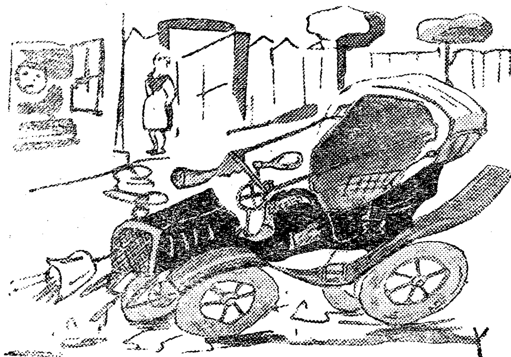
El îi binecuvântează cu biciul:

— «Arìchân dan tàtăn aràn, fânstără băheimă!»

Trecem. Ocolim gara, intrăm în ogradă, pustie; în fund «Baia». In curte, unu bătrân în caftan verde a smuls din coşul unei ţărănci o găină, o cântăreşte în palmă; îi stăpânul, plăteşte. Intrăm. Pe asfalt lăpăit de papuci, zornăit de chei, «Madama»! E puhavă şi somnoroasă, ciufulită, şi 'nsărcinată e puţin. Plătim biletele, par... de inaugurare, poartă: No. 1 şi 2. Nu-i aglomeraţie prea mare

la... «baie», — «Saftè!» zice madama şi unge banii 'n bărbie. Printr'o fereastră spartă răbufneşte aburu-afară Pe uşa cabinii îi scris : «À Kabin für 3/4 Ştünd», şi-apoi în litere mozaice nu mai ştiu ce. Cu tibişir tot pe uşe, scrie: «*15 lăi kŭ supun — Direktìon*». E bine. Ne-a 'mprospătat baia, cu «voie bună» toate's mai frumoase. Pornim spre gazdă. Fordul ne-aşteaptă.

Şoferul discută cu Bercu, în limba lor.

S'a cocoţat pe arcuri să lase să treacă o vacă sub ea, maşina; e cea dintâi care-a trecut Oceanul, pesemne.

Irma, fata grăsună, umple fereastra, miasme de flori din jghiabul de sub fereastră îi gâdilă nasul, strănută. Tresare mârţoaga lui Bercu.

Fata mai mică, Ilona 'n poartă, grăsuţă plină, suspină; tânărul deaseară pleacă.

Cărăm buclucurile toate, umplem maşina.

Strângem mâna la fete, lui Bercu, plecăm.

In drum mai luăm un ajutor, tot cu perciuni.

Evrei bătrâni şi despuiaţi sărmanii, cu măturoaie mari în mâini cojite, rânduiesc după... trotoar alt suliman de praf pe uliţele 'noroiate. Sînt trist ca ei, nu-i vreau aşa ! — sunt semne rele pentru ţară când lor le merge-aşa. Lăsăm oraşul, se 'ngână şoseaua la drum cu râul. Intreb : — «ce râu?»

— «Wasser!», ne spune şoferul. Atât ştiam şi eu că doară-i râu şi are apă. Aşa-i zice, aflu.

Şi alt braţ de râu, tot Wasser...

Un horn adormit şi altul, dorm «Gatterile» toate. Un cimitir turcesc cu pietre făr' de nume, umbră, mai mult decât ale noastre tălmăceşte «odihnă»; o uzină stinsă, o fabrică făr' de lucru, un coş pustiu de fum spune mai mult, rânjeşte: «*M-o-a-r-t-e!*»

Merge maşina, tresare, se-apleacă, trosneşte coşul, îi cade-o aripă; acum proptită pe roţile dindărăt sare ca ţapul; în dreapta-i prăpastie-adâncă, — n'o face una nefăcută cu noi?!

Ne 'ndemnase Bercu să ne ducă cu teleguţa lui, a mai dus — zice, la Şlos o cucoană mică drăguţă, dar vrem s'ajungem astăzi încă. O fi să fie?

S-a mai dres drumul, — pufuie, sfârâie, hodorogeşte dar merge. Şoseaua îi frântă pealocuri de stânci, de bolovani prăvăliţi de sus. Clădesc acum calea ferată pentru

lemne. Era drum şi pe apă bun, şi lemne-au rămas puţine.

S'au scurs trei ceasuri, sosim la un lac. Stăvilarul închis. Pe iaz un şir de plute. Ne dăm jos, vrem să privim plecarea. Vine şivoiul din sus. Deschid robàda, porneşte năvalnic apa pe jghiab, e lat. Se-aruncă iezerul în jos cinci stânjeni mai bine; s-a rânduit lumea pe plute, le

suge apa la vale. Doi plutaşi la cârmă, în faţă. Lucrători şi neveste pe plute. Privim după pod, uşor trec pe sub noi, acum îi mână curentul, iute. Fuge pluta pe jghiab, ajunsă în vad de ceal'altă parte, se-afundă cu fruntea 'n torent, vâslesc cârmacii cât pot, apa de-un cot

pe plută îi udă, femeile ţipă, flăcăii râd. La vale râul face un cot, nu-i mai vedem. Şi altă plută...

După un răstimp alta, să nu se 'ntâlnească, pe rând toate. Vrem să pornim, învârteşte şoferul la manivelă, parcă-i trior geme maşina, pufneşte, dârdâie toată, plecăm. Mai e drum vreme de-un ceas, de-or merge toate strună...

Trec kilometrii... 26, 27, ...29, 30; am ajuns. Sîntem la o faţă cu apa.

VII

O vale 'ngustă, strânsă 'n brâu de munţi.

Mai e un ceas până 'n nămiezi. In dreapta râul, tot... Wasseru; multe clădiri dărăpănate. Proptit în malul apii un şopron părăginit, despodit; un postament de gatter se dărâmă. Pe jos afară un joagăr rupt, şi pe-o movilă de măciniş de lemn au putrezit butuci de brad, cresc movila.

Pe pari înalţi petrec peste şosea în sus rânduri de sârme pornite din acoperişul şurii.

In fruntea uşii desblănite citesc: «*Gatter... Exploat... sci-Paduri... ...etici*».

Se 'mparte drumul, în stânga sus *Castelul*. Fâlfâie drapelul peste brazi, stăpânul îi acasă, ne spune şi

drapelul. Suim: şoseaua îngrijită, o serpentină printre brazi. Pe stânga 'n poarta-unui garaj, un «*Elephant*» — *6 cilindre*. Poiană, flori, — *Castelul*. Coborâm. In prag gazda în haine vânătoreşti cafenii, guler-reverurimanşete verzi, pălăriuţă verde cu pămătuf de capră neagră. Smead, pământiu, ochii mărunţi, privirea cată 'n jos, fălcos; mustaţa mică retezată, buze subţiri; puţintel la trup, apropiat. Dar îi... descopăr dintr'odată un aer semeţ ce nu avea. Toate se 'nalţ' aici la munte! părere poate!? Salută, — va că 'şi căneşte păru năclăit, poartă cărare. Şaizeci de ani? — nu-i pare încă; zâmbeşte bucuros şi ne primeşte bine, îi pare rău că nu-i şi Moş-Ernest, se bucură de Mario. Ne urează bun sosit şi ne pofteşte 'n casă.

Pân' nu intrăm îl rog şi-i spun, că n'am venit să-i fac bocluc şi nici deranj, că nu vânez să ştiu că 'mi dăruieşte tot vânatul! — îi sunt pe plac, se vede. La fel şi Mario, doar' pentru el de-o vrea să-l lase ca să prindă, cu undicioara lui, un păstrăv-doi, i-ajunge.

— «Prea bucuros!» răspunde, — «şi pe de a rândul, dar păstrăvii s'au dus cu apa, nu's!» Şi mă surprinde vorba asta, findcă la Bucureşti mi-a spus, că pe aicea sînt cu nemiluita. I-o fi mânat vre-o apă mare, văzui în drum pealocuri şoseaua mestecată de talaz şi maluri rupte multe, dar de demult păreà. Şi picură de sus, puţin. Avem nădejde 'n vreme bună.

Are reviruri îngrijite, cu ciurde 'ntregi de ciute, cerbi, urşi şi alte dobitoace; râşi, jderi şi căprioare şi capre are pe Pietrosu; aşa mi-a spus când m'a 'ndemnat să vin.

— «E vreme rà de-acum!» ne spune, — «pe-aicia când începe-o ţine lanţ o lună încheiată, de numai poţi eşi din casă! Sînt semne, ...vezi-vedieţi: acolo când se luminiază şi se 'norează dincolo, acolo între pomi, e ploaie m-à-r-i-e, e potop; 'mi parie rău, aţi nemierit o vreme răscolită. Nu-i aşa *Jojika?!*..

— Vă prezint cumnatumiu, domnul *Direktor-Sòcatz*, dumnealui îi vremii meşter, ertaţi cëtieşte 'n cier ca 'n călindar! Nu-i astfel Jozica că vine-o negură cu ploaie marie, 'ncepe?!»

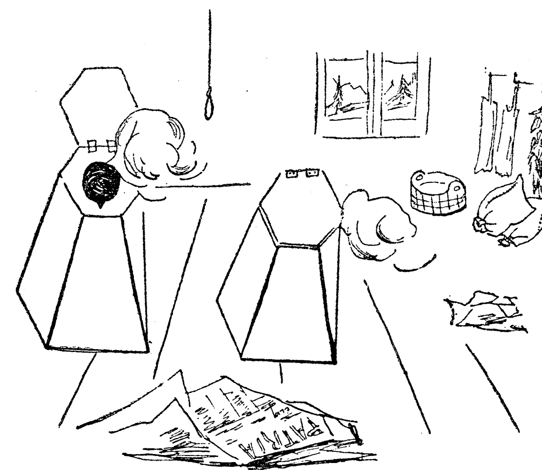
— «Aşa se p-ò-t-e !» răspunde domnul Socatz rar şi apăsat, dar îndoit 'mi pare; privirea lui 'mi place, tristă şi blândă. E mititel şi şui, haine verzui îi flutură pe umeri şi peste nădragii portocalii. Gălbui la faţă, trei fire de mustaţă, ştirb, şi suflet bun de om se-arată; urechile împâlniate, ciobote scâlciate, chelbit, blajin. Şi ploai' a... stat, se luminează pe de a rândul. Şi ne poftesc în casă. Şi iar 'l rog cinstit, pân' nu intrăm, 'l rog ca să ne lase să plecăm în sat de-i sat, ori la vr'un pădurar; să stăm în rostul nostru, că vrem să fim hâlbari prin munţi şi pe coclauri, să nu ne-aştepte nimeni şi să plătim. Nu-i chip, ne vrea la el cu toată voia, ne-arată case sînt vre-o trei. Castelul îi al nostru; 'i drag aşa şi ne petrece 'n casă...

VIII

E casă 'naltă din butuci, şi tencuită. Pe-o scară ce se 'nalţă pe dinafară, suim la catu 'ntâi. Scara sfârşeşte pe balcon, proptit deasupra uşii principale, apoi o sală 'ngustă înăuntru; în stânga o cămară sau pridvor, păretele cel dinafară-i lipsă, dela clădit. Spre munţi o panoramă! In dreapta — atârnă de belciug un lacăt mare; ne deschide uşa, — odaie mică caldă, miros de iuft şi Germandrée; într'un pahar o floare liliachie, pe scaun o pălăriuţă de cucoană, şi pe podea alături un rând de

cozondraci. Mai jumătate din odaie o prinde patul răscolit, o bluză 'ntre cearceafuri şi tot pe pat mai sînt şi o pereche de nădragi. Sub pat recipient de tablă, şi... umed împrejur. Privii abia din prag.

In fundul sălii iar o uşe dată de pereţi, odaie mare; în faţa noastră altă uşe cu fereşti, deschisă, dă pe un balcon.

In faţă munţii, în vale râul şi şoseaua, şi brazii suie pân' aici. Miros de brad şi mucegai.

Păşim 'napoi, 'năuntru; în dreapta pat şi 'n stânga altul, dar văduvi de saltea. Şi vraişte 'n odaie! nu-i locuită. Atâta-i tot etajul 'ntâi. Coborâm, petrecem sub balcon, intrăm în casă.

— «Poftiţi la dumniavoastră!» ne 'mbie gazda. Ne arată iară casa 'ntâi. In dreapta e sufrageria, mare. In colţ căminul, arde focul. Un ceas cu cuc a numărat pe toţi Apostolii. Se apropie dejunul, — te apuc-o poftă de mâncare aici la munte! Pe coridor în faţa uşii, ne-o deschide: cămară m-a-r-e, goală ? nu, două tronuri cu capac, — am înţeles, dar nu pricep dece sînt... două?! In colţ, pe scânduri jos bărbinţi cu unt de oaie şi clituri de burduvuri cu brânză, miros acru de unt de oaie, de sub capace alt miros,... mototolită «*Patria*» pe jos. O slană chivernisită 'n papricaş stă atârnată 'n cui.

Aici e şi... cămara? bine! In fundul sălii un salon imens. Duşumea de brad, curată. Un birou, pe el sînt: telefonul-tace, 5 cărţi, — le răsfoiesc, sînt prieteni buni şi dragi 'mi sînt, le simt ades nevoia şi dac'o fi să plouă!?

Una... «Pescuitul» de F. Atilla, «*Ocrotirea vânatului mic*», — cunosc, autor îi gazda sau *Alexianu;* nedumerire încă.

O carte nemţească despre vânat, notiţe multe; material pentru compilat, se vede.

Un foileton... «Pisica funebră» sau altul, 'mi pare 's romane de simţire puternică şi nu le 'nţeleg !

Un cod comercial nou-nouţ. Un catalog al expoziţiei de vânătoare din Lipsca. De... n'ar ploua! oftez. Incolo... praful neurnit. In colţ într'un dulap închis cu geamuri, o şuşunea cu ţeava nesfârşită şi cu ochian. Un Alpenstock şi-o carabină Flobert. Un Arsenal 'mi pare puţin redus pentru un vânător aşa de mare, dar arme multe găseşti şi 'n prăvălii. Mai e un scaun despăiat în colţ, şi stă jenat în trei picioare. In dreapta se deschide o verandă cu perspectiva spre bucătărie, altă clădire mic' alături. O canapè cu pluşul crême şi ciucuri, trei scaune de stil cu catifè şi poleite.

O undiţă în colţ proptită de perete. Mario o vede, nu'şi stăpâneşte bucuria, o pipăe, şi aţa-i udă, se sbate încă râma în alcă. Şi din salon-birou în stânga, însfârşit...

— «Odaia dumnia-voastră!» ne spune gazda. Mare, perdelele 'nchise. 'Mi pare... mirosu-acela, cronicarii spun era endemic la Versailles demult, miros intim, prea! — odaia fusese locuită. Deschide fereastra, pătrunde aer proaspăt şi 'mprăştie ...amintirea. Brazii 'n faţă, la fereastră. E mobilată toat' odaia. Paturi împerechiate, două. Mesuţele de noapte. Un divan, un spălător. Oglindă, dulapuri. Mobilier de perceptor înstărit ; nu 'mi place. Alături «camera de baie!» Bucurie, — scurtă: nu-i ţavă 'n duşumea, nici robinete n'are.

— «Aici a dormit şi *Vodă Ferdinand*»*!* ne spune Venetici.

Ştiam. Negreşit ne-a cinstit omul cu-odaia cea mai bună şi iar ne gâlcevim, să ne dea alta. Nu vrea. Ce-avea mai bun ne-a dat, m'apasă. Ne rânduim bagajul, 'l des-

facem, şi ne rostim în grabă, e târziu, să nu-i întârziem la masă.

Eşim, — gazda vorbeşte cu o fată, o domnişoară. Mă înclin, e blondă, costelivă, priveşte prin două viorele, înaltă, tânără de tot, drăguţă; rochiţă vişinie, pantofi cu... gumă, — nu la tălpi.

— «Inchipueşte-ţi dragă, mi-i nepoată», 'mi spune castelanul, — «e fata soru-mi, dar n'am văzut-o niciodată! De două zile îi venită, ea stă 'n *Serbìa* cu altă soră şi cu maic' acolo. O venit ca să nìe vadă!

— Dŭ, Jenitza, nicht wahr că noi nu ne-am văzut vre-odată?»

Răspunde «da!» şi dă din cap fetiţa. Şi Mario 'ncearcă să-i vorbească, şi fata nu pricepe ioc, findcă ne spune unchiu că, «da» e «da» şi pe sârbeşte dar... româneşte fetiţa bà să ştie.

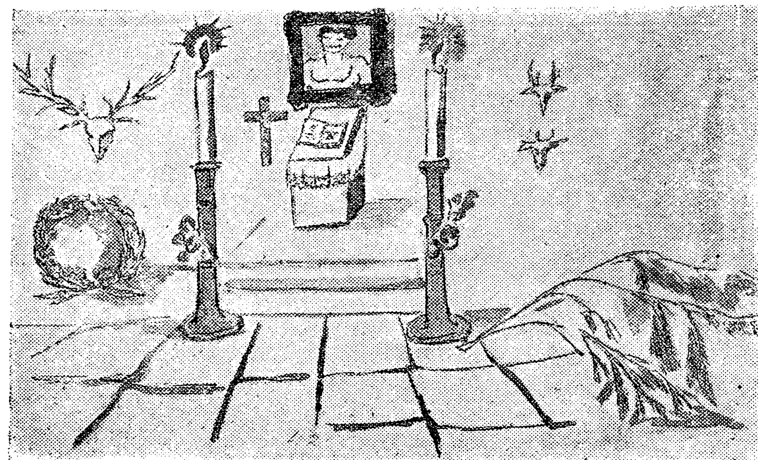
Şi-acum ne 'mbie gazda să ne-arăte curtea-parcul, alte căşile toate.

Colina-i nivelată, goală de pomi, doar'unul centrează un parter de flori. Jur împrejur tot brazi înalţi, bătrâni. In rând cu casa bucătăria; — o ladă cu lături, au răbufnit afară şi capete de... păstrăvi şi foi de zarzavat uscat; — şi alte locuinţe sînt. Şi peste drum retrasă, albă, o căsuţă cu patru 'ncăperi, ne spune. Antenă pe acoperiş, — noi nu intrăm. Gazda e radiofonist împătimat, pricepem

că acolo stă şi 'mi liniştesc mustrarea că i-aş fi luat odaia.

La uşa de intrare coarne de cerb deasupra, trofee. In rând şi mai departe, în faţa casii principale, *bisericuţa!* Din lemn, îngustă şi înaltă. Intrăm. Micuţă, răcoroasă, lespezi de piatră albă şi crengi de brad pe jos şi în unghere crăci întregi. Şi iar trofee. Portrete. Crucifix. Statui, flori de... hârtie, picturi. Altar, alt crucifix şi în părete un portret, o damă; nu-i nici sfânta-Fecioară nici Magdalena, altă cucoană-i, depe aici se vede.

Biserici-aistea nu-i definesc nici ritul, după 'nfăţişare... *Serbocroatocinegeticogrecocatolică* trebui să fie! Eşim.

IX

«Acum», ne spune gazda, — «propun să mèrem să bìem un pàhar de bòrviz, îi rèce şi 'nţàpă la l-i-m-b-ă, hei! de-i minunìe!» şi-arată cu mâna acolo... 'ntre pomi, acolo-i.

Borviz... şi rece şi 'nţapă la limbă, acum 'nainte de masă, ne creşte foamea. Cu bucurie plecăm. — «Jojkà condu tu pă domnii că, n-or niemìeri singuri, io pregătiesc...» — Masa, 'nţelegem!

Străbatem parcul, la vale coborâm pe potecă, întâlnim şoseaua, trecem pe pod, o placă nouă pe-un stâlp:

«*Pescuitul păstrăvilor strict interzis. — G. V.*» Nu ne priveşte, nu-i pentru noi.

In rând cu podu-o casă veche, 'ntunecată, joasă, noroi uscat a năpădit-o. «*Crescatoria de pàstravi!*» — ne spune domnul Jojka. Vorbeşte puţin. Da, a fost apă mare, puhoi o fi fost!

Ocolim dealul spre dreapta, petrecem un rând de case, pe unde am venit, ne-apropiem de Wasser; doar n-o fi «Borvizu» 'n râu!? Trecem podul şi-ajungem pe malul din faţă. Munte-perete! Mergem dealungul şi nemerim o cărare-atârnată drept sus în munte. U-r-c-ă-m. Mă caţăr pe stâncă, lunec, cad, mă dau peste cap, mă scol, mă sprijin de-un brad, plec iară. Rămân în urmă, suflu din greu. Mario adună ciuperci.

Domnu Direktor, —pe ce-o fi Direktăr?! — aleargă să crezi că-i copoi! Să ştii că 'mi plesneşte şi fierea şi pieptul şi n'apuc din *Borviz!* 'Mi pierd răsuflarea, — cărarea coboară, m'ajută. Ciută să zici că's la vale! dau peste ei, mă proptesc într'un pom; suim iar la deal, curge apa pe mine; coborâm într'o vale, o luăm în lung prin răstoace, pietroaie, străbatem pe lângă-o căpiţă de fân un ocol, 'l trecem şi trecem într'altul. Jojka ne-arată cu mâna, departe proptită într'un mal, ajungem: o gheretă să zici că-i privată turcească.

«*Borviz!*» — a zis. O punte pătrată, cât stai bine 'n picioare, mai bine pe vine, deasupra clădit cu şindrilă şi grinzile toate scrise cu nume. In punte săpat un jghiab pătrat îmbucat trei palme 'n jos şi plin până 'n buză cu apă gălbuie, bolboroseşte şi pùte!

Avem un pahar şi o sticlă. Beau... borviz, mi-e sete. Nu 'nţapă pe limbă, nici rece nu-i. Umplem clondirul şi odihnim. Musteşte izvorul afară, e ruginită iarba 'mprejur de fierul din apă. A fost şi-o clădire, alături; adăpostea o baie de piatră, ducea printr'o ţeavă izvorul apă acolo. Clădirea-au cărat-o 'n deal, acum îi garaj, trebuia.

Prea venea lume multă, vorbea, şi «*Ocrotirea*» cere vânatului pace şi domnul Conţilir, ne spune cumnatul, se supără.

Are dreptate dac'aşa cere... «Ocrotirea».

Acu baia-i spartă şi ţeava de fier înfundată. Se sleieşte

izvorul. Mai bine! Alţii-or scăpa de plimbare. Pân' n'am căutat la borviz, nu 'mi betegisem picioarele, era să'mi frâng şi gâtul!

N'aş mai pleca, — târziu e.

— «Domnule... Direk.., domnule Jojka, pe ce eşti Direktor?» întreb. Zâmbeşte şi trist, 'mi răspunde:

— «Apăi.., vedieţi dumniavoastră.. eventual cumnatul, reşpiectivul cu şteruinţa a luat fiinţă aici o Şcoala Superioara de brigaderi silvici şi eventual reşpectiv mi's direktăr!»

— «*Aferim!*» Şi iar clevetim... izvorul. E tămăduirea... foamii! Şi stăm.

Domnul Jojka ne spune ce mare-i «reviru», în şapte 'mpărţit, coprinde treizeci de munţi. Or mai fi ele şi dealuri!

— «Ce vezi până 'n zarie după cel mai înalt, tot împrejur îi a lui Baci-Gheorghie!» zice Jojka. — «Se ţinie cu osteneala şi cheltuiala màrie, peste optzeci mii coroan,... de lei într'un an! Sînt cerbi mulţi, o mie mai binie şi urşi...»

De-or fi o sută ne prăpădesc! E pază 'nstărită; el aleargă 'ntr'una, îi place să meargă că-i deprins cu umbletul bine. 'L întreb dacă-i tot anul singur aici?

— «Din anu parte ce marìe, io stètem aici, acu nèvaste este la Sìghet, moìne sosèştem!» răspunde.

Pronunţă greoi româneşte, a învăţat singur şi bine,

crede; se vede partea administrativă o poate duce-un «director» şi cu «româneasca» lui. Şi mai pricep că odaia de sus, răvăcită cu straie de domn şi cucoană îi a lor; stăm sub un acoperiş în Castel. Nu le-om fi luat noi odaia mai largă de jos? Decum vine cucoana plecăm. Pornim spre casă. Canon. Vreme frumoasă. Ne spune:

— «Io spus la Ghèorghie de dimineaţa din frù merem la pèscuit, vreme buna şi noi am prins forèlen cum am sosit la rìu!»

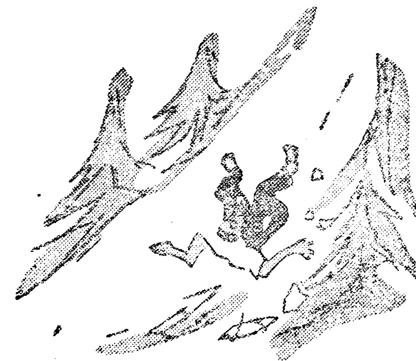
Sună nemţeşte ce spune dar pricep că păstrăvi au, şi că i-au prins încă de dimineaţă; dar... dece-o fi glumit astăzi că... nu's?! E poznaş poate, sau... să ştii că nu-i place lauda mare, vrea să ne facă surpriza, să prindem şi să ne minunăm. Asta-i!

Sìntem acasă. Boierul e dus. In casă e rece, căminul din sufragerie şi foamea puţin..... mă chiamă. Cântă «Cucu» trei. Masa strânsă, firimituri pe jos şi pe masă.., 'ntr'un blid un ardei sârbesc ascuţit-iute, un picioruş de osânză 'n patru muchi, şorici gros şi cu păr, şi-o ceapă; mi-era foame, mi-e scârbă. Lipesc spinarea de sobă, mă grămădesc jos pe podele, îi cald. Scânceşte uşa, intră nepoata, mă scol. Schimbăm zece vorbe, tot pe... nemţeşte. In mână ţine o floare, o cruciuliţă pe lanţ după gât şi priveşte... galeş, oftând din când în când...

Vorbeşte, tac. Stau la Krùsevac, e funcţionară la o percepţie. Toate le aflu, e un făcut, duhovnic sînt, popă

mă fac! Casc. 1300 de dinari pe lună, — puţin! N-a mai fost prin ţară, îi place mult ţara lui... «Unchiu». A venit la *Nenea* fiindcă a spus «tuşea», sora gazdii noastre, nu-i acas' acum. Mâine vine poate, nevasta lui Unchiu-Jojkà. Nenea e bun, nu l-a cunoscut încă pân' acum. I-a spus că-i plăteşte drumu la 'ntors. Şi i-a mai spus să 'nveţe în grabă româneşte; vede că pricepe şi repede-o să 'nveţe, dragă-i ţara noastră! Toată lumea ne iubeşte! — 'mi zic şi eu, şi-ascult:

In două luni ştie! Unchiu i-a spus: tecnică nu-i, ţăranii-ciobanii-boerii grăiesc la fel, toţi într'o limbă de jos, ce-i vorbă 'nvăţată din «*Pesta*»-i! Ea vede că-i treabă uşoară, mi-o spune deschis, nu se fereşte, şi duios, par'că cântă; pleoştit trebui să-i par, aerul de munte, osteneala-truda m'au tâmpit iar? O ascult: unchiu îi dă funcţie 'n Capitală, funcţionare nu's şi treabă — leafă vrea să spuie, îi în deajuns acolo. *Opt-mii* pe lună, Nenea a spus; acum abia 'ncropeşte 'n dinari... puţin, şi o să stea la Unchiu. Face casă, o lucră-aici, din bârne-mare, i-a arătat şi planul şi-au fost aseară la «material». In plan e şi odaia ei, un şlafţimer albastru cu pat nichelat. O mobilează Unchiu, «er hat geschmack!», — 'mi spune fata şi cred, privind-o... Mă înşel? şi-apoi, ce-admir la oamenii ăştia e sentimentul de familie ce 'l au, la noi mai rar o rudă înstărită să 'şi ia belea, dar ei s'ajută între ei; avem de învăţat! Şi mai 'mi spune fata, şi mă desmiardă floarea... ce ţine 'n mână..., zice c'atât-îi de frumos la Temeşvar, în galantare pantofii 's mai frumoşi şi eftini, pare. Sârbii nu-i plac, sînt grobiani... «*mit Frauen*», nici Ardelenii, dar... Regăţenii..! şi oftează. Şi câte mi-ar mai spune, spune. Nu-i fată, îi-ariston! Mă dogoreşte soba, mă ameţeşte... nu fata, vorba. Pornesc la mine în odaie. Mario descurcă plicuri cu... muşte, musculiţe-fluturi, minciuni şi goange pentru păstrăvi; le-aşează 'n geantă pentru... mâine. Şnuruieşte-o aţă, scoate din tolbă-un băţ scurt, gros cât pe deşt, apasă, 'l lungeşte, abià încape 'n odaie. E... undicioara mea, 'mi spune; cinci tuburi-şapte, intră unu 'ntr'altul, doi stânjeni băţ; ştiu c-am să prind mâine! M'apropii de fereastră.., pătrund 'năuntru crengi de brad, duf de molift şi umezeala dela râu din vale, şi din păraiele de sus. Mă strânge frigul în spinare, răcoarea toată; ies afară la lumină.

„Tarde venientibus ossa...”

...Nici ele nu's, dar a trecut şi foamea. A astâmpărat-o borvizu şi drumul! M'am dus să mă plimb şi 'l ascultai pe Leu — o vreme, de Jojkà am scăpat, mi s-a părut... jenat că... ne-a cărat la... Borviz, nu-i vina lui.

Nepoat' avea şi ea să îmi mai spuie..., păşesc tiptil pe lângă uşa dela sufragerie şi mă strecor afară 'n parc.

X

„Nox erat et caelo fulgebat
„luna sereno”.
HORAT. *Epode XV*

S'a înstelat cerul şi luna strecoară fâşii de argint pe poteci. M'aşez pe-o bancă. Alt vorbăreţ din vale, pe ăsta 'l ascult: îşi ropoteşte apile pe bolovani. Acelaş cântec de veacuri, ba repezit, ba molcom; se 'mbie cu susurul frunzii când vântul adie-abia, se 'ngână cu vântul şi cu furtuna când crengile, pomii, copacii, pădurea întreagă şi munţii gem. Poartă veri-ce năpastă, rămâne într'una curat. Adapă 'nsetatu şi udă poieni. Răstoacile toate 's păcate de sus, din şivoi, şi din ploi, nu-i vina lui; apile toate le 'nghite, le poartă şi seceta 'l stoarce până 'n izvor. Aţă de apă, fir de fir se adună, alină de sete

gura mică 'ntre toate, nu 'l stăvileşte nici-o zăbavă, roade pietre, le rotunjeşte, le mută, călătoreşte într'una, se scaldă 'n Mare, moare acolo — se pierde! In munte cântă, vorbeşte... şi vorbele lui sunt toată povestea pe unde trece...

XI

Răsună-o trompetă, maşina. Se luminează aleea, vine. Doamna... Socatz, probabil. Trec pe lângă mine, doi domni mă salută; a strigat careva, — pe cine cunosc eu aici?

Nu, — era domnul *Venetici*. Au oprit. Se dau jos.

— «De unde vii?» îl întreb.

— «Am fost la pârâul de sus, nu-i departe, iată dumnealui îi *Oberjäger Falger!* Apăi... l'am încetăţenit, nà că-i român de-acu, — «aşa-i niamţule!? ...numa condiţionat, prindiă sàma la purtarie, c'apăi!...»

— «Zŭ Befehl Excellenz!»

Oberjäger Falger? Ne salutăm. In valul lumini-l privesc, mă îngrozesc. Nu-i fiinţă, îi *Barbă!* Păros ca altă dihanie, cum n-am mai văzut altul! Şi ce barbă neagră! — roată pe umeri, pădure pe piept! Pălărie verde, pană de cucoş. Haină cafenie 'ntărită la coate, guler-reveruri-manşete verzi, straie de vânătoare, costum tirolez. Rucsac de piele, un drilling pe umăr. Nădragi de toval, lustruiţi

de... purtaţi. Cotolanile goale, de sus de genuchi şi până 'n ciobote imense, abia un deşt de ciureci verzi petrec afară din ele, ciorapii. Păr pretutindeni; sus lucesc doi cărbuni, o pată roşcată mai jos, o fi nasu ? Răspunde scurt, milităreşte, — aidoma stă.

— «Apăi..., aşteaptă Falger, om chibzui socoàta!» strigă gazda.

— Zŭ Befehl Excellenz!» — s'a burzuluit barba.

— «Nu.., ja... şi mâinìe băieţii să fie la lucră; apăi ţi-oi trimetie vorbă să vii, de-o fi ceva să stai pe-aici!»

— «Zŭ Befehl Excellenz!»

Drace! nu-i glumă, militărie curată. Aşa 'nţeleg rânduială, dar şi ce cheltuială, Doamne! pe vremurile-astea. Mult l-o fi plătind, smirna stă.

Intrăm în casă, îi iese nepoata 'nainte. Răstit îi spune:

— «Nò, cazala sam ti da sam nazebnuta, za şto si sişla s'creveta? Idi napòlie, gore smârdlivița!» *) O dojeneşte, îi poartă de grije. Pleacă nepoata.

— «Halal Barbă cu om!» zic eu.

— «Falger, apăi l'am format eu. Ii tirolez neaoş din Sŭlzbach bei Ischl; eu i-am adus, pă el şi 'ncă şaptie; ce n-a fost bun «curăţat!», ce o fost bun am păstrat; scrie rumănieşte cum scriu eu, ânţălegie toatie, numai cât nu

*„No că doară ţi-am spus că ieşti răcită, ce te-ai dat jos, mèri afară sus pu...!"

vorbieştie. Apăi crunt diespre braconieri! N'are păriechie! Prinde jivini cu capcana, prindiă chiţcani. Mâncă şi vulpă şi guzgani mâncă şi câni!» Mi-e greaţă.

— «Na, văzuşi la el barbă!? Apăi... istoriă 'ntreagă, nu zĕu nu-i znavă! la ei 'n Tirol au multă sălbătăciunìe dapăi urs n-au. Când o venit, l-or spăriet alţii că 's fioroşi urşii răi, că rupie-ursu nĕveste, le cară, pă om 'l omoară, — se 'ntâmplă. S'a 'nfricoşat omu.Vrednic de nu stă, cutreirà munţii, potecile toate şi 'n curmeziş văile, zile 'ntriegi. N-a întâlnit ursu, nu 'l credea pe-aproapie. Linişte nu dobândise deplin că-i întàlnia statul, urmiele şi... lăsatul, dar săptămâni întriegi numai chibzuia la iel, curaj dobândise păsiemnie. Intr'o dup' amiază, toamna târziu, la poàlie la Măcărlău, lângă pârâu, sta Falger pe-o piatră, răsnit din căràrie, odihnea. Aşa mi-o spus iel. Puşca lângă dânsul, trei paşi mai dieparte, jos. 'Şi dichisea luleaua niamţu, o potrivia din tiutun. Gândurile toate 'l purtau diepartie, în ţara lui; nu privia 'n afară, sta omu pă gânduri. In faţă o stâncă şi o tufă marìe. Trosneştiè-o cracă, se prăvălieşte-o cioagă 'n pârâu, tàrie.

Falger tresare,... na!... lângă iel îi *ursu*-màrie! I-o stat sufletu 'n loc, spáriat tàrie. Ursu biet borzos, s-o înfoiat mai tàrie, o răcnit de spaimă, stà 'nlemnit de groază. Barba l-o spăriat! S-o trezit, şi sprijinit în labe sare într'o parte, o fugit la vale.

Falgăr şi-o venit în fire iutie, se gândea să 'l puşte dară nu-i cu cale, că vânat îi ursu, trebuia păzit. Apăi singur pricepuse că 'l spăriase rău afar' din cale! Trei luni mai binie n'am mai întâlnit un urs, îi spăriase... *Barba* şi s'ou dus... peste grenze 'n sus! Mult l'am năcăjit cu toţii c'alungat toţi urşii! Şi Falger s-a ras atuncia; — nu 'l plăcea muieria, o 'nţăpa prea tarie. I-a crescut iar barba mai stufuoasă, màrie, aşa cum îl vezi. Acu 'l cunoaştie urşii, nu se mai spàrie, 'şi trec potec' agale, când 'l întâlniesc!» Nostimă ispravă şi 'mi place cum o spune. Duh are.

De când îl cunosc omul ăsta mi-a părut întotdeauna greoi la vorbă şi domol, mai lămurit însă în graiul românesc decât 'l aud, dar şi «vorbeştie» mult şi repezit acum, prea îi... «vână» tot aici.!

Işi freacă mâinile, gazda: — «Apăi... mi-i foamie, cina dăgrabă!»

Noi adăstam dejunul. Amu aşteptăm pe Jojka. Şi băsmeşte, 'mi place cum istoriseşte şi multe ştie din metehnele vânatului. «Ocrotirea» lui, în «speţiel», l-a necăjit mult şi 'ntr'una.

— «Ai scris o carte, 'mi pare?», — în... colaborare era să zic, — «despre ocrotirea vânatului mic, dar despre... ăla mare, când scrii? ce ai scris?»

— «Apăi respectiv de ocrotirea lui încă mă ocup în speţiel şi la tot ceasul.»

Ce vrednic om!

— «Nu-l iubiești, vânatul, nu 'l poți ocroti, apăi nici vrednic ești de numiele de vânătoriu!» De-aia m'am lăsat eu, gândesc.

— «Impușcarea lui nu-i scop vânătoriului onest, selecționaria lui căz' aia!»

Aforisme 'ntregi! Lege! Și 'l ascult smerit, de câte-am auzit!

— «Nu trebui canonit, un pătron și dirèkt la inimă, unul! Asta-i vânătoriul corect, — apăi nu să bizuie, facă-să hinghèriu dă prindie cânii! Cărările de pirsch...»

«Pirsch?» — 'mi zic: asta trebui că-i lemn, o fi... molift, mahon o fi? or fi având... cărări de lemn, pe munte, mai știi? văd bine ce 'ntocmire au; nu 'ntreb și să mă tai, mi-e teamă să nu spui prostii, și tac.

Și spune: — «...să fie curate dă pietrie, să nu scârțâiie un bob de nisip sub bocancă, dă gumie 's bunie! Călàrie nu-i adjudecat pă muntie, ai ferlast șoseaua națională te dai jos după cal și gura-ți tăcie! Privești din gol cu fernglasu alt chelb pă muntie, la patru-cinci sute metri dai drumu la glonte, pușți! — mai aproapie nu-i vânătoresc!» — zice... N'o fi, da-i departe! Și spune:

— «Pușți doară cerbu-Capital, să-i cruți pă cei mărunți, cerbi tineri dacă pușți ai câștigat «țuhauzu» și ciute dac' ucizi meriți să fii pușcat pedată! Ursul... domnilor,» și Mario 'ascultă, — «încă trebui ocrotit, va să le dai carnie dă cal, hoit, io le dau cerbi.»... Bine trăiesc!

— «Și câte 's de făcut!» oftează gazda,—«mer toate înjugatie, am vrut să le fac școală de vânat, muzău l'am făcut, toate vedieți 's pentru «Pàtrie», așa le 'nțăleg ieu, cu sufletiul, cu cugietul; dar nu vreau să 'nțăliagă, — cin' să priceapă... *Săulescu?* Àla 'și cunoaște interesul.! Ie țară păcătoasă, 'mi place să fiu drept, fervaltu altu era la unguri.!»

Mă cucerește omul ăsta! 'mi place cum gândește, pătruns și drept! în lege spune când vorbește!

Aș zice cu Platon că, fără să fi istovit subiectul, am înfățișat îndeajuns făptura acestui om, pentru ca să 'mi fie îngăduit să las deacum să vorbească propriile sale virtuți.

Și aflu.., câte griji! La Cerbi, îi trebuie trei vagoane de sare măcinată; toată? Să nu fie cam mult? O mie de cerbi de o avea, îi potrocește cu 30 de ocale de sare de fiecare ! Dar știe el mai bine ce știe, ce știu eu ? și tac.

— «Toate cu cheltuială... màrie! Și pădurarii, da, sînt și de-ai Statului vre-o 2»,—eu aflasem că sunt 7,—«grije mi-am luat cu ei, dar cine-i îndrumìază la fiștecare pas?! Ce știu ei? Ar face dumnealor vre-o treabă făr' de porunca mea.? Ii zăpăcieşte inginerii cu alte treburi pe la

stat, ba şi cu lùcră; mi-a stat odată 'n cale un sylvic... Inginer dar o sburat!»

Cum îi străluce ochii şi pumni-i strânge! Are temperament, 'mi place. Din vorbă 'n vorbă... îl întreb:

— «Cu banca Generală cum stai, ştiam, mi-ai spus că... ţi-au luat banii fără de chitanţă şi-acuma neagă, mai două-sute mii?»

— «Apăi, le vin de hac, nu vin cu concordatu la sĕcţie la mine? al lor îi Taifăl!»

Neostenit, la toate se gândeşte!

— «Fazaneria din *Vulpeşti,* am vrut s-o trec la Stat, model; pă mine mă interesează doar' cât organizez şi «ocrotirea»; mă costă două milioanie mai binie, o dam pă opt-sute-dĕ mii.

Cu cin' să te 'nţelegi? Cu... Săulescu? El ştie de-ale lui, eu nu comercializez, s-o facă Alexianu; asta-i «ocară vânătoriască» cu ponos! şi nu-i corect! Io nu iau bani pe-o biată viaţă. Dar... ce crezi dumniata», mă 'ntreabă, — «nu crezi... că Calimak ar vrea să-i dau Fazaneria? Vezi omul ăsta 'mi estie drag, eu vĕd că iel pricepie «ocrotirea», — nu-i prezident la Generalia? şi d'aia 'mi ieste scump! de 'l viezi mă rog frumos să-i spui, că numai lui i-o dau cu 500.000!» Să-i spuie Moş-Ernest de-o vrea, dar ştiu că nu-i spune nimic, eu ştiu că are moşii destule Calimah. Mi-e drag şi mie, dar drept să spun, eu... n'am fazanerii să-i trec.

— «Rău face Alexianu, vinde...»

Cu Alexianu, cred că se înşeală. Plăteşte biet băiatul arendă mare, — a cheltuit nesăbuit de mult să 'şi înjghebeze «revirul», vânătoarea, paza. Oferă-i drept, la oameni aşezaţi, pentru 3000 de mărci, vre-o sută mii de lei, împuşti doi Capitali şi-un urs, dacă poţi şi dacă vrei. Dar vezi, vine străinul cu nevasta sau c'un prieten, o lună stă; petrecere şi casă, masă din belşug; băcănie, bucătărie, spălat, cărat, toate coprinse 'n preţ, în sarcina lui Alexianu. Aşa şi-o fi scoţând un pic din cheltuieli, nemăsurat de mari, socoate el. Eu cred că doar se mai 'ntâlneşte cu gologanul dar tot pagubă înoadă. Rămân şi bani străini în ţară şi află şi străinul că sînt şi alte bogăţii aici, vânat ca nicăeri. Cin' l-o fi ponegrit pe Alexianu? Un concurent? Patent! să crezi că-i interes aici, dar nu-i frumos, gândesc în mintea mea.

Par'că mi-ar fi foame, de-aseară de când rabd...

— «Musai era o şcoală de brigadiri cum ştiu eu, şi le-am făcut!» zice, — «e 'n Sighet, aici fac «praxis». Socatz cumnatu-i direktăr, e tare priceput! Noi le predăm cursurilie toatie şi-apoi Comisia examiniază, io prezidez cu Socatz şi domnul Ursiu; se minuniază comisia întriagă de câte ştiu!

Ştudenţii capătă apă... locuinţa, hrana încă capătă, cultura toată cu învăţăturia; îmbrăcămintie, masa dă sară, încălzit, luminatiu şi spălatu, toatie grătuit. In-

vâţă: moralia în fiştecare zi o oriă, io le predau, apăi asta-i baza numai ia, că dacă mintie fură! «Jùra» încă-i învăţ; apăi vănătoaria, pescuitul; apăi păstrăvi nu's...!»

Le văzui capetele în lada dela bucătărie şi râma mişcà 'n cârlig, — 'mi zic.

— «Jojka îi învaţă: Silvicultura, Zootechnica, Grămaticum, limba Româniască, — noi primim şi minoritari, — şi Agricultura încă-i învaţă. D'apoi domnii dela Capitală n'au habariu, reduc bugetul, nu 'mi ştiu capu! Noi alergăm mereu pe urma lor, nu's pricepuţi, învaţă, îi îngrijim cu-atenţiă-filială; şi-acum 's la studium în munţi.»

Insfârşit... multe-a făcut şi multe-ar mai face! Lauda de sine...?

Mă 'ncearcă-o bănuială, par'că. Dar... nu! E om socotit şi detreabă, 'l ascult:

— «Centru de cultură româniască încă fac aici,... Româniască!, ajungie franţuzeasca la *Bucureştii* dumniavoastră, la mine-acasă nu-i permis!»

Construcţia 'mi pare..? nu-i prea românească! Fie.

— «Nu 'ngădui altă doar' *Limba Maternă*, pe-asta s-o sfinţim că, ea-i a noastră! Aş'am crescut. Le-aduc cărţi, la anul fac bibliotecă. N-au fonduri zic mereu, — io încă mi-s sătul să dau tot dela mìnie într'una!»

Are dreptate bietul om. In ţara noastră aşa-i.., unul dă tot ce are şi altul pe toţi îi jăcmăneşte!

— «Dar bàsta! Acum luăm masa, Jojka hai cu vinul — dumnealui îi cu... biblioteca, aşa-i Jozica?»

Apare domnul Socatz cu o sticlă de vin, clătinat puţin.

— «Regret», zice Venetici, — «că n'avem radio. Apăi am un geamantan, făcut şpeţiel la Politeknicum de ştudienţii mei, apăi prindie domnule! unde 'l pui prindie: Anglia, Austrăliile toate, America, Azia încă prindie şi Brătislàva, Peşta, Belgradiul, — *Bucureştii* încă s'aud d'apăi lipsă, iei nu's pentru muzicalitatie!»... Noroc că n'are geamantanul aici!

— «L-o dus la reparat la Sighet,» zice, — «mâine 'l aduce.»

Dracu m-a luat! Dac-o... prinde Austrăliile-toate, mă ucide!

Sînt ceasurile zece şi... foamea creşte. Intră nepoata, o mângâie Unchiu.

XII

Cina. Ne aşezăm la masă,—Unchiul, nepoata, cumnatul, Mario şi eu, jos mai în stânga şi lângă mine, *Leu*. Pâinea e bună, dela cantină. Slănină, ardei. Şorìciu fiert în slană. Jumeri, clefăit. Porumbielu-fiert şi struguri. Găteşte nevasta şoferului, Elji a fost lucrătoare la o tăbăcărie, lângă Arad, Hanţ la un parc de aviaţie; s'au

cunoscut şi s'au luat. Au casă 'n Vişău, tată bătrân şi olog, dorul de casă-i ţine pe-aproape. Leafă 'mpreună, e şi mecanic, 2000-lei. Oameni detreabă, 'mi cer serviciu, ar vrea ca să plece.

Venetici chiamă pe Falger. Intră, — straìe şi barbă:
— «Zu Befehl Excellenz!»

Rostesc mâine inspecţii. Noi şi cu Jojka mergem să pescuim de a rândul, pe unde vrem, zice. Intreabă pe... «Barbă», unde-i mai bine? Răspunde răstit, pe nemţeşte:

— «Spre Wasser 'n sus, păstrăvi acolo 's mulţi!» Se 'ncruntă gazda, 'l priveşte:

— «Păstrăzi nu 's!!» A amuţit Falger; — el ştie mai bine, dar să încercăm.

Se scoală patronul, se scuză, are de dat trei telegrame, pleacă.

O labă m'atinge pe pantaloni, mă plec, Leu 'mi şopteşte:

— «Minte! ai să vezi!» S'a 'nveselit nepoata, râde. Trec cinci minute, uşa se deschide... încet, o ghiară pătrunde, face un semn, — pleacă nepoata. Trei... telegrame, la vârsta lui? Dar, nu 'l cred pe Leu, şi-apoi nemerealǎ, mi s-a părut. Jojka se scoală. Nimic nu 'nţeleg. Privesc pe Mario, el mă priveşte. Jojka se 'ntoarce cu trei sticle de vin. Umple-un pahar mare, muşcă o slană, ne lămureşte: «din pòhar mic bei numai otràve!» Bea trei

pahare mari pe rând. Răsuflă, sughite, oftează, trist pare.

— «Falger,» spune, — «îi om detreaba. A zis mèrem sus, jos o să mèrem!»

Dracu să 'nţeleagă! Iar bea un pahar, mută vinu, 'l toarnă pe gât.

— «Muine vinie nebùna..!» N'am înţeles bine. Iar bea un pahar. Cu păhărele bem şi noi nectar. Iar a tăcut. Leu 'mi şopteşte: — «Săracu!»

Coate pe masă, capul în mâini, urechile pleoştite, se agită, sughite, cască. Inţelegem şi ne sculăm:

— «Domnule Jojka, îţi dorim noapte bună!»

— «Mulţumesc frumos fòrte, bunìie la noaptìe, muine 'l omor!»

Iar nu 'nţeleg. O dramă grozavă 'ncolţeşte sau creşte demult.

Se scoală, se clatină tot...

— «Merem se lùcrem, facem o carte pentru cumnatu, Vènetici spune la el undìe muine mèrem.»

— «Par' că fu vorba să mergem în sus, pe apă, să pescuim pe... de a... rândul?» întreabă Mario.

— «Nu-i sobot rându! La el gândieştie la nòpte... şi bàsama!»

Eh! ba o vrea şi rachiu-acum, bea la vin par' că-i lapte.

Plecăm. La noi în odaie. Ferestre deschise. Miroase a brad şi a..? A ce mai miroase!?

Focul mocneşte în soba de tuciu. El luminează puţin. Caut comutatoare, văzui fire pe casă; nu's. Nici lampă nu-i. Mario aprinde o lampă de buzunar. Lumină, o roată gălbuie pe peretele din faţă. De un fir atârnat, un păianjen negru, burtos, mişca din lăbuţe, încremeneşte. «Bon signe d'éspoir!», prindem mult mâine. Aprinde o lumânare, Mario are de toate. Jumate odaie e caldă şi-ail'altă jumătate rece. Inchid fereastra, ropotul râului tace. Răceala din casă trece, mirosul creşte... urât. Acum se defineşte, pùte! M'apropii de pat, acolo trăsneşte! Isbesc cu piciorul ceva şi sună a... oală, e oala de noapte! uitasem să spun că e noapte? Nasul nu mă 'nşelase...

Mă reped spre fereastră-o deschid, mă plec, burta m'apasă şi-un nod în gât opinteşte, era să... dar, trece. Unul de-a stat se... otrăvise. Impingem oala 'n... salon şi 'nchid uşa, o 'ncui. Şi iar sgomot de şipot şi ropot din vale, — se răceşte odaia, închid geamul.

Mă culc. Sar în picioare şi Mario din pat, 'l aud, sare...

Zbârnâie, aud «Aoleu!» — strigă şi pentru mine. Ce fu Doamne!?

«M-a înţepat, m-a înjunghiat!» — se vaită. Aprinde lumina. Fug... batalioane. Mario sare pe pompă, au dispărut. Brrr! urâte lighioane şi scârbă! umblă par' c-ar... unge, şi pişcă, mănâncă, scobeşte 'n tine, ba suge; dar ce-a zbârnâit? şi ce ne-a pătruns?!

Cearşaful nu stă pe pat, stă cucuiat; 'l netezesc cu mâna: zbârnâie, cântă, înţeapă. Descopăr patul. Apare... salteaua de paie şi colţi de alamă gălbuie! Apăs, se lasă, — dau drumul, cresc. Sînt droturi aşezate şi din păcate noi avem coaste... Târziu înţelegem că nu-i glumă proastă, ne-au suprimat salteaua de lână; în salteaua de paietă, ne-au suprimat salteaua de lână; în salteaua de paie-somieră spiralele-aistea de sârmă zburdă. Divanul e strâmt pentru doi şi noi... crescuţi din belşug, din vremuri mai bune. E noapte demult.

Netezim fiecare şi dintr'odată un rând de spirale, neaşternem u-ş-o-r, ne culcăm. Petrecem de două zile 'ncheiate destul' osteneală, stingem lumina, ni-i somn. Şi fum face soba!

Ne-alintă, ne... unge, ne pişcă, ne suge. Suflă pompa 'n zadar; lumina ajută mai mult, o las aprinsă: ploşniţele dispar.

...Sârmele 'mboldesc. Visez.., mă zbat, mă 'nţep mai rău; 'mi dreg aşternutul, mă 'ntorc, adorm iară. Visam... se părea, 'mi amintesc... la Viena, mai acum cinci ani, Apollo.., *Breitschwantz* ...săracu, produce un număr: colos turnat în bronz, jos pe podele, făr' de saltele, o perie 'ntreagă de cuie, o scândură goală de brad prin care pătrund... cuie; s'aşează cu toată spinarea pe ele, pe piept o piatră de moară, baroase se-apleacă şi cad... pe piatră; tresar şi sar din pat. El, într'o zi, înţepat mai adânc, vătămat de un cui otrăvit, a murit. Ce-oi fi eu blăste-

mat să 'ndur fără să fur nimic!? Eu mai puțin, osteneala mai mult, mă cară iar în pat.

Şi noaptea trece 'n... Castel...

Se luminează de ziuă, vecernie a fost şi canon, mă scol. Mario geme.

Mă spăl, mă 'mbrac. Mario 'n pat, mă roagă să îi descânt, — nu mă pricep. Sau să 'l masez, să mă aşez pe el, să 'l trag. Coastele 'l dor, — eu de ele mor, decum mă dor! Ciobotele scot, socot că's mai uşor şi plec în plimbare, 'n picioare pe Mario 'n jos, — e lung, uitasem să spun? Pornit dela ceafă, ajung la genuchi, mă 'ntorc înapoi, făr' de zăbavă, îi 'nmoi grumazu, să-i treacă necazu, e cazu să spun că sunt greu şi Mario... flămând înghițise pesemne şi aer de munte, mult, — îi dă drumul, l-a răsuflat! Bufnesc afară. Văd se strecoară, pe uşa din față-o umbră şi alta ține de mână; tuşeşte sec, parc' ar zice «trec!» Scârțâie uşa din dreapta, miros răscolit de ...«cămară» pătrunde 'n sală. Trece umbra dintâi, palton cenuşiu şi trage şi umbra... uşoară, fluture de primăvară 'nțolit vişiniu... Acum pricep dece 'n această... «cămară» sînt... două capace pe tronuri, şi-alături! Dar cine sînt? Punct. Fâşâit de hârtie, «pac!» capacul, şi altul tot «pac!», gâlgâit de apă, scârțâit de scaun, zurnet de lanț şi paşi, scânceşte uşa... plec. Să-i las să iasă fără să-i văd; mă 'ntorc la mine 'n odaie. Mario se 'mbracă, păs-

trează şi el, pe şale şi coaste, urme adânci de gâdilături de... sârmă, de păduchi şi de pureci.

XIII

Eşim afară, zor să plecăm,—ne-au spus aseară; linişte 'n casă şi curtea doarme. Să ştii că năuc şi nedormit, trudit pesemne, mi s-a părut că aud şi-am văzut... N'a fost nimic pe sală! Nici-o făptură şi nici-o suflare. Aprindem câte-o ţigare şi alta.

Cresc brazii 'n zare şi munţii se 'nalţă spre cer. Mierloii se strigă, 'şi răspund, o găinuşe-i îngână. Aşteptăm.

Răsuflă pământul zăduful şi abureşte, aburul lui ceru 'l primeşte şi cresc pe el încet rotocoale de vată. Se deşteaptă grădina lui Dumnezeu, ...patronul doarme.

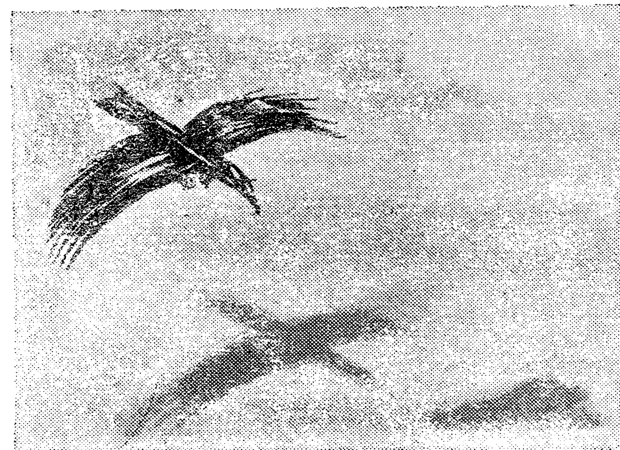
Şi-i bine că fiecare 'şi face pe plac, — ne-a venit *Unirea* de hac!

Sînt amărât de-o noapte de somn... amânat! Să tac.

Zadarnic încerc să-i aflu gândului un răgaz şi-astâmpăr căscatului; o noapte 'n nesomn, mă chiamă la somn. Suflă-un vânt rece, 'l primesc întreg tot pe faţă, îi apă-ştergar împreună, 'mi limpezeşte mintea, mă răcoreşte şi neodihna trece. Cer de plumb, pe-alocuri topit-'ndesat; se stinge o stea, cea din urmă; un fum creşte pe-o culme, un nor se odihneşte acolo; altă culme se 'nveleşte 'n fum; un vârf se trezeşte din nouri subţiri, — râul 'şi spune

tainile 'ntr'una. Măcăie-o raţă, latră un câine, cântă-un cocoş, — departe sturzi se deşteaptă, şi soarele suie... Un croncănit se aude din cer, din văzduh, un punct... departe, glasul creşte, fâlfâie punctul, — pată pe cer neagră ca corbul. A trecut Corbul, singur. Dece spune... ţipătul lui mereu: «*Niciodată!?*» Povestea spune că sborul lui poartă... nădejdi, ăsta-i tâlcul.

S'a 'mprăştiat dimineaţa, răsuflă iarba din vale parfum. Creşte ziua.

Alt corb... «Prezicător, pasăre sau diavol, care croncăneşti într'una «*niciodată!*», spune-mi fără ocol odată, acum: sunt nădejdi pe pământ?» Şi croncăne: «*Niciodată!*»

Petrece o umbră jos pe pământ, sufletul meu o culege...
Incovoiat sub sarcina grea de lemne, flenduros într'o tunică zdrențuită, un băetan urcă poteca. O pisicuță 'și spală blana și cu lăbuțele-obrazul, dau să o mângâi fuge nebună spre vale, n'a mângăiat-o nimeni?

Sunt ceasurile 10 și dorm stăpânii. Doarme curtea 'ntreagă.

XIV

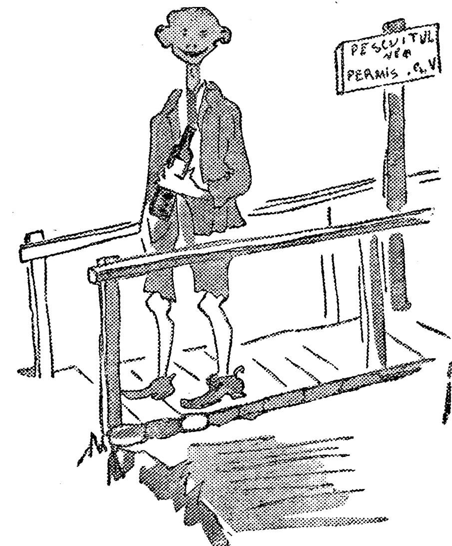
„Der civilisierte Wilde ist der „schlimmste aller Wilden!"

WEBER — *Demokritos*.

Dar unde o fi Mario? Eșise cu mine-odată afară, am stat o bucată 'mpreună; s'a răsnit — încotr-o? In casă nu-i. Tai pe lângă bisericuță și plec în vale. Până s'ajung în șosea... ce 'mi văd ochii? Aleargă Mario și ...sare, — 'l știu om de sport, și-o fi făcând dedania poate? Nu, prea se apleacă și se oprește des, — nă! s'a lungit tot în iarbă. De ce ține pălăria cu mâna 'nainte? Se scoală și iar o repede 'n pământ. Ce-o fi având Doamne!? Era sănătos când am plecat, și azi dimineață. Mă duc să văd, mai de-aproape. Nu 'l mai văd, mi'l ascunde un mal. Urc, 's lângă el, — lungit pe burtă, cu mâinile-amândouă întinse prinse de pălărie, o 'ndeasă în iarbă; acum petrece mâna ușor sub ea, o întoarce strânsă, a sărit o lăcustă.

— «După ast' alergai? Cosași vrei să prinzi!?» îl întreb.

— «Dracu s-o ia! 'mi trebuia momeală dar am prins trei, hai!»

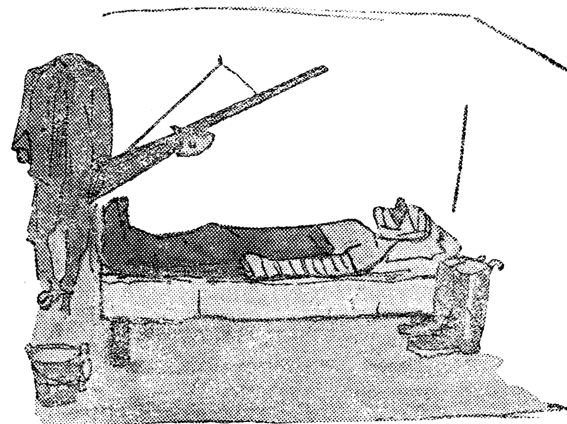

Și câte-o fi scăpat nu spune! Și-a luat cu el dichisul și undița mea, mi-o dă. Și... findcă le-a prins, pornim pe râu în sus. Ca din pământ, ne iese domnu director 'nainte, șui în haine verzui. Ne îndeamnă să «merem 'n jos», a venit într'adins, a primit raport că la un stăvilar păstrăvii sar «de-i minùnie!»

Ne 'ntovărăşeşte, pornim. Mario 'nainte. Şi... merem şi... merem. Nu-i nici-un stăvilar. Ajungem la un pichet de grăniceri, oborul lor se propteşte 'n râu, şoseaua la deal am lăsat-o cu ochii pe păstrăvi, — nu-i văd. Călărim gardul, 'l trecem. Un plutonier. 'L întreb dacă prind păstrăvi? — «Nu cutezăm, îi oprit», 'mi răspunde. Pare grăbit băiatul, intră în casă, — fereastra deschisă, de-acolo răsbate un gemăt. In faţa casii trasă-o căruţă, catane 'mprejur. Stau s'aprind o ţigare şi aflu: Incă un pichet are postul sus pe «Slănina», pe munte. Graniţa leşiască-i aproape, acolo păzesc, de-aia 's grăniceri pe-aici că rohatca-i acolo. Astăzi în zori, — un soldat de corvoadă la pichetul din munte, tăia lemne 'n ogradă pentru gătit. Pe locul acela se taie lemne de foc, decând îi pichetul. I-a sărit toporul din coadă şi când a căzut la pământ... a bubuit, a răbufnit pământul odată; ăil'alţi soldaţi şi ăl care 'mi spune l-au văzut împroşcat cu ţărână şi flăcări şi fum. Spăriaţi s-au tras iute 'n pichet, piuiau gloanţele 'n aer, grindină pe tinicheaua după casă. Când au eşit afară, Marin catana se tăvălea pe jos şi striga cât 'l lua gura. L'au ridicat, l-au cărat în odaie. Nu părea vătămat la oase, nici să 'l lase viaţa, dar sângera tot. L'au adus la post, jos. Acum îi mai bine, 'l duc la spital.

Intru 'n casă să 'l văd, — la uşe brad. Odaia spoită curat, puşti în rastel. In stânga un pat, şi 'n aşternut Marin. Oblojit, primenit, — plutonierul cată la iel ca la

un copil. Băiatul îi liniştit, 'l doare puţin, dar rabdă. Pe faţă are vre-o cinci găpurele, ochii i-a păzit Dumnezeu; mâinile stropite de zgrumţi de plumb amândouă; — ridică cămaşa, l-a picat cu «vărsat» de sânge 'nchegat şi săminţe de plumb pe tot trupul când a plesnit granata, şi pe picioarile-amândouă. E bine «lucrat», să fi fost dinadins nu era aşa atins. Ii dau o ţigare, se 'nviorează. Imi

spune că şrapnele, ghiulele, granate şi alte acadele din astea, rămase 'mprăştiate, uitate, neculese, dela răsboiul trecut, destule sunt multe pe munte, c'acolo a fost frontul. Dar în curte au strâns pe locul acela într'una şi credeau că numai-i nici-una. Una a rămas şi nenorocul să dea cu toporul în ea; şi atâta-i toată 'ntâmplarea.

— «Mai mare spaima decât necazul!» spune.

'L suie 'n căruță, pornesc la spital și noi la păstrăvii noștri ne ducem. Oprim la un cot în odihna apii, — după un prăval. 'Muiăm undițile 'n râu.

Trage!... trag și eu, dintr'untâi mai domol, — l'am prins! Nu se dă 'nvins, nu-i chip de urnit. Când să mă 'nfurii, Mario pune mâna pe undița mea, o răsucește din băț, o întoarnă, scapă cârligul ține-aninată o zmiceà din gărdulețul din apă; se prinsese în gard și eu trăgeam să-l scot pe mal. Iacă 'mi isprava! asta-i tot ce am prins!

Nu's deprins nu e vorba cu meșteșugul aista dar... când veneam, în tren, mi s-a părut că am priceput de-a firu 'n cap ce trebui să fac. Și-apoi a fost cum a fost findcă s'a nemerit gardu 'n apă, dar... când o fi pește! Și mă răscolește dorul să 'l văd și cât de mare să fie, îi-al meu!

D-l Jojka pescuiește 'n tabachera lui Mario și Mario se căsnește să prindă pește. Locurile bune pesemne, sînt mult mai sus în munte, așa-i și cu cale, pe-alea le caută păstrăvii; — de ce ne-or fi cărat la vale? Or fi știind ei mai bine, vreau — așa cred, nu mă pricep, — să batem râul din jos, să'l adunăm la deal peștele tot la un loc, să ne săturăm de prins, asta-i! Cum se gândesc numai la noi! Și poposesc pe un mal. Ei pătimași nu se 'ndură să stea, pornesc înainte. Se duc, nu-i mai văd.

Iau drumu 'napoi spre Castel. Mă întâlnesc c'un cățel,

un soi de copoi; — l'am văzut și aseară, a sărit din mașină când a sosit «boierul» dela râu, de unde mi-a spus că vine. Mergem împreună, urcăm la deal. Lângă garaj, pe jos târhat, bagaj, — o geantă, tuhali plini de sânge, alt copoi veghiază o ciută, una 'mpărțită-i în saci. Pe iarbă: mațe, ficați, sânge o baltă; altă ciută-alături împrăștiată. Ochi veștejiți mă privesc, roiesc muște verzi.

Pielea 'nroșită toată, chiaguri de sânge, — a fost luptă mare! Carne sfârtecată, cinci găuri pe una, să bagi mâna toată, și pe-ail'altă șapte. Coapse și coaste, ciolane 'ntregi răsbesc din burduvul de piele. Pricep:

Alungându-se 'n munți prin pădure, erau la plimbare sau după mâncare, — noroc n'aveau puii cu ele, i-or fi având poate 'n burtă, — au întâlnit, au dat bietile ciute peste năpastă. N-a fost granată, au nemerit sărăcuțele peste șrapnel! S-a deșteptat răutatea-adormită 'n el când l-au atins, și le-a mestecat schijile, le-a sfărmat oscioa-

rile, aşa le-a ucis! Mai mare păcatu! Că s'au certat oamenii odată, bine, — a fost şi-o să mai fie, — dar ce fură ele de vină sărmanele ciute! — «Waldy!» aud, strigă careva pe cărare. Copoiul îşi lasă straja şi-aleargă 'ntr'acolo. Hanţ şoferul, doi inşi şi-o căruţă.

Intreb: — «S-a sculat stăpânul?»

— «Don Conţiliir odihneşte, o fost la vânătoarie!» 'mi răspunde-un... elev sau slugă, are tunică cu guler verde şi foi de stejar, ghete n'are.

— «Când? asear' a fost la râu.» spun.

— «La vânătoarie-asară şi-amu a fost iară, aici la părâu aproape, ăsta-i vânatul!»

— «Cu ce-o trage Doamne! şi pe cine răsbună!?»

Hanţ bagă maşina 'n garaj.

— «Vii dela oraş...?» 'l întreb.

— «Nu coconaş, am fost cu domnu la cerbi.»

Ei drace! cum le căzură coarnele, aşa dintr'odată, şi s'au despicat la spate?

Acum încarcă sacii cu ciute 'n căruţă. Le duc la târg să le vândă. Ii las şi păşesc înainte. Copoiul se ia după mine.

— «Waldy, să-ţi fie ruşine, tu după lege, 'n dreptate, n'ai ce căta la vânat. Şi-apoi zău! cum-ţi veni, iac' aşa, să iei parte la aşa mascară!?

Căţelul ruşinat se tupilă oploşindu-se jos şi scâncì, — 'mi fu milă, nu era de vină. Aflasem dela stăpân'su asea-

ră că-i împotriva aistu-i soi de câini, de copoi, că-i nimiceşte unde-i 'ntâlneşte, şi 'l întrebai pe căţel:

— «Şi teamă n'ai c'o să te 'mpuşte?»

— «Pe mine!?» 'mi răspunde şi 'şi duce laba la piept, — «m'o omorâ scârba, necazul, poate-alergatul, dar aghionţia, serviciul ce 'l fac, ba! Şi eri, până 'n seară, alergai pe urmă, am dibuit o nurcă, m'am luat după ea, tiptil am ajuns-o, am prins-o, se zbătea, 'mi aluneca din gură şi-am strâns-o, a murit; tot era să moară! m'a lăudat stăpânul şi m-a mângâiat, şi-aşa am plecat la vânat, în grabă la... ciute. Nu! de asta n'am zor, dar vezi să-ţi spun drept, prea-i măcelărie curată, prea-i căsăpia de-a gata; ascultă: a-a-lerg cinci zile, noi: eu şi ăla cu barbă săracu, colindăm coclaurile toate, văile, munţii şi adăpătorile. Numărăm cerbii, puii şi ciutele toate. Tot însemnăm. Ne cunosc lighioanele, nu se sfiiesc. Pe Falger, —îl cunoşti?—'l ştiu dobitoacele toate, îl iubesc; n'ar scăpa un foc în ele să ştie că 'l omori! Aşa ne petrecem zilele vara şi-acum într'una. Apoi într-o zi porunca, acuma se ţine lanţ, — «mâine la vânătoarie!», seara ori dimineaţa. Pornim cu maşina: stăpânul ăl mare, don' Falger şi eu. Opreşte maşina unde-i cu cale rostit dinainte, jos lângă râu. Acolo, dacă «boieru»-i singur, un cal. Dacă-i cu «dama», ori cu vre-un muşteriu de vânat, doi cai. Pornim la deal, Nea' Falger şi eu o întindem pe jos, câteodată aproape, al'dată departe. Noi ştim dinainte unde

pasc cerbii şi unde-odihnesc ciutele, unde se joacă copiii lor, puii. Pornim într'acolo. Mergem uşor sau mai tare, pe cărare. Ştudenţii le fac, le 'ngrijesc, ăia cu gulere verzi şi desculţi. Dacă sorocu ne scoate 'nainte, sau 'l simţim pe aproape, un vlăjgan de cerb, tânăr-prostuţ,—ăi bătrâni 's şireţi, se păzesc, — apăi, cum nu sînt sperioşi, 'l ajungem mai ne proptim în el, cât să-l atingi cu piatra.

Stăpânu-i grăbit mereu să se 'ntoarne-acasă, îi place odihna şi geamantanu ăla de urlă şi, când îi singur, cucoana. Se dă jos după cal. Don' Falger încovoiat, îi poartă săneaţa lungă şi băţu 'n trei craci. I le dă, le aşează. Paşte cerbuţu sau ciuta-alăptează, lighioanele toate 's deprinse cu noi. Desface băţul, îi pirostrie. Aşează flinta, — blestemul, — îi pune ochianul. Priveşte prin fernglas, socoteşte cu Falger, numără paşii, însemnă, ochieşte; îi surâde mustaţa, râde, îi tremură mâna; eu 'ntorc capul; trage: bubuie tunul, răsună munţii, greşeşte, alteori nemereşte. Atunci îi mai rău! Sfârtecă oase, trânteşte cerbul sau ciuta, se scoală, geme, în trei picioare sau târâş în două, pleacă. Frântă la şale sau maţele-afară, falca zdrelită, sau coarnele rupte de-i cerb, şi ochii săriţi, aşa pleacă.» Mă înfioară ce-aud! Văzui adineaori prigoana ce poartă, ascult:

— «Ne luăm după el, gonim spre vale. Cerbu cerboaica, secaţi de sânge, 'nsetaţi, sleiţi de puteri, coboară spre râu, se tărăsc, se opresc şi gloanţele plouă şi vita sărmana, ajunsă în râu, lângă şosea sau sub mal, abia se târăie încă 'n adăpost-unui zid; sunt case văzuşi.., şi-acolo privesc drumeţii, privesc copilaşii şi ăi bătrâni din căşi cum se zbate şi geme ; şi-aşa o ucide la zid, acolo nu-i zminteală; nu l'am văzut scăpând focul degeaba, mai niciodată, acolo! De nu-i întâlnim în cale, mergem călare,—el,—noi pe jos, până 'n munte sus; acolo odihnă, mâncare, mai peste noapte mănâncă cucoana bătaie şi urlă. Dece-o fi bătând-o? nu ştiu; pe urmă nu-i supărat, o pupă şi râde. Apoi dimineaţa, se suie 'n adăpost, pat aşezat între pomi. Noi mânăm vânatul sub el; stârnit încet, fără spaimă, mirosul încă nu 'l poate prinde de jos; ajunge vânatul în preajmă, ciurda întreagă. El odihnit trage, ori nemereşte ori scapă. Acuma gonim după ciute, trebui hoit pentru urşi şi la casap la Vişău carne, se vinde cu preţ. Cerbii mai mari încă îi vindem, zic ...noi, păcatele mele! cu ce mă aleg!?» zice Waldy.—«Vin străini să-i împuşte, plătesc zece mii pentr'un corn, de's patrusprezece — şi «capitalii» au mai multe, — ţinem la preţ; amu's arvuniţi cinci; fă socoteală cât face?! Intră 'ntr'un...» însemnă căţelu 'n nisipu aleii, trage cu laba şi-adună, — «fac: mai şapte cerbi un milion! Vândurăm patru cu câte 140.000! Şi ştii câţi avem? Află domnule-boier», zice, — «în tot reviru ăsta, optzeci şi cinci mii de lanţuri, sunt cerbi şi ciute, ţi-o spun la ureche: 's peste

o mie! Pe mine mă ţine să aflu pe urmă vânatul când îi însângerat, zice; matale ţi-o spui, — lighioane mai mici, văzuşi alung, prind le aportez. Pe-ale mari eu trebui să le stârnesc, să le dibuiesc, să le-aduc; că sânge din ele îi la toate ale 'mpuşcate, nu cărare, gârlă! să 'l găsească şi orbu vânatul lovit.

Când e lume străină 'n Castel, de mă nemeresc pe-acolo, mă rupe 'n bătăi, să pier. Ştiu, spune că puşcă copăii, zice din gură, îi preţuieşte însă, dar eu m'am răsnit! 'L recunosc stăpân că, aşa-i.., el ne dă de mâncare, tot dela *«Stat»;* nu ne-a venit rândul la desrobire; eu m'am tras la Falger acasă, îi mai bine. Voi când veniţi? Aflai... şi mai te-aş ruga de-o rugăminte,» 'mi spune căţelul, — «fii bun, Dumnezeu să te-ajute! dacă nu la tine, nă-i mai fi având moşii, dar la vre-un prietin, ori undeva, fă-ne un rost, mie şi lui Falger, că zău, de canon şi scârbă vrem să plecăm! Nu ştii un stăpân? slugi vrem să fim dar să fie om bun! Il slujim în credinţă! Acum, disară îi vine un prieten, un ăla gros, o balercă, umflat; mi-a spus Leu, ăla micu-bălanul, cu care-ai stat la răsfat pe bancă,—eu vă priveam după pomi,—mi-a spus: odihneşte bietul căţel sub patu cucoanii noaptea, — dar Sâmbăta noapte şi a din spre Luni, că regulat vine, l-au frânt sub-pat, aşa se aruncă patul pe el şi geme cucoana şi patu. De-aia-i cătrănit domnul Jojka săracu! Dar treaba lor! ce să m'amestec în ce se petrece sus la Castel. Vorba-i

că stăpânu i-a vândut o puşcă, tot o şuşunea soră cu-a de-o are, dar mai grea. In preţul puştii tocmită şi o ciută; mâine-am înţeles trebui să'l ducem, sau să i-o aducem. Trebuie s-o puşte, aşa-i porunca; a-i-c-i o să ne ajungă blestemul pe noi!»

M-a dus până 'n prag şi a fugit căţelu 'napoi.

Sînt iar la ...Castel, doarme. In faţă 'ntocmite două chaise-longue-uri alături, lipite; pricep le-au pregătit pentru noi. Tăcere. Nu s-or fi sculat încă. Fetiţa, peste drum doarme, şi el trudit sărmanul după atât' aprigă vânătoare încă o fi dormind, în cas' ailaltă. Mă aşez pe un scaun, aştept. Se repede un lup înspre mine, — trăiesc atâtea 'ntâmplări decând am venit!—sare pe mine, 'l rabd că e mare. Mă linge pe obraji şi pe mâini.

— *«Mişu!»* 'l strigă; sare; Elji suie scara. O întreb :

— «S-a sculat conaşul?»

— «Mintenaş coboară jos», 'mi răspunde.

— «Jos? şi cobo-a-r-ă?»

Stă va-să-zică... deasupra?! Privesc fata din casă pe scară, duce o tavă, cafele cu lapte în două ceşti, două? Or că o fi foarte trudit şi flămând, ori nu mai pricep nimic ! Şi mie par'că mi-ar fi foame, şi lui Mario poate, dar el îi departe şi nu le vede cafelile cu lapte! Mă duc în casă; iau după masă o carte, ies afară; sub balcon m'afund iar în scaun şi aflu din carte că, sunt multe nea-

muri de pești și mai aflu că pentru ca să-i prinzi, trebui dibăcie, la păstrăvi mai ales, ...mă bizui.

— «Guttenmorgen!». Glas de argint. Dar îi ziua jumătate-aproape.

Ridic capul, din balcon 'mi surâde fetița, din mâini scapă o floare, și după ea alta... Mă înclin, troncănesc pași; sus, fetița dispare și-apare gazda. Zgribulit, ciufulit și acru, 'n papuci se preling ismene—șireturi, din pardesiu cenușiu; guler ridicat.

Amu... 'ntr-o clipă pricepui iute cine sta sus în odăița cu miros de iuft și Germandrée, ai cui erau nădragii, a cui bluzulița, pe cine-adăpostea pătuțu, pe cine-am întâlnit pe sală 'n zori, cine-a trântit... capacu, ba pe-amândouă, ei amândoi!

Unchiu și nepoata, — să știi: «s-a făcut!» Nedeslipiți și pretutindeni îi poartă focul gingaș și sacru-al iubirii, mă 'nduioșez. Intorc capu 'n... silă, m'afund în cetit.

El ciupos și acru, plin de sânge pe labe, dela ciute socot, suie scara 'napoi. Și vremea trece...

Petrece unchiu și fata, nepoata 'n Castel. Mă uit la drapel, fâlfâie: roș, galben, albastru!

XV

Aud glasuri și pași pe pietrișul aleii. Mario și Jojka. Au prins cinci păstrăvi. Socatz unul, și prietenul meu patru. La vale 's puțini, n'au ascunzișuri bune. Ii ia Elji, i-aruncă 'ntr'o cratiță; sticlesc la soare parcă-i lamă de cuțit, oțel albăstrui și vânăt, picați cu sânge picături. Doi din curcubeu parc'au furat mii de lumini; gustos pește! îi mâncăm acum la dejun. Auzii pași în balcon, ridic capul, nu-i nimeni. Fata îi duce la bucătărie. O să prânzim curând, e târziu.

Mario mândru pășește, undița pe umăr, sfoara răsfirată. Răsucește-o țigare, pleacă. Ii alunecă bățul cu sfoara, se prinsese alcaua într-o oală de ...noapte, îi aninase urechea; odihnea vărsat sub brad la umbră cumàru. Descurcă cârligul. Ne facem de lucru la noi în odaie, mai vorbim, mai fumăm, eșim afară; ne-or chema la masă curând, — să nu ne caute mult!

Gazda ne iese 'nainte. E voios, ne salută:

— «Apăi gândiesc... dacă vă-i voia și vreți să priviți la cerbi, să-i vedieți la un loc, apăi vă propun să mèrem pe muntiele ăla!» și-arată spre munții din față. Nu-i departe, așa se arată. Impădurit până 'n vârf aproape, acolo începe golul; se văd, — 'mi întinde ochianul: cioturi, tufe și trei brazi trăsniți, negri. Ne spusese omul, încă dinainte, că sînt prilejuri multe să dai peste toată

ciurda de cerbi la odihnă, poate să te 'ntâlneşti şi cu ursu; ne spunea aseară că acum umblă, c'au rostit hoituri în munţi pe de a rândul.

Mario ...nu'l mai stăpâneşti, vrea să meargă, să vadă. Drept să spun n'am venit la vânătoare, n'am nici puşcă şi nici chef n'am de trântitură de urs; n'avem nimic de 'mpărţit. Gazda palavrageşte cu Mario, îi arată muntele din spatele casii; ditai munte 'mi pare. Mario 'l întreabă, el lămureşte, spune că drumu-i pe-acolo şi dincolo, drum întocmit; casa pădurii aproape, adăpostu 'ntre pomi, şi cerbi vedem negreşit, dar urşi nu's acolo! Mario ...nu'l mai ţine pământul, ar reteza-o la drum să vadă cerbii îndată. 'Mi spune — «hai!» Mă gândesc că pentru el am venit şi nu vreau să-i stric cheful. Numai să ne 'ntoarcem curând. Intreb cât timp o să punem pân' om ajunge sus?

— «De mèreţi îndelete trăi sfertiuri de ceas şì cu coborâtiu!» răspunde.

Aprecierile-aistea despre virtuţile mele pedestre mă 'ncântă, şi-apoi a zis «pe 'ndelete», înţeleg plimbarea-i scurtă, acum sîntem înapoi, dar a zis... «mèreţi»; iar plecăm numai noi doi? O fi având omul treabă, destul că se gândeşte la plăcerile noastre. N'am pus bocancii, am în picioare nişte sandale uşoare, talpa şi două curele; dar fiindcă-i aproape... pornim. Trecem la râu, peste pod şi-apoi pe malul cel'alt.

Suim. Greu, dar m'a mai învăţat drumul la «Borviz»

şi n'o fi aşa anevoe, nici cât pân'acolo. Urcăm, mai stăm... Mario mi-arată într'una pâlcuri de ciuperci, culege, şi floricele albastru 'nchis: ghenţiane.

Dac' or fi multe flori, odihnesc des. Mai îngenez; 'mi spune să răsuflu adânc până 'mi potrivesc răsuflarea, aşa face el. Urcăm drept în sus, fac cum îmi zice dar suflul nu'mi mai încape 'ntre coaste, mă 'năbuş, opresc. Iar pornim. Coborâm, urcăm, ajungem în vale la pârâu. Uite ocolul şi căpiţa de fân! Am ajuns iar la blestematul de ...Borviz! dacă ştiam!? Dar înghit şi tac. Acum încotro? Ne-am oprit lângă baia de piatră, spartă. La izvor se înfundă poteca, ¾ de ceas au trecut şi mai mult; Mario spune că drumu-i făcut, puţin mai avem. Dar nu-i nici-o cărare. Ne spusese gazda aseară că poteca de pirş îi ascunsă unde începe, să n-o dibuiască oricare trece.

Mario cată 'n pieptul muntelui, o găseşte în dreapta. E rânduită, curată de buruieni şi de pietre. Pornim pe ea în sus. Adun de jos un horpac, lemnu nu-i lung dar lustruit de mestecătură şi gros. Când poticnesc să dau cu nasul în mal că urcu, m'ajută. Tufe 'ncărcate de smeură. Mai ciupim câte una dar grăbim să ne 'ntoarcem mai iute, că ne aşteaptă cu prânzul şi... mă gândesc la păstrăvii din cratiţă. Or şti să-i gătească cum trebue? Mie 'mi plac fierţi, coaja brumată; să-i opăresc cu unt topit proaspăt. 'Mi lasă gura apă când mă gândesc ce masă m'aşteaptă! Coborâm. Iar flori şi popas. Şi iar urcăm. Mai vorbim,

mai stăm, petrecem vre-o trei munţi, îi gonim pe lături, cobori unul să urci altul. Dac' om fi greşit drumul? Nu se poate. I-a spus *Venetici* lui Mario să ţinem poteca de pirş, ne scoate la «Casa de vânătoare» şi la Observator, acolo 's şi cerbii şi altă cărare nu-i.

A tăcut râul, nu se mai vede. Privim dintr'un luminiş, se-arată valea şi şoseaua departe; şi 'n vale aproape, pe alt munte drapelul şi Castelul. Bine suirăm! Nu mai e mult până sus şi coborâm iute; o să-i întârziem puţin dar ne iartă. Să fumăm o ţigare. N'avem chibrituri. Incerc cu monoclul să fur din soare-o scânteie, nu-i chip; luminează slab după nori. Urcăm. Un cocoş de mesteacăn cârâie-aproape, poteca coteşte; coborâm şi trosneşte o crenguţă uscată; cârâie iar şi se zbate; era într'un pom aproape şi a sburat cocoşul!

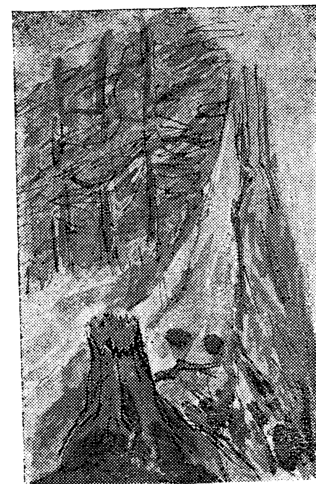
Noi u-r-c-ă-m!

Simt cum mi se 'nmoaie picioarele şi 'mi stă sufletu 'n loc, 'mi vâjâie urechile şi tot 's o apă, nu mai pot! iar odihnim. Incotro am plecat? nu şi-o fi râs de noi? dac'am rătăcit drumul? Mă 'ndeamnă Mario la drum şi iar pornim. La deal greu şi alunec, la vale prind pietricele şi vârfuri de crăci între labă şi talpă şi cureaua mă strânge de gleznă. Oftez. Şi ce sete! nici-un izvor; ne mai astâmpără setea smeura şi zor să urcăm mai iute. Alt luminiş: privim munţii din jur de sus dar sunt şi mai înalţi. Ma-

rio 'mi cere ochianul, cată departe spre o poiană în pieptul muntelui din faţă, e foarte pătruns.

— «Priveşte!» 'mi spune. Mă uit, nu văd nimica.

— «Nu'l vezi? uite acolo spre tufa din dreapta, umblă încet, se mişcă, nu 'l vezi?»

— «Nu 'l văd!» o fi trecut în codru. Urs să fi fost?

Oprim şi stăm de vorbă; dac' am avea chibrite! 'L întreb dacă s-a mai întâlnit cu ursu? Nu, dar a auzit întâmplări. Când a fost în Muscel, la Bahna, a aflat că pe doi ciobani i-a jupuit cu ghiarile de nări şi de păru din cap şi de piele, atât.

Ne-a spus domnul Jojka că şi aici, pe Pietrosu s'a întâmplat o chisnovăţie de-aiasta, mai o săptămână să fie.

Am auzit şi eu de necazuri: a râcâit pe cap şi pe umeri pe unul, a aruncat cu cioate după altul, Doamne fereşte! Tresării tot şi Mario; par'că păşi careva?... nimeni! O beancă din mal, stam rezemat, s'a dus dea rostogolu la vale. Ne-a spus doar drept omul, pe muntele ăsta nu 'ntâlnim urs, dacă ...mergeam pe ălăl'alt, da, poate. Şi răbotim poteca, suim. O taie-un părâu, glod pe potecă. Trec cum pot. Smârc şi nuiele deasupra, pământul ud şi în lături. O urmă adâncă şi mare şi alta. Pe aici a trecut, nu-i îndoială! S-a dus la vale spre râpa din dreapta. Nu ne 'ntâlnim, şi-i mai bine. Dar ne-a străbătut grijea puţin. Zorim. Altă urmă şi repezită par'c-a sărit poteca; urma din urmă teşită, a atins cu cotul ţărâna, şi malul surpat încotro a plecat, spre vale. In stânga, de unde-a venit, un trunchiu putrezit, mai ţinea o cracă, cât ca pe mână: ruptă şi coşcovită 'n potecă, urme 'mprejur.

Nu-i lucru curat! Cioata despicată, scorbită toată, râcâită de ghiare. Nu i-a fost de joacă, că nu făcea aşa ispravă! cin' l-o fi supărat? Bòstină nu-i, stup nu ţine trunchiul, — tulpin' au cărat-o; o fi cătat la furnici... dar dece a frânt craca?!

Dac-o fi nebun din fire, năbădăios fără rost şi l'om întâlni? Urât am descălecat! Şi iar grăbim la deal. Mario culege o pană, îi de cocoş de munte; o 'nfige 'n pălărie. Mare vânător pare, ...mai bine-ar avea puşcă! Afine tufă lângă tufă. Vineţi pe deşte, negri pe buze şi faţa pătată,

aşa arătăm. De nu s-o spăria şi ursul, dar mai bine lipsă de aşa nemereală! Afine multe, ne mai astâmpără setea

şi foamea puţin. O cărăruie la dreapta, încotro s-o luăm? O sută de paşi 'nainte, 'ntre brazi, la trei stânjeni pe

trunchiuri sus, o punte. Observatorul. I-n-c-e-t și în șoapte. Cerbi 's aproape. Tiptil ajungem. O scară 'nvechită, se clatină toată, n'are speteze; o țin și Mario se suie. Urc și eu. Se clatină podul de scânduri, e rupt într-o parte. Se vede departe, ...nimic! Coborâm, ajungem iar la răscruce, de-acolo mai pleac' o cărare 'nainte; poteca noastră spre stânga. O luăm la stânga; coamă de munte și soare. Oprim, răsucim o țigare; mă căsnesc să prind lumina de sus, și Mario 'și suge țigarea. N'am auzit-o venind dar nălucă la un pas repezită o văd zburlită toată, dă să sară pe Mario. S-a speriat, a sărit din potecă pe-o cracă, pămătuf de păr roșcat și de-acolo într'un pom. De nu mișcam când am simțit-o se cățăra biata veveriță pe Mario, a crezut că-i pom. Nu spuneam eu că-i lung? Și râdem. Smeură multă.

Coborâm puțin, umbră adâncă, copaci bătrâni. Un smârc: intru 'n noroi până 'n gleznă. Alături izvorul, un jghiab. Isprăvim însfârșit cu setea. Proptită 'n munte «Casa de vânătoarie!» Cocioabă mică. Un geam. Ușa închisă. Pe tăblie scris cu tibișir: «Kontrol 6 August». Intrăm. O cămăruță curată, grămejioare de lemne 'ntr'un colț; un pat lat cât îi odaia, cetină așternută. O uscioară, altă cămară și iar un pat; așternut de brad. Nu ne 'ndeamnă odihna aici. Plecăm. Am terminat ...«inspecția». Mai a rămas ceva și Mario vrea să vedem tot. Cerbi n'am văzut, nici pomeneală! I-a spus gazda că de sus se vede...

'n vale. Asta o știam,... vezi și 'n cer! Suim pe plai. Iarbă 'naltă și grasă, stau într'o rână. Nu-i chip de aprins o țigare, vremea-i a ploaie, pică. Atât ne mai trebuia! Ceasul? o fi cinci, mai bine.

Mă gândesc la păstrăvii noștri! Am potolit setea, dar foamea? Un tălăncănit de clopote, pe un piept de munte, în vale, o târlă. Acolo au brânză dar e departe. Tolăniți stăm pe spate; vârfuri de munți cât prinzi cu ochii. Doi vultani mari rotesc în zări. Plecăm la vale. Iuțim pasul, plouă. Grăbim la vale. Nu-i chip de scurtat, rătăcim drumul; dar povârnișul ne mână. A stat ploaia. Mai poposim la afine, potolim foamea. Mai urcăm, mai coborâm, coborâm mereu. Mario 'nainte. Iar s-a oprit, s'a lungit pe malul din dreapta, poteca-i scobită 'n mal; în stânga prăvalul. Cărarea cotește la dreapta în loc. Tufe de smeură, pădure. Cară Mario cu pumni la gură, și eu lângă el, cât pot. Se desface tufa odată și... s'a zbârlit tot; încotoșmat cu ochii 'nfundați și mărunți, gulerat, gura căscată și colții rânjiți, și ghiarele-i văd! A mormăit tufa toată, cogiamite ursul!

Mario a alunecat după mal în potecă și să te păzești! Eu după el, că tovarăși sîntem nu că mi-i frică; spaima mare-a trecut, dar... să nu'și facă de drum după noi, să'l ostenim, să se necăjească; am văzut ce urzește când îi supărat! Și fùgi! S-a așternut Mario pe drum, acum văd și eu ce-i pot crăcanele, de ce le poartă! Am lăsat poteca,

era grabă mare. Curg pietrele 'n urmă, împingem mai tare la fugă, — s'a luat după noi! Dac-o arunca şi cu

cioate, ne ucide spurcatul! Par'că nu erau tufe destule!? Am nemerit peste-a lui, ceas rău! Şi fùgi cât ţi-i pute-

rea, Mario îndeamnă, l-am întrecut. Ne-am oprit, plesnim; bate inima 'n noi parcă-i clopot!

Se mai rostogoleşte o piatră, a stat; altele nu mai vin. Noi le desghiocam din ţărână şi le căram după noi. Ce ţi-e cu spaima! acuma vedem, a fost Urs-detreabă. O vulpe a trecut ferită printre pomi. — «Nu te du la deal!» îi strigăm. Şi findc'am răcnit, iar o pornim să nu ne afle de urmă. Mai ştii ce gând are?

Acum am dat de greu, cât am coborât avem de suit să găsim poteca. O croim drept în sus. Urc în patru labe, alunec, mă prind de rădăcini, poticneşte Mario, se lungeşte pe spate, sanie se duce-o bucată, se scoală. Uff! ce urcuş îndrăcit şi dac-om da peste el în potecă? Dar n'ai ce alege. Rămâi la noapte aici, te mănâncă! Dacă nu ăsta, altul. Am văzut noi; n-or fi cerbi dar ursăria toată-i aici!

Ne-am întâlnit cu poteca, răzemaţi pe coate privim cât te lasă lumina; urechea încă nu ne spune că vine... Buricăm malul, sărim în drum şi findcă-i vale, 'nainte! Am pierdut ochelarii, nu-i vorbă nu mi-au slujit; am văzut şi cu ochii, nu l'aş mai fi văzut! Ce? glumă-i atâta fugă!? Odihnim puţin.

— «Năprasnic era!» zice Mario.

— «O fi fost şi sătul!» răspund.

«Ăsta ne-o fi fost norocul, că ne gineau la «*Universul...!*»

— «Te pomeneşti!» şi se sburleşte pielea pe mine. Din

ce am scăpat! şi 'mi trec deştele 'n păr. Tresar, — crezui că's ghiarele lui!

— «Hai!» îndeamnă Mario la drum şi pleacă 'nainte. Mai stau şi ...pornesc. — «Oolleu!» aud. Ce s'o fi întâmplat?! Ne-a tăiat drumul, ne-a ieşit blestematu 'nainte! Mario... îi s-a lăsat pălăria cu pană pe ceafă şi bâlbâie... — «Ur-Ur-Ursu!!» şi-arată cu mâna 'nainte şi spre fundul văii 'ntr'acolo. S'a dus; mă las de spaimă dacă nu-i pe-aproape, nici fricos nu 's de felul meu. Il întreb şi 'mi spune că, aşa cum cobora liniştit, — uitase şi pe ăl dela tufă,—a sărit din coasta din dreapta pe potecă un urs, la trei paşi de el înainte; fugea 'n curmeziş într-o parte şi s-a dus la vale. Infoiat şi crescut dar nu urs prea mare.

Speriarăm şi noi unul, ţin minte: asta o spun! Ii zic să ia o petricică 'n gură, a văzut doară ursu, ba unu geamal.!

— «Ba pe dracu! până 'n vale 'mi umplu gura toată cu pietre!» Mă 'nţeleg cu Mario despre ursul ăl mare nici să suflăm!

— «Ei, dar păstrăvii noştri?»

— «Să fii sănătos!» 'mi răspunde, — «au mestecat prânzul făr' de noi!» I-or fi mâncat, sînt în stare, — nu cred; îi om delicat, i-a păstrat dedisară, 'mi zic.

Auzim râul din vale şi hămăit de câine, şi paşi... Ne 'ntâlnim cu trei brigarieri, merg anevoie duc câte un

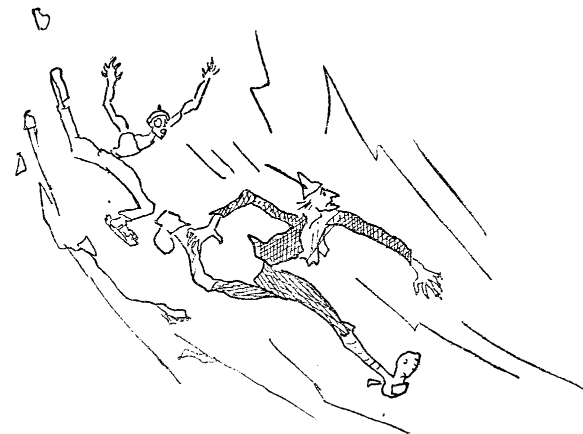
sac în spinare; mic sacu dar greu pare 'ndesat. Sare, duc la ciute 'n munte.

— «Unde sînt?» îi întreb.

— «Amu 's la pădurie, dieparte 'n mùntie!»

Şi noi coboram din cer..., când or ajunge sărmanii şi... desculţi?!

Incovoiaţi pornesc înainte. Is la «studium», fac praxis!

Un luminiş, — se vede apa, şoseaua şi podul. O cărăruie, o luăm. Prăvălim drept în vale. Brazi tineri, plantaţie deasă. Se frânge cărarea, maluri surpate; coborâm anevoie, când pe vine, când aruncaţi înainte. Mario adună ciuperci, a mai adunat, multe, — nu le-am mâncat noi.

'L văd repezit la vale, cu capu 'nainte, scapă pălăria

cu pană, şi se dă peste cap; crăcanele furcă, sfredeleşte cu devla ţărâna, şi se rostogoleşte ghem; ciupercile terci! S-a oprit, un pom l-a proptit, altfel grăbit cum era nemerea devale 'n şosea!

Ajungem.

Poposim pe-o piatră. A 'nserat. Amu 'mi simt osteneala în şale şi în picioare; opt ceasuri de drum! Nu m'aş mai clinti din loc! Asta fu ¾ de ceas?! Ori n'a fost niciodată pe-acolo sus sau s'a dus călare şi demult o fi fost, că zmeu să fie tot nu făcea drumul într'un ceas, nici în cinci; pe plai n'a fost decând îi, asta o jur! Trecem podul şi urcăm spre Castel.

XVI

Rupt, frânt, — osteniţi, iată-ne 'acasă, 'nsfârşit! De cum păşesc pragul, mă chiamă căminul, — iar o să'mi spuie «nepoata» cât îi de bun «unchiu», că-i mobilează odaia şi.., decând cu telegramele, trei.., mi-a 'ncolţit bănuiala...

Deschid uşa dela sufragerie, intru; încremenesc! Nu sînt sperios din fire, acum un ceas văzui ursu, de-aia am scurtat prin răstoace şi am ajuns mai devreme, dar... ce 'mi vede ochii!

M'aşteptam poate să văd nepoata, înaltă şi costelivă,

privind şăgalnic prin două viorele. Doi tăciuni stinşi mă înlemnesc; mă priveşte.., scap bascu din mână, alunecase după cap, 'l alungase părul. Mă plec, 'l culeg, mă reculeg. Ingân abia:

— «Bunăseara...»

— «Bună să fie!!» Ea a vorbit, sau s-a stricat vremea, tună? 'Mi iau inima 'n dinţi, 'mi potolesc răsuflarea, privesc... Sub ceasul cu cuc, o canapea albiată. Pe canapea... o arătare-albastră, mă 'nseninez; venisem cu groaza din munţi păsemne! Căpuşor rotund, ba pătrat, mare. Poartă cărare, — şi Cléo de Mérode purta, dar era brună. Ea îi stacojie, păru-«apus-de-soare», închis spre cărare, se 'nvoaltă 'n dreapta şi se sbârleşte 'n stânga. De n'aş privi-o 'ntreagă, aş crede că-i leu!

M'apropii, mă 'nclin. Sprincenile drepte, ochii ei mă pătrund, par'c-a surâs? Nasul, mai nu se vede. Jos, mult la vale, buze subţiri şi 'ntredeschise au crăpat gura, taie toată figura. Roş mult pe gură şi pe figură. Cercei răsvrătiţi; mişcă din nări şi din urechi; era s'o sbughiesc afară; acuma oftează, mă 'nduioşez, o privesc toată. Coprinde canapeaua 'ntreagă, şi se revarsă... Proptită 'n pumni, braţe-arcuite, pline, petrec de sub mâneci scurte, din cari gonesc afară câte-un şomoiog de păr gros, să crezi că-i barbă de ţap, se-alintă pe braţe, 'n sus şi 'n jos. Pe piept dantelă, suavă, albă. O fundă cărămizie, mare, — zglobie acuma 'mi pare, şi şcolăriţă! Puţine fe-

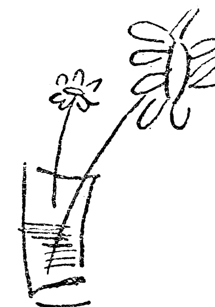

mei înţeleg arta, gustul cum să se 'mbrace; ea 'l pricepe, a 'ntinerit dintr-odată!

Rochiţa «bleu-ciel» şi străvezie, foarte! Sânii, vai! cât se văd şi... — «Ştrengăriţo, 'mi pare 'ntradins!» Rochiţa largă, sau «flou» cum s'ar zice, sânii grămadă, mare! Nu-i prea mlădioasă, dar plină de... «cum... m'aş-da!»

Musselina toată îi sărută burticu şi prin ştofa străvezie îi se vede buricu şi alte... puzderii se bănuiesc. Rochiţa-i scurtă, altiţe-o sfârşesc. O cataramă şi-un pantalon roşu ştrengăresc afară, se proptesc 'n genuchi, tulei de păr-auriu 'l desmiardă. Picioruşele goale, mor după ...goale! pornesc, se topesc, împlinesc doi ciorăpiei scurţi, coprinşi, umflaţi, dă să crape. Răsfrânţi, crême şi cu bibiluri roz. Pantofii... caice! Laţi pe duşumea s'o rabde, canapeaua nu mai putea!

Cât o clipeală, atât am văzut. Mă 'nclin şi ies... deandaratile-afară; mă car în odaie. Asta-i doamna Socatz, 'mi zic. Frumoasă persoană şi graţioasă dar eu... mi's timid!

XVII

„Epicuri de grege porcum"

HORATIO. Sat. 1, 4

Eşeam din odaie pe sală, deodată ...s'a 'ntunecat. Bâjbâi spre uşa dela intrare, dop astupată şi beznă 'ntunerec, aşa dintr'odată!

— «Cu iertariă mă rog frumos!»

Par'c-a răcnit uşa sau ...altă lighioană, dar s'a împrăştiat negura toată, aşa dintr'odată!

Burtă, foale, spete şi dos s'au dat la o parte. Lumină. Ghiulea de popică, ăsta-i capul; trei fire de păr, se răvăcesc, nu se 'ntâlnesc.

Proptită 'n ceafă pălăriuţă verde, pămătuf de păr, doi dinţi de capră.

Creţuri pe frunte trei, — gânduri? le rumegă burta toate. Sprincene, ba. Ochi de gânsac. Nas păstârnac, mic şi sărac. Mustăcioară tunsă, ajunsă abia 'n colţul gurii, mari. Ocnă! Obrăjiori? nu, — buci! Ceafa bătută 'n trei cărări, şoşele. Cravată vişinie, haine ruginii, reverurimanşete verzi; floricică 'n butonieră, giletcă albă cât un cearşaf, să-i împlinească coprinsu burţii 'ntregi. Nu-i om, e vacă! Braţe imense, deşte cârnaţi; poartă flori şi le duce ...cui!?

Se 'ntoarnă, răstoarnă uşa dela... ospătărie; crapă 'n ţâ-

ţâni, geme pervazul, scânceşte pragul. A pătruns! Mario păşeşte şi el în casă.

— «Vai! frumoase flori, ah! Pìşta-Geliebter!»

Ea a grăit, cocoana; Mario 'mi tălmăceşte: «iubitule!» i-a zis.

Mă dumeresc, îi pomenesc. Leu îi latră; ies afară, se ia după mine, 'mi spune: — «Plescăiesc, se pupă!»

Am înţeles, şi ăştia se... iubesc. Afar' mă izbesc de Jojka 'ncordat, îi aţin drumul să nu 'l las să intre, dă peste ei şi face omor. Zor să 'l opresc, nu 'l nemeresc. Vântură din mâini, se clatină tot; — nu-i de haz, din necaz bietul om pesemne, să 'ndemne gândurile rele uitării, să ştiţi c'a băut, mult. Damigeana din mâini i-a ţinut de urât. O cărase de sus; se duc amândoi spre casă, el clătinat o poartă.

— «Ce soartă! aşa pătimeşte Duminicile toate şi în ajun!» latră Leu.

Aşa-i! taman îi ziua odihnii azi şi ei ...se trudesc. Pornesc prin curte încet. S'a înoptat.

Au uitat să mă cheme; dau buzna 'n casă. Lumea-adunată toată 'n sufragerie. Mario îi acolo, ce o fi fost de povestit, le-a spus tot.

De urs nu le-a pomenit, văd că nu râd. Gazda mă prezintă cucoanii: doamna Socatz; domnul ăl gros — Doctor Pìşta Hòrdo, îi doftor dĕ jură, din Màrpod. Se 'nclină cât îi îngăduie burta. O doamnă grasă, sora lui Pìşta. Un

moşneag, tatăl lor; să-i trăiască prăsila! Un licean, li-i nepot. Şapcă cu cozoroc mare, n'o scoate din cap, ies pletile-afară. Tunică cu număr şi slove pe guler. Ghete-ascuţite, pantaloni largi. Mustăţile mijesc şi faţa-i plină de bube dulci şi de coşuri, cearcăne la ochi, şi pudrat. Acum toţi ne cunoaştem! Nepoata surâde... galeş. Văd şi geamantanul! L'au reparat! Nu 'mi mai tihneşte nimic, l'am mai auzit odată la Bucureşti, răgea ca o vacă!

Trec lângă cămin. Acolo, în colţ o cogiamite şuşuneaua cu-o ţeavă, lungă şi grea. Mă uit la ea, am mai văzut una aici. E bună de desfăcut hartanele şi ciolanele din ciută, văzui. O privesc în silă.

Domnul Pìşta a priceput bine că de puşca lui mă mir, se aştepta s-o pipăi. S'apropie. Mi-o laudă; îi spun pe departe ce cred, şi 'mi mărturiseşte c'o are ...fiindcă o are dar şi el parc'ar crede..., vede că-i prea năbădăioasă. N'a 'ncercat-o încă. Vorbe vorbim. Grăieşte greoi, şi răstit româneşte. Va că nu-i limba lui. 'Mi spune:

— «Spèţiel nu mi's destrăbălat nici pèrvers nu mi-s, dar de vânătoarie pătimiesc!» Că e pasionat vrea să spună, dar o pătimi poate la vânătoare, că-i gras. Mă 'ntreabă, cu ocol... Sînt oameni cari vor să pară că toate le ştiu, dintr'aceia se-arată să fie, gogleţ. Ar vrea să ştie cam ce puşcă-i bună? Ii răspund că socot că un *Holland*...

— «Apăi da, ştiu bine, făbricantu-i la Amsterdam!» spune.

— «Nu domnule, nu-i vorba de Olanda! acolo se fabrică brânza... a bună, şi pe aia ţi-o recomand! Holland & Holland în Londra, armurier; calibru 275 Magnum 'mplineşte 'n munţii noştri nevoile toate!» zic.

Cască gura.

— «Dumniavoastră undie aţi vânat şi ce v-o succes?» mă 'ntreabă.

— «Nicăeri, nu vânez». Cu dispreţ mă priveşte, se albie pe şale şi porneşte, par'că 'noată, spre doamna Socatz. Ea-i surâde visător, o trece-un fior, îi tremură buza şi îi se mlădie glasul:

— «No dragule, om mânca mindiàrt că 'ţi chiorhăie borhăile, căz' toate li-aud, inima lìe prindìe!» Şi se repede spre bufet, înşfacă o tăviţă şi-i toarnă din sticluţă rachiu în pahar. Ne 'mbie pe toţi, duc păhărelul la nas, 'l pun jos, îi curat trăscău! nu beau.

Ne aşezăm la masă. Cucoana în cap, în dreapta ei Pìsta, soru-sa, Mario, Jojka şi ceil'alţi; în stânga *coanii-Doniţa* eu, şi lângă mine stăpânul, nepoata alături. De când m'am întors din munte cu gazda n'am schimbat nici o vorbă. Mă 'ntreabă:

— «Nu-i o dumniezeirie când privieşti de sus din vârf, acolo simţieşti sufletul curat şi slobozit de mizeriele pământeneşti, culiegi în suflet roua din ceriuri; acolo simţesc mintea mai ageriă şi braţul vânjos!» E plin de poezie domnul ăsta dar mie nu 'mi arde de asta! Tac.

— «Ați fost la cășile de vânat?» mai spune. Asta 'mi lipsea, să le colind pe toate!

— «Da, nemerirăm la o butdulă, pe uşe era scris...» și-i spun. S'a 'nveselit dintr'odată.

— «Apăi asta încă să aflu vream!» Pricep, ne-a angajat «inspectori». Nu-i prost! Eri... «borviz», azi... controlul? Un trai și-o viață pe noi! Dar n'o fi fost dinadins, s-o fi gândit să ne fie pe plac. Eu m'aş fi lipsit! Dar nu's supărat. Nu prea 'mi vine, nu-i vorbă, la socoteală să pricep tot ce spun ...dumnealor, măcar că vorbesc trei limbi:

— «No! Dosta vam bila şetnia!» *) strigă unchiu.

«Şta cu strajili, su naşli!» **) zbiară altu.

Nu 'mi lămuresc.

— «Majd megemlegetik a fővàrosi grófok!» ***) aud cucoana.

Par'că să zic că-i vorba de noi?!

Şi findcă m'am prins să vorbesc cu gazda, 'l rog să ne lase să plecăm în astăseară; să ne ducem în pustiului! om nemeri noi la Falger, sau la alt careva; — văz bine are vălmăşag mare, pe toți trebui să-i culce. Ne orânduim şi jos bine, să nu-i mai fie de supărare. Mai se 'mpotriveşte, mai vrea să 'nțeleagă, şi bucuros se 'nvoieşte: de

*) — „No! că le-o ajungie plimbaria!"
**) — „Apăi ce-au căutat or găsit!"
***) — „Na! c'or pomeni grofii din căpitală!"

cum isprăvim cina ne luăm şi tălpăşița! Aşa hotărâm. Am scăpat de blestematu-ăla de pat! răsuflu, mă 'ntind într'alt pat diseară!

A adus ciorba. Fumegă 'n castron. M-a ajuns umezeala în oase. Umplu farfuria plină. Fasole teci înecată 'n zeamă lungă, bucăți de slănină. Iau trei linguri, prea îi vâscoasă! Vecina mea n'a luat supă; în talger un ardei verde din ăia iuții, și un palmuc de slănină cu şorici, gros şi cu păr, — ştiu unde'l ține, mi-e greață; taie şi 'mbucă. Gazda soarbe şi plescăie.

Fără să vreau mi s'au pironit ochii pe ăla din față, pe *grosu:* limba vălătuc între dinți mai soarbe o lingură, jghiab toarnă 'n ea ciorbă; a golit farfuria toată, o prelinge cu un miezoi de pâine, 'l înghite. Ea îl îmbie cu un stacan plin cu slană, un sfert de porc i-l pune dinainte. A proptit labele-amândouă 'n blid. Grohăie.., îi mulțumit!

Cere..., Elji-i aduce cinci căpățâni de usturoi tomnatec; desghioacă cățeii cu unghiile, negre; i-aşează pâlcuşor pe masă; retează drept lângă şoric un picior de slană şi încă trei brazde, le tăvăleşte 'n ardei, hutupeşte cu ochii stacanu 'ntreg. Inşfacă pâinea, rupe-un cotor mare, îl răpede temelie 'n gură, n'o 'nchide; prinde cățeii de usturoi, îi vântură după pâine, — nu 'nghite, îl văd răsuflă odată, cască gura mai mare, şură, şi dă drumu 'năuntru la două brazde de-osânză.

Aprig mâncău! Ii s'au împăienjenit ochii şi m-i-t-i-tci! Huruie ca o râşniţă, clefăie; sprincenile îi se mişcă când sus când pieziş; mai aruncă un solz de slană 'n gură, rămâne-afară, se zbate şoricul pe buză, buza răsfrântă par'că i s'a 'ndesit mustaţa 'ntr'o parte! Cu deştele tăvălite 'n untură până 'n monturile pumnilor î-î-m-p-inge slana pe gât, o 'mbrânceşte; picături mari grase pe frunte şi roş ca un rac. Ăsta plesneşte ori crapă!

Ea 'l soarbe din ochi! Arcuieşte braţul, graţios îi întinde un bulz: brânză topită cu slan' afumată; cu laba reşchirată în slavă o prinde, în ail'altă labă ţine un palmac de osânză tăvălită 'n papricaş; repède labele-amândouă în gură, 'ndeasă şi pâine, a prăpădit o jimblă întreagă; împinge ca 'ntr-o vârtelniţă, dar nu-i mere pe beregată, se îneacă sughite...

— «Pìşta te pomenieşte diavolul, dragule! mâncete bielşugul!» spune cucoana, îi face cu ochiul şi 'l alintă pe braţ. I-a scăpat slana din gură, o prinde pe pantaloni şi o aruncă 'napoi; sprincenile îi s'au grămădit ponciş spre nas, iar pielea după nări ca 'n fiorul unui strănut îi s-a 'ncreţit în dungi curmezişe; ochii nu se mai văd, luceşte tot, tot îi sudori. Iar un grindei de slană, cotor de şoriciu; trăncăne din fălci parcă-i ţug la macazuri, clefăie şi uruie, a golit blidul tot; cască, sughite sau dă să...

— «Ţitron!» strigă cucoana şi îi întinde trei felii de

lămâie; le-aruncă 'n gură, peste ele un pahar mare de vin, gâlgâie, horcăie, se strâmbă, răsuflă, geme...

M'a speriat! ăsta dacă n-o fi mâncat de trei zile şi te-o prinde 'n pădure, te putrezeşte tot... în burtă!

XVIII

Cu ochii la el am uitat să mănânc; privesc în farfurie... un zbârciu de piele zbârcită; crezui dintru'ntâi că-i paceă de viţel, aia 'mi place. Aş! e piele de porc opărită 'n untură, n'au ras-o bine, stă nasturi pe şoric grăsimea, nasturi cu păr; mi-a trecut foamea! Gazdi-i întinde, soru-sa, pe o farfurioară zgribulit un peşte rece prăjit; mă priveşte cucoana şi gazda şi Mario, eu mă fac că nu-i văd, dar pricepui: e unul din ăi prinşi dimineaţa, din păstrăvii noştri şi le-a rămas dela dejun unul; cum le-o fi rămas!? Noi n'am gustat din ei, mâncare aleasă pare să fie, nu-i pentru noi. 'L curăţă unchiul şi drăguţ 'l împarte cu nepoata. Aduc alt fel de mâncare, miros plăcut. Cucoana umple cu vârf talgeru lui Pìşta; pân' nu l-a 'mplinit a 'nceput să îmbuce.

Liceanul munceşte 'n colţ la geamantan, la radio, şi Hanţ îi ajută.

Nu i-ar învrednici Dumnezeu să'l repare! Mario spune glume păsemne, pe ungureşte, cocoana de lângă el râde de se prăpădeşte, şi tremură masa, s'a vărsat un pahar;

Jojka repezit înmoaie palma 'n vin, o prelinge pe frunte, se linge pe deşte, strigă:

«*Noroc!* Vereş bor!» *) — priveşte nepoata şi face cu ochiul ...şi iar dă de duşcă un pahar plin.

Domnul bătrân înghite cuminte. Gazda soarbe dintr'o ulcică... jântiţă sau smântână, — e porţia lui; sughite, râgâie, s'a desfăcut la brăcinar, se întinde, se 'nvoaltă pe scaun, se-apleacă; i-au alunecat labele sub masă, şi râde zglobiu nepoata, se gâdilă toată!

Mâncăul din faţă a prelins farfuria; îi mai varsă-o grămadă, «Kioseinem sèipen!» — mormăie şi 'nghite.

In farfuria mea cocoana mi-a pus, e drăguţă, — plutesc în sos roşcat bucăţele vinete de carne şi pătrăţele mici de cartofi, miros de vânat. Carne de ciută, scămoasă şi tare. Mâncarea e bună şi iute. Vecinica mea mai vrea să 'mi dea. — «Kioseinem sèipen!» zic şi refuz. Mi-a zâmbit... Era să intru sub masă!

— «No căz' ştiţi unguerieşte?» Mă scuz...

— «Noi,» spune, — «vorbiăm limbiele toatie, numai franţuzenieşte speţiel mă abţin.»

Şi ne-am prins a vorbi, îi torn vin în pahar, 'mi mulţumeşte. 'Mi spune c'a fost pe la Bucureşti, — ştiam de la Leu; cunoaştie Căpitalia toată, o fost peste tot, la Reştorantu-Modern, — ştiu, ăla cu porţiile mari; apăi la

*) „Vin roşu!"

Cariul-cu-berie, la Gambrinus încă a fost; în şpaţir la gràdina Epişcopiei, — departe a fost! apăi la Ştrand, la Oşpătăria Şviţerană, la Parcul Carol... Cunoaşte Căpitala pe deşte, văd. Nu-i place. Oftează...

— «Apăi Peşta-i brilantul peste toate oraşile! Oraş clasic domnulie dràghe şi aşa frumoase cafane!» Şi iar oftează...

Imi spune din vremea rezbelului, ce frumos era în Serbia şi cum petreceau! şi... gândul mă duce la feldwebelul de aţă, ce-or mai fi ...depănat împreună! S'a 'ntors către Pìşta, iar îi varsă 'n farfurie.

Dintr-o căpăcică de lemn îi toarnă prunişoare murate, — şi mie 'mi plac, nu's pentru noi. A umplut Pìşta gura toată, carne şi prunişoare trei. Mestecă şi 'mproaşcă cu măruntaie de pătlăgele. Cu gura căscată la el, înghiţii şi eu din ele, sâmburi pe obraz şi mă usturå ochii. Meşterii din colţ n'au dibuit rostul. Mario spune la snoave.

Veselie mare şi trei limbi împletite; vorbesc ungureşte, sârbeşte, şi încă ...o limbă? Ascult... frânturi... — «beşnàia beşlì puşlì cotor panà!» ...!? Ooleu! să ştii că sînt ţigani, urât am dejugat! Dar... şi, ...au fost ei şi dregători mai mari: Răzvan nu fu domn în Moldova?

Ţigani să fie? Dar.... «romanès» ...ştiu, — «janàu!» şi pe ei nu-i pricep şi ce să fie!? Să ştii că — i pe croata, fir'ar la ea să fie!

— «*Gheòrghie!*» şi-i întinde cocoana o farfurie cu pui

fripţi; rupe cu deştele gazda o aripă şi-o proptește 'n guriţa nepoatii; el se 'nţelege cu altu prăjit în pesmeţi. Câteva bucăţele de tort, nici unul nu ia. S'au săturat la dejun din bogaci. 'Mi oferă cucoana...

— «Toartă cu nuci!» 'Mi scânteie prin minte, că Yusupoff tot «tortă cu nuci» i-a dat lui Rasputin, şi ...numai lui; asta n'are nici zahăr presărat să mă scape, nu iau nici mort! Trag de mânecă gazda, îi spun şi cocoanii, o rog să ne lase să ne cărăm după masă, am rostit bagajul şi vrem să le facem loc; au lume multă vedem, şi nouă ni-i bine şi jos, la Falger. O 'ndeamnă şi Gheorghe, findcă aşa vrem. Cucoana priveşte spre Pìşta, tot 'l sărută dintr-o privire, Jojka se uită la ea oftează şi 'nghite o cană mare cu vin.

— «Căz' nu se poatie, domnu dràghie..!»

Intervine gazda, ţine cu noi...

— «No căz' nu'mi mai batìe toaca 'n cap *Gheòrghie*, nu se poatie domnu dràghe, staţi fore graba cât poftiĕţi, ieste loc pentru toată sòcietatia; casa âi mică, mică-i dar la noi merem tot un drac, ne strângiem; no staţi frumos şi odihniţi aici!» Galeş priveşte spre Pìşta, ...am înţeles, sîntem... «elefanţi!» Tac, ce să fac. Şi mă bucuram că plec! Conversaţie foarte-animată, sârbeşte, ungureşte şi limba ail'altă.., cum i-o zice; vorbim şi nemţeşte. Centru ...românesc de ...cultură! Cucoana-i proptită toată 'n Pìşta. Nepoata s'a sculat şi stă cu coatele pe umerii lui

Nenea, Nenea 'şi vântură mâinile pe sub fustele ei şi fata râde că se gâdilă...

— «Ei ! ? dar noi ce...! ?» întreb pe Mario pe franţuzeşte.

Nu-s toate felurile pentru noi, văzurăm. Aduc poamă, harbuz. Nenea curăţă-o pară, se topeşte 'n guriţa nepoatii. Cafele. Gazdii i-aduce o lingură mare de supă; m-a lămurit c'aşa-i cu cale să se bea cafeaua, toarnă lingura plină pe gât, jumătate din ceaşcă odată. Multe 'nvaţă omul! Cer şi eu o lingură mare, mai cer şi un ardei sârbesc; muşc din ardei şi sorb din lingură cafea. Or învăţa şi ei dela mine ceva ! Pìşta... congestionat doarme pe scaun, coate pe masă, cap prăvălit în blid. Cu un măr în gură bine i-ar sta! Toţi se scoală, îmbrâncesc scaunele, scutură masa, cad şervete; se 'ntind, râgâie, cască, — gazda sbârnâie din chitară, a luat-o din cui, cu ochii 'nchişi priveşte nepoata, îi gâdilă coardele şi-i râde mustaţa. Mă 'ndrept spre uşe, mă chiamă:

— «Na ... vezi dragule, dumniavoastră simt ieu nu sântieţi încă sătisfăcuţi dieplin, vrieţi să viedieţi Cerbii ?»

— «Mi's cocoşat de sătisfăcut şi ostenit încă mi's deplin, mulţumesc nu vreau să mai văd ni-mic!»

— «Apăi, merem la foc afariă, i minunat! să viedeţi cum ardiă!» Şi eşim. Vorbim.

— «Fata asta-i drăguţă ! numai trei păcatie arie...,» zice unchiul.

— .....?

— «Apăi întâi mi-i nepoată...»

Hopul ăsta l-a sărit, 'mi zic.

— «Apăi îi prea tânără...»

Acum vorbeşte despre ...neputerinţele lui !

— «Şi al 3-lea ...arie limba prea scurtă!»

Ghiuj bătrân şi libidinos! — «Fata să nu se vaite... încolo... aistea ţi-s sculele de-acum!» spun şi trec înainte.

La o parte în faţa bucătăriei, bănci rânduite, trei. Bănci înguste şi lungi, fără spătar, 'mi par bănci de şcoală. Şubrede, se mlădie când te-aşezi. Stau, mă ridic cu spaimă, dacă s-o aşeza pe a mea şi ăla *Burtosu,* crapă banca, se sfarmă. Mă uit, nu-i. Intorc capul: saci înfundaţi au plecat la braţ, au pornit spre casa mică şi albă, se proptesc unul într'altul, se opresc şi iar pleacă; 'l duce să 'l culce, poate 'l şi leagănă. S'au dus să se... culce. Mă 'neacă fumul şi mă ustură ochii, mă mut la alt cap de bancă. Despicături mari de brad cât o bârglă, sprijinite 'n cap surlă, multe. Fum gros şi flacăre jos. Se împletesc limbi de foc pe ele. Trosnesc, se aşează, sar scântei semănate 'n lături şi aruncate 'n slavă. A coprins focul lemnele toate, arde 'n nădădăi! S-a luminat zidul din faţă şi casa din spate toată, perdelele trase, — cuibuşorul lor! De n'o fi Leu su'pat, că'l surpă. Mă uit.., şi el mă căta, vine lângă mine.

N'aud ce 'mi spune, spune încet şi trosnesc lemnele

tare. Bătrânul, cucoana grasă şi liceanul s'au dus, nu-i văd. Waldy stă grămădit, ferit, culcat la o parte cu botul pe labe. Un elev-brigadier trece cu o sarcină mare de lemne, în uşa bucătăriei le-aşează. Altul cară apă dintr-o putină 'n alta şi unul, tot brigadier se vede după tunică, rosteşte clada cu lemne, le-a 'mprăştiat focul. Flăcău-i mărunt şi oacheş; i-au fugit mânecile surtucului până 'n coate, braţele: pielea şi osu. Desculţ. Băieţii ăştia 'mi par cam slăbuţi, hrană ştiu ...abundentă; abuz de aer de munte, pesemne!

Unchiu îngână un cântec, şi ea o lălăitură:

«Pepikù-Pepikù ţopaghèle Càtscke,
Vòna sèghi nà lavìţe
La-la-là,
Potpârdèl si plàcie!
Le-le-lè !»

Stau la o parte; pe genuchi 'şi ţine nepoata, mâinile scarmănă 'n poala fetiţii, cu gura îi desmiardă tuleii din ceafă şi fata râde.

S'a potolit focul dar luminează, suflă vântul încet.

Leu se 'ndreaptă spre ei, s'a oprit. A ridicat un picior şi uşor a ...stins focul acolo. Ruşinos căţel! Mă urnesc după bancă, dau să plec.

Sporovăieşte.., începe-o poveste, — o şterg! Şi iar la

noi în odaie: lumină, 'ntunerec, — fum, pişcături... Căsnim să dormim. Adorm...

Tranc! — tresar, s'a rostogolit un pahar, s'a spart.

— «Nu mi-i d'a buna!» spune Mario.

— «Toată noapte-ai clămpănit din dinţi, ai bulguit te-ai zbătut, ai gemut, ce-ai avut?»

— «Nu'mi vezi cămaşa-i lac pe mine, ce să'ţi spun? Slavă Domnului că... dar, ce-am alergat! — sînt frânt de ostenit şi-abia 'mi trag sufletu-acum!»

— «Dar ce păţişi omule? Te-a durut ceva?» 'l întreb.

— «Mă dor picioarele de alergătură, spaim' a trecut dar să'ţi spun: mă dusesem la pescuit şi ca să nu 'l mai acresc pe ...*ăla,* lăsasem pârâul şi păstrăvii şi plecasem în sus pe cărare, în munte.»

— «Când bre!?»

— «Nu-ţi spun.. astănoapte-acum! nu mă mai zăpăci!»

— «Acum?» — fac o cruce.

— «Zic, o luai pe cărarea de pirş. Ai văzut tăblia galbenă pe care -i scris: «Vânătoarea Oprită»? pe-acolo am trecut. Cât oi fi umblat nu ştiu, cine-a pătruns vacul din!?... De-odată s'a făcut că se prăvăleşte pământul, m'a înecat duf de pucioasă, m-a orbit lumina albastră şi dogorea pe de a rândul, se clătina muntele tot şi uruia văzduhul, şi s-a aprins pământul! *Necuratul!*» Iar fac trei cruci. — «Smolit, cătrănit se rânjea la mine, sim-

ţeam cum 'mi intră picioarele 'n burtă şi 'mi creşte părul pe cap, numai aveam sânge 'n vine, dar mai era loc de spaimă, să vezi... A bostogărit din gură, a scormonit cu-o furcă brădetul, a răcnit din puteri. Ucigă'l toaca nu-i?! Am auzit ropotind, parcă să scuturau cinci munţi de zăpadă, sau se surpase zăgazul de sus şi ...şi când i-am v-ă-z-u-t... Mamă! au ţâşnit picioarele din mine, m'au repezit la vale, nu mai fugeam, scăpăram, nu ajungeam pământul! Stârnise blestematu un ciopor de 6000 de mistreţi după mine!! Fugeam..., ce fugă! şi aburul lor înainte, ei mai să m'ajungă, mestecau din măsele şi grohăiau într'un glas. Uite... la alt vânat m'aş mai duce, dar la mistreţi nu mă las dus nici legat, prea am alergat! Zic..., 'mi spuneam: de-oi poticni acum, uruială mă fac! Când să ies din pădure, colò lângă tăblia cu aviz, m'a secat la maţe spaima, — îngiulgită într'o maramă albă, o aia nemaipomenită, ochii verzi şi cât farfuria, roşcată la faţă şi cu pliscul cât iataganu, vântura din aripi, 'mi tăiase drumul!! Am cotit între pomi şi m'am plesnit cu capul de unu, — m'am trezit proptit cu căpăţâna în colţul pietrii... după masa de noapte, uite cucuiul!»

— Frumos vis, bine-ai dormit!» îi zic.

Şi iar am veghiat toată noaptea; lumina aprinsă nu-i mai îndeamnă să iasă la masă pe noi, stau grămădiţi în saltele, la 'ncheieturi. Purecii mai îndrăzneţi, vecinic drumeţi nu s'au astâmpărat, şi-au făcut de cap, tot l-au

băşicat şi Mario 'njură; aşa fură păcatele toate pe noi noaptea 'ntreagă şi droturile 'n noi.

Ne sculăm, ne 'mbrăcăm, să pornim la drum, numai noi amândoi. Spre stăvilarul ăl mare... dacă om prinde, o s'avem de mâncare. Luăm o bucată mare de pâine, şi sare. Coborâm pe cărare spre râu, — o luăm la picior pe râu în sus. In poarta lui Falger doi copilaşi. Copiii lui: Ida fetiţa cinci ani şi Max şease. Bălani amândoi şi drăguţi.

Neaoş români, aşa ne vorbesc limba, vorbesc şi nemţeşte. N'avem momeală pentru vânat, ne prind copiii lăcuste. Pornesc fuguliţa 'n livadă, alături. Sar cosaşii prin iarbă, copiii sar după ei; Max îi potoleşte cu pălăriuţa, o umple, o ţine 'ncheiată şi strânsă la piept, ne-o aduce. Ida ţine mânuţele strânse, printre deşte petrec mustăţile verzi de locuste. Am pregătit cutia, să-i descărcăm pă-

lăria. Bagă iar în ea mânuța Max să le scoată, ...vax! «Zâzzz!» scântei verzi, toate-au sărit, s'au răspândit pe șosea și prin iarbă. Max cu gura căscată, fetița aleargă, dă să pună mâna pe una, scapă ce are în mână. Acum gonim câte și patru după cosași și locuste. Iarba 'ncărcată de rouă, stă aplecată, lighioanele mici ruginii sau verzi subt ea 'n adăpost. Te pleci, întinzi mâna, casna și-atât! S-a proptit în picioare, un stânjen-doi sare cosașu și-alergi, vreme să ai! Patru la pândă, la goană, am prins trei, i-au prins copiii; sînt în cutie. Pornim, copiii s'au luat după noi.

O 'ntăritură 'n mal, la un cot. Bușteni întocmiți, unul pe altul în lung așezați, și 'n lungul apii; curmați la un capăt se 'ncheie cu alt rând de bulumaci: perdeaua spre apă, și altă perdea de bușteni sprijină malul. Golul umplut cu pietroaie. Clăditura 'ntreagă taie curentul, să n'aibă pluta popas să se-anine, nici să dărâme malul, sau să se sfărâme, potopită 'n pietroaie. Șivoiul o mână, ajunsă pluta aici, în ap' adormită, lovește ușor, lunecă și curge la vale.

Intărituri de aistea sunt pe de a rândul unde-i un cot în loc.

Lăsăm șoseaua, pășim printre pietroaie pe malul de grinzi, ne oprim.

Mario 'mi spune să stau mai la fereală, că peștele mare-i isteț și aici sînt numai din ăia, și 'mi vede cămașa

că-i albă și piere. Stau cum 'mi zice, un pas înapoi; la doi stânjeni sub mine și înainte, apa adâncă și odihnită; la vale gâldăul, iar fierbe apa. Lăcusta 'n cârlig și undița 'n apă, și-aștept... Cinci pași mai la vale, înțepenit în crăcane, undița lungă, alungă sfoara pe apă departe, Mario la pândă, gândește pesemne la peștile-ăl mare. Simt că mă trage de băț și de mână. Incet cum îi rostul, trag încet. A stat din zmicit, dac'a zmucit; trag iară, trage. Iar stă. Cu gândul la gard, n'o fi iar gardu!? gândesc că iar s-o fi aninat undreaua și răsucesc odată din băț și dau drumul ușor; se deșiră iute mosorul, uruie morișca cu sfoara, privesc spre apă, capătul sforii 'nmuiat în apă fuge la vale. — «Trage!» 'mi strigă vecinul, — «Ușor!». Prind repede sfoara de băț, să-i astâmpăr goana, și 'ncep să 'nvârtesc morișca cu sfoara. Zmucește tare, mai stă cât ai clipi și 'mi îmbrâncește mâinile-amândouă bățul din mâini, gata să 'l scăp. Se 'ndoaie de vârf, acuma-i una cu sfoara întins, și să te ții, trage! Or îi Necuratu ori pește-*mare!* Pornește cu sfoara la vale, mi-a scăpat de sub deșt firul, mă zăpăcește 'ntâmplarea. Acu ce-o fi să fie! dar ...dac'o fi Vidră? Când oi scoate-o la mal sare cu dinții pe mine! și țin de undiță tare și depăn de zor. S-a scurtat sfoara, trage 'n putere, fâșiie lungă de-argint și mare, sare din apă, undița 'l ține. 'I scot capul afară, — ei?! nu spuneam eu că 'l prind? Mă uit la Mario, blejdit mă privește. Are de ce, ditai păstrăvu

mare, trage-o ocà, şi mai bine. Zmuceşte, 'nţepenesc mâinile-amândouă pe băţ, mă las pe şale, svâcnesc odată, l'am repezit afară din apă, să 'l arunc sus pe mal! Intind mâna să 'l iau, s'a mai zmucit odată, a scăpat şi-a sărit... în apă. După el! Dau să m'arunc, mă prinde de brăcinar Mario: — «Unde vrei să 'l mai prinzi, dacă l-ai scăpat după mal?» Săream îmbrăcat şi degeaba, să prind pe naiba? O fi ajuns la Vişău! A plecat răsbuzat, m-o ţine minte, şi eu pe el; m'a lăsat cu buzele umflate. Râde şi Mario şi Ida, şi Max râde.

Mă răsnesc, şi-o pornesc în sus pe râu. Şi merg tot într'una, un ceas mai bine. Trage de mâneca cămăşii, Max lângă mine. Micuţ şi desculţ, nu l'am auzit păşind

după mine. Mă acrise 'ntâmplarea şi îmi vedeam de drum. 'Mi-arată cu degetul, sub mal, jos în râu, cât îi de lat pe fund de pietroaie un gard, 'l petrece apa, tot 'l acopere; dar la vale de el a săpat apa locul adânc, şi-i adâncă apa şi potolită.

— «Aici 's iar păstrăvi mari!» spune copilul. Păi dacă sînt, să-i ...luăm, nu sunt eu tartorul lor?! Inmoi undiţa 'n apă şi-aştept ca stârcul, ce-o soroci norocul. Fuge-spumegă momeala cu apa, o trag şi-o arunc înapoi şi

iar pleacă. Zvâcnesc de băţ s-o întorc, a sărit şi s'a prins cârligul în gard şi departe de mal. Ce-i de făcut? Jos în prăval şi în apă, se-acaţă pe gard puiu de om, Max. 'Mi stă inima 'n loc, nu l'am văzut când a sărit după mal. Şi-voiul e tare, dacă l-o fura apa! M'aţin la vale să săr în gâldău după el.

A descurcat alcaua şi sfoara din gard şi 'mi strigă: — «Trage!» şi râde şi vine. 'L cert şi 'l sărut. Rupt îi cârligul, am scăpat de belea şi de pescuit, şi-i mai bine! Nu 'mi era d'a buna, văd. Max 'şi face de joacă. M'aşez pe o piatră şi rămân cu gândurile mele...

XIX

„He was a man!"
SHAKESP.

Sub picioarele mele râul nebun şi grăbit spală spinările albe de stânci şi pietroaie, şi curge la vale cu ...peşte, pesemne. Suflă vântul pe vale şi geme pădurea. Un trăsnet departe, un bubuit, răsunetul lui însutit 'l aduce pădurea şi munţii şi valea-aproape.

S'a prăvălit un copac undeva în munte. Bietul copac! L-a ajuns neodihna; de un veac o fi stat la vânt împotrivă, l'or fi ajuns şi anii. A purtat fruntea sus o vreme, acum..? dar în drum a ucis, a sfărâmat alţi brazi înalţi şi voinici; i-a dărâmat bătrânul să-şi facă pat să se cul-

ce. A trăit în picioare şi moare alături neîngropat. Dacă 'şi vedea groapa alături, nu trăia atât!

Curge mâzga din trunchiuri zdrelite şi frânte, sângele pădurii curge pe pământ.

— «Copacule frânt, ai trăit o viaţă 'n picioare, mereu la un loc, nu neastâmpărat ca oamenii. An de an ţi-a însemnat un inel pe trunchiu, te-a 'ngroşat şi ţi-a 'nălţat tulpina. Gândurile tale dacă ai avut nu le cunosc, dar gemătul tău când te-ai frânt, şi crăcile tale toate tremurând îmi spun cât ai suferit sărmane!

Ani de a rândul vei fi trăit cu spaima 'n munte. Cunoşteai glasul cu care-ţi vorbeşte omul, glas de fier, limbă-topor; câţi ai văzut căzând sau ţipând desnădejdea cu crăcile rugă spre cer, pe câţi i-oi fi auzit plecând spre pământ, spre mormânt! Fii liniştit, tu cazi singuratec, nu eşti în văzul, nici în auzul veri-unui om, eu uit şi nu spun nimic. Ai scăpat de foc şi de fum şi n'ai să fii cenuşe.

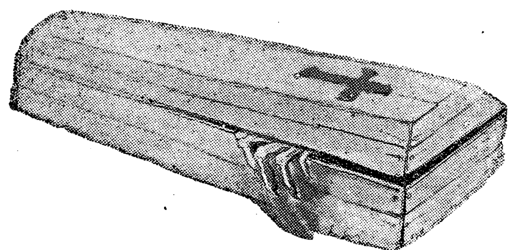
Dacă te ucideam noi? Apoi aflai ce-i canonul: mână, picioare, crăcile toate, toate le pierdeai şi pe rând, deşt cu deşt, fiştecare crenguţă. Şi pielea după tine, scoarţa 'ntreagă jupuită. Plin de răni, scăldat în sângele tău, ud de mâzgă, înoroiat de ţărână, târâş prin răstoace, deavalma cu alţi fraţi de-ai tăi, rostogolit pe jghiaburi, lovit, stâlcit sau târâş tras de boi până 'n vale, gol rostogolit pân' la râu, de ce te-ai scuturat într'una, de ploi, de

ape aveai parte, de apă! Bătut în cuie, întocmit plută cu alţii, însemnat de bardă, zdrelit de pietre, înecat în apă dar lustruit şi spălat, călătoreai tot râul, tu răzeş din munte, ajungeai la oraş! Acolo odihneai până-ţi venea rândul. Toate 's rânduite la oraş.

Apoi cunoşteai o roată cu dinţi, toporu-i unealtă de ţară şi numai avea ce să-ţi facă; roata 'ţi împărţea trupul şi născocitura ceal'altă, ferăstraiele 'mpreunate te despicau tot. Tot trupul scânduri! Mai păstrai tu o picătură de viaţă sau de simţire în tine? Aflai că oamenii lacomi peste măsură, findc'au tăiat prea multe păduri şi copaci, n'au ce face cu lemnul acuma şi zac buştenii grămadă şi putrezesc. Par'că nu puteau să zacă şi în pădure!? N'au bolile lor sau să crească dacă-i lăsau în obor? fiecare 'şi are oborul, atât cât îi umbra, i-a lui şi-i ajunge. Stive de scânduri zac, putrezesc în gări şi prin porturi; te purta nenorocul poate şi pe acolo... Dacă treceai hopul, gândeşti ce noroc întâlneai? Intocmit scânduri, dacă n'ajungeai ladă, scăpai o vreme de foc; dar altfel numeri anii decât noi, ai altă răbdare, dar vremea te-ajunge, şi tot la foc ajungeai sau, purtat pe valuri departe, te înghiţea adâncu 'ntr-o zi! Scândură... petreceai clavir sau vioară, învăţai să plângi iară, şi 'n bucăţele sau... pat aflai cum odihnesc oamenii, puţini de-un când de vreme. Cum 'şi trudesc ...nesomnul!

Aflai şi cum iubesc, dar câte suferinţi aflai: în pat pă-

timesc oamenii şi cei mai mulţi dintre ei mor tot în pat; eşti răsbunat, cutia cu care-i petrece la groapă, şi îi îngroapă tot de brad. Acolo bradule mort purtai în tine alt mort, putrezeaţi împreună! Pământul are căi nemărginit de multe dar şi cei de 'şi fac rău se 'ntâlnesc şi ăi

de 'şi fac bine, — 's puţini. Iată soarta de care-ai scăpat, şi sunt mulţi ca tine cari-au căzut în ghiarile noastre, — şi eu sînt om, nu mă blestema 'n zadar, n'am amestec cu ăi de te taie!»

Dela oraş pân'aicia toţi munţii s'au golit de pomi. Dece i-o fi tăind într'una dacă's sorociţi să putrezească aiurea? Bucovina era o pădure, acum un cimitir de trunchiuri smulse şi strâmbe. S-au deprins oamenii să verse la sânge, — «păcatul tău îi că ai, de-aia 'l varsă că văd nu mai trag folosul din tine. Hrăneai o lume din trupul şi viaţa ta, acum sărăcia îi suge şi mor de foame şi de frig mor, c'au cheltuit alţii parale prea multe să te doboare şi să te care şi lemnele 's scumpe, şi 'n pagubă

nu vor să le vândă. Sărmane copac, te-am auzit murind şi mă doare, am odihnit poate 'n umbra ta, şi...»

Vorbesc copiii, a sosit din urmă şi Ida şi Mario, a prins un păstrăv de-o schioapă, tot în locul unde 'l scăpai pe al meu. Pornim înainte, copiii cu noi, de casa lor sînt departe. Ar fi cu cale să prânzim, copiilor le-o fi foame îi târziu, dar un peşte, o bucată de pâine şi ...sare? Unde-i «minunea»!?

O vrea Dumnezeu! Şi pornim înainte. Mai stăm, Mario mai prinde doi peştişori de-o litră, Max face haz şi Ida bate din palme.

XX

„Was blieb? — Ein schlichtes Kreuz
„aus Holz und — eine Muttertränen..
ERNST STAUS.

Se desparte râul în două, lasă pe dreapta o şuviţă de apă. O trecem, sîntem pe prundiş. Apa mai mare şi multă curge sub malul din faţă. Mai sus de noi şi departe un podeţ peste râu. 'Mi par doi Sfinxi şi negri. Ajungem. Aşezaţi pe grămezi întocmite din lemne cioplite şi încheiate, la doi stânjeni unul de altul, doi cerbi — coarnele rupte, culcaţi cu capul pe labe par'că dorm sau veghiază. Ciopliţi din bardă dintr'un trunchiu de copac, crăpaţi de ploi şi de soare, mâncaţi de putregai

şi de cari, înegriţi de vreme,—acoperişul a fost, l-a suflat vântul, — păzesc intrarea pe pod. Trei trepte, urcăm. Nu-i pod cum se face; doi buşteni lungi cât copacul, alăturaţi, 'şi sprijină trunchiul aici pe prundiş şi fruntea pe malul din faţă. Apa curge doi stânjeni sub ei, curge şi plânge... Păşim, se clatină, se albie şi tremură podeţul. Copiii pe mal înapoi.

Malul din faţă munte. Un cot de munte; în stânga pârâul, curge în râu, curge şi plânge. Netezită coama de munte, spre râu şi spre părâu. Din pod un prag. Cinci trepte, acoperite. O santinelă. Trup falnic de om. Cască nemţească, german. Puşcă şi baionetă. Smirna stă. Faţa înegrită şi tot trupul, tot dintr-o bucată, lucrat din daltă dintr'altă viaţă de pom. Strajă stă şi veghiază, şi altă strajă un pom, uscat şi mort între morţi. O bancă şi urme de paşi cari-au stat: trupuri pe bancă au odihnit acolo, şi-au plâns bieţii oameni poate copiii lor. Urcăm iar şease trepte.

Când intri 'n împărăţia spaimii vezi dintruntâi un nemărginit deşert în care se zbate-un schelet, iată ce-ţi spune închipuirea! O cetitorule, aici îi locaşul durerii, uitarea urzeşte puţ fără roată, plâng morţii căzuţi într-o noapte de groază.

Ce linişte-adâncă sub crengile 'mpreunate şi grele!

Sub o ulucă îngustă, crăpată, pe o cruce 'negrită, plecată, un Christ răstignit, pe colţul gurii săpată 'n lemn

s'a prins durerea adâncă şi mută, se 'ntreabă par'că: *«Dece-am îndurat atâta!? şi pentru cine!?»*

In lături, departe, doi îngeri, aripile 'ntinse, crăpate de soare şi ploaie; sunt veştejite aripioarele lor. Păzesc sau se roagă.

Şi jos morminte. Multe şi mari, cruci rânduite. Nume pe ele şi zile 'nsemnate. Crucile spun cine-i stăpânul vremelnic pe loc, de odihneşte unul; dar sunt şi cruci înfipte multe, şi numai câte una pe o movilă mare, acol' odihnesc mulţi, sub câte una o sută. Ofiţeri şi soldaţi la un

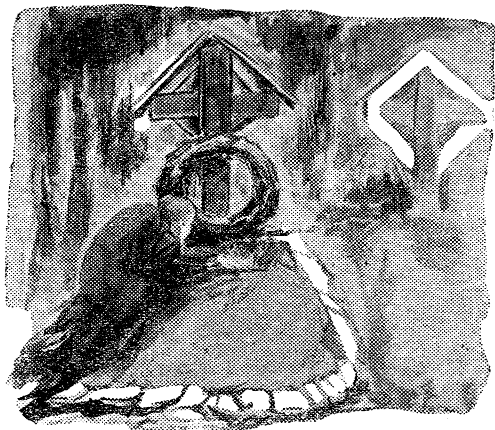

loc. Pe soclul crucii toţi însemnaţi, nume şi grade, toţi odihnesc împreună. Jäger = Reg. 3.., batalionul... 8, 5... Aici... «*Ce va fi*» îi lene şi-odihnă de veci; abia o gâză mică şi verde, o văd, scobeşte încet, î-n-c-e-t-i-ş-o-r în ţărâna uscată, pe o moviliţă. Incolo *somn.*

Viaţă 'mbătată de nemărginire! Sufletul meu 'l credeam adormit, şi iată cum se deşteaptă 'ntre morţi! Cad spice de pin şi se 'nfig în ţărână, un gorun se desbracă de frunze să-i învelească, e toamnă şi iarnă curând. Amărăciunea-i lină şi mintea senină, o simţi liniştită. Morţii 's bine aici, îi încălzeşte pământul, le-a supt tainile toate. Remuşcări, dor, îndoială, avânt, sfârşite toate! Alt popor... de rădăcini de copac mişună, ei dorm. S'au topit; argila roşie a supt făptura albă. Harul vieţii a tre-

cut în flori, — sunt floricele, — şi 'n pomi. Gândurile lor, vorbele? fraza obişnuită fiecăruia? — toţi avem una 'ntre toate, — farmecul, sufletul, simţirea, unde? Toate sfârşite!

Viermii au scobit cuibul privirii lor. Ochii, gura, faţa

întreagă şi trupul s'au topit în ţărână, au reintrat în jocul prefacerii fără sfârşit.

Slabă imortalitate neagră şi aurită de glorie, cum vrei să faci din «Moarte» un sân de «Mamă», odihnă?! Amară minciună şi pios şiretlic făurit să-i mâne la groază şi să-i aşterne 'n odihna de veci! Privesc o cruce vopsită proaspăt, o placă mică smălţuită alb spune: «45. Bleibtreu Thomas *) fr. Jäger = Reg. 3. geb. 23/XII 1899 gef. 24

*) 45 Max Fleisch. 1-e Komp. München.

Dez. 1916 am Coman». Voluntar, a căzut. Şaptesprezece ani! Un copil blând şi bălan, n'ar fi vărsat o picătură de sânge, aşa l-au crescut; a venit să ucidă şi l'au ucis!

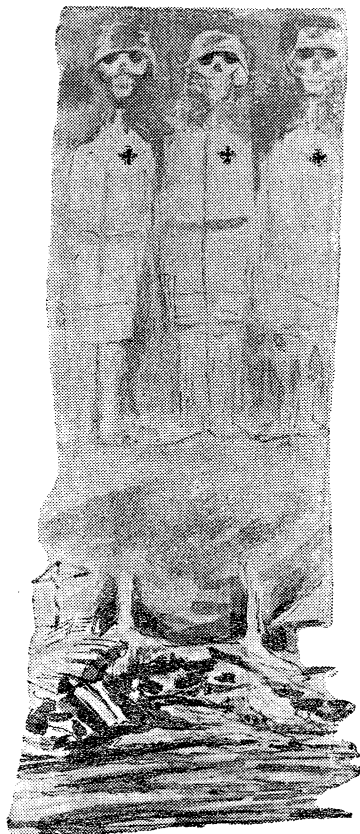
Flori pe mormânt; nu s-au uscat încă. Alături, în nisipul aleii, proptite 'n măluleţul de muşchi şi iarba strivită, două urme rotunde, alături şi-adânci; sub povara durerii în genuchi aici a plâns «Mama» copilului care doarme. Când a pornit, o lună sau câteva zile 'nainte să cadă, amăgit, râdea, sbura, 'l mâna nebunia care ne prinde, din când în ...când. A trecut, dar mama lui plânge până 'n mormânt! şi vine să 'şi vadă copilul aici. Scurt ceas e viaţa! Ce «va să fie» văl nepătruns; puţina credinţă ce am mi-o spulberă judecata 'ntr-o clipă şi ...tot mintea o pune în suflet la loc... sau sufletu 'ndreaptă ce a strâmbat mintea?

M-o-a-r-t-e, taină neagră, rit nepătruns, cult neînţeles, cei cari te-au aflat vor tăcea în veci! Limba topită, zăvorită gura, stinse simţirile, cad trăsniţi când pătrund în împărăţia ta, privirea lor se stinge când te-au privit; aşa-i culegi, aşa-i primeşti, să tacă 'n veci!

Şi 'mi plimb paşii prin cimitir, privesc la malul dinspre râu. L'au întocmit, l'au întărit. Aflasem: ...sînt doi ani, când s'a dărâmat stăvilarul, ploua de două săptămâni încheiate; curgea şivoiul nebun, umflat peste maluri, fără odihnă, a urcat apa să se odihnească aici.

Cimitirul era plin de... ce'l împlineşte; a scobit apa ma-

lul, a măcinat pământul, a dat peste cutii, le-a rupt fundul şi... din trei sicrie-au eşit trei soldaţi la «Apel» şi 'n

ţinută! îi păstrase varul din mal. Toţi trei îmbrăcaţi şi încruntaţi la faţă, tigvile sparte la toţi trei de şrapnel,

încolo întregi şi ţapeni. Gata să-i ia apa. Falger le-a purtat de grije, consemnul era să nu-i lase să plece.

I-a adunat, le-a cetit popa odihna, şi i-a mutat mai în deal şi a întărit malul; altfel fugeau mulţi, se răspândeau pe vale toţi.

O iau spre stânga, trec spre pârâu. Aici cimitirul închis cu... *sârmă ghimpată!* Nici aici n'au scăpat de ...zămislirea de iad; câţi a ucis născocirea asta drăcească! S'au răzimat morţii pe ea sus pe creasta de munte. Plecaţi din tranşee, porniţi la asalt să alunge pe ruşi din şanţurile lor, s'au proptit unii 'n sârmă, acolo-au murit, şi alţii s'au întâlnit cu cei eşiţi din şanţul din faţă.

Le scăpărau ochii la toţi de mânie, s-au prins în strânsuri sălbatece, scrâşnind din dinţi şi-au strigat ura, gura 'n gură, şi fierul-cuţitu 'nsetat de sete nebună de sânge s'a săturat din trupurile lor; şi-au împrăştiat maţele-acole şi pe paturi de puşcă şi-au golit tigva toată; s'au liniştit, sărmanii!

N'au fost certaţi dinainte dar s'au ucis să ...'mpace pe alţii. I-au cărat în vale. I-au adus aici, rânduri rânduri nesfârşite. Au stat să se adune, mulţi pentru o groapă. Le-a spălat ploaia feţile 'ngălbenite şi reci şi s-a scurs apa 'n râu să 'l crească. Ei au stat din crescut, bieţii copii!

Şi totuşi,... 'mi spun, aveai putere Doamne să stăvileşti iscoada şi necazul! Să ţărmureşti ura, s-o stingi. S'alungi

năpasta, să 'ndepărtezi moartea! poate, dac'ai fi vrut!? Ai lăsat să domnească ail'altă lege aspră: tot ce-i prevedere, numai şi pentru ce va să se nască, încolo nici-o oblăduire, niciuna!

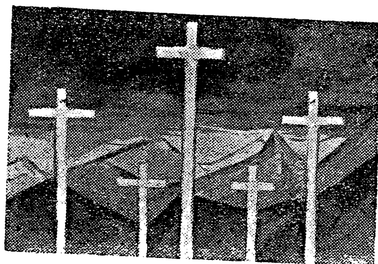
Dar copiii ăştia cari-au murit, n'avuseseră încă timp nici să ...iubească!? Ocârmuirea e prea aspră, Doamne!

Sărmanii copii şi sărmanii nemţi! Ne-au fost vrăşmaşi, aşa au sorocit alte 'ntâmplări, n'ar fi vrut-o; aveam cu noi, între noi, pe *cel mai bun* dintre ei, a fost să fie aşa! Plec, părăsesc cimitirul şi...

«j'ai crié le coeur très bas:
«la vie est triste ici-bas!
«L'écho m-a répondu: «Bah!»

De când au murit... ce s'a schimbat pe valea asta? Ii mai bine? Trage folos *cineva?* Poate... Incolo...

„Curae non ipsa in morte relinquum"

XXI

Plecăm pe pod înapoi. Copiii se joacă 'n prundiş.

— «Hunger copii?» Răspund într'un glas: — «Jà!» Pornim spre vale; aproape, acolo la cot în liniştea apii, poate ne-ajută norocul să împlinim patru, un păstrăv de fiecare. Mario îi dibaci şi noi avem nădejde. Pe şosea, ne tragem sub o stâncă eşită din munte în lături. In adăpost vrem să facem focul. Adunăm surcele şi lemne, să rostim prânzul. Dac'am avea şi smeură, puţină? Dincolo-i multă, pe malul cel'alt. Pornesc copiii 'ntr-o goană; din piatră 'n piatră păşesc, sar şi fug. Au trecut, acum se caţără amândoi pe malul din faţă. Au urcat şi aleargă, se pierd prin tufişuri, se pleacă, se 'nalţă, culeg şi cântă. Smulg din râu două pietre curate şi lătăreţe: plita. In adăpostul stâncii le aşez culcate pe două pietroaie, pirostrii. Maşina de gătit îi gata. Supt ...plită şi 'n lături grămădesc găteje, surcele. Aprind focul. O flacăre slabă, limbă subţire de foc, fâsâie, atinge şi linge surceaua mică; flacărea creşte, afumă surceaua, o 'negreşte, o despică şi-o răsuceşte; fum izvorăşte, pătrunde grămada de lemne întreagă şi se înalţă. Sfârâie: gem găteje, trosnesc beţişoare şi crapă, bufneşte flacăra mare, ţâşnesc limbi de foc şi sar scântei peste tot.

S'au întors copiii. Mânuţele 'mpreunate, şi 'n frunze boabe roşii de sânge, o grămăjioară de boabe varsă fetiţa

din poală şi Max ne aduce pălăria plină de smeură, de frunze de tufă şi de urzici. A mistuit flacăra lemnele toate. Două sarcini de crăci aduc iute copiii şi focu-adormit se deşteaptă: fum şi scântei, s'a încălzit plita.

Vine şi Mario, aduce încă un păstrăv, s'a împlinit minunea!

Priveşte la foc şi ne spune că taică-su, Dumnezeu să-i odihnească ţărâna! într-o zi, şi el era mic ca un nod sau cât Max, şi îi era foame cumplit, — erau la pescuit; le-a fript pe o piatră păstrăvi.

Copiii ascultă povestea trăită demult, şi mestecă 'n guriţe ce or să pape. Mario scoate din geantă peştii câte-şi patru, călăreşte şoseaua, coboară la râu să-i golească de măruntaie, să-i spele curat.

Acum ne-am strâns toţi la foc, împrejur. Pietrile-plită sînt calde, ard. Am rânduit peştii pe ele, la rând patru, presăraţi cu sare; doi au şi icre şi unu are lapţi. Dogoriţi pe o parte, Mario-i bucătar, îi întoarce pe ail'altă parte. Solzii mărunţi s'au pârlit şi pe pielea arsă, cojită, se-aprind mai tare picăturile roşii care le presară trupuşorul lor de peşti împărăteşti. Friptura e gata, îi deslipim după plită. Unul s-a lipit de piatră, 'şi ia partea ei; deslipim o bucată. Avem trei păstrăvi şi o bucată. Împărţim pâinea 'n patru, bucăţele mici. Copii capătă doi peşti întregi, şi-i papă cu pâine la repezeală. Căpcăunii mici ar mai păpa încă patru! Izvorul alături în stâncă,

bem apă rece. Mario deslipeşte coaja de peşte rămasă pe piatră, Max 'l priveşte... şi-o papă şi trei firimiturele de pâine.

Trecem pe feluri la smeur' adusă de copilaşi, lăbuţele roşii şi guriţa toată; mănâncă cu poftă copiii. Nu-i glumă atâta alergătură pe ei! Şi-au amăgit foamea; acasă pe masă, şi masa-i gata la ceasul ăsta, acolo îi aşteaptă o gâscă pe varză, ne spune Ida. Trece-o căruţă, 'i oprim să le dăm buclucul, copiii. Pân' să oprească au sărit în cotigă tovarăşii noştri; râd, ţipă, vorbesc, ciripesc şi tălmăcesc ălor din butcă zaiafetu dela foc lângă plită. Pe şoseaua de piatră hodorogeşte şi sună, ropotesc copitele, uşor se duc la vale.

Noi ne-am potolit foamea bine, aprindem câte-o ţigare din tabachera lui Mario. Fu masa cea mai gustoasă de când am venit! Ne 'ntindem la soare, ne cântă râul alături; aromim, ne prinde somnul. Şi tot râul ne deşteaptă, pornim iar în sus pe şosea. Ajungem la un canton. Ni-e sete şi cerem apă. Lângă portiţă o bancă şi umbră. Ne aduc un urcior, tot îl golim. Stăm de vorbă cu pădurarul, şi ăsta ne spune păsul şi multe... Aflăm că pârâul din faţă, ăl de curge pe lângă cimitir, îi plin de păstrăvi. Pornim. Trecem podeţul de bârne, intrăm iar în cimitir.

Umbră şi jale. Copaci negri şi mari, nici sgomot, nici şoapte, umbră-aşternută, noapte. Cotim la stânga, tre-

cem gardul de sârmă, coborâm în părâu şi suim. Jghiab lat de butuci, a fost şosea clădită din trunchiuri de brad pe care târau brazii cioplişi, când mai erau brazi în munte. Au chelbit munţii 'mprejur, s'au isprăvit copacii. Neumblată şoseaua, a năclăit-o apa, nomolul, şi-a putrezit-o ploaia; şivoiul a umplut-o cu pietre şi a năpădit-o muşchiul verde şi buruieni; umbli-anevoie prin pietre ascuţite, cufunzi în noroi şi pe-alocuri o 'neacă părâul. Şi urci tot într'una. Umbli mai greu ca pe munte. Apă m'am făcut tot de osteneală şi de zăduf, scot cămaşa, o anin într-o cracă.

— «Aici», ne spune pădurarul, — «boierul ăla căruntu şi meşter mărie la prins peştie, a prins mai anu patrusprezece păstrăvi tot de-ăia marii! Tot aici o ucis stăpânul aseară o ciuhă şi alta azi dimineaţă, jos lângă cimitir o căzut, s-o târât pân' acolo. Lacurile 's mai în muntie, mèrem sus pe gârloacă?»

Incepe să plouă, ne 'ntoarcem. Ajungem la râu, a stat ploaia.

Trecem podeţul. Pe şosea huruie-o căruţă, vine; sar copiii din ea.

Ida şi Max, sătui odihniţi s'au întors. Mai e un pătrar de poşte până la stăvilar. Ne-au spus, ăi depe-aicia, că-i lucrarea cea mai de seamă din Europa întreagă. O fi... Plecăm cu cotiga, urcăm încet. De la o vreme se frânge şoseaua, înoroiată, înecată de râu şi măcinată de apă. Pe

prund stive de lemne, cladă 'ntreagă de trunchiuri. Un podeţ pe stânga, şi din munte curge în albie largă părâul, chilăvit odihneşte.

...Acum şoseaua îi clădită 'n bârne, în curmeziş aşezate. Troncănesc roţile şi caii alunecă, ne scutură căruţa, oprim. Pornim pe jos şi ajungem. A rămas sus şoseaua, s-a prăvălit albia râului toată. Vale adâncă; în sus şi în fund de-a curmezişul şi cât îi valea întreagă un zid, clădit din piatră; înalt de opt stânjeni sau zece şi lung de şaizeci poate; capetile proptite 'n maluri de stâncă.

In mijloc, deasupra o hrubă sau casă o fi. In dreptul ei, la ⅔ din cât îi zidul de 'nalt, măsurat de sus, în zid stăvilarul şi jghiabul de blăni, 'l împlineşte apa repezită pe gura deschisă doi stânjeni în lat. O prispă 'n beton şi se răsfiră apa domol spre scoc corleşte, lac odihneşte acolo şi-adâncă.

Privii din vale. Suim. In stânga o casă cu două caturi şi 'n dreapta... stăvilarul—clădirea. Prispă lată, cinci stânjeni mai bine, te mână spre adăpostul din mijloc, acolo sfârşeşte.

Spre vale privirăm; spre munte, în sus, ...de uiţi unde te afli, apăi crezi într-o clipă că te-ai deşteptat aiurea, în Şviţera poate.

Un iaz mare, lat cât îi zăgazul, se lăţeşte mai mult şi de opt ori mai lung. Apa adâncă ajunge un metru sub

mine, la dig. Adâncă şi 'ntunecată. Munţi împrejur, pornesc drept în sus îmbrăcaţi cu arbori înalţi. Brazii bătrâni 'şi scaldă umbra în iezer şi 'l înegresc.

Şapte stânjeni de apă spre fund şi rece. Doream să mă scald dar nu mă îndeamnă. Baia aici îi mai tristă de cât cimitirul. Intru în casa din mijloc. Uruit şi sgomot de apă căzând. Crezi că e moară. Praf, — nu de făină. Incolo rostit. Două cruci de cumpănit lanţul. O stangă de fier, canghela soroceşte nivelul. In podele o gură, beznă 'ntunerec. Coborâm o scară 'n spirală, adâncă, îngustă şi pe treptile din urmă udă, urlă apa şi 'mproaşcă; în stăvilar înăuntru o fereastră goală, goneşte pe jghiabul de piatră apa nebună să fugă pe jghiabul de lemn de-afară, dar lasă să treacă lumina. Urcăm scara, ajuns pe podele ies pe ail'altă uşe; prispa te duce la mal. Frumoasă lucrare, 'ntocmită să strângă apile din şivoi şi din ploi, din râu să crească un iaz. Când se strâng plutele 'n vale, dau drumul la iezer, creşte apa pe râu de o jumătate de stânjen, saltă plutele toate şi le porneşte 'n grabă; trei ceasuri până 'n Vişău, mai două poştii.

Acum îi oprită apa, curge doar sporul. In trei zile se umple lacul şi se scurge 'n trei ceasuri...

Şi-aici aduni greu şi cheltueşti dintr'odată!

Lipseşte paznicul, îi bătrân, optzeci de ani, şi de treizeci e paznic. A plecat, aflu, la oraş să 'şi târguiască merinde.

Tot plecat era şi acum doi ani; ploua de două săptămâni încheiate şi se umflase iezerul rău. S-a grămădit apă multă, împingea şivoiul, dar răbda zidul de piatră. Necăjit torentul urla; i-au venit ajutoare din munţi şivoaie, au adus trunchiuri de brad multe şi grele, şi le-a repezit pe zăgaz. A sfărâmat faţa şi o poartă, a înecat prispele-amândouă, a măcinat tencuiala şi a înghiţit pietrile mari şi a surpat binaua. Şi-a croit prin zid două şosele largi, de ambele părţi, mai să dărâme tot stăvilarul; a curs râul înebunit la vale, a înecat şoseaua, a mestecat maluri, a rupt podeţe şi a desgropat morţii, — a fost apă mare.

Nu s-a înapoiat paznicul; ...de n'ar afla şivoiul, şi s'ar trezi 'ntâmplarea!

Pornim înapoi, înserează. Ajungem iar la canton, oprim. Ne-a ajuns şi pe noi foamea. Ne dau pâine şi unt şi au scos proaspăt din stup un fagure de miere. Ne dau şi cafele cu lapte; bieţii oameni ar vrea, ne spun, să taie o pasăre iute, s-o fiarbă. Le mulţumim, ospătăm din belşug. Soţia lui Falger încă-i aici, nemţoaică detreabă şi bună; slăbuţă, căsnită cu grijile casii şi blândă. Ii de prin partea locului, bărbat'su a mai fost însurat, i-a murit soţia dintâi, i-a lăsat două fete mari, sînt la oraş la stăpân.

Ne 'ncărcăm toţi în căruţă, plecăm. S-a răcorit vremea şi plouă. Avem două plocaduri, înfăşurăm copiii în ele,

osteniţi adorm. Mai să ajungem acasă la ei, mă dau jos din căruţă să-mi desţepenesc picioarele. Porneşte căruţa, şi 'ncet plec şi eu înainte...

XXII

„God made him, and therefore
let him pass for a man"

SHAKESP.

Roşcovan şi greoi urcă malul din râu, intră 'n şosea, mă priveşte; e breaz şi 'nfoiat. Mugeşte 'nfundat şi vine spre mine domol. Ăsta vrea să 'mi vorbească, pricep.

— «Mèri la Căstel sau poposeşti la noi?» mă 'ntreabă boul.

— »Mă duc în deal dar m-oi opri şi la voi oleacă.» 'i răspund.

Păşim împreună, nu sîntem înjugaţi dar ne 'nţelegem. 'Mi spune necazuri mărunte. Vorbim de una de alta, de multe. 'L ascult:

— «Reviru 'i are *domnu-boier* de mai doisprezece ani. 'L avuse Tissa 'nainte, era socotit revir înmpărătesc, din toată 'mpărăţia ăl mai vestit ăsta era! L-a luat dintr'untâi pě zece ani cu peste o mie cinci sute de lei arendă pe

an! Eram toţi mulţumiţi, dar când mai era un an să se 'ncheie sorocul, au venit nişte grofi, domni de ăia marii din Peşta: un baron Kornfeld şi altul Gutmann şi-au vrut despieliţaţii să dea pentr'un sfert din revir un milion trei sute mii, să'şi ia asupră-le tot personalul şi angaralile toate. Umbla boierul nostru topit! A cercetat, a iscodit şi-a aflat, — că-i iscusit tare, — că domnii amatori din Peşta plăteau din prisos şi-ar fi plătit şi mai mult fiindcă... puseseră la calea jupânii să sape un tunel, larg şi mare, cu-o gură 'n Peşta şi cu ail'altă sus pe *Pietrosu* aici! Să treacă cu grosu armatii din Peşta 'ntr-o noapte, să ne cotroape ţara şi să ne prade!»

Mă înfior de groază, de ce se putea întâmpla!

— «Ei! dar n'a mers cu stăpânul, amarnic veghiază», spune boul, — «îi pătriot mare cu suflet pentru ţară; a lăsat toate baltă, era 'ntr-o Marţi, dar nu şi-a cumpănit nici viaţa şi la drum a pornit spre Bucureşti. A răsturnat ciorna, gata să găsească contractu 'ncheiat; a mai luat reviru pe-un termen mai lung, l-a luat singur; a împins ce-i dreptu la preţ, ce nu faci pentru ţară!?

I-au făcut case, Căstelul; dar amu 'l costă o mie opt sute de lei cât îi anul, dar am scăpat de duşmani! Ii le-o răsplătit ţara pe toate?... Şi câte mai face!? Cu pescuitul n-a nemerit-o! aici numai erau interese înalte; negustorie curată, aşa 'nţeleg eu, să iei cât mai eftin, să scoţi

folos înzecit. Nu era zor să 'şi râdă de parale ! Şi-a luat sarcină mare, auzi: cu cheltuiala lui să pescuiască peştele tot, singur să'şi-l vândă; să supraveghieze tot personalul plătit de stat, să le 'ntocmească dumnealui însărcinarea la fiştecare, la toţi să le dea de lucru, — fie! S-a apucat şi s-a 'nglodat să mai plătească la Stat şi arendă pe an pentru peşte: *trei-zeci-şi-şease de lei!* Pe unde o scoate cămaşa, nu ştiu!? 'L socoteam mai deştept decât mi's dar cred că s-a 'nşelat tare! De-aia mă vezi amărât, şi toţi sîntem îngrijaţi! Mie mi-i drag *boierul,* omoară ciute, le taie, le vinde; mă lasă să trăiesc, Domnul să-i ajute!».

Credeam că aici cel puţin la munte, departe de grijile şi de necazurile dela oraş, să găsesc lumea mai mulţumită! Poveste! Auzisem de-acasă încă că'n Maramureş e sărăcie şi mare nevoie, dar nu mă ducea gândul să fie 'ntr'atâta! Şi mai gândesc că boul aista greoi, roşcovan şi breaz, trebui că are părechie în capitală la minister, altfel...!?...

— «Da, viu!»

Mă strigă Mario, din curte. Am ajuns la casa lui Falger. 'Mi iau rămas bun dela bou şi intru 'n ogradă.

XXIII

S-au strâns în faţa şopronului toţi. La un stat de om înălţime, o fereastră tăiată 'n ulucă, n'are geamuri dar are grătii.

— «Friţ!» 'l chiamă nevasta lui Falger, pe un băţ îi întinde-o bucată de carne. Nu văd mare lucru, s'a înoptat aproape, îi întunecată fereastra de bezna dinăuntru. Un mârăit înfundat şi aspru. O ghiară mare, o labă lată păroasă şi ghiare-ascuţite căsnesc să acaţe bucata de carne; aduc o lumănare, sticlesc doi ochi gălbui şi aprinşi şi scânteiază răutate, colţi albi de fildeş mari şi'ascuţiţi; rânjit şi zburlit la mustăţi. Nu-i văd trupul dar capu-i rotund, mare şi vânăt, în urechi cercei, moţ vărfuiese urechea. Ii rău.

Sînt trei săptămâni 'nainte, lucrau oamenii la lemne, sus pe părâu. A trecut o femeie de râs, avea cu ea doi puişori, mari cât un mâţ. Au păşit părâul, unul din pui — s'o fi temând de apă? a rămas în urmă. Au alergat tăetorii, a fugit mama şi puiu ăl'alt. Ăsta s'a ascuns într'o tufă; l'au căutat, se zbătea inima 'n el de spaimă, numai văzuse lighioane-aşa multe şi drepte şi mari laolaltă; şi cum sbierau! S'a oploşit cu capu 'n ţărână şi labele strânse sub burtă.

L'au dibuit; a aruncat unul ţundra pe el, l'a 'năbuşit; a crezut că-i ceasul din urmă. S'a pomenit într-o traistă,

mirosea a ceapă şi brânză şi slabă lumină; muncì cu ghiarele şi cu dinţii 'n zadar.

L'au purtat, l'au clătinat de-i venea ameţeală; s'a pomenit aruncat într'o şură, aici. Şi-acum puiu de râs îi după grătii; el sărmanul de unde stă socoteşte că noi de 'l privim — ne-a învăţat răutatea! — stăm după zăbrele de... răi, să nu sărim pe el să'l înăbuşim iară. Şi mârâie 'ntr'una. Iată ce-am înţeles, din trista-i poveste, din ce mârâind pomenea. Mai aflu, nu dela el, el nu ştie săracul, mai aflu că or să 'l vândă sau să 'l împăieze. N'am să i-o spun, — vin ale rele destul de devreme! E târziu şi ne facem de drum spre Castel.

XXIV

„Alle diese Leute sonnen sich in röm' scher Abkunft Schein,
Diese Serben-Ungro-Croaten wollen Trajans Enkel sein!"
SCHROFF — EMINESCU

Ajungem. Nu-i nimeni afară, toţi 's năuntru. Intrăm în sufragerie. Toţi 's adunaţi acolo. Le spunem «bună-seara», abia ne răspund; toţi încruntaţi, nepoata surâde. Tac toţi, tăcem şi noi. 'Mi lipesc spinarea de sobă. Stăpânul cată cu ochii 'n pământ şi 'şi burgheleşte cu un deget palma. Ce gânduri l-or fi muncind?

— «Na v-a succes a prindiie păs-trăvi?» ne 'ntreabă cucoana.

Toţi 's atenţi.

— «Abia patru!» răspunde Mario. Boierul priveşte spre Jojka, par'că 'l mustră din ochi; n-o fi ţinut consemnul, a uitat să... se ia după noi? Oftează biet domnu-Jojka, se saltă din scaun, nu-i mai înalt acuma; se cată 'n nădragi, a scos o ţidulă, se uită pe ea, — 'şi face de lucru se vede.

Nu ştiu ce-i spune cucoanii, nevesti-si, îi întinde petecul de hârtie; ea-i da peste labe şi-i strigă:

— «Belièşte-ţi ochii şi cĕtièşte căz' doar vièzi!!»

Cum 'l iubeşte! Şi iar tăcerem toţi. Acum văd, unul lipseşte, unul cât zece, domnul ăl gros. Târziu ne întreabă. *Venetici,* spune:

— «Aţi prins peştie marie?»

—«Aş! toţi patru ¾ de kil!» îi răspund.

— «Ne găsise foamea şi dacă n'aveam de hrănit şi plozii lui Falger, ne mulţumeam poate cu doi!» zice Mario.

— «Jăvrile alia încă s'or învăţa să mâncie la peştie...!» răbufneşte cucoana. Jojka se strecoară pe uşe.

Pe uşa crăpată intră Waldy copoiul. Păşeşte uşor şi smerit, dar a scârţâit uşa...

— «Târliască dracu 'n coşu!» zbiară cucoana şi stăpânul sare 'n picioare roşu de mânie până 'n albul ochilor.

Spăşit, cu coada 'ntre vine s'a tupilat căţelul după cămin, oploşit jos pe scânduri şi le-a udat.

— «No ! arzămni-te trăznetiu javră!» şi-i repede-un picior în şolduri; scânceşte căţelul şi plânge. Se răpede la uşe, larg o deschide, prinde pe Waldy de ceafă, grăpiş 'l târăşte spre prag, bate din tălpi după câne şi zbiară :
— «Mèri de-aicia mâncete-ar bursucii!»

Pe duşumele şi-a însemnat bietul căţel drumul cu spaima. I-o fi fost frig şi o fi fost şi ostenit poate, aştepta vre-o răsplată? — nu pe asta; făcuse poate-o ispravă, trăgea nădejde la un os poate? Nu se au bine, Domnul să-i înţeleagă! Necăjit se plimbă prin odaie:

— «Nu-i pot răbda cânii ăştia: am să 'l 'mpuşc!».

— «Minte! are nevoie de el.» 'mi suflă de lângă mine, Leu.

Le spun păţania cu peştele ăl mare, cum l'am scăpat.

— «No căz' doar viezi l-o scăpat Gheòrghie!» şi leşină cucoana de râs, râd toţi şi toţi se 'nveselesc.

— « Minghiart mâncăm acuma căz' ciasurile nouă ! Pìşta încă-i sosit, c'o venit Waldy; mìndiart 'l chem...» zice cucoana şi iese afară zorită. S-a rupt ghiaţa. Bănuiesc erau înciudaţi să afle ce ne-a... «succes să prindìem»; acum au aflat, s'au liniştit.

Şi stăm la sfat, ne spune ce a făcut şi ce o să facă... Erau altă dată peşti mulţi şi numai din ăia marii, pân' nu venise potopul de apă. A ucis înecul, ne spune, peste două-sute-de-mii de ocale de păstrăvi, şi-acum nu's! Eu cred că se 'nşeală, douăzeci de vagoane de peşte n'a răbdat râul nici-cândvà dar şi când spune că s'au dus toţi, iară nu 'l cred, că doar lădiţa de lângă bucătărie mi-a spus ...şi mi-a arătat oscioare şi căpăţâni de păstrăvi mulţi. Eu înc'am văzut ce poartă râul. Nu sînt dibaci la prins, dar ochiul îmi prinde ce se arată şi câte-odată şi... ce s'ascunde. Sunt păstrăvi mulţi. Liceanul scormone în colţ la ...geamantanul cu sârme şi lămpi. Zbârnâie ...hârâie. De nu i-ar fi succes să 'l repare! Mi-a stat inima 'n loc ; toţi tac. Viori, ţambale, glasuri de om, răcneşte gros sau ţipă subţire, şi iar tace.

— «Minunaţ!» spune gazda, — «aviem conţert disară!» scoate ciasul, se uită, — «Elji, pune masa; spune-i tu lui cocoana să aducă şi radio din casă şi Jojka s'aducă vinul!»

Şi iar cântă şi iar tace. Sfredeleşte liceanul într'una, desleagă şi leagă la fire. Intră cucoana:

— «Pìşta 'l doarie capu, s'o culcat; îi ostenit şi nu vinie, o alergat dar i-a succes a pùşca...»

O priveşte *Gheorghie* şi ...tace.

Reteşte o tavă, tacâmuri, din dulap o farfurie cu uscături, murături şi slană; oftează şi pleacă cu tava. Intră Jojka şi pune pe masă o sticlă. Elji aduce castronul cu «zupe» şi cu polonicu-o 'mparte 'n farfurii; curge gros, se aşează pe fund jos în târboace şi ochiuri, soioasă şi

neagră; acum toarnă 'ntr'a mea. Par'că-i ţiţei, cu rântaş trebui să fie; s'a umplut farfuria, prinde rumeneală şi abureşte gros. Miroase-a osânză prăjită şi ceapă, o fi bună dar ştiu că fri-g-e! Nu pun gura pe ea pân' nu s-o răci. S'a întors cucoana şi ne aşezăm la masă: domnul bătrân, sora lui Pìşta, grasă şi ea; liceanul, nepoata-Unchiu, eu şi cucoana în capul mesii; în faţa mea Mario şi lângă el Jojka. Lingurile mari pe comandă, cară din supă. Sorb şi 'nghit; cum nu i-o frige!? Mario gustă ferit. Eu aştept. Noroc nu ne bagă nimeni în seamă. Iar un rând de supă la toţi, toţi o deşartă, sorb, clefăiesc. Inmoi lingura 'n ciorbă, muncesc s-o scot, s-a sleit! Aduc alt fel de mâncare; Elji strânge talerile, şi când ajunge la mine, uşor aşez deasupra lor farfuria 'mi plină cu supă, şi-i cer un — «pòhar vizeat», să-i mut gândul aiurea că dacă m-or nevoi să înghit supa acuma, cornea mă ia! Vecinul meu, gazda, cară cu lingura la gură jântiţă dintr-o ulcea ; îi la păstrare pesemne.

Cucoana-i dusă pe gânduri, pare-amărâtă. Leu era lângă mine, între cucoană şi mine, se saltă pe labe, cere.

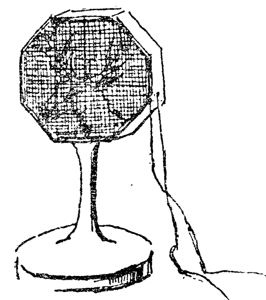
— «Kukìo blăstemat mèri că 'mi pute-a câne şi mìndiart mă 'ncìnge migrènia! mèri 'pùgă 'mni-tie străchia şarlă!» şi-i răpede cucoana un pumn.

S'a vârât bietul Leu sub scaunul meu. Se 'nvoaltă cucoana, se scoală şi Jojka:

— «Apăi draghie...»

— «No holgoş! tu nu'mni lătra mai mult că mni-i ros capul die năcazuri!» strigă cucoana către Socatz, trânteşte uşa, s'a dus.

Eu cred că Pìşta ori îi mort ori trage să moară; — biata cucoană! Jojka bea din gros, a golit sticla.

Alt fel de mâncare.

Pilaf cu bucăţele. Scot în farfurie şi gust. Are ardei necojit verde şi iute, pătlăgele roşii şi piper, boabele de orez alese şi arse puţin, minunată mâncare! Mai iau odată din plin. Pilaf sârbesc, halal mâncare, o pomenesc! Şi lui Mario îi place, mănâncă cu poftă.

Vorbesc sârbeşte şi ungureşte. Aud frânturi...

— «Voledu pirimàci..» — «Pìsta faradt... kövér ember nehezen màszik hegyet!» *)

— «I-o succes ciuta a bătrână...» zice Jojka.

*) „Le place pilaful." — „Pişta-i ostenit... când eşti gras îi greu la muntie!"

Nu 'nțeleg mai nimic, ungurește 'nțelege și vorbește Mario.

Liceanul umblă la geamantan, Elji aduce încă un radio. 'L așează stăpânul. Prinde liceanu... țambalul din Pesta. Se 'nseninează ăi dela masă. Urlă și cântă. Huruie, stă. Iar începe: bodogănește unul gros și rusește. Un glas de șantan, pițigăiat și 'nflorit și un clavir, altul. Răsună toată odaia și casa: tobe, fanfare, trompete, vioare; un marș militar sau un imn.

— «Radetzky-Marș!» Toți bat din palme, Leu latră, zbârlit, a eșit de sub scaun.

— «Apăi ăți auzì un potpurì, cum nu-i îngăduit să auzi decât la muntie, îi aerul curat și prìndie domnule, tot prìndie!; le-om punie toate să vedieți conțert mândru!»

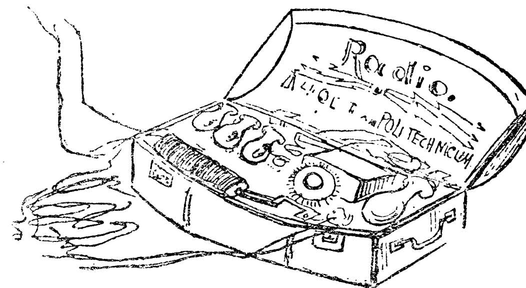
Aleargă liceanul. Potrivește la cutii, gazda. Se 'ntoarce băiatul cu o cărțulie cu copci și găurele pe scoarțe, 'mi pune pe cap o cască, anină de-o ladă sârma ce-atârnă, și de o pilă, au grămădit trei-zeci înodate pe masă; gazda sucește șuruburi, rotile, au și amplificatoare, le-așează. Huruie - țăcăne - miorlăie - șuieră - scârțâie - zbiară - fluieră-urlă! Acum ...drăngăne toate!

Unul, geamantanul ăl mare, încarcă, descarcă și cântă «Leitmotiv-ul» din Tannhäuser; a prins Colònia din țara nemțească.

Radio adus de Elji răcnește: «Radetzky-marș!» și casca

'mi țipă 'n urechi: «Ce te liegi-âni codrule!?» Au sucit un șurub și «Tannhäuser» a tăcut.

Țambale și ciardaș; sare gazda 'n picioare rupe nepoata din scaun saltă 'n călcâie și bate din tălpi se rotește se lasă pe vine plesnește din dește și chioie, s'a 'nveselit!

Scot casca din cap; ori visez, ori îi balamucu, cântă și cucu și-a răgușit Leu lătrând.

Au terminat ăia de-acolo, de unde cântă, noi n'am isprăvit de îndurat!

— «Cum 'ți plăcu?» mă 'ntreabă gazda, — «nu-i minun-nàt?!»

— «Este!» răspund, — «dar eu cred că patrusprezece radio-uri, toate 'mpreună ar spune mai mult!»

— «I-ëste!» afirmă și iar a prins trei stății sau nouă.

O zbughiesc afară. Lună și stele. Multe rabzi, Doamne!

Mă plimb, e răcoare și bine. Nu mai răsbate dănănaia din casă.

Şi ...iar o aud, s'a deschis uşa, vin dintr'acolo. El şi cu Mario.

— «Vezi drag...ă, dumniavoastră ...simt ieu ...nu's sântieţi încă sătisfăcuţi dieplin...»

— «Sunt.., mi's.., cum să nu fiu?» păcatele mele!

— «Nà că vrieţi să vedieţi cierbii!?»

— «Vrem! spune Mario.

Gândeşte o clipă şi...

— «Apăi ieu încă m'am socotit că cierbii nu să văd cum aţi vrut dumniavoastră...»

— «Noi... am vrut?»

— «Apăi era târziu tàrie, erau la mâncă şi la odiná; până 'n ciasu şasie dimineaţa de vă nièmeriţi sus, gàta! îi vedieţi, — apăi mai târziu nu's!»

Eu, mai să mă 'nfurii.., nu i-o fi bâznit să ne pornească la cerbi acum?

— «Apăi... plecăm... cu toţii, cu Falger; îl vestiesc de 'ndată şi când o fi ciasul trei, apăi pornim dar numai sàma bìnie, fără şoaptă!» zice. Bine.

— «La 3, rămânie 'nţălěs?! să fiţi gătaţi!» strigă gazda.

— «La ţanc sîntem sculaţi!» spune Mario.

Şi... «Noapte-bună!»

Au plecat. Cucoana stă peste drum, în casa mică şi albă, acolo zace şi... Pìşta, săracul! Fereastra de-acolo 'mi spune mai mult, îi roşie toată, n-o fi de ...ruşine!?

După pereţii odăiei înăuntru, 'n pervazul ferestrii se reped două căpăţâni mari, una sburlită şi ail'altă chială, se proptesc în gură, să crezi că se muşcă.... dacă n'aş şti cine-s acolo. Se... pupă.

Un ciuf departe 'n pădure, buhăie; 'şi caută iubita sau 'şi zbiară urâtul. Mă duc să mă culc. Melodiile toate se scurg din văzduh, e «conţertul ăl màrie!» Mă lungesc pe divan, vine şi Mario năuc, isprăvit. Fumăm o ţigare...

Un matoc sbiară pe casă, o mâţă 'l îngână, alte cinci, sau cincizeci or fi, tălbăcesc, au ciomăneală mare! — sus cotrobăie paşi; urlă un câine; cucumaiele cântă! Zăbavnică odihnă ne-aşteaptă! Sîntem truditi şi chef de vorbă n'avem!

Am mai auzit ciufi, huhurezi şi cucuvele, dar aşa cântat, descântat, parcă-i prohod; ce-or avea să 'şi spună sau cui cobesc a bine-amestecat? Ne-or pomeni pe noi??

— «Mi-iù.. miniaraaùu... maùlaiàff... affraùaş!»

Asta-i blestem, nu mai e odihnă. Spurcate lighioane şi năbădăios glas! Nuntă au, — nu le-o ajunge pădurea, revirul tot?

S-au molipsit dela catul de sus pesemne, nuntă fac şi ele.

Trag plapăma pe cap şi 'mi încerc norocul cu somnul. Găsile-ar otrava, par'că 's aici în odaie! Bag capul sub pernă, — aş! tot le aud.

— «Mi-iù... miniàraauuù...!!»

Ce-o fi clămpănind aşa? Ce s-o fi târând pe podele? M'apasă pe genuchi şi pe burtă. Miorlăie urât... în odaie, şi scrâşneşte din măsele, — nu sunt ele!? Mă 'ntorc în stânga, o ditai lighioană verde cu solzi, cu ochii jăratec, poartă o alta călare, văpaie. Un mâţ deşirat, deşălat şi negru se 'ncontrează la ele. De n'ar sări pe mine! 'Mi trag picioarele 'n plapămă, zdup! de pe genuchi o pisică lungă, bălană, murdară; trag perna de sub cap şi i-o trântesc în cap, alte trei negre sar peste pat. S'a luminat odaia... verde. Mi-au stat inima 'n loc... Plecată pe mine... Asta-i... mireasă! luceşte beteala, maramă albastră. Nebună o fi de s'arată goală?! Trup frumos, ce să spun?! Cum stă 'nclinată asta văd întâi. Mijlocul să 'l treci prin inel, — nu i-o fi frig, nici ruşine? Dau s-o privesc mai bine şi 'mi înghiaţă sângele 'n vine. Ţine-mă Doamne! Sfinte Petre ocroteşte-mă! Are ghiare... şi plisc, se uită urât, pofteşte la mine...

Sar din pat, m'a ciocănit în cap, bat din aripi, se duc, le văd... două bufniţe mari; m'am trezit. Acum cântă afară, cânta-şi-ar moartea! şi mâţele se 'ngână pe acoperiş, se spovedesc, se vaită...

XXV

Vai de coastele noastre! Incolo ...ne-a mai păzit lumănarea pe ...de-asupra, — ce să mai vorbim!

— «Ai bolborosit toată noaptea...» zice Mario.

— «O fi fost rândul meu...»

Ne 'mbrăcăm, să ne găsească pregătiţi. Sînt ceasurile 3½, — am întârziat! Nu s-o fi 'ndurat să ne scoale. Grăbim. Noapte afară şi toţi dorm buştean. Şi frig; baremi dac' ar arde căminul!

Deschid uşa, miros de fum rece de tutun şi de... jumere.

Păi şi atâta untură! Mă arde pe gât. Pe bufet fumeg' o lampă, 'şi arde feştila; canapeaua din colţ sforăie toată, ghete cu bumbi şi-ascuţite sub scaun şi şapca pe el, «licuanul!» Ies afară.

Mă 'nvârtesc prin odaie, pe sală, prin curte, intru 'n casă, ies iară. Nimine, ţipenie de om! Să mai aşteptăm, dar cum omori urâtul? In pat? nu m-ă m-a-i culc să ştiu de bine c'au murit toţi ...ăia vii din saltele!

Am câteva cărţi, le-am luat cu mine: Decius Juvenalis şi trei volume din Istoria Franţii. Caut o lampă, găsesc în ...cămară, de toate 's acolo. Trec în salon, m'apuc de cetit...

...«Scrisori...., Memoriile Regilor...»

Două, peste altele trei, mai patru veacuri aproape-au trecut şi totuşi, multe îmi par scrise... *de eri!*

A.

«După ce am pierdut pentru tine tot ce puteam avea fără de tine, dacă te-aş pierde rămâi încredinţată că nu aş mai cerceta alt leac decât să mă pierd..!» — Răvaşul aista 'l primea Diana de Poitiers dela galantul rege Francisc I.

Podoaba sufletească a acestui curtenitor suveran se tălmăcea toată în sbuciumul închegat în aceste rânduri, dar... ţărmurite toate, viaţa-i rămâne 'nchinată şi grijile toate norodului său!

1.

«Am trecut peste... ziduri de oraşe. Mă pricep la nevoie să trec şi pe baricade!»

— Răspicat avertisment şi întemeiat sună apostrofa cu care Enric al IV-lea întâmpină micile răsvrătiri ale Parlamentului, în a 7-a zi a lui făurar din anul 1599.

2.

«Fii neînduplecat cu financiarii, căci odată înzdrăveniţi ne vor pune călcâiul pe grumaji!» — către conetabilul duce de M...ontmorency.

3.

«Acei care 'şi urmează conştinţa sînt de o credinţă cu Mine şi Eu sunt de una cu cei bravi şi buni!» — Solidaritatea aceasta în cuget curat este de bunăseamă o pildă de urmat.

4.

Principesei de Toscana îi scrie:

«Intrucât priveşte acţiunile soldatului însă, nu cer sfaturi dela muieri!»

5.

Iar maicii Sale, Reginei:

«Nu te 'ndoi de dragostea Mea, căci faci tot ce vreau Eu; iată de altfel mijlocul cel mai bun de a Mă ocârmui!»

6.

«Sînt furios când voi credeţi că Mi-ar ajunge să vreau!» — îi spune d-nei de Gramont; şi mărturisirea este atât de firesc omenească.

7.

Către ducele de Luxenbourg:

«Să'ţi ruinezi poporul este să te destrami cu propria-ţi mână!»

— Iată unde se oglindeşte instinctul de conservare al regilor, dragostea şi oblăduirea ce poartă poporului lor.

8.

«Regii nu dau socoteală de sceptrul lor decât Domnului!» — înţeleaptă trufie şi mai abitir în gândul unui suveran atât de lipit de supuşii Săi.

9.

Ducelui de Nevers îi tălmăceşte învăţătura:

«Regii sunt orânduiţi să 'mpartă dreptatea, nu să împărtăşească patimile particularilor!»

10.

«Utilitatea publică îmi va sta întotdeauna înaintea altor interese!» — îi reaminteşte Papii, în anul 1595.

11.

Şi doamnei de Verneuil:

«Franţa îmi este îndatorată, pentru ea Eu lucrez mult!

12.

«Intr'un Regat ajunge o religie! şi fundamentul statului este credinţa. Ea nu poate fi peste locurile acelea

unde Domnul este în felurite chipuri slujit!» — Ca şi... atunci... Ingăduinţa e prea mult încercată!

13.

Tot Enric al IV-lea, nouă ani mai târziu Parlamentului:

«...Căci întâmplându-se o schimbare de domnie sau vre-o pricină de rezbel în regatul acesta, cum vă închipuiţi că ar fi cu putinţă să faci faţă la atâtea nemăsurate cheltuieli când toate izvoarele lui de venituri, oricât de încărcate sînt dăjdiile, abia mai pot răbda angarălile zilnice?! Când regii predecesorii Mei s'au întâlnit cu asemeni răstrişte, şi-au înstrăinat domeniile, şi-au micşorat singuri foloasile; au mărit dările; dar acum toate aiste izvoare sunt secătuite şi nu se mai poate din ele trage reazăm!

Neştiind de unde să culegi mijloace, fiţi încredinţaţi că se va recurge la... «*Rente*», ca cel mai la 'ndemână din mijloace, dar Mă tem că nestăvilind aceasta, se va rupe aţa! Ei (copiii mei) sau Eu însumi vom fi silniciţi de nevoie, care-i legea tuturor orânduielilor, să ne găsim neplatnici cu acest soiu de datorii: întâmplare ce voiesc să împedic din toate puterile Mele, şi o voi ocoli negreşit, dacă Mă ajutaţi, ceace străvechea voastră credinţă Mă încumetă să adăst dela voi! M'am hotărât pentru a preîntâmpina asemenea greutăţi să purced la răscumpăra-

rea, la aşezarea şi stingerea datoriilor... atât de silnicită astăzi, căci păstrarea acestui stat este încătuşată şi mult legată de... măsuri chibzuite!»

— Şi astăzi.., peste mulţi şi peste toate, tot... «un gând» măsurat cântăreşte şi împarte!

A.

Şi mai departe... Altul, Ludovic al XIII-lea despre îndatoririle regeşti, scrie Maicii Sale:

«Bunele sfaturi ce 'Mi daţi în epistola Voastră, Imi sînt tot atâtea dovezi despre dragostea Voastră pentru Mine. Dacă pe de o parte aceasta Vă dă temeiuri în cele ce Imi arătaţi, aceiaşi dragoste nu Vă poate lipsi de năzuinţa de a Mă vedea domnind cu cinstea şi faima cari, fiind cele mai nestimate podoabe ale regilor, aşişderea sunt tihna şi bunul ţării Lor. Increderea Mea toată-i în Domnul, care atât de vădit M-a sprijinit până 'n ceasul acesta, încât socot că nu am a Mă teme decât de El!»

B.

Tot El, în umbra marelui său Ministru, către acesta:

«Lucrez la proiecte şi 'ncerc ca, în anul care vine, infanteria să fie mai înzestrată decât fu în anul acesta şi cu cheltuieli mai strânse».

C.

Acelaş, — ne dă o înţeleaptă pildă de drămuire:

«Preţuiesc mai mult ascultarea decât isbânzile!»

D.

Şi d-lui de Metz, întrucâtva propriul său frate, pe dedeparte:

«Iubesc deopotrivă pe toţi câţi Mă slujesc şi nu voi căuta avansarea unora în paguba altora!»

1.

Şi... *Regele-Soare:*

«Toate relile-aistea, desmăţul bisericii, al visteriei, al justiţiei şi al boerimii, ori pricinile şi urmările lor, potopesc mai ales pătura de jos, încărcată de biruri şi istovită de sărăcie în multe ţinuturi, vătămată negreşit în cele mai multe de propria-i puturoşenie dela răsboi încoace, şi având peste toate nevoie să fie uşurată dar şi rostită la treabă!»

2.

Tot El: «Ostenindu-Mă pentru îndreptarea finanţelor, Mă silnicisem, după cum v'am spus, să semnez singur toate poruncile de plată cari se hotărăsc pentru cele mai mici cheltuieli ale statului. Găsii că nu-i deajuns, şi 'Mi

dădui osteneala să însemn cu propria'Mi mână, într'un catastif, pe care 'l cercetez într'una, pe de o parte fondurile cari 'Mi soseau în fiecare lună, pe de alta sumele plătite...»

3.

Şi mai departe:

«Intre alte nenoroace cari pot prăpădi o armată..., poţi învinui întotdeauna ori nemernicia soldaţilor, ori vitregia soartii. Dar în lipsa de hrană, neprevederea este singura de care să te legi; căci după cum ostaşul datoreşte oarb' ascultare celui care 'l comandă, aidoma şeful este îndatorat trupelor sale să le îngrijească subsistenţa!

4.

Nu odată le fu dat regeştilor feciori să'şi îngenuche avântul tinereţii domoliţi de chibzuita poruncă a Marelui Rege:

«Când îţi dai inima va să rămâi stăpân întreg pe capul tău; să ne deosebim răsfăţurile de ibovnic de îndatoririle de principe! Frumuseţea care 'mplineşte plăcerile noastre să nu'şi ia niciodată voia să ne vorbească despre... rânduieli şi treburi, nici despre cei cari ne slujesc; şi aceste două să rămână necurmat osebite!»

5.

«Nimic mai de căpetenie, nici mai greu pentru principe decât să ştie cât şi până unde 'şi poate preţui propria-i părere... Căci atâta timp cât sîntem puternici nu ne lipsesc niciodată oamenii cari 'şi dau toată râvna să ne ghicească gândul şi în totul să pară de o părere cu noi. Dar să luăm aminte că, la nevoie, ne pot lipsi oamenii cari ne pot contrazice, căci dispoziţia noastră este adesea atâta de făţiş pornită, încât cei mai detreabă se tem să 'ncerce să o abată şi totuşi, este atât de salutar să se găsească cineva care să 'şi ia această voie!»

6.

Copiilor săi le grăia astfel:

«Când eşti fraged, socoteşti învăţătura ca un nespus canon; când te înhami la treabă o priveşti ca pe un lucru de nimica şi făr' de folos; dar când ţi se închiagă mintea, îi pricepi preţul, simţi o dreaptă şi arzătoare părere de rău atunci că'ţi sînt necunoscute sumedenie ştiinte de alţii!»

7.

Iar întâietatea în zămislirea orânduielii, o tălmăcea astfel:

«Un adevărat rege mare, trebuie să fie şi propriul său prim-ministru!»

8.

«..Incoronarea... deşi nu ne dă prin ea însăşi Domnia, o înfăţişează norodului iar în noi o înrădăcinează mai august, mai solemn, mai inviolabilă şi mai sfântă!»

9.

Limbuţiei un indemn spre înfrânare:

«Nu te poţi îndoi că, unul dintre cele mai primejdioase obiceiuri ce 'şi pot îngădui principii este acela de a vorbi peste socoteală.

...Rezerva nu 'ţi va fi prea apăsătoare dacă gândeşti cât de uşor îţi aduce cinstirea!»

10.

O doftorie... să ştii să ocoleşti şi clevetirea îndrituită:

«Singurul mijloc de a fi într'adevăr slobod şi deasupra oamenilor este să nu faci nimic, nici în public, nici în secret, din cele ce pot, legitim, să cenzureze-aceştia!»

11.

Şi... o constatare asupră'Şi, negreşit:

«Meseria de Rege este mare, mândră, şi încântătoare când te simţi vrednic să împlineşti ce te obligă!»

12.

Lui Amelot îi spovedeşte:

«...Sînt cotituri când trebuie să sacrifici poporului sentimentele tale!»

13.

«Domnule, — findcă credinţa, cinstea, interesul, alianţa, şi propria-ţi semnătură le nesocoteşti între noi, trimit pe vărul Meu ducele de Vendôme, în capul oştirilor Mele, să'ţi tălmăcească intenţiunile Mele. Iţi va îngădui 24 de ore să te hotărăşti. L.»

...«Să nu te joci cu focul!» grăieşte-o zicătoare.

14.

«Această virtute (statornicia) să n-o 'nţelegi făcând necontenit acelaş lucru, ci necurmat pe acelea cari duc la acelaş sfârşit!» — Şi toată activitatea suveranului este coprinsă în această formulă pătrunsă de întreg realism politic.

15.

«De bună seamă sunt mulţi foarte buni cetăţeni cari ar fi răi suverani. Căci e mai lesne să asculţi de mai ma-

rele tău decât să-ţi porunceşti ţie; şi când poţi tot ce vrei, abia nu-i uşor să nu vrei decât cea ce se cade!»

A.

Şi după el... Ludovic al XV-lea:

15 Iulie 1743

«...dar socotiţi vă rog întâmplările ivite în acest răstimp şi dintre cari «*agio*» nu-i cea mai neînsemnată, findcă a zăpăcit toate minţile şi a gonit «Creditul»; cât timp va trebui să ne revie!

Apoi... bolile cari au prăpădit atâta omenire, foametea de care am fost ameninţaţi; şi dacă sîntem nevoiţi să ne întârziem plăţile, şi să facem unele oneroase transacţii pentru noi, cum negreşit vom fi silniciţi, adio Credit! şi banul, care şi astfel s'a rărit, va fi şi mai de negăsit! Vă spun toate aistea, nu pentru a nu face ce trebui sa fac, dar pentru a îl face cum trebuie, şi mai ales pentru ca să nu ne folosim de el cu risipă şi jăcmăneală cum făcurăm până acum!»

— Politeţea regelui este delicioasă dar Mareşalul a priceput!

B.

Tot Mareşalului de Noailles:

«Nu aş avea de dat alt răspuns... la atâtea remonstranţe cari Mi-au fost făcute în această privinţă, dacă întrunirile, neruşinarea stilului, îndrăsneala... principiilor celor mai greşite şi afectarea de expresii noi pentru a le caracteriza, nu ar înfăţişa urmările primejdioase ale acestui... sistem de... unitate pe care l'am proscris (prin prezenţa Mea) şi pe care s'ar încerca să îl statornicească în principiu, în acelaş timp în care se îndrăsneşte să 'l anunţe... «în practică!» — Cât de neşovăitor şi cu câtă pătrundere judecă tânărul Rege!

1.

Intemeiat spune cinstitul Ludovic al XVI-lea cine a tras întâi... clopotul «Revoluţiei franceze!»:

«Dacă Rousseau, cu firea lui atrabilară, ar fi bănuit răul pe care într'o zi îl vor face scrierile sale, sunt convins că acestea nu ar fi văzut lumina zilii, în aceasta osebindu-se de Voltaire, care şi-ar fi spus gândul chiar dacă ar fi ştiut că... «isprava» 'i prăpădeşte o lume! Era un om care avea mai mult orgoliu decât spirit.»

— Şi netăgăduit că astfel marele scriitor a dovedit că nu avu din prisos ceace singur preapreţuia în el!

2.

Acelaş rege blând ne spune:

«Ori-cât s'ar înmulţi legile şi reglementele, dacă clerul

nu 'şi merită prin propria-i purtare consideraţiunea la care aspiră, este cu neputinţă să îi se dea aceasta pe altă cale, căci unui corp nu îi poate veni cinstirea decât din proprii virtuţi!»

3.

I-a fost dat sărmanul să ispăşească multe greşeli neîmpricinate de el dar... cât adevăr mai departe:

«Baza unui stat este poporul, dacă temelia aceasta nu-i decât ţărână şi noroi, statul nu poate dăinui multă vreme!»

4.

«Nimic între poporul Meu şi Mine, care să Mă împiedice să'l văd!»

— Şi dorul aista e în sufletul fiecărui Rege!

5.

«Impunerile sunt drepte în pricina lor, când sunt neapărat trebuincioase; drepte în distribuţia lor, când, împărţite de o potrivă cu puterile fiecăruia, lasă acestora spre folosinţă tot ceace nu este de netăgăduită nevoie apărării şi pazii obşteşti; sunt însfârşit drepte în perceperea lor, când executarea se săvârşeşte cu blândeţea datorită nevoiei, şi călăuzită de omenia care ea cel puţin să mângâie pe nenorocit dacă nu 'l poate ajuta!»

6.

Tot El:

«Voi ierta murmurul, niciodată minciuna!»

Ierta ce L-a ucis pe... El, nu putea ierta ce ucide!

7.

«Disimulaţia unui rege nu trebuie să treacă dincolo de tăcere!»

— Şi a murit nespus de demn.

8.

«De câte-ori cărturarii bănuiesc o piedică pusă înfăţişării sistemului lor, ei ţipă că se atentează la libertatea gândului şi vor sfărâmarea stavilii. Dar cum nu simt ei ce osebire este între gând şi expresia acestuia?! Primul scapă cercetărei ori-cărei puteri temporale. Singur Dumnezeu îi este stăpânul; a 2-a îi de resortul suveranităţii; ea trebui să veghieze necontenit ca să răspândească ce este util şi să stăvilească ce este vătămător. Presa este

mijlocul cel mai sigur şi cel mai grabnic pentru a înfăptui această împrăştiere; este socotinţă să-i laşi deplină libertate? E ca şi când aţi întreba dacă se poate îngădui unui spiţer libertatea să dea deopotrivă din toate şi făr' de socoteală...!

Ingăduind o libertate nicidecum înfrânată toate prevederile cari s'ar lua pentru a... opri abuzul, vor fi din păcate prea târzii şi prea adesea fără de folos.»

A.

Spiritualul Ludovic al XVIII-lea scuză şi-acuză, dar închiagă un netăgăduit şi vecinic adevăr:

«Purtarea curtenilor era poate ciudată, dar moravurile celor cari-i cenzurau pe aceştia cu atâta rigoare erau ele pure? 'Mi pare că ...Parisul, cămin vecinic al frondei, oferea în proporţii statornicite mai multe scandaluri decât ...Versailles. Dealtfel ce este un «curtean»? Un om al Curţii! Vreţi ca un rege să n'aibă Curte? să nu fie nimeni în preajma lui care să-i fie mai legat? Lucrul n'ar fi de înfăţişat. Ei bine, din moment ce are Curte, Casă, se va vedea că toţi acei cari vin la Curte sau toţi acei măhniţi că nu au o slujbă onorifică sau ...lucrativă mai ales, ţipă, tună împotriva curtenilor!

Nechibzuiţi îngâmfaţi! cum n'aţi înţeles că ridicându-vă împotriva distincţiilor Curţii, încumetaţi voi pe

acei cari sînt sub voi să fie 'mpotriva voastră! Aţi implorat un principiu metafizic, a fost urcat din treaptă 'n treaptă în toată rigoarea, dela ...ducele de Orléans care râvnea la Coroană, până la ţăranul care râmneşte la pâinea mai albă a vecinului!»

Da, cei mai mulţi fură pregătiţi, oneşti, serioşi, pricepuţi, aveau prestigiu suprem şi genialitate unii. Şi-din propriile lor slove apar, peste cronicarii părtinitori, sociologii himerici, ori istoricii polemişti, astfel cum au fost, nu cum i-au putut zugrăvi socotiţii subversivi din neştiinţă, sau cum din proselytism s'au străduit să ni-i arate eftini literaţi; — nu subiect de milă, dar răsfrângător de bunătate! — milos peste fire! ceia-ce nu-i tot una; nu timid, dar rezervat şi 'nţelept; nu slab, dar bun! Astfel vezi Omul cu propria-i fire şi cu însuşirile proprii firii Lui.

Unul..., înţelept între toţi, neînţeles în ceasul... din urmă, îşi tălmăceşte în tot ce-a clădit şi în ultima-I slovă netăgăduită iubire pentru norodul Său.

Altul, covârşit de meritele marelui său Ministru, apare totuşi unul din Regii Mari. Truda Sa egalează casna ministrului Său şi hotărârile Sale zămislesc întregirea po-

porului peste care domnește. Atenție genială, nestrămutat în prieteșug pentru cine-I slujește credința iar în cele militărești neșovăitor și în fața răstriștei neîndoit. Modestia și abnegația lui ating sublimul! Și după El... *Regele-Soare.*

La toți franchețã, luciditate, mărinimie!

Gândul Lor, Li-i mintea și sufletul împreunate. N'au timp să mediteze, nici să scrie prea mult. Trudesc, muncesc singuri, ceasuri nesfârșite. Necontenit pe drumuri, în căminuri, în sate, sînt pretutindeni.

Pentru a-I osândi, zadarnic unul caută pricini glumețe în mici slăbiciuni, altul încearcă să le întunece gloria în umbra gloriei unui ministru, altul IL arată șovăitor și aplecat ispitei când a știut să se 'nfrângă! Din vorbele Lor, din cugetul Lor îi poți cunoaște, căci adeseaori istoricul e pătimaș, nestatornic, sau nepăsător ori neprevăzător cu judecata viitorului și cu cele cântărite de prezent.

Ascultându-i pe Ei, cârtelile înjurioase, mincinoase despre Unul, uricioase despre Altul, slăbiciuni bănuite și neîndreptățite 'nvinuiri, toate se șterg...

Norodul, prin simțământul lui curat, prin instinctul și judecata lui chibzuită, el singur cinstește pe *Cine-i* al lui, iar prin credința-i în misiunea regească, prin încrederea-i mistică în sacerdoțiul monarhic al unei Case Domnitoare, îi impune continuitatea împotriva vericui! Căci

în regele-său poporul privește însărcinarea și voia Domnului, simbolul credinții sale în dreptatea divină!

Când ne-au lăsat pentru ...o lume mai îngăduitoare, după istovitoare muncă, plecați spre o hodină preacâștigată în slujba nevoilor noastre, să-I cercetăm în slova Lor; în propria Lui vorbă când ne grăiește!

Cu femurul lui Cuvier s'a stabilit principiul corelației formelor, — pe Regi de vrei să-i cunoști: în expresia gândului Lor cată să le afli sufletul, adesea doctrina, care le-a călăuzit drumul. Dar peste toate: nu judeca pe Principi ca pe oamenii de rând, căci după ce ți-ai ales *stăpân,* te cobori în propria-ți judecată iar nici decum nu te 'nalți de-i judeci astfel!»

„Baruch atà adonai, Elohem melech
Huolam aser misam michvodo
levasar vuodom!"

(Berachot Berachtà p. 58. Talmud)

Fumegă lampa, s'a scorojit fitilul; și-a dat gazul toată lumina, mai pâlpăie-odată flacăra slabă și moare...

E ziua deabinelea, aud troncănind sau... Nimeni... S'o fi așezat în pod o grindă. Ies afară, mă plimb, iau drumurile 'n lung,—șerpuiesc potecile, cotesc într'una. M'apropii de biserică, dac'aș intra? Mă 'ndrept spre ușe, ...a scârțâit ușa! Mă dau 'ndărăt, se deschide ușa și domnul

Jojka trece spre casa de-alături; se răsgândeşte, coteşte şi pleacă spre bucătărie. 'L strig, nu m'aude, ori...

Par'c duce în subsuori un plocad sau alt aşternut duce. Te pomeneşti săracul c-o fi dormit în bisericuţă!

In casa mică şi albă alături sînt deşi şi... 'ndesaţi!

O iau spre garaj. Jos în iarbă o ciută ruptă toată, praf ciuruită.

— «Isprava lui Grosu!» 'mi spune Waldy, şi 'mi arată hoitul cu laba; nu 'l văzusem.

— «A mai rănit una, s'a dus în trei picioare; a tras departe peste 50 de metri; mă duceam după ea, dar eu nu pot să i-o car în gură, şi dumnealui abia din maşină coboară. Şi pe-asta a căsăpit-o tot în şosea; dar tot trăgând în ciută 'ntr'una, nemerind prost, greşind des, s'a luat după ea şi a colindat oleacă, nu mult. Când ne-am întors aseară zăcea potopit în maşină; m'am dus ...acolo unde luaţi masa, să le spun c'am venit, că lui Pişta îi rău, că zace.

Făcusem trei drumuri, mai fusesem devreme, eri, şi cu stăpânu, — ciuta lui, nu te mai du s-o vezi că'ţi face rău, parcă-i ruptă de câini! Au cărat-o 'n zori în spatele bucătăriei. Tu nu le-auzi toate câte spun cerboaicile şi alel'alte lighioane când 'l simt călare 'n pădure; are şi poreclă, nu ştiu ce-o 'nsemna: «*Hirschhauer*» îi zice toată suflarea din munte! Va că-i vorbă de ocară, şi-o şoptesc la ureche numai. Şi cum 'ţi spuneam venii şi eu aseară.

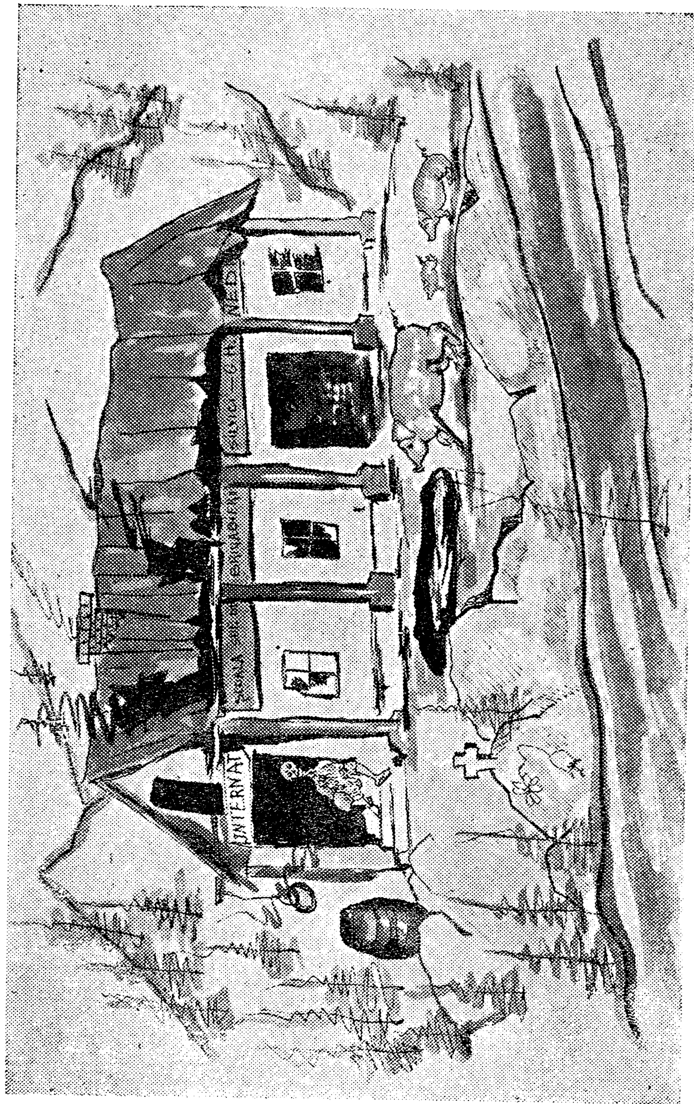
eram ostenit, mi-era frig, foame, — treabă le făcusem, serviciu-am făcut! S'a-a pus cu călcâile pe mine, ai văzut bătaie?!»

Şi-a luat bietul căţel capu 'ntre labe, îi curgeau lăcrămile şiroaie, şi unde a început să schiaune, să urle! Mi se rupea inima de jalea lui, — am plecat.

Mario stă pe-o bancă, o grămadă de cenuşe dinainte, scormone cu un băţ în ea, se saltă praful a lene şi iar se aşează, — la ce s-o fi gândind? Par'că mi-i ruşine să dau ochii cu el, eu l'am cărat pân' aici!

Mă uit în dreapta, 'n stânga, nimeni! Ceasul opt. O plec spre vale, trec pe lângă cantină. Un elev sau slugă, — nu mă dumeresc ce o fi, — încarcă un sac cu pâine, 'l ia în spinare şi pe cărare o porneşte pe unde venii. Or fi având porci, dau la raţe, ...gospodărie grea! O iau în sus pe şosea. Merg o bucată. Pe dreapta ...Instituţia, ...Academia, ...nu ştiu cum îi zice, «Institutul de brigadieri...» însfârşit! Casă de bârne, micuţă, temelia de piatră; aplecată 'n şosea, — dar are proptele, — şi răzemată 'n munte; stă 'mpărţită şi la deal şi la vale. O băltoacă 'n faţă, — nu le-o fi Ştrandul? — şi bolovani mari lângă prispă; ...ăştia învaţă şi petrografie?

O uşe la capătul dinspre vale, trei trepte de piatră până 'n ea. Pe prag un student ofilit, stă cu capul în palme, un ciurel lângă el; s'a sculat în picioare. De-asupra uşii scrie: «Internat». Lângă uşe, afară, o putinică de

brad cu uscioară; atârnată de bagdadie o căldare. Au făcut focul, — 'năuntru, — şi-or fi rostit de mâncare, nu intru, poate 's la masă; iese fumul pe coş şi pe uşe. Iese şi prin ferestrele sparte şi prin acoperiş pe de a rândul: casa 'mi pare bine aerisită. Trei ferestre chioare, toate dau pe prispă. O poartă 'n două uşi, deasupra scrie: «*A t e l i e r u l*» şi mai deasupra şi cât ţine pragul de sus şi ferestrile toate, cât lungul casii până 'n uşa din capăt o tăblie lată, pe ea scrie: «*Şcoala Superioară de Brigadieri Silvici. — Gheorghe Venetici*».

Intru în atelier, — ăsta-i şopron, şură sau zâmnic, — miroase a mucegai, şi 'ntr'un colţ cinci ciuperci din ţărână eşite; pământ rodnic, au crescut frumos! O grămadă de talaşi, dar veche. S-o fi făcut tâmplărie aici, poate înaintea răsboiului, cred. Câteva doage, o buturugă, un topor şi o movilă de rumeguş şi de aşchii. O stivă de lemne scurte, pentru gătit. Ori 's pentru Castel ori învaţă elevii «menajul».

Ies afară. Pe şosea trece un student în tunică, desculţ; o nuia lungă 'n mână, goneşte la deal trei boi şi o vacă, — pricep: ăsta face «praxis»... Zoothekknika! Scot o ţigare, o aprind şi întind alta studentului din prag, îi pe prispă. Ii dau foc, sfiit o aprinde. Şi vorbim.

Băiatul îi băsărăbean, vorbeşte curat ...«româneşte». 'Mi spune că sediul şcoalii-i la Sighet, cursurile le fac în două serii, una dimineaţa şi ceal'altă după amiază, că's

mulți: au fost 23, au rămas 16; stă şi direcţiunea în şcoală cu toată «famelia»,... pricep, cămăruța de cursuri îi mică. Domnul Jojka îi direktor şi învăţăcel de «toàtie».

Amu o duc greu, s'a redus bugetul la 600.000 şi n'ajunge. D-l Direktor ia 20.000 lunar şi sînt cheltueli; alocația-i mică, 7 lei pe zi... Socotesc în gând: 38.400 le-ar fi hrana pe an la toţi; au cheltuieli mari! 'Nainte 'mplineau pentru uniformă 1800 lei, acum o plătesc toată şi costă parale multe.

Aici fac practică cât îi tot anul. Cară sus lemne, apă, răbotesc în curte,—învaţă «menajul». «Traşportul» încă 'l învaţă: duc cu sacii sare la cerbi; şi pe loc au cursuri de «şosele»: despietresc potecile, le netezesc, le taie 'n munte, le țin curate. Au cursuri de «vânătoarie»: cară 'n spate ciutele 'mpuşcate. «Pescuitul» încă 'l studiază: 'mi-arată «putina), 80 de ocale ține, cu ea «traşportă» păstrăvii dintr'un râu într'altul. Invață «paza»,—fac de caraulă. «Zootechnica»: păzesc vitele, — am văzut. Apăi Botanica, — văd pe lespedea scării un blid cu fasole, alegea pământul şi pietricelile, să rămână boabele, — puține. Agricultura, — grădina de sus îi în grijea lor. «Creşterea de vite», — am văzut o scroafă avea şi purcei, mai sînt; de toți trebue să vadă. «Ocrotirea» 'nvaţă: — văd cum «...stârpeşte» mai în fie-care zi o ciută. Silvicultura, — lemnile de foc tot ei le taie.

Şi câte nu învață! Apăi Higiena: să se țină curați făr' de săpun şi nespălaţi. «Moralia» tot d-l Conțiliir îi învaţă: — să nu părască, să nu reclame că, Dumnezeu pedepseşte şi de-aia ei radă; — îi învaţă şi «*Jura*»: să nu înjure. Dau şi examen, D-l Conțiliir îi prezidente şi d-l Socatz membru 'n comisie şi încă unul, care se nemereşte; de vine «bìnie!», de nu lipsă!...

Băieții ătia ies burduf de carte şi cotonogiți de «praxis!»

A fugit scroafa 'n pădure, aleargă studentul, 'l las să 'şi vadă de cursuri şi sui spre Castel.

XXVI

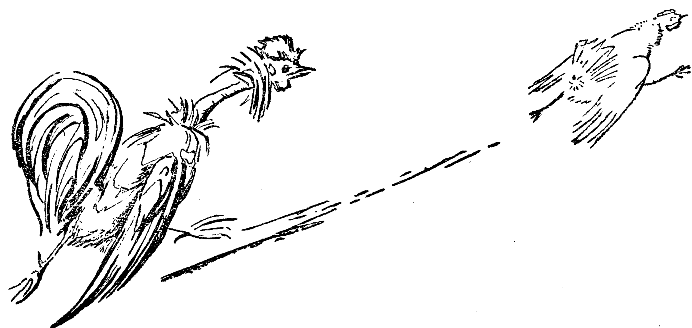
„In flagranti..."

Se-apropie nămiezul, să ne mai ducem? degeaba ne ducem. Ajung.

Toamnă-i, dar bate aici la castel şi în curte un vânt de primăvară nebun, ce să spun?! Mişu câinele-lup se ...zgândără sub scară. Chaise-longue-rile pline, s'au lipit, s'au aplecat, s'au făcut pat. Chitara 'n iarbă alături, şi grafomonul pe-un scaun; pe altul cozonac şi bomboane. Un student străbate aleea cu două căldări cu apă. Un rățoi călăreşte-o rață albă: măcăie rața, o ține cu ciocul de ceafă.

Un cocoş sârbesc, trufaş şi bătrân, roşcat la pene, în-

sângerată creasta, înalt pe ghiare, — s'a năpustit turbat-nebun după-o puică bălană. S'a pitulat puica 'n țărână, jos lângă bradul din colț și... zdup! a sărit cocoșul pe ea, a prins-o cu ciocul de pielea și puful de sub creastă; a

cârâit puica cât a luat-o ciocul; s'a încordat cocoșul sârbesc și s'a albiat odată de șale, i-a acoperit cu coada spinarea și dosul și... a făcut-o găină!... *Casație!* Ea s'a scuturat de praf și... 'ntâmplare, și el cântă!

Fata e îmbujorată toată și el ...clătinat pe picioare: «Bună-di-mi-nea-ța!» sughite. — «Bunăziua!» le zic.

Nici-o lămurire despre socoteala deaseară.

— «Apăi propun...» spune. Ce-o mai propune? Ascult:

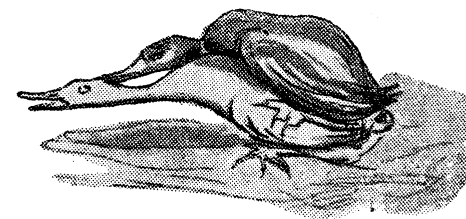
— «...să merem la pescuit!»

Nu-i sănătos? n-a dormit bine? ori ce l-a apucat? Mario ese din casă cu undițile-amândouă. Or fi înțeleși. Bine! Vine și Falger.

— «Nà, că... toată noaptia gândintu-m'am la el, nà numai'i bleòt că nu primèștie; apăi nu-i onorabil să figurieze 'n muzăul năţional?» întreabă Venetici :

— «Zwölf-taŭsend, ja? also fünfzehn-taŭsend Falger, einverstanden!?» S'a 'ncruntat neamțu tot, se uită 'ntr'aiurea, îngrijat îmi pare, nimic nu-i răspunde.

Nu pricep ce socoată-o avea tocmeala. Plecăm spre garaj.

— «Mèhet!» strigă Hanț, avea de reparat și a isprăvit.

Ne suim în mașină. In fund Mario, Jojka și eu, așa ne-așează și 'n față unchiul, — conduce; la teasc nepoata 'ntre el și Hanț. Pe scară ...«Barba» cu Falger. Coborâm cu grije. Gazda ține volanul cum ar ține-o madamă pe bicicletă ghidonul: sprijinit bine 'n mâini, săltat pe buci, țeapăn și capul nemișcat, zgăurat înainte. Târâș, frânat am ajuns în vale. A luat cotitura greșit, a trecut șoseaua; dă 'ndărăt, prindem drumul și o pornim pe râu în sus. Oprim la... «Școala superioară de...»; un brigadier

mititel cu putina mare 'n brațe ne iese 'nainte. Pricep... «cursul de pescuit!» dar nu 'l înțeleg încă. Jojkak trece 'nainte, Fulger între noi, și studentul pe scară. Pornim.

La Măcărlău ne oprim aproape de stăvilar, — mai sus, la părâul din dreapta. Trecem podețul. Ne latră de-a răgușit o javră lățoasă, coada plină de dupuri bătută cu scai.

— «Hoà! mânce-te gălbaza!» strigă, și de după încușmătura malului, sare 'n potecă ciobanu: — «Hoà! soarbă-mni-te căpușile! mèri cotârlă căz' doar viezi că's domni!»

S-a tras sub mal cu coada 'ntre vine bietul câine.

Suim măluțul; în găvană un băetan păzește doi cai înșeuați. Pe unul încalecă unchiul cocoțat pe târhaturi, și nepoata călărește 'ntr-o parte pe cel'alt. Erau poronciți caii. Și plecăm pe părâu. Studentul cu putina 'n brațe, a umplut-o jumătate cu apă, 'l zorește din urmă stăpânul. Drumul lat dar răscolit de răstoacă. A fost odinioară jghiab, șenal de cărat butucii, — l'a năpădit șivoiul, l-a umplut cu cioate, a spart podeaua și l'a 'ncărcat cu buturugi și cu pietre; mergi anevoie. Apa încă 'l spală și 'l îneacă. Sărim peste bârne, ne cățărăm pe stânci, ocolim pietroaie și ne afundăm în mâl, —ei călăresc. Mai rău de ăl care cară butoiul săracul!

«Unchiul» călare, — îi s'au sumes nădragii pân' la genuchi, — s'a oprit; aruncă undița 'n apă, pescuiește de-a

'n călarile! Auzisem că patru 'ntâmplări sînt greu de 'ntâlnit: Chelner cu ochelari, cotoi în trei farburi, evreu bragagiu, şi măgar mort, dar asta le 'ntrece... «călàrie la pèştie!?»

Mario a prins un păstrăv, gazda cu ochii pe el, strigă la brigadier; aleargă cu putina 'n braţe, era să se surpe, ajunge la Mario; el 'şi rostea traista; îi ia peştele din cârlig şi prin uscioara de deasupra îi dă drumul 'n putină viu. Mario cu gură căscată! Mai prinde unul; aleargă şi i-l ia, şi... iar unu.

Am înmuiat şi eu undiţa 'n râu, apa curată, se văd pietrile până 'n fund. S-a clătinat sfoara, l'am prins.

Acum ştiu, am învăţat cum să 'l scot. Uşor trag, şi 'nvărtesc morişca; se saltă undiţa din mâner, mi-aruncă băţul şi sfoara şi păstrăvul, mic, departe pe mal. Sînt furios, mă 'ntorc, mă ...ajutase un pădurar, venise din urmă, mi-a săltat mâna; se chiamă că el l-a prins! ăla cu putin' aleargă...

Mă las păgubaş, mă trag în sus, m'aşez pe o moviliţă, undiţa jos în iarbă. Mai prinde Mario un păstrăv mare, 'l cară la putină singur, — l'au dresat, aportează! Bate Jojka din palme. Şi iar mai anină vre-o patru şi iar la putină-i duce.

— «No, umpli-o bìnie cu apă, să nu 'năbuşi pièştii, căz' mù-mă-ta!» sbiară Unchiu.

A coborât studentu 'n pârâu, toarnă cu pălăria, umple

putina toată. Boierul călare, pe lângă râu, undiţa 'n apă, 'l duce calul la pas. Zău! parcă-i la «Moşi!» cu mâna la gură râd şi ciobanii, m'a umflat râsu. Brigadierul săracul, vai de mama lui! Pietre-ascuţite, 'l frământă putina 'n ele, 'l cufundă 'n nomol; s'a 'ncocârjat tot şi trudeşte la deal.

Mă scol, Mario-a mai prins trei păstrăviori; cum îi scoate cum îi dă. Cărarea îi frântă şi 'mpotmolită. Nu mai merg caii; descalecă boierul şi fata 'şi dă drumul din şea, o strânge la piept unchiul. Sloboziţi de povară, răsbesc caii pe mal, noi sărim peste pietre.

Ajungem într-o livadă, mică. Se pleacă gazda, smulge o floricică albastră «Nu mă uita!» şi o dă fetii, ea priveşte spre... Mario. Şi-i mai dă una şi alta, o... «amintire» întreagă i-a dat unchiul; 'mi spusese fata că-i darnic. Strigă: — «Caii!» şi 'ncalecă iar şi zoreşte nepoata 'nainte, s-o răsnească de Mario.

Cum pleacă fata... 'l găseşte norocul, iar prinde puţinii patru! Ii las şi pornesc înapoi.

Ajung la podeţ, 'l trec şi iau şoseaua la vale. Mă duc încet, nu mă zoreşte nimeni. Aproape-am ajuns în dreptul «şcoalii superioare...»; 'mi iese 'nainte Waldy. Ăsta nu stă deloc, colindă într'una. Sare pe mine, latră; 'mi prezintă alt căţel, stătea după poartă ferit. Gălbui, urechile clăpăuge i-acoperă gâtul, fălcile căzute, cute pe frunte şi nasu 'ncreţit, coada cât el, şi schioapătă 'ntr'una.

— «Incotro Waldy?»

— «Veneam după tine, nu m'am putut ţine după maşi-

nă, goneşte urât; am încercat odată să o ajung şi mi s'a pus năduful 'n piept, era să mor. Am învăţat, o las în

plata ei să se ducă nălucă, c'aleargă parcă-i nebună! Iţi aţineam calea, 'mi făcusem eu socoteala că o să te apuce sila: ai văzut ...panoramă!?»

— «Văzui...» zic, — «hai să ne plimbăm, vrei?»

— «Pe schiopu nu îl mai luăm, îi pasă la drum, i-a intrat o aşchie 'n labă,» căţelul o linge şi schiaună, — «când l-a trimes după ciute. Hai la vale! mergi?»

Plecăm. Neastâmpărat căţel! Aleargă 'n stânga, goneşte 'ntre pomi, sare şoseaua. Miroase o urmă, alta lasă, şi alta apucă.

— «Waldy, asta-i plimbare în doi?»

A stat din fugă, umblă cuminte pe lângă mine. Am ajuns la şopronul cu postamentul de «Gatter». A 'mprăştiat vântul şindrila toată, stau păreţii 'n picioare proptiţi unu 'ntr'altul, gata să cadă. Firma pe jos.

— «Vezi», ...zice Waldy, — «asta-i Uzina. Făceau treabă neghioabă inginerii dela Exploatare. Cărau trunchiurile de brad, — auzi?! plute pe apă, le udau toate! Le-a deschis stăpânul capul, i-a 'nvăţat să facă «fabrică» aici. N'au priceput băeţii dintr'odată. Nu ştiu ce înştiinţare le-o fi adus dela Centru boieru, dela *Administrator;* le-a tălmăcit-o, că-i priceput stăpânul, şi au clădit fabric' aici. Lumina 'n Castel o trimetea uzina pe sârme. Mândrie zău! era luminată casa şi curtea noastră noaptea 'ntreagă, şi ziua ardeau lămpile toate! Se tăiau scândurile-aici şi le cărau cu carul, nu-i departe până 'n Vişău,

iată piatra 'n şosea; 30 de kilometri până acolo, cum ajungi la târg se vede şi oraşul. Şi mergeau lucrurile strună. Aveam şi scânduri, şi lumin' aveam!

A venit unul ...Rang, se vedea om de ispravă, nu ştiam ce căta; însemna omul într'una. A plecat. In urmă am aflat, era deputat, şi a interpelat Ministerul c'aici îi jas şi risipă: că înainte apa transporta lemnele gratis, că cheltuiesc milioane degeaba. Vezi.., la asta nu s'au gândit inginerii, — se gândise biet boieru, aşa cred, că-i deştept, dar îi trebuia lumină! A fost răbufneală mare la Cameră-acolo, — aud că zbiară ăia cum zbiară nebunii! — ce să'ţi mai spun? ăla, Opranu, nu era vinovat, nu dăduse ordinu-aşa, om cinstit peste măsură, prea simţit, 'l amărâseră prietenii; şi-a dat demisia şi a plecat.

A venit porunca: au desfăcut ferăstrăul şi au tăiat sârmele. Cum te 'mpaci cu lampa cu gaz? Că de atunci de aia avem parte 'n Castel, altă lumină nu-i!»

Neastâmpărul nu-l lasă, iar a luat-o rasna 'ntre pomi, 'l aud cum chifneşte 'n pădure. Urc poteca la deal, mă aşez pe banca din coastă. Valea asta dacă n'ar fi aşa de înăbuşită te-ar îndemna să mai stai.

Claxon şi tăcănit de motor. Vin, urcă. Au zăbovit, — spun, au stat de-au adăstat până să ducă, s'aducă elevul putina; au împrăştiat păstrăvii 'n părâul de sub coastă. Mă uit, putina-i goală, — mult peşte-a prins Mario, s'a ales cu cât prinsei eu!

Ne ducem la masă: scrob, slană, gulaş de ...ciută, — o felie de lubeniţă, o ia unchiu şi-i dă şi nepoatii. Ies în curte, — s'au dus să se ...culce. 'Mi fac ...indigestia, mă plimb. Leu cu mine. N'am chef de vorbă. Latră, ţine sub labă un mototol de hârtie, aruncat o fi sau sburat de vânt; 'l desface cu botul, îşi încruntă sprinceana, iar latră şi 'mi face semne cu laba. Isteţ căţel! l-a cetit în grabă. Ia răvaşul în gură, mi-l dă. Privesc: un petec de scrisoare, 'l arunc. Iar latră, 'l ia şi mi'l dă iară. Poartă pecetea consulatului român din Lipsca, citesc: «...*şi proprietarul reclamă că nu i-aţi plătit chiria şi că i-aţi borţelit cu belciuge ferestrile toate şi două uşi... (s.) Pra...*»... nu desluşesc. Arunc hârtia. Nu ştiu ce o vrea să 'nsemne, nici Leu nu ştie...

Vine şi Mario, şi-a împachetat undiţele, pescuitul nu 'l mai îndeamnă. Plecăm la vale. Am pleca noi detot, dar prea a fost lung drumul; am mai sta o zi-două, ah! dacă n'ar fi patul! Dece nu ne-o fi lăsat să ne mutăm la Falger? Acum slabă nădejde! le-a plecat lèota toată, casele 's goale, odăi destule; a plecat şi «grosu»! Cucoana n'a venit la masă, îi bolnavă.

Apăi şi-aşa greutate de om, nămilos peste poate!

XXVII

Punem la cale să facem, mai în seară, o baie 'n râu, să mai aflăm şi noi ce e scalda. Trecem, podul, pornim pe malul din stânga la deal. Mergem. Ne 'ntindem pe iarbă şi ne povestim... întâmplarea cu ursul, cu borvizul, pe a de astăzi. Nu le făcu dinadins, dece să cârtim? N-or şti să primească, cum primesc ai noştri, osteneală 'şi dau. N-au obiceiurile noastre toate, nici noi însuşirile lor. Sînt păstrători dela ei şi dela alţii, adună, vrednici sunt. Cărturari, muzicali, intelectuali, dar ...prea le place «slana!» Şi miloşi sînt şi plini de «Ocrotire» pentru ...ai lor, dar pentru noi şi dobitoace, ba! Ne-or face cu vremea şi pe noi la fel, — şoselele lor, nu-i vorbă, le-am dreguit noi ca pe-ale noastre; le aveau dela unguri bune, acum 's frânte, scobite, şleau şi brazde pe de a rândul.

— «Vremea o spune care pe care!»

— «Şoseaua-i lucru mare!» zice Mario.

'Mi par pismaşi şi ascunşi. Or fi 'nvăţat dela stăpân cum să te porţi cu sluga? Şi dela care? Că's neamuri amestecate. O mie de ani într'una!? Vreme! Nu te desveţi doar 'ntr-o zi! S'au ungurit, şi s'au ungurit prost. Le-au luat slana, şi-au uitat «boieria». Unguru-i primitor, cavaler, onest; se 'nciudează iute, repede uită. Ei o coc. Foc făr' de scântei, ard în spuză ...necazul. Ce amărăciune-or avea? Ce rău le-am făcut? I-am desrobit, — las' ce spun ei, ăsta-i adevărul! Erau la stăpân, blând, acum se vede; amu noi furăm slugile lor mai până eri.

— «Mario, tu ai cetit ...edictul lui Boilă?»

— «Nu citesc aşa gugumănii!» răspunde 'ndesat.

— «Ai dreptate, dar ai lor 'l citesc şi mulţi judec'aşa...»

Noroc că sînt şi oameni detreabă şi mulţi, ăia duc greul! La Conop bună-oară am întâlnit un cuib de oameni drăguţi, şi români ca şi noi! Dumnezeu să ne lumineze pe toţi, să ne dea gândul ăl bun, suntem fraţi de'acum!»

— «Mă, nu luarăm o carte cu noi?!» spune Mario, — «mai omoram urâtul...»

— «Am un prieten în buzunar, *Juvenalis* vrei?»

— «Piperat om şi acră vreme, zii...»

— «Ei, n-o să ţi 'l citesc tot acum! aşa la 'ntâmplare, uite 'ncercăm...»

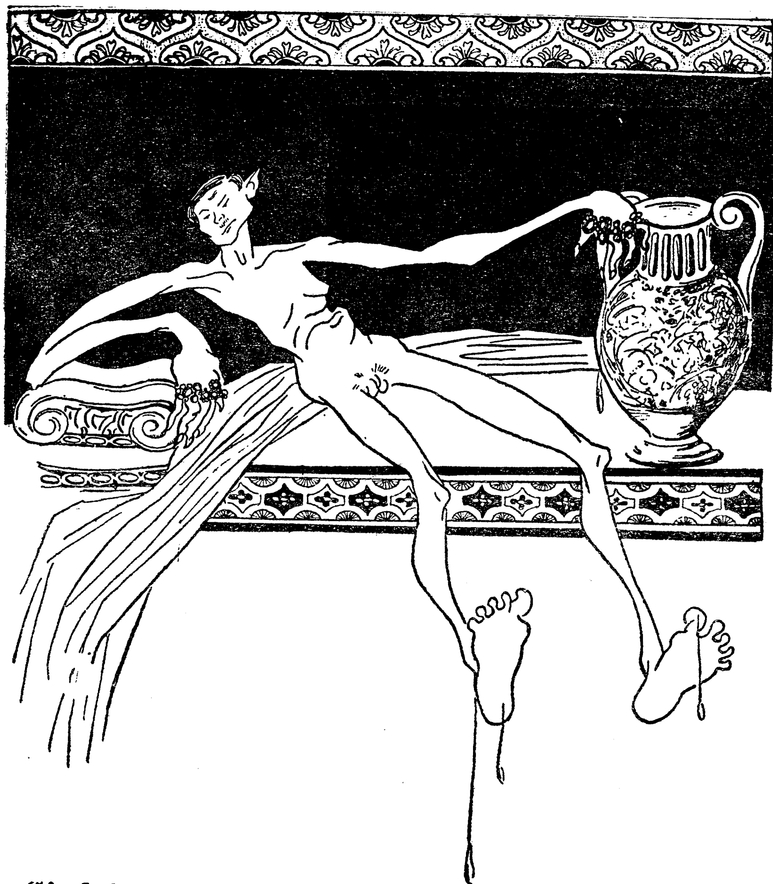
Desfac cartea la mijloc: «Decând luntrea lui Deucalion fu 'nălţată de apele potopului...»

— «Grozavă apă! Era la pescuit?»

— «Taci şi'ascultă:»

«...până 'n culmile Parnasului; decând acel fiu al lui Prometeu cercetă oracolul din Themis; decând pietrile netezite prinseră î-n-c-e-t încet căldura simţirii, decând Pyrrha înfăţişă zăpăcelii oamenilor fecioarele goale, toate faptele muritorilor, toate simţirile lor: dorinţă, frică,

'nciudare, desfăt, bucurii, vrajbă, uneltiri, lăcomie, toate vor fi prilej cărţii mele.

Când fu şivoiul viţiului mai repezit, groapa avariţiei mai adâncită, molima jocului mai nestăpânită!? ...Cât de

mincinoasă-i fruntea omului! Nu 'ntâlneşti aici decât cinici cu 'nfăţişare prea-curată...»

— «Tu vorbeşti de ăi de pe-aici?»

— «Mario dragă, ţi-am spus că răsfoiesc, ascultă sau numără păstrăvii cari urcă pe râu, lasă-mă...»

«...Interesul aceluiaş viţiu închiagă 'ntre dânşii această rară 'nţelegere.. Când o ţoapă răsărită din neamul cel mai păcătos al Egipetului, când Crispinus rob altădată în Canope, 'şi desmiardă umerii sub purpura tyriană, şi prea gingaş acum ca să îndure povara inelelor grele, 'şi vântură inelele de vară în deştele-i asudate, este peste putinţă să nu te 'ndemne gândul spre *Satiră!*

Dumnezeu-al-războiului, nepăsător şi rece, mila ta numai coboară spre-această păcătoasă vale! Părăseşte meleagurile-aistea 'nfricoşate şi cari ţi-au fost închinate, ochiul tău nu mai veghiază asupra lor! Unii din Sycione şi din Amyda, alţii din Andras, Samos...»

— «Ba ...din Niş!»

...«Tralles sau din Alabandes..., când veri-unul dintr'aceştia ne vine, aduce cu sine 'nsuşirile şi răutăţile celorlalţi: e grămatic, retor, judecător, polytecnic, zugraf.., băiaş, proroc, dănţuitor pe funie, doftor şi vrăjitor: dar ce nu-i?»

— «*Ocrotitor!!*»

— «In puţine cuvinte şi fără şovăire, îţi voi zugrăvi

pe cei cari sunt astăzi cei mai scumpi bogaţilor noştri şi de cari eu fug mai mult decât de ori-cine!

...Ce voi face la... Roma? nu ştiu să mint: când o carte îi proastă, nu mă pricep s-o 'nţeleg, n-o tălmăcesc. Nu ştiu să citesc în stele; nici nu pot, nici nu voiesc să făgăduiesc nerăbdării fiului moartea părintelui. Nu m'a văzut nimeni căutând peşti în măruntaiele năpârcii...»

— «Inţeleg acum dece nu-i găseam în râu!»

...«Răsbiţi de osteneală, oaspeţii se retrag, numai râvnesc la cina prea mult aşteptată...»

— «E vorba de noi! am priceput...»

...«Uşuratecul Veienton... se pârjolea de nestăpânită dragoste pentru o fetiţă...»

— «Ia vezi... nu era sârboaică?»

— «Spui prostii! Sârbii ne-au venit opt-sute de ani mai târziu...»

— «Eu credeam că abia... după răsboi!»

...«M'aş încumeta să spun două vorbe lui V... dar'ar catadecsi să m'asculte. Nimeni nu 'ţi cere darurile cu cari Seneca, Cotta, sau binefăcătorul Pison 'şi întâmpinau pe cei mai umili dintre prieteni: nesaţiul de-a da, 'ntrecea pe vremea-aceia socotelile...

Vezi.. te laşi frământat de nădejdea 'ntr'un ospăţ îngrijit. O să ne păstreze, 'ţi spui, jumătatea de epure 'ntreagă şi păstrăvii o să ni-i păstreze; puiul rămas încă-i

pentru noi! Şi a-ş-t-e-p-ţ-i tăcut, îţi opreşti pâinea toată pentru prea 'ngrijita gustare.

Priveşte peştele acesta adus şi pus dinaintea lui V., priveşte cum încununat de sparanghel umple farfuria întreagă, iar coada-i semeaţă 'şi râde de oaspeţi. Ţie ţi se strecoară dinainte un fel sărăcăcios de bucate...»

Da, două vorbe lui V...:—«îţi cerem numai bună-cuviinţă şi puţină atenţiune pentru oaspeţii tăi!»

— «Mă legi la gard, îndrugi dela tine, e bine, aşa-i!»

— «Citeam, priveşte, aidoma 'ţi tălmăcesc... vezi, Juvenal şi-a cunoscut vremea şi ştia şi ce-o să curgă; nu mă mai întrerupe!»

...«Profită de sfatul aista şi fii de-acum încolo, dacă vrei, dacă poţi mai ales, fii ca alţi mulţi, bogat pentru tine, sărac pentru prietenii tăi, dar fii om cum se cade!

Când îi vorba să osândeşti un om, să'l lipseşti de dreptul lui, nu trebue zăbavă!

Şi astfel... banul, infamul gologan, pricina celor dintâi neorânduieli, a adus între noi obiceiuri străine şi bogăţiile întinătoare pervertiră, printr'un neruşinat desfrâu, strămoşeşti virtuţi... Care poate fi ţinuta unei muieri îmbătată de vin şi de amor?»

— «Să canonească pe Leu!»

...«In desfătările cele mai cinstite e încă o măsură!

...«Induraţi-vă Zei nemuritori, ţărâna să fie uşoară pe cei... trecuţi!...

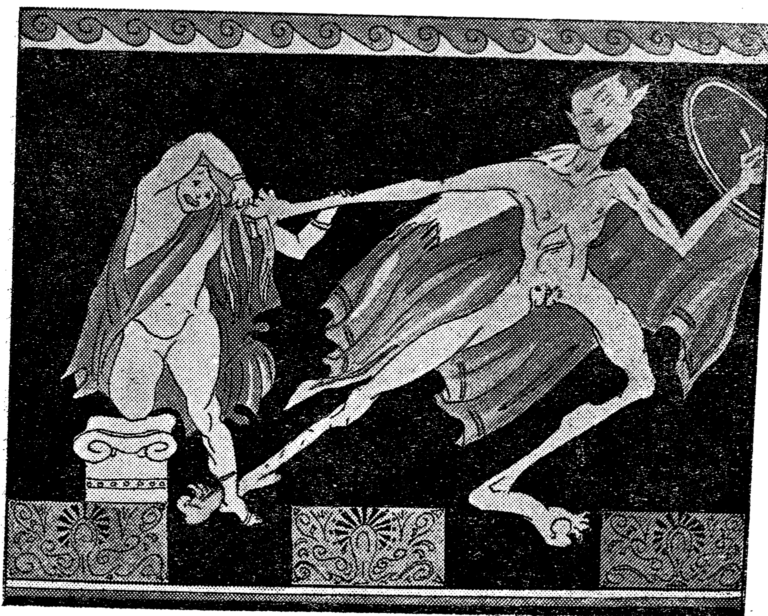
...«Crezi tu că-i uşor să ţi se rabde neobrăzarea sau scârba ce...»

— «Pe crucea mea de el vorbeşti!»

— «Citesc, traduc:»

«Măsura dă preţ plăcerilor...

Dar de ce să te ocupi de toate desmăţurile lui ...Hyppia, de desmăţul unei locuinţi private?

Ia seama... pielea se zbârceşte din ce în ce, alte creţuri noi peste vechi zbârcituri, zmalţul după dinţi s-a 'negrit şi ochii...

Primul dintre moşii tăi, mai încoa, nu fu decât cioban, sau ...ştiu eu ce?

Lasă-te 'n voia vântului pe o navă uşoară, între abis şi tine pot fi numai patru deşte de blană, şapte dacă scândura-i şubredă. Dar când îţi vei încărca... bunurile, gândeşte-te la furtună!

...Prima ispăşire a vinovatului, ar fi să nu'l poată izbăvi propriul său tribunal chiar dacă ar fi la adăpostul rigorilor legii...»

— «Bravo! spui ca din carte!»

— «Admiraţia dumitale adresează-o lui Decius Juvenalis, îi se cuvine toată!»

...«Şovăiala şi îndoiala au fost decând lumea sculele răilor, ei n'au tărie decât în clipa când săvârşesc păcatul! Posteritatea nu va adăuga mult la obiceiurile noastre deşuchiate; desfid pe strănepoţi să 'şi întreacă strămoşii!»

— «Pierde procesul, las' pe ai noştrii!»

— «Mario, eşti stupid! dar din păcate...»

— «Am dreptate!»

...«Un singur revir n'ajunge; să 'ncercăm să mai luăm unul, şi să 'mi întind domeniul! Câmpul vecinului meu 'mi pare mai rodnic...»

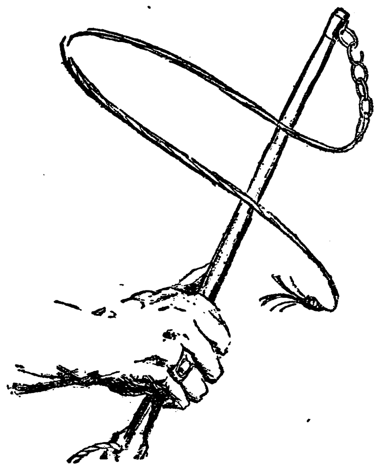
— «Înţeleaptă carte, departe-a văzut cine-a scris-o!» strigă Mario şi s'a sculat.

Citesc înainte: ...«Viţa văduvită de haracul pe care 'l îmbrăţişa, curând îşi jeleşte propteaua!» ...şi mai departe: «...dăinuieşte încă între megieşii acestor ţinuturi, între Coptos şi Tentyre, o veche aversiune, o străveche ură, racilă adâncă pe care n-o va astâmpăra nimic! Furia acestor două cetăţi vine de acolo că fiecare despreţuieşte zeii la cari ceal'altă se închină, îndârjite să socoată că *'nălţimile* cărora fiecare 'n parte se pleacă, sunt singurele către cari e 'ngăduit să se închine!»

Acum ...pricep şi eu, mai mult decât Carpaţii, mai mult decât ori-ce, atâta ne desparte!

«*Asculta-voi mereu fără să răspund niciodată!?*»

Iată 'nsfârşit cheia care-a descuiat gura zăvorită o

viaţă 'ntreagă! Ostenit să privească, înecat să înghită într'una făr' să răsufle, amicul lui Martial, gonit în Egypt, bătrânul pribeag prigonit în Pentapole, striga de pretutindeni adevărul şi vremurilor cari-or să vină. Exces de hyperbole, îmbătat de declamaţie poate, paralogism învestmântat în formele 'nşelătoare ale dialecticci,.. dacă şi-ar fi stăvilit puţin elocinţa, înspăimântătoarele lui adevăruri s'ar fi 'nchegat în poveţe, — dar când vor oamenii să 'nveţe?!

Au fost făurite să 'mpletească bici, sublimele lui adevăruri!!

XXVIII

Vorbim şi vremea trece. Goneşte maşina 'napoi la vale; a trecut la deal când era soarele la chindie. Unde-or fi fost?

Degrabă se 'ntorc. Şi mai vorbim, mai fumăm... S'a 'nserat deabinelea.

Peste râu, pe şosea coboară-o căruţă. Ii strig, au oprit. Nu m'aş mai întoarce pela pod, prea-i mult până'acolo. Trec râul prin vad, Mario se descultă. Rece apa, şi mi-aduc aminte de ...baie. In căruţă sânge şi oase: scursă şi frântă o ciută bătrână sfârtecată de gloanţe. Acum ştiu de unde veneau cu maşina...

— «O ucis-o dom-Conţiliir, sus lângă râu, d'apoi am

alergat mult după ea, se scula şi cădea sărmana!», spune pădurarul şi 'mi întinde 'n mână cinci zgrumţi; schije s'au făcut gloanţele toate; le-a scos cu cichia din trupul ciutii. Waldy dă din cap, semn că-i aşa; îl scuip.

Dăm să plecăm spre Castel, ne iese Falger 'nainte, duce-o flintă lungă, neagră şi plină de sânge. Mi-e silă.

Cu pălăria 'n mână, o răsuceşte, tuşeşte, văd bine că ne-ar spune ceva.

— «Was ist denn los Herr Falger?»

— «Respectuos vă rog mă ertaţi este... Befehl dela «Seine Excellenz», boieri-dumneavoastră mă ertaţi, să vă mutaţi numai de 'ndată jos la Casa-Pădurii!» pe nerăsuflate ne-a spus, şi nu ştiu ce mai îngână; s'a făstâcit, s'a 'nroşit, şi clipeşte des, — o fi ruşinat poate de ruşinea ...ălui de n-o are!?

«*Befehl!?*»... şi mă gândesc să-i spun ...să-i spună ...ce i-a spus domnul-cărunt să-i zică,... dar s-o fi deprins şi nouă nu ne face plăcere..., şi-apoi răsuflu, zău! mai bine aşa!

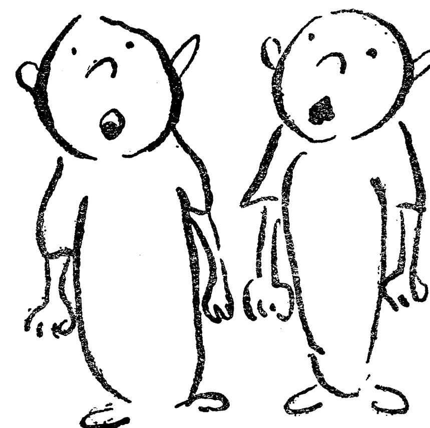
Ce ţi-i şi cu omul ăsta, nu 'l rugasem noi să plecăm? de câteori?! Acum că-i casa goală şi-a adus aminte să ne gonească?! A! pricep, amu ne-a 'nţeles plăcerea! A vrut să ne facă surpriza, şi eu care 'l judecai aspru... ii drept o clipă numai! Da, văz bine acum, e o grădină de om, măsurat, bine crescut, plin de prevenire şi 'mplinit în socoteli, — iată, ne soseşte şi... bagajul!

— «Herr Falger, dacă-i vorba să fim de capul nostru, să'ţi trăiască Seine Excellenz, asta vream, dar la Casa Pădurii nu ne ducem; — nu-i nici a lui, nici a noastră,— n'avem de gând să vânăm, ne-am săturat de pescuit, vrem să ne odihnim, venim de departe; la d-ta ne primeşti?»

S'a 'nveselit neamţul deodată:

— «Din toată inima, cu tot respectul poftiţi!»

Am mai mers o bucată şi am intrat pe poartă 'n ograda lui.

A retezat-o 'nainte, a sărit prin uşe; — ce le-o fi spus înăuntru nu ştiu; au eşit copiii, ne-au tras un cântec, ne-au sărit de gât, strigau parcă le sosise Moş-Crăciun, aşa de veseli erau. In prag, voioasă, blândă, bucuroasă să ne aibă în gazdă, femeia lui Falger.

Ne pofteşte 'n casă, dar vrem să pornim la gârlă, să ne scăldăm; aşa fuse vorba.

Ne luăm în grabă două peşchire, o coaje de săpun, un burete, plecăm. Mario 'şi-a luat şi costumul, e violet; o să i ţină de cald când o fi ...vânăt de frig. Simt răceala de-acum dar mi-e drag să mă spăl.

Se 'ngână ziua cu noaptea, ajungem la râu, acolo unde-i apa adâncă.

Mă despoi, sub perdeaua de bulumaci, în odihna apii; intru... mă taie, e rece ca ghiaţa, s'a brobonat pielea pe mine şi mi-a stat răsuflatul, suflă vântul, mă cufund până la gât, apa dă să mă dea peste cap. Mario intră şi sare par'c-ar fi dat peste arc, 'l aruncă fundul afară, 'l goneşte răceala pe mal, dârdâie tot şi-i clămpăne dinţii. Scurtă ne fu baia, ghiaţ' afar' din cale, dar ne-am scăldat!

Cu noaptea odată ajungem acasă. Străbatem o sală mare şi goală, sîntem la noi în odaie, — cald. S'a potolit pielea pe noi, am stat din tremurat, — poruncisem de eri câteva sticle de bere, — ne-a sosit berea, chemăm pe Falger, ne cinstim. Năprasnic stuf de barbă! detreabă om 'mi pare.

Odaie mare: faţă 'n faţă 'n colţuri câte-un pat. Paturi de nuc, aşternut din belşug. O masă 'n mijloc, reviste de vânătoare, o lampă. Altă măsuţă sub fereastră, alături de uşe. Un ditai ochianu, — măreşte de 12-ori: o ciută

departe la o sută de paşi, o creşte cât dealul Mitropoliei.

Privesc pe pǎreţi: doi purcărei, un smoc de lăstar şi un bolovan; un colţişor de râu. Un jder împăiat. Colţi de mistreţ. Coarne de capră, — au sus pe Pietrosu. Ramuri de cerb...

— «Domnule Falger, tigva asta-i de ciută, şi coarnele-astea, şi ale din colţ, şi ale de sus, şi jos mai văd unul, 'mi par de cerb ...tânăr, doi ani sau trei? Ce faceţi cu «Ocrotirea»!? Aflasem că eşti milos tare?»

— «Da, au doi şi trei ani, dar prea onorate domn, eu n'am împuşcat şi nu puşc nimic!» 'mi răspunde tirolezul,

— «înainte, pân' n'am venit în ţară, am ucis, la stăpâni, după rânduială şi după poruncă cerbi peste o mie dar... numai bătrâni. Aici îi cresc, altu-i ...dărâmă. Cerbii mai tineri 'şi lasă coarnele-aici, nu sînt în văz, aşa-i porunca; ertaţi ce-aţi văzut, nu-i vina mea!»

Pricep, iar... «Ocrotirea!»

Pe jos două blăni de lup şi una de bursuc. Un scrin în colţ şi, cât îi păretele dintre uşi, un dulap şi în rafturi alături teancuri de reviste vânătoreşti. Poze în cadre de lemn. Fereastra deschisă, râul aproape, — spune că curge.

Aşează masa, ne poftesc, îi gata. Supă de găină cu găluşte de griş, — ne-a 'ncălzit; acum uităm răceala din gârlă. Papricaş de pui, minune! O raţă 'năbuşită, ştrudel. Sirop de smeură, cafele. Bairâm curat! Halal să le fie! Să tot mănânci la oameni săraci, ne-au ospătat sărmanii pe trei zile 'napoi! **Râdeau copilaşii, prin** uşa 'ntredeschisă clopoţei de argint; nu se mai aud, au adormit. Ne 'ntreabă Falger ce hotărâm pentru mâine, 'ncotro!?

— «Să ne lămurim oasele, să ne odihnim!»

— «Ca la dumneavoastră acasă, ertaţi-ne numai sărăcia,» ne spune.

Işi umple luleaua cu tutun din tabachera lui Mario. Fum albastru, — «gut!» zice neamţul, îi s'a 'ncetat barba toată vată, şi'aruncă fumul pe nări. Avea serviciu bun,

ne spune. Bătrânul taică-su a fost vânătorul bătrânului Impărat; i-a dăruit o puşcă, zace 'n sicriu lângă el; când era copilandru de zece ani, se ţinea la vânat după Arhiducele Rudolf, cel care-a sfârşit, cum s-o fi sfârşit, cine-o să ştie? 'ntr'o noapte la Meyerling. Odată i-a dus arma, 'l ţine minte bine, era blând şi voios. Pe lângă Arhiducele Frantz Ferdinand încă a servit. Era tăcut, închis, — în ţinuturile Vienii, spre Baden, trăgea adesea 'ntr'o dimineaţă o mie de focuri în potârnichi şi în epuri; într'o zi a ucis 56 de cerbi, îi plăcea să ucidă mult. L'au ucis şi... a 'nceput răsboiul ăl mare, aşa o fi fost sorocit să se 'ntâmple! La întâmplări şi la teatru, pentru 'nceput trebue un semnal; la Serajewo şi-a luat *Moartea* ţuica, apoi a mestecat patru ani împliniţi, de zece ani rumegă, nu s'a astâmpărat... Da, rezbelul a răvăcit totul; când s'a 'ntors acasă lipseau de toate, erau flămânzi, copiii plăpânzi de nemâncare; nevasta istovită de rugi şi neodihnă, s'a stins curând.

XXIX

In... Italia... în munţi, sus-sus, la trei mii de metri. Pe drum cioplit în piatră, pe poteci, urcai pe brânci, târâş, pe scări, pe scripete, pe cabluri, pe funii căţărat pe stânci şi iar pe scări, aşa urcai. Erau deprinşi... Prin ger, şi mai ploua, ba vifora cu... plumb. Şi o ghiulea

când se proptea în stânci se însutea cu sfărmături de piatră; noroc erau uşori şi-i ajuta şi vântul să sară 'n adăposturi, dac' apucau; răbdau de foame zile 'ntregi, şi vuietul de tun îi mai păstra deştepţi, iar adormiţii erau plecaţi pe veci!

Cinci luni în iad, acolo-a stat, şi iar s-a 'ntors acolo. Noroc era deprins cu muntele şi cu urcuşul dar, 'mi spune, n-o să uite: moartea îi rărea într'una; soseau în pâlcuri strânse câte-o sută, şi 'n zori se numărau pe deşte; veneau munteni, veneau şi dela şes sărmanii, cu ei era mai greu! Inspăimântaţi de munte, mulţi nu'l văzuseră vreodată, îi ameţea adâncul; suiau săracii cum puteau cât mai simţiau sub tălpi pământul, dar legănaţi pe pălimare şi cocoţaţi pe scări, în ropotul de gloanţe şi de ghiulele, supţi de adânc, secaţi de ger şi nemâncaţi, înspăimântaţi de gol, ţipau... se prăvăleau...

— «N'am să uit, ...picioarele 'nmuiate, scăpate după prag, se bălăbănea 'n văzduh, striga sărmanul... cu ghiarele înţepenite de odgon, cât a putut să rabde pielea după labe, şi-a alunecat la vale drept în jos cu mâinile aprinse, apoi s'a prăvălit; ...şi cum priveam în sus spre ei, din buza stâncii unde stam, l'am urmărit cu-auzul căci ochii mi-i închisese groaza! Şi a tăcut; un roi de stânci şi piept de deal sub noi, acolo odihnea, credeam. Inăbuşit întâi, un gemăt, apoi mai tare; trei zile a gemut! Şi îngâna şi se ruga, îi auzeam vorbă cu vorbă cum

cerşea să vie unul, să se 'ndure să vie să 'l ucidă că sufcrea cumplit, ştia că moare, vrea, şi nu putea!

O aţă de viaţă ...n'avea cu ce s'o taie; mâinile frânte, picioarele rupte, pieptul jăratec; şi întunerec, gura întreagă, slobodă limba, simţirea toată deşteaptă; cerşea ajutor să... moară!

Se astâmpărase focul, linişte la noi şi linişte 'n vale; abia tăcea şi 'şi începea iar ruga sfâşietoare; neîncercata groază ne-o dăruise iadul sau blestemul! Şi ne-am muncit să 'l ascultăm; netedă stânca sub noi, părete drept în jos, şi ...salvele reîncepeau; doi au murit vrând să'l ajute ca să moară. In zorii zilii-a treia tot mai trăia. Plângea şi se ruga; cu mitraliera 'n mâini sergentul nostru Stabel *), în văzul taberii din vale, — duşmanul n'a mai tras, ne-a dat răgaz ca să 'l ucidem, — legat s'a scurs pe funia ce noi ţineam; l'am auzit, când a 'nceput să tragă, cum 'l chema de jos să vină mai ...aproape; alt răpăit de gloanţe, şi a... tăcut! Nu te supăra,» 'mi spune Falger, — «azi sînt român mă copleşeşte cinstea, dar Ţara ne-am pierdut-o luptând!»...

*) Blumenteufel. Bataillon Nr. 1. 1-e Comp. Dolomiten: Rotwand. (Himmelwache 3460 m.) Frasellaschlucht.

XXX

Da, războiul sfârşit, zăpăcite rosturile toate şi locurile 'mplinite de cei rămaşi, — la fel îi pretutindeni.

Stătea nedumerit. Adunase mândreţe de coarne şi piei, multe trofee, şi altă niţică avere, toate le-a vândut pe 2 milioane de coroane; socotea să 'şi asigure copiii şi bătrâneţile poate.

«*Inflaţia*»: molimă nouă, neînţeleasă şi nestăpânită: 'şi începea acum măcelul; cu preţul dobândit, trei săptămâni mai târziu abia a târguit cu ce să-şi umple luleaua odată, dar ca s-o împlinească şi-a golit tot buzunarul, un rest din soldă.

Copiii cereau de mâncare şi el ...încă se deprinsese de-o viaţă 'ntreagă să mânce când îi era foame... Prost obiceiu, dar n'ai ce-i face! Nici-un loc nicăeri. A dat o 'nştiinţare 'n gazete. Nimic. Târziu abia, era 'ntr-o zi când a cetit, acolo, că Ministerul nostru de Domenii e 'n căutare de oameni pricepuţi în creşterea şi ocrotirea vânatului şi a pădurii. A scris. Cinci luni în urmă primi răspuns, şi a plecat. El şi alţi opt. Ajunşi în ţară s'au înfăţişat d-lui Moczoniy; pe vremea aceia orânduiala aceasta era în grija dumnealui şi era bine. I-a primit frumos, pe el l-a îndrumat încoace, aşa 'ajuns aici, 'mi spune.

An de an s'a prins cu sufletul de locu-aista, cunoaşte

văile pe deşte şi munţii pe de a rândul; toate dobitoacele şi jivinile toate 'l ştiu; le poartă de grije, aduc folos, el nu le ucide.

Ne spune 'ntâmplarea cu ursul, o ştiam, aşa a fost!

— «S'a speriat de barba mea, pufnea şi fugea, eu încremenisem de spaimă!

Acum când ne 'ntâlnim, ne vedem fiecare de drum sau de treabă, el pricepe că unde's numai eu singur nu-i primejdie pentru el, şi mie mi-i drag să 'l privesc, aşa şi cu cerbii; — pasările răpitoare trebuiesc rărite dar tot cu chibzuială; ele curăţă locul de stârvuri, văd departe din zări până jos ce s'adune. Vulturii falnici sunt nepreţuite podoabe, nu trebuiesc stârpiţi. Cu capcane mici prind jderi; nevăstuicile sunt lighioane 'nsetate de sânge şi rău vătămătoare vânatului; blana lor era căutată până mai an, mă ajutam cu ce dobândeam din vânzare, acum se vând pe nimic. Am prins şi vre-o trei râşi, cel mai frumos era şi mare destul; îi la expoziţie la Lipsca dacă nu l-o fi adus. Pe ăl din curte l'au prins lucrătorii, e voinic, l-aţi văzut!? Mi se 'mpinge parale bune pe el...» Scoate din geantă o carte poştală şi o scrisoare, mi-arată: una-i ofertă dela grădina din Pesta: şase mii lei; şi alt oraş 'l roagă să 'l dea pentru vre-o opt mii.

— «Datina este tot ce prinde paznicul în capcană să-i aparţină. Simbria e mică, răspunderea mare, alergătură multă ziua şi noaptea; primejdie încă de dai piept cu

tâlharii, sau s'aluneci şi să te surpi, ori să te doboare-o stâncă; cheltuelile 's mari; datina vedeţi îi sorocită să ne 'ndulcească traiul dar ...pe ăi de i-am prins, nu 's supărat, n'avusei parte de ei; ăsta de-i viu înc'am simţit, prea-i de preţ să 'mi rămână; îi poartă nevasta de grije,

...'l am în păstrare; l'aţi văzut cum vine când 'l strigi la mâncare? «Fritz» 'l chiamă.

Am avut şi un pui de urs, mândreţe se făcuse, se jucau prin odaie copiii cu el, se răsfăţa drăcuşorul de pui, se trântea pe spate, 'şi sugea labele 'n gură, 'mi sărea pe genuchi, cerea, era obraznic rău, de nu-i împlineam voia arunca pe podele ce ajungea după masă, răsturna scaunele, se trântea pe jos, se văita, şi cum îi dădeam bucăţica de zahăr, o mie de giumbuşlucuri!

Se 'mpăca bine cu căprioara lui Ida; să fi văzut dumneavoastră...! O crescusem de mică, nu se mai răsnea de copii, colinda după ei prin curte, pe şosea, în pădure, când îi pierdea din ochi alerga 'n casă după ei; iar de erau culcaţi şi dormeau, sărea 'n pat, — patul mare dealături, — se grămădea între ei, nopţile toate dormeau împreună copiii şi ea.

Nu-i demult, într-o noapte... se răsnise de cu seară pesemne, o fi 'ncercat sărăcuţa să intre 'n casă, serviciul meu mă gonise de'acasă. Când m'am întors dimineaţa, urmă de lup prin ogradă; pornii pe ea, ajunsă în fund lângă ulucă, petrecută 'nainte printr'o spărtură; pe-acolo a trecut lupul şi urmele căprioarii tot pe acolo: îi luase urma spurcatul! Puţin mai încolo 'n poiană a mâncat-o.

Au plâns copiii dar le rămăsese puiu de urs; acum dormea el cu copiii.

A venit un domn din ăi mari, l-a văzut, l-a alintat, s'au împrietenit iute; îi sărea pe genuchi; mi l-a cerut, avea un băiat, mi-a spus; domnu mi-era stăpân, sînt slugă la mulţi, — am trimes copiii la un vecin, şi a plecat ursuleţul cu domnul; mi l-a luat. Au plâns copiii, — copiii plâng iute, — drept să vă spun toţi eram trişti. Ne-a 'mbunat, pe ei joaca, pe noi treaba şi alte griji.

O fi trecut o săptămână mai bine, m'au chemat la oraş;

mă duc la soroace cu catastifile la socoteală. Mi-am luat registrele şi m'am dus. Pentru alte răfuieli mă chemau: nepoţelul pe care'l aştepta boierul să vină, mi-a spus domnu că n-o să mai vină. Mi-a răsărit bucuria în suflet c'o să mă 'ntorc cu ursuleţul acasă. Se juca sub birou, Max 'mi dăduse trei bucăţele de zahăr să-i duc. M'a cunoscut. Era dolofan şi lucea blana pe el, sta 'n şezut şi cu labele-amândouă mă mângăia pe genuchi. D-l şef mi-a

spus că şi-a făcut un palton, mi l-a arătat, gulerul nu era împlinit; m'a trecut un fior. Mi-a zis să 'l împuşc că se face rău şi-i trebue şi guler de blană. Ce să vă spun? Poţi să cârteşti!? Poţi să n'asculţi?

— «De nu vrei tu, pun să 'l ucidă cu paru!» a răcnit...

Mi-a 'ntins o puşculiţă cu glonţ, am luat ursuleţul în braţe, l'am proptit cu spătuţu 'ntr'un colţ; mă privea sărăcuţul cu ochişorii lui ruginii şi 'şi spăla năsucu cu

limba, gândea la zahăr şi cu mâna ...cerşea; mi-am înghiţit apa din ochi, mă 'neca plânsul; «nu! să nu 'l omoare cu parul!» Am ochit şi am... şi am zbughit-o afară.

M'au întrebat copiii de el, mi-a fost teamă să nu 'l vadă: când a venit domnu 'l purta la haină, 'l făcuse guler.

Ii stătea bine; avea dreptate; mie nu 'mi dăduse 'n gând!»...

XXXI

Mai bem câte-o cană de bere, răsfoiesc o revistă, între foi un desen în cărbune, minune! Falger vrea să mi-l ia, îl rog...

Schiţa înfăţişează..., cum să zic? *«O execuţie Capital...ă în munţii «Slănina»!»*

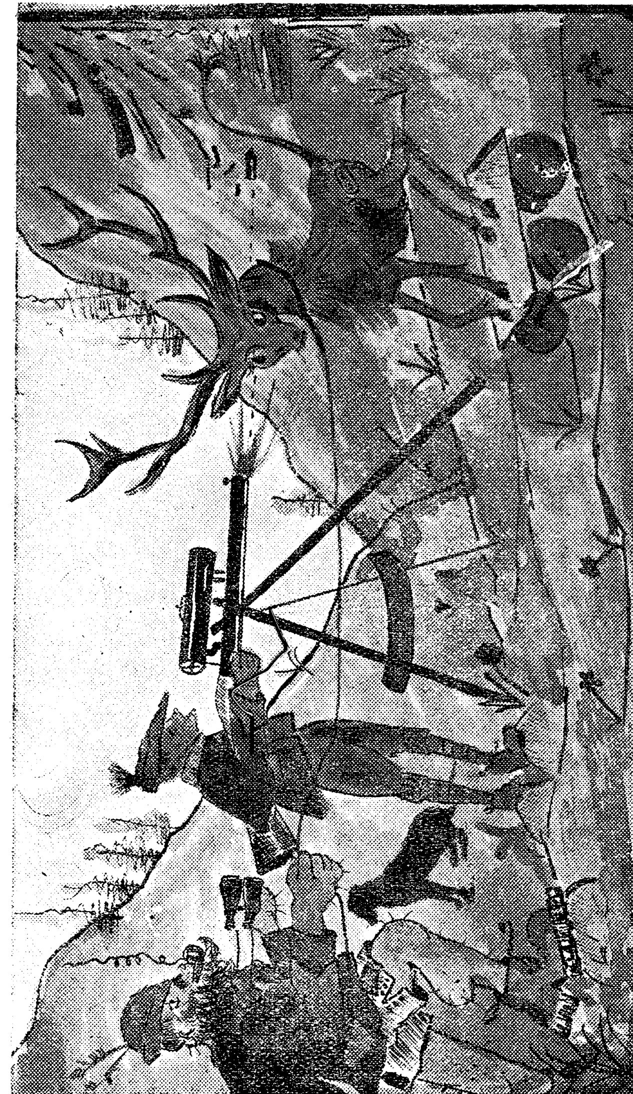
Să vă spun: în munţi, o poiană; brazi împrejur şi cerul senin; *Venetici*... vai! cum seamănă! ...şi-a proptit şuşuneaua pe crăcane, — Falger, e 'n spatele lui Seme-Excellenz; ţine 'ntr-o mână sfoara întinsă, de capătul ei căruciorul, l-a tras aproape; pe cărucior ...zgăurat la ei, cerbu! Nu pare sfios. Waldy răsnit priveşte 'ntra-iurea; boieru voios ochieşte prin fernglas cerbuţul în frunte şi... îi retează coada! Semnat: Virgil Mendonide.

Nepreţuit umor! omul aista a văzut multe şi 'şi-a 'nche-

gat greața aici pe hârtie, — copoiul biet aidoma 'mi tălmăcise tot caraghioslâcul! Dar... ce mă bate peste țurloaie? A! gândeam la ...dracu și Waldy-i aici, asculta de sub masă săracul.

— «Domnule Falger lupi ai ucis mulți?» întreabă Mario.

— «Vedeți dumneavoastră, de împușcat îi greu destul în munte. E locul întins, desiș mare și se păzește jivina. Dar cad la capcane, dacă 's puse cu chibzuială și cu băgare de seamă. Cu ei duc răsboiul ăl mare. Sunt în tot anul șapte, opt, umblă 'mpreună; și-aseară-au urlat, mai jos pe râu, la răscruce, unde suie poteca în munte. Sînt hicleni rău. Gonesc tot un drum, dar se păzesc. Am scule multe, capcane de lup. Plec cu ele 'n spinare, le duc, le așez pe unde știu că au vad. Să vă spun: mai în pragul ernii trecute, pornisem seara târziu, odihnisem după amiază și mă mânau picioarele la drum. Intr'un piept de deal, sub munte, am așezat în curmezișul potecii lor patru capcane, și alte vre-o cinci mai la vale; eram necăjit: ne stricase rău la ciute și pui, umblau spurcații mereu după cerbi, și-așa aveam răfuială mare. 'Mi îndoisem grijea toată să nu mă afle, să nu miroase cursa. Le-am rostit așa cum îi cu cale și cum m-a deprins meseria. Am mai dat o raită prin munte și când am ajuns acasă 'ncepuse ninsoarea. Aveam nevoie de ea să'mi împlinească treaba, să 'mi acopere urma și capcanelor fața mai bine.

I-am visat prinşi vre-o patru. Chibzuisem bine locul şi mă ajuta vremea.

M'am sculat mulţumit, grăbit să ajung, ştiam că nu 'mi scapă. Am ocolit dealul, curând le-am întâlnit urma, urmă 'n urmă călcată, — mulţi. Urmele toate, potecă, duceau într'acolo. Stătuse ninsoarea, omătul de-o palmă.

Când am ajuns... Nimic! Capcanele toate 'nşpănate cum le-am lăsat, nu se vedeau din zăpadă. In dreptul lor urmele toate păşite, sărite; au trecut peste ele făr' să le-atingă, cum le-or fi simţit? spuneţi 'mi dumneavoastră, eu nu mă pricep! pe-acolo au trecut, peste ele! Ce simţ le-o fi spus să se păzească? Cu ochii să le fi văzut, — şi nu se vedeau, — nu se păzeau mai bine; nasul nu i-a vestit şi au trecut totuşi.

Mi-am strâns capcanele şi am coborât, la fel şi-acolo; în vale detot o clupsă 'ncheiată, bătătorită zăpada şi înroşită de sânge, şi în ghiarele cursii o labă de vulpe; şi-a retezat-o cu dinţii, s'a dus în trei picioare; deşteaptă lighioană! Ştie să scape de ce nu-i mai trebuie! Am zăbovit prea mult şi vulpea de vrei s-o prinzi s-o cauţi 'n grabă, altfel ştie să se slobodă. Lupii nu i-am putut prinde, dar o săptămână mai târziu am prins doi, unul cogiamite lup!»

— «Cât cântărea? *Profesorul Juvara* a ucis la Cara-Omer, unu mare, mai mare n'am mai văzut, trăgea 40 de ocale!»

— «D-l Profesor mă cunoaşte, a fost şi pe-aici cu *Majestatea Sa Regele Ferdinand*, au stat câte-va zile...

Lupii pe-aici sînt mari, ăsta cântărea 156 de funţi; vedeţi dv., sunt mai hrăniţi la munte, trăiesc viaţă lungă, se 'ntâlnesc rar cu vânătorul şi dibăcia 'i păzeşte de curse; când le e foame, grăbesc pasul şi doar deschid gura.

Vânează 'n bătaie, vânează pe urmă, şi la pândă prind. Ei au învăţat pe om meşteşugul, şi răutatea au luat-o oamenii tot dela ei; au asemănare, se sfâşie 'ntre ei tot ca oamenii, şi tot ca ei prăpădesc mai mult decât le cuprinde burta. Sînt lacomi ca ei!

Dumnezeu i-a lăsat, şi a ştiut ce face; împuţinaţi trebuiesc dar stârpiţi nu! Omul fără de griji lâncezeşte, 'şi pierde avântul; aidoma şi vânatul: grija de lup, de fiare 'l ţine deştept, îi oţeleşte piciorul la fugă, îi ţine sănătoasă făptura.

Legea *Celui* înţelept se 'mplineşte astfel! Lupul oricât de dibaci nu goneşte urma cerbului vrednic, ştie că aleargă 'n zadar şi 'ntâlneşte împotrivire, poate să piară; fiara linge sângele pe urmă, adună ce-a nemerit prost vânătorul, scurtează prihana şi suferinţa, aici mai aies face mult bine!! Răsneşte din ciurdă ciuta plăpândă, puiul nevolnic, pe ăla 'l ucide; ne scuteşte de prăsila neghioabă, ne-ajută. Da, prăpădesc şi la noi, cincizeci de căpriori, de ciute, de cerbi într'un an, dar sînt peste o mie, şi ce ne ucide? Ce trebue să moară! De 'şi prinde cerbul din

fugă picioru 'ntr'o cioată, 'l rupe, sau focul de puşcă n'a fost dibaci; rabdă chinuri, moare de sete; atunci se 'ndură lupul şi pune capăt durerii; 'şi-astâmpără foamea; n'are drept să mănânce!? Când nu's prea numeroşi, nu-i socot vătămători.

Vulpile încă mănâncă la stârvuri, stârpesc guzgani, şoricei, rar câte o găină.

Apoi... deşi mă 'ncearcă necazul pe ei, cum a fost când mi-au ucis căprioara, nu mă pot stăpâni să nu le recunosc pricepere mare; le ştiu obiceiurile toate, îndelung i-am păscut, ne cunoaştem! Preţuiesc bătrânul, pe cel încercat; ascultă de el; le e călăuză. Nas după coadă, aşa duc poteca. Ştiu când să fugă, dar au îndrăzneală! Odraslele, încă ştiu să le crească...»

— «Ştii... «Crezul» pe care 'l spune lupoaica puilor ei? Crezul lui Droonberg?»

— «Ştiu drăcovenii multe... N'am ...auzit.»

— «Să... ţi'l spun, aşa le grăieşte: «Păziţi-vă necurmat de ochiul omului căci el este duşmanul vostru înverşunat.

Nu vă atingeţi niciodată de ce îi păstrează mirosul, sau de vre-un lucru zămislit din fier: fierul îi făurit de om, şi unde-i fier e primejdie!

Mai mult decât în ochii voştri, încredeţi-vă 'n nasul vostru!

Nu vă 'njugaţi niciodată cu vântul, dar împotrivă-i să

mergeţi, şi ocoliţi limpezişul când vă puteţi strecura prin haţiş!

Nu luaţi niciodată drumul drept, dacă şi ocolul vă duce la ţintă!

De ce vi se pare străin: păziţi-vă; ce îi neînţeles priceperii voastre primejdie-ascunde!»

— «Dar asta-i suma învăţăturilor să-i servească lupului viaţa 'ntreagă pildă,» spune Falger, — «acum îmi lămuresc mai bine de ce 'mi scăpau 'ntr'una. «Crezu»-i păzeşte; înţeleaptă lighioană!»

— «Ai prins fiare vii în capcană?» 'l întreb, — «ce fac când te apropii?»

— «Vulpile scapă multe, v'am spus, dar am prins şi vii. Stă căţelandrul în lanţ, se zbate, se pitulează. Râsul pufneşte ca mâţul, se zdobeşte rău, pleacă cu cursa; de-ar scăpa când eşti aproape, nu-i bine de tine! Lupul stă... doborât, cuminte, îi se bate pieptul şi limba afară din gură tremură tot...»

— «Ce-o fi simţind sărmanul?»

— «Simte, n'are suf..., simţire şi judecată are, simte spaima ca omul,» spune Mario.

...Ca omul? o simte? 'Mi-aduc aminte...

— «Să vă spun o 'ntâmplare trăită de Th. S..?

— «Spune-ne-o zău!»

— «Aşa cum a spus-o...»

— «Erzehlen Sie bitte!»

— «O clipă s'aprind o ţigare, a-ş-a:

«In lungul ernii trecute, am prins mulţi lupi şi vulpi multe... Capcanele pentru lup sînt meşterite din oţel tare, şi au câte două arcuri fiştecare putând răbda peste cinci zeci de ocale. Le aşezi câte patru, îngropate, acoperite cu bumbac, nisip şi brazde...

...Aşişderea cum am făcut de o sută de ori înainte le-am rânduit. Aruncai cheia capcanii în lături spre călutul meu,—descălicasem,—şi zărind puţin nisip, mă 'ndreptai într'acolo să iau un pumn, să'l pun, să 'mi isprăvesc treaba.

O! năstruşnică nechibzuinţă! nenorocită nebăgare de seamă, izvorâtă dintr'o prea lungă îngăduinţă! Nisipul era taman pe cursa următoare, şi într'o clipă fui apucat... Deşi nu mă zdrelise rău, findcă capcanele nu au colţi şi mănuşile mele groase 'mblânzeau strânsura, totuşi fusesem prins zdravăn de mână. Nu m'am speriat peste seamă. Incercai să ating cu piciorul drept cheia capcanii; lungindu-mă pe burtă, mă târâi spre ea 'ntinzând cât puteam braţul meu încătuşat. Prins cum eram nu puteam vedea ce căutam, trăgeam nădejde să ating cu vârful piciorului cheiţa de fier. Zadarnică 'mi fu prima 'ncercare; lanţul cât de 'ntins nu 'mi îngăduia să ating cheia. Căsnii iară, bâjbâind... cercând astfel cu dreptul, — de piciorul stâng uitasem, — «clamp!» auzii un ţăcănit şi

fălcile de oţel se strânseră cumplit în jurul piciorului meu. Nu'mi dădui socoteală dintr'odată de grozăvenia aflării mele; curând 'mi dădui seama însă că nu mă puteam cotorosi din clupsă, nici să scap din ceal'altă, nici să le mişc împreună; şi aşa rămăsei prins acolo 'ntre ele, întins, lipit de pământ. Ce avea să se 'ntâmple cu mine?

Nu mă muncea gândul prea mult că de frig am să mor. Gerurile mari trecuseră. Dar în afară de tăietorii de lemne, mai toată iarna nu trecea nimeni pe-aici. Nimeni nu'mi ştia de urmă, şi dacă nu isbuteam să mă scap singur, eram sorocit să fiu sfâşiat, mâncat de fiare sau să mă sfârşesc de foame.

Curând, soarele coborâ spre brădetul dinspre smârc; cu toată amorţeala care 'mi coprinsese braţul şi frigul care mă pătrundea... gândurile mă 'ntoarseră 'napoi acasă; 'mi spuneam că: acum frige porcul şi se pregătesc să s'aşeze la masă...

Călutul meu era 'n acelaş loc unde 'l lăsasem, cu dârlogi-atârnând spre pământ aştepta liniştit să pornim spre casă. Nu pricepea nici el de ce zăbovim atât; când îl strigai, conteni din păscut şi mă privi rugător, cercetător şi mut. Incă dacă i-ar fi dat în gând să se 'ntoarcă singur, şeaua goală ar fi tălmăcit cumplita 'ntâmplare şi mi-ar fi venit ajutor. Credinţa lui îl silnici să m'aştepte, şi eu mă istoveam de frig şi de foame!

Atunci mi-am amintit cum s'a prăpădit unchiaşul.., cum i-au găsit ciolanele 'n primăvară tovarăşii, laba prinsă 'ntr-o cursă de urs. Mă 'ntrebam care fâşie din ţoalile mele o să le spovedească cine ...am fost!?

Apoi alt gând îmi răsări: «ce o fi simţind lupul când e prins în capcană?» ...De câte suferinţi mă făcusem vinovat!

Sosise ceasul să le plătesc toate!...

Incet se făcu noapte.

Urlă un lup, căluţul ciuli urechile şi se apropie de mine, capul cătând spre pământ. Alt lup urlă şi iar altul, şi pricepui că se adunau în preajmă.

Intins fără ajutor, mă chibzuiam dacă nu era sfântă dreptate să vină dac'or veni să mă sfâşie. Pân' nu'mi dădui socoteală că ...umbre se târau,... îi auzii chemându-se. Inaintea mea îi văzu calul şi nechezatul lui înspăimântat îi risipi dintr'untâi; dar sfârşiră iar să se strângă în jurul meu, cerc întocmiţi, proptiţi în labele dinainte, stau pe şezut. Curând unul din ei, mai îndrăzneţ, decât ceil'alţi, tiptil se apropie de lupul mort în capcană şi începu să 'l zgâlţâie şi să tragă de el. Strigai, ţipai; se depărtă mârâind.

Căluţul înspăimântat o rupse de fugă.

Lupul se 'ntoarse şi tot trăgând şi zmucind trase stârvul, îl sfâşiară 'ntr-o clipă. Iar se grămădiră în jurul meu, cerc mă priveau...

Unul râcâi pământul, stropşi cu ţărână şi se apropie detot.

Bătând pământul cu piciorul care'mi rămăsese slobod, îl îndepărtai, dar îndârjindu-se pe măsură ce mă lăsau puterile s'apropiiă de-i simţii suflarea. Intr'un glas urlară toţi înfundat şi toţi năvăliră spre mine: pricepui că mă ajunsese ceasul din urmă...»

XXXII

«O grozăvenie!.. De vânat m'am lăsat», spune Falger,—«dar dumneata ai să mă faci să mă las şi de prinsuri, să dau naibii capcanele toate... mai de milă, mai de frică. Ăla dela care ştiţi întâmplarea, v'o spui eu: aşa a trăit-o!... Mai mare groaza, dar dac'a apucat s'o povestească păţania, apoi a scăpat teafăr, şi-i bine!»

Inchid geamul, s'a lăsat friguleţ afară; luceşte luna 'n râu. In odăiţa noastră-i cald, miros de brad, de gutui şi de mere.

— «Aşa domnule Falger, nu te mai necăji pentru noi, nu 'ţi călcăm nici în munte măcar, o să ne plimbăm pe şosea; să ne mai rabzi vre-o zi, două; prea am cheltuit vreme şi bani să venim, şi-acum că... am dat de bine!? Să'ţi trăiască peştii, să se 'nmulţească şi lighioanele toate, la fel şi boierul de sus din Castel! Fără el n'ajungeam aici, noroci-l'ar Domnul!.. halal paturi!»

Când mă gândesc, mă zburlesc de ce-am pătimit pân' acum!

— «Şi te-ai deprins cu locul, rămâi la noi, tragem nădejde!?» 'i spun.

— «Rămân bucuros! ...aş ...rămâne de n'ar ...fi necazuri! Cum să mai plec?! Zece ani decând am venit, mi-am luat nevastă, femeie bună, s-o ţină Dumnezeu! fetele 's mari, la oraş la stăpân, Ştefi se mărită. Aştia mititei îi cresc români, vă place cum vă vorbeşte limba?

M'a încetăţenit şi pe mine, — zice boieru; mă port cum trebui, cred că îmi merit slujba. Leafa nu-i mare, 'mi vine vre-o două mii şase sute de lei, dar am locuinţă; ne-au luat păşunea, pământul, trebui să ne strângem; se 'nvaţă omul cu greul.

Mai rău că nu pot pe toţi să-i împac. Slujba îi slujbă! Toată ziua pe drum pe poteci, canţelaria încă trebui s-o ţin, toate 'nsemnate: plutele cari trec, lemnele ce coprind, parchetele 'n tăietură, tăietorii, — lucru 'l facem în regie; apoi socoteala tainurilor, îngrijirea plantaţiei...

Şefii sunt buni dar cer serviciu, nu mă plâng, sănătate să fie!»

— «Câţi ani ai?»

— «Sechs und fünfzig... 56 de ani dar vâna-i bună, urc sănătos, mă duc degrabă picioarile. Pieptul mă mai supără câte-odată; nu fumezi o viaţă 'ntreagă nepedepsit...

Mai rău..., să vă... spun: mă 'mpac cu şefii mei, sînt oameni cu rost şi detreabă, serviciul meu încă-i mulţumeşte, de alergătură nu mă sparii, dar să le poţi face toate la rând şi la rost...

Seine-Excellenz a bine-voit să mă 'nsărcineze cu paza vânatului tot; la fel şi pe ceil'alţi brigadieri dela stat, şi pe pădurari; eu sînt cum îmi zice: «Oberjäger Seiner-Excellenz», peste toţi mai mare, am dreptul s'alerg peste tot.

N'ar fi cine ştie ce treabă, o jumătate din zi din fiecare-ar ajunge: sunt potecile de pirş de îngrijit, studenţii de supraveghiat la lucru, dar muncesc sărmanii cât li-i puterea.

Apoi, capcane, otravă la răpitoare, sare la cerbi, fân când îi ninsoare; mai noaptea o raită, sînt braconieri, — s'au mai lăsat de tâlhărie, m'am tot ţinut după ei. Seara la raport, ziua la peşte. Cu seine Excellenz peste tot la vânat; o raită singur până să mergem, să-i aflu urma, să 'l aflu unde a mas...

Toate ar merge, Seine Excellenz îi om chibzuit, primesc din vreme porunca, se poartă în lege cu mine; e drept, fusese vorba să'mi dea pe an o piele de cerb să 'mi fac încălţăminte, dar nu prea s'a tras în cerbi mari şi din ăi mărunţi n'ai ce alege, pielea-i subţire şi o sfârtecă gloanţele rău, dar spun drept, nu-i an dela Dumnezeu să nu'mi dee la zi-'ntâi cinci ţigăruţe de foi, dinadins le

aduce tocmai din Bucureşti. De nu poate veni mi le trimete; vedeţi şi dumneavoastră, 'mi primesc simbria întreagă şi făr' de zăbavă. Mă ocăreşte Frau Falger că îi împut casa, dar simbrie slujită! le fumez toate 'ntr-o zi şi la adăpost în odaie, mă costă mult... şi nu pot să 'mpart fumul cu vântul. Nu-i leafa mea!?

Ar mai fi ei gologani de câştigat şi ...încă buni! dar... intru la griji şi dau de belea! Mi-a spus boierul să mă vând lui pe 15000 de lei; când oi muri să mă 'mpăieze pentru muzău. Cheltuiala ar fi pentru dumnealui, mie tot una 'mi face, de n'o scădea numai «leul» prea rău? încolo... tot or să mă 'ngroape 'ntr-o zi.

Dar ...aflai că deschide muzăul curând, şi mă gândesc ca omul, ba mă mai ţine şi nevasta de rău...

Dela un când de vreme prea jindeşte la mine stăpânul şi mă întreabă des să-i dau răspunsul mai iute? Dacă o vrea să'şi aibă muzău 'ncheiat, mă 'mpăiază 'nainte de vreme! Mi-e teamă. Vorba nevestii: — «Max, mai bine să te laşi păgubaş, sîntem în ţară străină, e boier cu putere!»

Să mă mulţumesc cu simbria...» oftează, — «şi cu serviciul!

Ei..., dar se nemereşte că tot în vremea când trebui să plec la vânat, vin inspecţii, ordine, rapoarte, trec plute, se 'ncarcă lemne... Păs' de le împacă pe toate!

Aşa s'a 'ntâmplat... Acum port de formă o armă, o

puşcă de vânătoare, mai acum doi-trei ani n'aveam. Ne dăduse pentru paza revirului arme vechi din rezbel, n'aveam nici cartuşe. 'Mi făceam serviciul, rebeaga 'n spinare. Aveam gloată, lucru peste măsură, domnii ingineri toţi în păr aici la recepţii; puteam să lipsesc? Primisem ordin, e drept, de cu seară dela Castel, să merg la vânat; nu m'au lăsat. S'a supărat foc domnu Conţilier, de mine nu s-a legat dar a pătimit altul mai mare, l-a gonit, l-a mutat.

Mă ertase pe mine, să-i dea Dumnezeu sănătate! Mai cu drag îl slujeam, când... au venit şi m'au ridicat jandarmii. Proces... cum că cutezasem să umblu cu armă militărească! Păcatele mele! Ce ştiam eu? umblam cu ce 'mi dăduse stăpânu. Ordin aveau, m'au ridicat. Waldy după mine săracul. M'au cărat la instrucţie, domnul judecător om blajin, m-a lămurit... N'am prea înţeles, spunea că-i «denunţ». Was soll das heissen?

A stăruit domnul Conţiliir cât a putut, l'am zărit şi eu în două rânduri când părăseam cabinetul; nu s'a putut!

Pricep legea-i lege, dar eu păzitor de lege, proaspăt român să mă pomenesc osândit 15 zile la puşcărie! 'Mi venea să mă spânzur, 'mi pierdusem faţa, mai mare ocara!

Mi-am făcut osânda, n-a fost chip să mă scape; stăruise domnul Conţiliir ...cum ştiuse.

Ce vină aveam, cum puteam să ştiu? cum să le 'mpac toate? şi tot am mai tras...

Să vă cer un sfat findcă veni vorba,» — se scoală şi-aduce o condică, «Jurnalul de ordine», 'mi dă să citesc:

„O/763. — Brigadierul Max Falger va supraveghia în persoană . . . . va azista . . . . . va raporta. Ii se interzice a avea altă ocupaţiune decât atribuţiunile sale de funcţionar în serv. Statului & c., Nu îi este îngăduit să se ocupe de paza vânatului particular.

(ss) Ing. Z.....

— «Aţi văzut şi dumneavoastră, acum ce mă sfătuiţi să fac? Incotro ...s'o iau!? Am poruncă să plec mâine cu Seine Excellenz, mi-a spus-o din gură, şi Hanţ a venit să 'mi aducă aminte, îi afară. Canonită viaţă am!» S-a luat cu mâinile de cap şi oftează.

— «Eu cred domnule Falger să asculţi de ...sfântul care-i mai aproape; te-a chemat, du-te la... Castel!»

— «Bine mă 'nvăţaţi, dumnealui îi domn mare şi suflet bun are; iac'asear' m'a chemat în Speisesaale, a destupat o sticlă de vin, mi-a dat un pahar; se 'ncontrase cucoana şi lui domnu Jojka-i lăsa gura apă... după vin, ce mai vin!

Mi-a spus că din ăsta bea *Majestatea Sa* şi cu dumnealui, numai dumnealor amândoi; I-a trimes o ladă, pân' o să vină; bun vin! zău vă spun, mi-a arătat «*Coroana Regală*» pe sticlă. Cinste mare şi mare putere are, cum să nu 'l ascult!?»

L'am învăţat strâmb, şi s'a nemerit bine.

XXXIII

„Castello... tonantem credidimus Jovem regnare!"

FALGER

«De unde oi scoate cămaşa? nu ştiu! cu domnul inginer o păţesc! Dar mai bine plec cu domnul Conţilier, altfel îi mai rău! De-oi avea norocul să n'am inspecţie mâine, le împac cu pe toate; dar nu-i cinstit să 'mi înşel şefii, văzurăţi boieri-dumneavostră, mi s'a interzis, ordinu-i scris!»

— «Ţi-o îngădui poate stăpânul ...ăl mare, să lipseşti mâine dela vânătoare?» spun.

— «Nici nu cutez, Doamne-fereşte! Cum oi lipsi, cum lasă toate şi pleacă ...la Bucureşti.»

— «Ei, şi dacă pleacă,... pleacă, — o avea omul treburi.»

— «Cum pleacă ...Seine-Excellenz, cum am sburat! Telegrafic mă dă afară din Ţară!»

— «Din ...Ţară? Bre omule, nu 'ţi mai face bănuieli!

Nu-i şi ţara ta? Iţi faci griji degeaba, îi om bun, blând îţi vorbeşte...»

— «Blând ...porunceşte, dar pedepseşte crunt!»

Să vă spun...»

Se scoală, se 'ndreaptă spre uşe; din gherocu-aninat în cuiul din părete, scoate din buzunar o sticluţă groasă-albăstruie, mi-o dă. Rece o simt pe deşte. O căpăţână de mort, sub ea două ciolane încrucişate: «*Stricknin!*»

— «Otravă pentru ...lupi?» 'l întreb.

— «Balsam pentru desnădăjduiţi! Pentru mine-o păstrez!»

E galben ca ceara, şi-i tremură glasul.

— «Sînt... mai trei ani acuma să fie...

Ca şi 'n astă-seară, mă poruncise la vânătoare pe ...mâine; dela Ocol 'mi venise porunca să fiu la tăietură 'n parchet, la recepţii. Nu m'am putut duce la vânătoare, m'am dus în munte, la lemne.

M-a muncit grija ziua 'ntreagă, 'mi-era drag stăpânul, şi mă căinam rău că nu i-am putut face voia. Eram năuc de necaz.

Domnul inginer m-o fi crezut bolnav dealbinelea, s'a 'ndurat bietul om, — era 'nspre seară, — şi mi-a dat slobod să plec.

Am ajuns, alergând am trecut pe lângă casă, gonind am suit spre Castel; să îl văd, să îl rog să mă erte... Plecase, supărat peste socoteală, am aflat.

Tăcuţi cu mâna la gură mă priveau ăi din curte, şi a jale clătinau din cap, priveau ca la ...mort! Vorbă 'mi lăsase că, mi-au spus: — «O să 'mi aibă de ştire!» a răcnit când s'a suit în maşină.

N'am înţeles dintr'odată, era 'ntr-o Vineri, dar până Luni înspre seară am priceput tot...

De trei zile nu 'mi tihnise nici masa, nici somnul, — tresăream ca lighioana când începe «bătaia»...

'Mi spunea nu ştiu ce, că mă goneşte pe urmă... dibaci vânător, şi prigoană mare.

'Mi făceam ca prostu de lucru prin curte, gându aindinea, n'aveam astâmpăr.

Când i-am văzut ...intrând pe poartă, era s-o zbughiesc prin uluca din fund în pădure; ţineau puştile în mână şi mi-au strigat: — «Eşti arestat!»

Nu făcusem nimic!

Abia mi-au dat răgaz să 'mi iau pălăria, să spun o vorbă nevestii, şi m'au pornit.

După un ceas de drum, am întâlnit o căruţă. Dela ei nimic n'am putut să aflu, decât că... «făcusem ispravă mare, că avea să fie rău de mine!» Inoptase când am ajuns la târg.

M'au dus la poliţie. M'au sucit şi m'au spovedit noaptea 'ntreagă. Poliţaiul om bun, mă cunoştea, dar mi-a

spus că e poruncă venită dela Centru, de sus, că au acolo ştiri, ce-or fi ştiind!?

M'a întrebat dacă vin străini pe la mine? şi ce m'a 'ndemnat să vin în ţară?

Mă căsnise canonul şi sărăcia, şi cetisem... «înştiinţarea»; m'au chemat, n'am venit! Iubesc Ţara şi 'mi fac datoria!

Eu spuneam şi doi scriau. Am iscălit, că isprăvise de scris coala din urmă; un teanc au scris.

N'am aflat mare lucru; din bunătatea domnului comisar doar mi-am lămurit că, năpasta căzuse pe mine! atât mi-a putut spune, şi că aveam să înfund ocna, dacă nu s-o 'ndura domnul Conţilier să mă scape.

Domnul Conţilier? Şi eu care ...crezusem?!...

Mă zăpăcise necazul, îmi turburase mintea; nu mai ştiam ce să cred. Poate dela ...Ocol?!

Cerui răgaz să-i întreb.

Domnul inspector aflase; când l'am văzut intrând, mi s'a luminat! Om bun, 'mi preţuia munca; le-a spus că împotriva mea n'au nici-o pricină, că 'mi văd de slujbă cinstit. S'a rugat bietul om, şi vre-o doi negustori dar... era poruncă să mă pornească la Bucureşti.

Când stam de vorbă, eu mă rugam, veni telegrama să fiu expulzat din ţară în două-zeci-şi-patru de ore.

Şi casa?... Nevasta, copiii?!..

Mi-a stat inima 'n loc, m'a proptit masa şi domnul inginer mă ţinea în braţe, — milos om săracu!

I-am rugat să mă lase; nu se putea, era ordin!

Un evreu săracu, mă mai ajutase.., ce le-o fi spus? a mijlocit şi Ocolu, şi s'a 'nvoit d-l poliţai să 'mi dea răgaz două zile, — să raporteze că nu m'au găsit, — să 'ncerc de-oi putea căpăta învoire să mai rămân... Dar nu prea credea că se poate, era ordin straşnic, aşa 'l primise, dar îl încerca mila.

M'am legat cu jurământ să nu fiu lipsă la soroc, să mă întorc, — muream şi nu 'l înşelam! — şi mi-a dat şi o strajă...

Era spre nămiezi. M'am socotit cu jupânul, ne-am dus la domnul prefect, era 'n târg; la un domn deputat, — a intrat evreu, au discutat...

Părea mulţumit jupânul, mi-a spus că...

— «Poati... s-a aranjat dacăă...?»

Ne-am întors la poliţie, când să păşesc pragul, mi-a suflat la ureche:

— «Cinci-zeci de mii ceri, cu trei-zeci si faăce, era la masăă domnu-diputat, — m'o văzut cucoană pi sală, s'a regulat! a acciptat domnu diputat, ni cunoaştem; acum banii?»

Păcatele mele! de unde să-i scot!? Şease sute de lei înodaţi într'o basmă, atât aveam acasă, şi pe mine trei poli!

Iar jupânul săracul, să m'ajute cu sfatul:

— «Ai o fată màri la stăpân,... economii arì?»

Stefi? Da, de doi ani în serviciu la casă mare, la domnul profesor Juvara, leafă prea bună dar o primeşte regulat şi ni-o trimete toată.

— «Tatăă?» m'a 'ntrebat jupânul, — «atunci nu's paràli?!»

Mi-aş fi vândut şi sufletul.

— «Bini.., am să trec mai în sară, dar batì numaidicăt o tiligramă lui Stefi, să vină, spunei-ì: «caz gruzàv şi foàrti urgent!»

Şi a plecat evreul.

Domnul poliţai mi-a spus că mai am răgaz până a doua zi-seară; l'am rugat să 'mi dea voie să plec pân' acasă. S'a învoit, dar ...cu garda. Am adăstat să vină jupânul. Mult nu l'am aşteptat.

Mi-a spus:

— «Stefi o să intri în sirviciu la domnu prifect; casă uşoară, nă-i însurat; dumneata ai doi cai buni şi cotigă, trei vaci şi ...doi boi? Bini! Alti datorii n'ai? Ai să faci chitanţă, pluteşti în dăi ani, dacă n'ai săă ...poţi? pluteşti în trii, dar vezi iu n'am 'mpliniţi decât 22.000, opt luăm dila un prietin, îi om bun, sarie la năcaz, iau asupra mia! Numai... fii înţelept şi ditreabă, nă'ţi pierde curaju! Domnu ...diputat ...a aranjat! Iu aşa ...cred, îl ştiu om diştept, ţini la ...angajament, 'l-ajută şi duduca! Spui cá

poţi să ple-e-ci? Fii cuminti, ţineti di vorbă... dacă trebue să ti 'ntorci?!»

M'a trecut un fior.

I-am mulţumit, mi-a strâns mâna îi tremura, şi îi lăcrăma un ochi, eu ...plângeam din amândoi, şiroaie.

— «Muinì dup' amiază ai să ştii ruspùns!» şi a plecat jupânul.

'Mi trimesese nevasta căruţa, şi primenele. Am luat drumu 'napoi, mi se părea că nu mai ajung! Atât mai aveam de trăit poate, până ...mâine seară?!.. Răsunau copitele şi şina pe piatră, par'că 'mi băteau în cuie coşciugul. 'Mi răsărise năluca, eram hotărât! Aşa te prinde gândul ăl rău, la colnic. Cotea tocmai drumul, în dreapta prăpastie-adâncă, mă chema ...golul şi mă 'ndemna desnădejdea.

M-a păstrat dorul de ăi de-acasă şi voia de Sus!

Ajunserăm. Mut am stat toată noaptea, cu pumnii la gură, şi stăpânindu'mi gândul ...ăl rău. Nevasta plângea 'nfundat, alături, copilaşii dormeau.

Şi s'a făcut ziuă. Ce-or fi simţind ăi de ştiu că au să plătească cu viaţa păcatul, şi 'şi ştiu ziua că 'ncepe?...

Dar eu nu făcusem nimic!!

Cu coatele pe masă, stam răpus în scaun, cu capul în mâini, apa gârlă pe mine, sudori. 'Mi zvâcneau tâmplile, şi mi se uscase gâtlejiu, gândeam cum... să isprăvesc mai curând? atât mai gândeam!

De scârția pragu, de intra careva, săream în picioare, mi se părea că ...vin să mă ia!

Am întins mâna la armă, prin crăpătura ușii mă privea ...soția, am fugit afară. Waldy după mine, l'am luat la goană; toată noaptea urlase...

Am intrat în grajd, caii rodeau la grăunțe, au stat.., ăla cu felinaru 'n frunte, roibu din stânga a nechezat ...încet.

Mi s'au pironit ochii pe-o grindă, de un piron atârna o funie, am luat-o... In prag nevasta cu copiii în brațe, tăcea, nu m'a mustrat.

Am eșit afară, m'am scurs în casă, mă țineam de păreți să nu cad; m'am prăvălit pe un pat.

Cât oi fi stat? Am sărit în picioare, mi s'a părut că mă prind... Nu făcusem nimic!!

'Mi pusese nevasta un așternut pe spinare.

Nu! nu mai puteam! Era ceasul 4, nici-un răspuns!? Trebuia să plec sau ...să se isprăvească! Am trecut în cănțălarie-alături, în colț răzimată pușca pădurarului Am luat-o...

Dass ist Tells Geschoss!
SCHILLER

Am încărcat țevile-amândouă cu poșuri de lup, bine 'ncărcate. Am răzemat pușca de dulap. Din sipetul ăla micu din colț, — m'am lăsat în genuchi, am scos o cutie, într'ânsa erau două sticluțe, una o aveți dinainte; stăpânul, *Domnu* să-i ajute! otravă 'mi trimesese din vreme ...pentru răpitoare și lupi.

Mi-a năzărit să...'l, să... fug în munte, dar făgăduisem! M'am ridicat cu sticluța 'ntr-o mână, am luat pușca...

Suna telefonul.

'Mi tremurau picioarile, am încercat să... aud, nimic nu 'nțelegeam.

A ascultat nevasta, mi-a sărit de gât sărăcuța!

— «In Ordnung!»

Telefonu, ...jupânul, *Domnu* să-i ajute! că... — «a venit porunca să te lase 'n pace!» Domnu deputat m'a scăpat! și să vin astăseară încă la oraș.

Am plecat.

Acolo — amanet vitile toate și simbria, le-am rânduit toate; ce nu poți rosti cu treizeci de mii?!

M-a scăpat evreul, numai de bine să aibă parte! Stefi cu serviciul, intră la d-l prefect; eu cu munca, să ne țină Dumnezeu! avem bani de plătit, nu glumă!

M'am oprit la o crâșmă, m'am cinstit cu jupânul, — am înțeles, nu 'mi ia dobândă mare. Mult m-a ajutat, suflet de om!

Era târziu... noapte, am 'mas la jupânu.

Din zori am pornit spre casă, la deal într'una, dar par'că goneam la vale! Departe de casă, la intrarea pe pod, mă aștepta nevasta cu copilașii. Ne-am liniștit...»

— «Dar ...puşca ...dece-ai încărcat-o?» întreabă Mario. Ne priveşte Falger.

— «*Ja,... so?!*» îi picură două lacrămi din ochi, se rostogolesc... le suge barba; se scoală, trece 'n odaia de alături, intră şi trage nevasta de mână, îi spune:

— «Tu, spune tu acum Reghina, să ştie şi domnii.., ştii nu este-aşa? Dacă nu suna telefonul? 'mi luase Dumnezeu minţile, da!... Dar era hotărât! atât mai putea mintea mea, şi mâna mea săvârşea...

Puşca domnilor... era, ...pregătisem două focuri să 'mi ucid în şosea la poartă cu unul nevasta şi cu cel'alt copiii; să nu-i las pe drumuri findcă ...plecam! Iar sticluţa aiasta, de care nu mă mai despart...», o înfăşoară 'n basmà şi o vâră la loc în buzunarul hainii, — «otrava era pentru mine!»

Ea 'l alintă cu mâna pe cap, oftează; el o ţine de mijloc, s'a sculat:

— «Somn uşor!»

— «Noapte bună!»

Au plecat, s'au dus să se culce.

S'a răcit odaia.

— «Mario, ia vezi ...nu-i fereastra deschisă?»

— «Ai închis-o demult.»

A trecut *Moartea* pe-aici, de-aia-i ...frig.

— «Ei, ce mai zici de ...*Seine-Excellenz?*» mă întreabă.

— «Zic că... 'i om energic şi dacă dă peste ...boi de-l ascultă...»

— «A nemerit sat făr' de câini!» spune Mario.

— «Satu-i din hotar în ...hotare, dar câinii rod la ciolane!»

— «Atunci... câne-i! Să ştii!»

Se scutură Waldy ...de pureci, mă priveşte blând, 'l mângâi.

Bietul căţel! nu's toţi la fel!

Şi-acum... la culcare! Sting lumănarea, — «Proslăvit fii *Doamne!*»

XXXIV

Somn fără vise!

— «Bine-am dormit!»

— «Şi fără ...Flyt!» mormăie Mario.

O fi ceasul 9. Mă uit pe fereastră, ai casi 's afară, ne-au păzit odihna săracii!

Falger aleargă spre râu, şi Hanţ după el, şi doi pădurari. In vad ...maşina, au dus-o s'o spele, dar dece-or fi alergând? Se-aude un vuiet din sus.

Au ajuns la maşină, împing din puteri cu toţii s'o scoată, ajung aproape de mal, — soseşte şivoiul, ei cu apa la brâu; s'a umflat râul din mal în mal, spumegă tot, val

după val. Au dat drumul la iezer, să curgă plutele 'n vale, şi apa pornită năvalnic a ...ajuns!

De mai întârziau o clipă, 'şi jelea «boieru» maşina.

Mare urgie-i şi apa!

Trec repede plute. Dacă ştiam? Când am venit, ne-am înţeles să ne 'ntoarcem pe plută când om pleca. Nu ne-au vestit, n'am ştiut că-i pe astă-zi sorocit să dea drumul la apă, şi până s-o umple iezerul iară, mai trec patru zile. Plecăm... după masă sau mâine.

S'au suit în maşină, pornesc spre Castel. Da, au vânătoare. Ne-a spus Falger aseară.

Eşim afară. In pragul casii Frau-Falger, aduce o tavă: cafelile noastre, miere, dulceaţă.

— «Poftiţi şi ouă, friptură?» ne 'ntreabă. Am dat de trai noi aici!

Se-aude o maşină: — «Seine Excellenz!»

Suflă vântul în barba lui Falger, toată-i zburlită. Vijelie-au trecut. Indură-te Doamne, de... ciută!

Ne spălarăm bine, apă caldă multă; odihniţi, ospătaţi, primeniţi, eşim afară la soare.

— «Vrei să pornim pe munte?» mă 'ntreabă Mario.

— «Las' să mai pornească şi alţii, — ai vre'un zor să te întâlneşti iar cu ăla la ...tufă?»

Nu mai stăruie...

Urlă sirena, vine maşina. Opresc; pleacă...

Falger intră pe poartă, în mâini ...şuşuneaua 'mproşcată de sânge; Waldy îi calcă 'n urmă, limba afară din gură, suflă. Ciuta 'n ...maşină.

Noi colindăm curtea. Mă opresc la zăplazul din fund, o ulucă lipsă şi încă una, alături... Pe aici a trecut căprioara, şi după ea ...lupu!

In ocolul de lângă grajd, caii slobozi se 'ncură.

O ladă goală. «*Coroana*», — îi tot dela ...Domenii; zugrăvită o sticlă. «*Fragil-Ramburs*». N'a desluşit-o Falger, altfel...

Stăm pe ladă, cu faţa spre casă. Max 'şi face de joacă prin curte, cu un ciob ţesală căţelu, şi căţelul urlă. Pe o moviliţă, Ida strânge cu mânuţele-amândouă ţărână, propteşte-o nuia, toarnă apă pe ea dintr'o cănuţă. Frau Falger pe prispă, s'au strâns puii puzderii şi raţe, de-ale mari albe; — le-aruncă boabe, mălai; vin şi porumbei, se lasă din sbor pe prispă. In pervazul ferestri, cât îi fereastra o ...barbă şi fum; par'că s-a aprins casa: Falger 'şi fumează luleaua.

Din staul mugeşte o vacă, şi alta. Grohăiesc ...doi, puşi la 'ngrăşat. O scroafă 'şi plimbă prăsila, şapte purcei, toţi şapte cârni şi mititei, codiţa sfredel. Boul roşcat! ăl de-atunci ...seara. Nu m-a văzut. Incet străbate curtea în lung, o ia rasna la dreapta, pe lângă şură; sare 'ntr-o parte, coada drug pe spinare, proptit în copite, fum scoate pe nări şi gălăgie pe... De după grătii... râsul pufneşte,

îl scuipă, — nu se au bine. Max face haz, bate din palme, cățelul scapă și fugi!.. sub patul.

Multe lighioane în curte, ograda curată. Miros de băligar, de fân și de paie, mirodenii de staul.

S'a mai potolit râul, de când curge apa mare! Trei ceasuri curge în plin.

O pisicuță albă, par'c-o cunosc? Se uită sfiită la mine.

— «Piss-piss-p-i-ss!»

Mă scol și-i aduc într'o strachină lapte, calcă ușor pe lăbuțe și vine; mă trag la o parte; lăsată pe coate, grăbește limbuța-i și cară la lapte, îi place. Un motan griv și gras cât se poate, se 'ndeamnă spre blidul cu lapte. Se sborșește la el pisicuța, el se aruncă pe spate, se vaită lung, — cotoi? o fi fost! Pisica 'l privește 'n silă și vine la mine și toarce. O iau în brațe, se-alintă.

— «Ne-am întâlnit într'o dimineață sus la ...Castel, dece-ai fugit?»

— «Mmiu! ...Mi-era frică, m'au smintit în bătăi, toată 's vânătăi pe sub blană, m'au prins la slană 'n cămară, «*acolo*»; a alergat «boierul ăl mare» cu nădragii pe vine după mine. Erau să mă ucidă! Mi-era foame! Nu umblu 'n dulapuri, dar era prăvălită slana jos pe podele, din a din cui nu gust, e tăvălită'n ardei...»

— «Apoi, datoria matale îi să mănânci șoricei!»

— «De unde?.. Când au ridicat castelul, mai anțărți, l'au clădit pentru *Vodă* sărmanul! era curățenie mare, nu găseai șoricei. A dat jos tăblița, pe ea era scris: «Casa M. Sale Regelui». Și ...s'a mutat. Acu s'au prăsit șobolani de-ăia marii, vin și la cantină, tot prăpădesc, — cât o păgubi Statul! dar ...mă 'ntrec în puteri! nu cutez,» 'mi spune pisica.

Legănată trece-o rățușcă albă, șiret ne privește, măcăie 'ncet:

— «Màc-Hà-hahà! — macmàc! știam c'ați sosit, mă socoteam c'o să nemeriți la noi. Nu v'a priit la ...Castel?» și 'n felul ei râde de noi.

Mă fac că n'aud. Ea știe ce știe!

Mario fluier'a pagubă. Un curcan înfoiat, apopletic, moțul înfipt peste cioc, gușa 'mbrobonată umflată, 'l ocărăște într'una, ne'njură.

S'au împrăștiat păsările toate, fug la coteț și sub pătule, o cloșcă 'și chiamă puii, grămădită 'n țărână, le face loc subt aripe; — goală-i curtea de pasări; numai ea a rămas, cotcodăcește și strigă.

— «Gaia!» țipă Max.

Hulubii rotesc departe. Falger iese cu pușca, o umbră a petrecut pe pământ, iute. S'a stârcit găina 'n țărână, printre pomi a trecut ...Uliu, s'a dus păgubaș; l-a speriat ...Barba!

Mai fumăm o țigare. Ne chiamă la masă. Sui scara, trei trepte. De grind'atârnată, prinsă 'n speteze, întinsă să se usuce o piele de ...jder? Ba-i nurca lui ...Waldy,

mi-a spus povestea. Şi două vulpi, tot la ...uscat le-a mânat triştea. De-asupra şi 'n lungul prispii, două ...sârme. Au ...radio? M'a luat grija! Asear' ne-au cruţat, diseară nu mai scăpăm! 'Mi zbârnâie 'n cap şi-acuma... «conţiertu ăl mârie!»

Nu, era telefonul, — răsuflu, Doamne-fereşte!

Bună masă; acum la culcare! Trudiţi am fost, ne chiamă odihna...

Abia ne sculărăm, o scurtă plimbare pe şosea, nu în munte; luarăm şi masa de seară. Din greu am muncit, erau trei feluri de mâncare şi toate gustoase!

Mario şi Falger povestesc despre vânatul ...ăl mare.

Am eşit la aer oleacă. Mă plimb.

Noapte senină, cuişoare de argint strălucesc pe cer şi râul domolit îi plin de lumini, le saltă apa. Sus, neclintite şi reci, puzderii. Departe de focurile-aistea strălucitoare, frigul acela neînchipuit; în preajma lor mistuitoare, căldura!

Fosta făurit î-n-t-r-e-g-u-l să coprindă «Viaţa»?

Atât îi de nemernic lăcaşul nostru în nemărginit, înfăţişat alături de substanţa totală a Universului! Ne înspăimântă prin imensitatea lui ameţitoare, prin neînţeleasa lungime a perspectivelor vremii nesfârşite, care restrânge întreaga istorie a omenirii abia la durata unei clipite! Iar viaţa ...unui om?!

Şi cum au învăţat să urască oamenii? să se 'nvrăjbească, cum?!

Singurătatea noastră, prin neînsemnătatea materială a ...locuinţii noastre în spaţiu, — a infinit de mica parte dintr'un grăunte de nisip din pulberea totală, — ar fi putut să clădească înţelegerea noastră.

Nemărginire nesimţitoare la toate strădaniile noastre, la tot ce-i viaţa noastră, — de toate străină! Nu pare mai curând potrivnică chiar oricărei vieţi asemănătoare vieţii noastre? Şi totuşi, în nemărginirea timpului toate 'ntâmplările închipuite ori nu, se vor petrece la vremea lor.

Din cei câţi au luptat aici, cât loc foloseşte fiecare aici, cât toţi la un loc? Şi *cine* 'n locul lor, — şi cât? şi cum?

Ce văd aici nu-i o 'ntâmplare!?

Cinci şubeci, neştiutori să se folosească de maşina de scris, dacă ar lovi fără preget miimi de veacuri slovile, vremea le-ar îngădui negreşit să scrie cărţile coprinse în toate bibliotecile lumii, — Huxley a spus-o şi are dreptate. Dacă pe ultima pagină scrisă de veri-una din aceste maimuţe, vom afla că s'a încheiat unul din sonetele lui Petrarca, am putea socoti întâmplarea nemaipomenită! dar răsfoind milioanele de file scrise în răsmiimi de veacuri, negreşit că ea rămâne firească.

Aşişderea sumedenii de stele cari rătăcesc în nemărginire şi timp, se pot întâlni; zămislesc ...întâmplări şi cu

vremea închiagă ...lumi! Iar pe ...pământ: energii nestăpânite, ambiţii neînfrânate, oblăduiri, nedreptăţi, multe, răvăcesc cele aşezate, — negreşit câteodată dintr'o năzuinţă de a le aşeza mai bine poate, şi de cele mai multe ori isbutesc abia să le năruiască! După furtună, îi linişte şi pe întinsul mării, nu dintr'odată dar vine...

Intre oameni înţelegerea nu este cu putinţă când cel prea-sătul nu crede sărmanului! Nu, negreşit nu sînt stăpânit de revoltă, firea mea nu cunoaşte necazul aista gol care macină doar sufletul celui care 'l coprinde, dar... î-m-i p-a-r-e rău!

Se odihneşte valea, a fost sbuciumată mult ...altădată Au trecut anii, nu s'ar mai întoarce ...povestea petrecută pe locul aista! Pe munţii din lături s'au răsboit amarnic nemţii cu ruşii, sutimi de mii au pierit!

Cu ce se aleg? Abia ...ăl de a stat de o parte la pândă, se-alege cu hrană: corbul pe stârv, câinii la hoit!

Dece s-o fi răsboind lumea? Există oare pornirea aceasta de atac în fisiologia individului? Nicidecum.

Da, organismul nostru coprinde şi dispune de o combativitate, dar defensivă. Când cel... rău, dinafară, neatinge, vrea să pătrundă 'n noi, organismul nostru se apără; dar mistuindu-se singur, în propria-i alcătuire, adesea se istoveşte trupul omenesc atins de boală, încolţit de vrăşmaşi pe cari nu i-a chemat, nici nu-i vrea!

Nu, negreşit nu în structura organică a individului

trebuie cercetată pornirea de a distruge pe altul. Veacuri întregi pe'alocuri, pântecile lui a preţuit poate hrana lesnicioasă pe care i-o îngăduia ospătarea din trupul semenului său, dar şi aici nefirească pornire; şi apoi, acei cari mai gustă din carne de om, sînt mărginiţi astă-zi la un pumn de oameni becisnici, împrăştiaţi în uriaşile păduri ale Argentinei, şi în două mici grămejioare de insule din Oceanul Indian. Mâncători de suflete, asupritori de viaţă, pe-aceştia îi găsim între noi! Şiretlâcul le dublează instinctul de conservare iar concesiuni reciproce le înlesneşte drumul. Prima impulsie a omului fu să'şi înfăţişeze natura după propria-i imagine; socoti astfel cursul aparent, erratic şi desordonat al universului hotărât de patimile şi smintelile zeilor, răi — sau binevoitori.

Trudă şi învăţătură multă au lămurit principiul cauzalităţii: răspunderea noastră, a fiecăruia dintre noi, stă la obârşia atâtor necazuri şi nenorociri, dar...

„Unser Wahn, dass Wahrheit oder sonst
ein ander unnütz' Ding
Je im Stande sei, zu ändern der Natur
und Dinge Wessen,
Ist seit lang ein grosses Heimnis für
die Wahrheit stets gewesen!"

EMINESCU, — *Schroff*

XXXV

Mi-a încărcat roua cămaşa, pornesc spre casă, intru 'n odaie. Mario şi Falger beau bere şi spun:

— «Şi alt năcaz mare a mai dat peste mine, acum un an. Primisem poruncă dela stăpân, să duc un domn mare, un străin, la vânat. Cumpărase un cerb, îl plătise scump şi se cădea să 'l împuşte! Eu aveam poruncă să 'l ocolesc şi de s-o ivi să ...tuşesc, să'l gonesc. Şi pe ăl cumpărat şi pe alţii i-am întâlnit, tuşeam din vreme de mă spărsesem! Şi... se răsneau din drum.

Răguşisem tuşind şi mi-am stricat burta înghiţind la pastile de... tuse; 'mi dădea boieru să ...tac; mă apucase coleţu, mă secau la stomac! M'am răsnit la o parte...

Duduì o puşcă, am încremenit! Ucisese cerbu! am crezut... Alergai...

— «Schweinerei!» striga d-l baron..., şi cu măn' arăta înspre golul din faţă.

Huruind printre pomi, pe râpa din stânga, fugea speriat cerbul teafăr!»

— «L'a scăpat? Se 'ntâmplă...» spune Mario.

— «Nici nu trăsese 'n el, abia 'l ajunsese pe urmă; era ţintaş mare-dibaci; dar ...din golul din faţă ...pândea, privea altu prin fernglas şi a tras ...să sparie cerbu, să fugă...

— «Tuşise ...din puşcă?» 'nţeleg.

— «M'a obrăsnicit vânătorul, n'a mai dat pela Castel, a plecat; nu şi-a luat nici «ziua-bună», şi stăpânul m'a ocărât rău, că trebuie să'mi dee-ajutor să punem cerbu pe fugă 'ncolo era vesel!

Dar ştiţi, boieri-dumneavoastră că, miezu-nopţi-i trecut? Să vă zic... Noapte-bună?»

— «Bună să fie, domnule Falger!»

Ne culcăm şi sloboziţi de griji findcă n'am pus la cale nimic pe ziua de mâine, iute-adormim...

Ne-am sculat târziu, bine-odihniţi.

— «Ce-ar fi să plecăm astăzi?» spune Mario.

— «Dacă ...zici.»

Ne strângem lucrurile: plecăm după masă. Eşim afară.

Rău îi pare se afle că-i părăsim, îi se umezesc ochii şi 'nvârteşte pălăria verde în mâini, toat'a mozolit-o; lângă Falger un conductor dela telefoane, ne 'ntreabă:

— «Şi dumniavoastră oţi descălecat dintruntâi tot la... Căstel? Apăi... îi bine că tot aici ăţi agiuns!»

Ce-o mai vrea şi ăsta să ştie? Ori... le ştia dinainte?

— «Să'mi fie iĕrtat să vă fac o întrebărie: dacă se poate, v'aş ruga cu respect frumos să mă luaţi şi pe mine la târg?»

— «Bucuros!»

— «Masa degrabă!» strigă Falger.

Iar ne-a răsfăţat cucoana lui, şi cozonaci ne-a făcut.

Falger mi-arată un zapis, mai pune în plic nişte bani,

şi mă roagă să le duc toate jupânului care l'a scăpat de necaz, — când oi ajunge la târg să le dau vizitiului că, îi le duce:

— «Vedeţi, îi om bun jupânu, mi-a lăsat vitile toate să mă hrănesc.»

XXXVI

A tras căruţa, lungă cotigă. Un leagăn în fund, o scândură 'n faţă, pe ea stă vizitiul şi nevastă-s' alături; o duce la târg în călătorie de nuntă, sînt luaţi de curând. Incărcăm bagajul, şi domnul conductor vine cu noi, ne urcăm şi noi. Luăm şi trei saci goi, să le trimetem păpuşoi şi ovĕz.

Trosneşte din bici, smucesc caii, pleacă. Noi era să ne dăm peste cap, cu leagăn cu tot.

— «Mergeţi sănătoşi!» ne spune Frau-Falger, şi copilaşii ne strigă:

— «Kommen Sie wieder!»

Oprim la poartă, ne descuie poarta.

— «Suim la Castel, să ne luăm rămas-bun!» spun lui Falger. Vine şi el. Pântecoasă căruţă! Pornim. Urcăm domol, am ajuns la Castel, tragem ...saivanul la scară, ne dăm jos. Boierii dorm, nu se arată. Zăbovim puţin.

Vine cucoana, a încins-o «O migrènie turbată!» zice. Vine şi fetişcana: fâşneaţă, zglobie, coboară scara;

zburlit, cătrănit, cu cărarea 'ncâlcită, buhăit de somn, zgribulit în pardesiu cenuşiu vine şi ...Unchiu:

— «Nà păi cum? Na ...plìecaţi numai 'ndată!?» ne 'ntreabă.

— «Nà păi făcu-tu-v'am diestŭl deranj!»

— «No căz' sîntiem deprinşi...»

— «Şi-àpăi călătòriului îi stă bìnie la drum!» prind a spunie.

— «Căz' aia! Mindìart adjiùngieţi!» se smiorcăie cucoana.

— «Am a vă face o rugămintie...» spune stăpânul, — «de aveţi bunătàtie să luaţi buŭtoiul, altuminterea vă oferiam maşina...»

— «Să plecăm cu ...butoiul, de-a rostogolu?» Zău ăsta-i nebun! — «Păi avem phaeton!»

— «Diè avieţi bunătàtie... am gătat toată bienzina... tată-i scursă, n'arie un pic.»

S-a fâstâcit tot.

— «A! ...bucuros!» îi răspund, — «loc avem din prisos, 'ţi trimetem butoiul plin! şi'ţi mai trimetem...»

— «Apăi ...mulţumesc ...fru-mos...» priveşte 'n pământ şi nu ştiu ce 'ndrugă.

Mario a scos aparatul. I-aşează lângă căruţă, în spate ...Castelul şi drapelul, — Leu s'a tras la o parte. Trei poze-a tras, le mulţumeşte şi îi salută... Născut fotograf!

Ne luăm rămas bun şi-i spun:

— «Iți păstrăm amintirea, să 'mi dai voie să'ți trimet o carte f-o-a-r-t-e interesantă, clasică, de...»

— «Apăi, clasică-i făină, aici nu pria aviem...»

— «...de Frhr. von Knigge: *«Über den Umgang mit Menschen»*, îi zice...»

Se uită 'n pământ.

Am vrea să spunem o vorbă lui Jojka, dar îi plecat peste munți; simpatic băiat!

Strâng mâna lui Falger:

— «Iți mulțumim mult *dumitale* pentru ospitalitate!» 'ntr'un glas am grăit.

Şi tot cu brek-ul Castelului pornim spre oraş.

La capul aleii din fund, ferim în lături: vine maşina sburând; ...or pleca la plimbare, sau la vânătoare poate; de le-ar ajunge ...benzina!

Trecem podul şi luăm şoseaua la vale.

Mă strigă, 'ntorc capul, — pe malul din dreapta coboară gonind şi mă chiamă.

Oprim. Cobor, las şoseaua, și mă aşez jos sub o stâncă. In goană soseşte:

— «Nu aici, hai mai încolo. Stânca asta vezi, nu-i mult de-atunci, două catane poposiser' aici, unde stai, trei paşi înapoi. S-a rostogolit din munte stânca prăval peste ei, i-a supt pământul, i-a învelit stânca! Priveşte! nu s'a aşezat bine, o să coboare la râu, acolo se-oprește, nu-i sta în cale!» 'L ascult.

Purta în gură un sul de hârtie, ține laba pe el:

— «Venii să'ți urez drum bun şi să'ți spun...»

— «Dar ce-ai acolo?»

— «Ți-aduci aminte ziua 'ntâi, când stam pe bancă colo sus?

Ți-am spus atunci că, m'au luat şi pe mine la Bucureşti odată; tața era la Giurgiu şi eu am rămas acasă, la el, cu ...madama. Grăsună şi durdulie, — am aflat că... «preoteasa» era! Baci-Gheorghe plecase de-acasă, lăsase obloanele la fereşti şi zăvorise uşa...» spune Leu.

— «Ce casă? ăi fi stat la puşcărie!?»

— «Ast'am aflat-o, pân' nu intrasem nu ştiam! Dar sînt cu ochii pe mine, mult nu pot lipsi, — iată, ia sulul aista, multe-ai să afli! Am zugrăvit odaia şi ce coprindea, cum le-am văzut, aşa-'i să le ştii. Pecetluită sărmana, se văicărea prin odaie, o apucase nevoile toate şi ...păs' de le fă! Plecase Baci-Gheorghe la masă, la doftoru ăl mare, — pe ea o prinsese 'n peceți; o bănuia oare? Nu ştiu, dar zăvorise fereastra şi uşa... Auzi-i! Mă strigă... M'a luat dracu!»

Şi fugì cățelul la deal...

Desfac sulul, cât îi foaia tot zugrăvit: o odaie, talmeş-balmeş stau lucrurile toate, perdelele lăsate, obloanele închise şi zăvorite. Un bec aprins. Intr'un colț patul, tot răvăcit, ochelarii pe pernă, şi pe cearşaf se plimbă alte lighioane, mici. Grămădit lângă tăblia dela picioare, tot în pat, ...*Leu!* El e! Cu capu pe labe priveşte 'n odaie.

Deasupra: portretul gazdii, în haine vânătoreşti; coarne de cerb, multe. Atârnate de coarne: o cogiamite puşcă, un ochian şi alte ...belele, un rezervor de tablă din care porneşte un maţ de gumă, atârnă pe podea, şi curge din el... albăstrui; nu-i scrobeală. Un fazan împăiat. O diplomă ungurească în cadru. In evantai aşezate o sumă de femei despuiate, cărţi poştale 'n culori, pe ales toate. Pe tăblia ferestrii un ciob de oglindă, un borcan de căneală, o cutie cu pastile ...orientale, pentru miros frumos. Un trandafir veştejit într-o cană. Sub pat o ...oală, plină. Un lighian pe scaun, şi jos o găleată. O uşe în dreapta, închisă. Deasupra o reclamă 'n culori: «*Expoziţia de Vânătoare din Lipsca*». Cuie bătute 'n tăblia uşii, atârnate: o tichie roşie, un mondir lung de purpură, o blănuţă albă, parc' ar fi ermină; spânzurată 'n cui alături o ...slană. O masă, o faţă albă, murdară. Pe masă: telefonul, o sticlă cu cerneală; — cerneală şi pe faţa de masă. Pe o coală albă, trei rânduri sus, împlinite, scrise pentru: «......*Literar*» ...nu desluşesc, privesc printr'o lupă ce port mereu la mine, citesc:

«O zi de vânătoarie la Cerbi...

«Apăi ii o dumnezieirie faină călătoria la muntie! Pă-
«sările cântă pĕ crăci şi pârîiul ciripiĕşte mândru 'ntre
«piĕtrie şi bolovani, cu apă rece de izvor. Iţi umplie plă-
«mânii de aer dĕ muntie şi tot te 'nveseleşti!

«Cerbii încă 's la boncănit, şi Călin vânătoriu meu per-
«sonal ii lângă minie, apăi ...s-u-i-m...»

Drace! parcă am auzit pe unul graind cum scrie ăsta! întocmai! Atât a apucat a scrie, o scri mai mult când s-o 'ntoarce.

Tot pe masă mai sînt: într'un blid, răsucită o pieliţă de salam, trei sâmburi de măsline, un cotor de slană, un ardei verde şi o bucată de pâine; un pămătuf de ras, o custură, un roş de buze, o periuţă de mustăţi, două cărţulii.

Jos pe scânduri, prăvălie 'ntreagă! O ladă cu sticle de la ...Domenii. Maldăre de doctorii, probe. Ziare: Nemţeşti, sârbeşti, ungureşti. Petiţii, sentinţe, rapoarte, manuale de vânătoare, programe de cursuri; un pămătuf de pudră, un baston de ceară, o stampilă, cremă de ghete, un cauciuc, o roată; două camere, o cheie, o clupsă, un cotoi împăiat, ouă de fazan, papuci, ciobote, un ibric... multe... şi 'n mijlocul odăii, o ...aia... 'n pielea goală! Asta-i preoteasa? Grăsuţă, tânără pare, dar grozav se strâmbă! Mâinile 'mpreunate pe burtă, dar ce are? Văd... chiloţi de chembrică albă, sus petrecută o sfoară, o pecete de ceară o 'noadă, şi pe pulpe atârnă iar câte-o sfoară petrecută 'n băiere, poartă câte două pecete. Boscărie 'ntreagă, — sărmana! Pricepui dintr'odată ce mi-a spus... *Leu*.

Năstruşnică invenţie să te ferească de cornărie, dacă

zăvoreşti fereastra şi uşa; dar canon mare pentru cine poartă peceţile şi o încearcă ...nevoia... mare! Ce ţi-i şi cu gelozia!

Mă sui în căruţă, plecăm. Caii 'ndeamnă, căruţa-i zoreşte, că-i vale într'una până la târg. Un drumeţ ne strigă, oprim. Să 'l luăm, findcă şi el merge 'ntr'acolo, ne spune. Loc în cotigă s-o umplem cu vârf! S-a urcat, am pornit. Intre noi s-a 'ndesat şi amicu lui ...Waldy, şchiopul pe care l'am întâlnit pe şosea, când mă 'ntorceam de la ...pescuit; l-o fi speriat grămădeala, a sărit din caleaşcă, aleargă, se 'ntoarce şi iar porneşte. 'Mi spune vizitiul că drum la târg fără el n'a pomenit; nu cunoaşte odihnă până nu se 'ntorc iar acasă, apoi zace trei zile. Eu aş zace o lună!

In dreapta, sub mal odihnesc plute:

— «Când dau drumul la apă?» ne 'ntreabă plutaşii, au coborât pe Wasser-ul mic.

— «Peste trei zile abia!»

Vestea nu l-i pe plac, se scarpină 'n ceafă, or aştepta; ce să facă?!

La stăvilarul din vale, proptim un pietroi în roată; lăsăm caii să mai răsufle. Copoiul mai are de alergat, n'a stat.

Iezeru-i scăzut tot, abia eri l'au secat. Ruteni, băştinaşi, — au oboarele-aici şi pământul pe dealul din faţă; strâng şi cară, din căpiţi întocmesc şiruliţe de fân.

Grăbim spre oraş. Tari arcuri are... trăsura, ba n'are deloc! ne-am măcinat măselile 'n gură, ne-au intrat coastele 'n burtă. Hodorogeşte şi sare, halal saivan!

Sute de lucrători clădesc malul pe care-or să aşeze drumu-de-fier, — mai de-fier ce e ăsta! Unii sparg piatră, alţii cară pământ; au spor la lucru nu-i vorbă; de-or îndemna tot astfel ajung până 'n iarnă cu drumul sus la Castel.

Un ceas mai avem până la târg. Bune-ar fi nişte prune! ne taie de sete. Mai în vale-om găsi. Pe dreapta trei case, una 'n alta, dau pe şosea; proastă chivernisealâ, — ruteni.

Altă gospodărie, — coteşte spre poartă în curte o căruţă lungă cu cai, un evreu îi mână; în spatele lui trei copii bălani, un plug şi o grapă; ţipă copiii şi urlă, alţi doi s'au cocoţat pe ulucă 'ntre vrejuri, îi aşteaptă şi zbiară, parc'ar pălăvrăgi o sută. Pârguită de vânt şi de soare, gura aprinsă, pe prispă o fată voinică, cămaşa 'mplinită de rod,

„trupul puţin aplecat înainte
de povara capului cu ochii în
genele pleoape, grele de farmec."

C. BALTHAZAR

Ruth, spune'mi tu... povestea vieţii tale!? Ne-a surâs... ţărăncuţa. Noi trecem.

In stânga, din creasta malului de sus, văd pornind -lunecând un copac în picioare, abureşte ţărâna; pe rădăcinile lui stau doi flăcăi cu braţele 'mpreunate pe trunchi; nevătămaţi au ajuns în vale cu pomul făr' să se răstoarne; dibaci negreşit, dar aşa se 'ntâmplă că din nechibzuinţă se curmă câte unu la lucru.

Oprim să cumpărăm prune. Pentru doi lei vizitiul ne aduce o pălărie plină cu ...corcoduşi. Sunt răscoapte şi moi, fleaşcă. Căţelul, îl luasem în căruţă, îi sete şi foame i-o fi, îmbucă, par'că numai corcoduşi a mâncat!

Intrăm în târg. O ogradă mare, ulucă 'ngrijită, meri încărcaţi, printre pomi stăpânu 'n caftan şi papuci, se plimbă. Curţi împlinite cu pomi, căsuţe 'ngrijite. Trec căruţe la deal şi altele spre oraş; răscolesc colbul, alene se-aşează iar pe şosea; flăcăi şi madame 'n plimbare.

'L frământă rău corcoduşile, a sărit din cotigă, des se opreşte; paşte iarbă, o alege, — se ...doftoreşte bietul căţel!

Am ajuns la «Casină». Dau vizitiului plicul, bani să cumpere păpuşoi şi grăunţe, ne luăm rămas bun şi urcăm scara. E prea târziu să pornim înainte. Unde-om mânà la noapte?

Din sala mare, pe uşa din dos trecem pe tinda care dă 'n curte. Hanul are cinci-şase odăi, dar odăile or fi având...?

Oberkelner, ţal, ce-o fi, ăla scurtu şi grosu, ibovnicu

fetii, par'că v'am spus? ne iese 'nainte pe sală, nu ne 'ndeamnă să petrecem noaptea acolo findcă, ...'nţelegem! Dar masa aici o s-o luăm.

Ne salută, gura pân' la urechi, ne surâde aleargă din stradă şi vine... Bercu, «omul nostru de-afaceri»:

— «Ştiam c'aţi susiit!»

— «De unde ştiai?»

— «Eei... m'am sucutit ...dăouă zili răbdaţi, una ...staaţi, pi urmă plicaţi, par'că ...şi 'n altă parti nu-i bini?» şi râde.

— «Şi ăsta ...ştie ce ştie!» oftez.

— V'am adăstat şi-aseară, amu am zis ...azi viniţi negrişit! Rabdă omu cât poati... şi di lehàmiti pleacă!»

— «Ce ne facem de vin? din ăl de-aici numai gust!» spune Mario.

Bercu ne face cu ochiul, ne 'ndeamnă spre poartă. Eşim.

— «Mergim la cramă, ari vinaţ bun!» şi se suie pe capră, noi în trăsură. Sîntem pe uliţa mare.

— «Ştii un ...bărbier bun?»

— «Iuu?... ştiu patru!»

La ăl mai prost ne duce.

— «Du-ne la altul!»

— «Văă ...duc ...la unu «fàin!»

Iar trei bice pe gloabă, nu'şi iese din fire. Inapoi luăm

iar ulița 'n lung. Lume pe stradă ca la bâlci, Bercu-i cunoaşte pe toți, pe unu 'l salută:

— «Hapt'ăr der rich!» pe altu 'l înjură:

— «Dì, Keìlif vù di bist!»

Insfârşit am ajuns! Prăvălie curată. Màrgit-crêm, Birkenwasser. Intr'un borcan albastru: «Antiseptik». In el bălăceşte briciul, l-a şters pe şervet şi pe pantaloni; săpuniți, ne rade: — «Puùdră?» — «Nu, mulțumesc!»

Acum, încotro?

XXXVII

*„On n'est jamais si bien servi
que par soi même."*

BRUCYS et PALAPRAT

Plecăm să ne târguim vinul. Călăuză Bercu, «omul nostru de-afaceri». Petrecem prin ulița mare, cavaleri în caftane, fete, madame. Lume pe trotuare şi strada-i plină, lumină puțină. Dugheni. Oprim pe stânga.

Bercu se dă jos după capră şi noi din ...caretă. Calu-i cuminte, stă. Bercu 'nainte, noi după el. Intrăm într-o curte mică, o uşă deschisă, miros de ...vinaț. Bercu plea[illegible]

Coborâm o scară, 'ntunerec. Se luminează treapta din urmă, s-a deschis o uşă, unul clătinat suie. Intrăm. Pimniță mare, răcoare. Boloboace pe stânga, multe, înşiruite şi altele pe deasupra. Rânduri de butoaie. Un grilaj în față, o portiță. O trecem. Alt beciu, dichisit şi curat. Lumină mai multă. Bolte-reci. Pe stânga tejgheaua. Dracu-o păzeşte, aşa-i de urât! Haine negri. Pantofi de pâslă. Nas coroiat şi plete. Ochii scântei. Perciuni, răsculați, lucioşi şi învolți, curg din tichie. Față de ceară. Pistrui. Urdori şi picături se preling din nas, mare. Tânăr. Trei paşi înainte o fată poartă o damigeană, mică. Fata mare şi grasă, păr auriu şi «jantilă», aşteaptă şi'l soarbe din ochi. Ne surâde jupânul, nu-i jupânul, îi fi-su; — ne 'ntreabă:

— «Ce puftiiiți?»

— «Vin cinstit şi curat!» spune Mario. Cu pas tărăgănat porneşte spre alt beciu, alăturat. Păşim după el, ne opreşte, nu-i voie, stăm. Spovedeşte trei boloboace, ne aduce probă, nu ne place. Cuviincios ne roagă s'aşteptăm:

— «Acum suseştì taată!»

Privesc: a luat o pâlnie, o aşează; dintr'un clondir mare toarnă 'n damigeana fetii, ea îi surâde, acum plăteşte, — el pipăie gologanii, îi numără, «zdranc!» cu ei pe tejghea sună. Fata pleacă, se uită 'napoi. El scrie...

In umbra bolții din dreapta, un comisar la o masă, chipiul pe ceafă, deschis la surtuc şi bâlbâit.., haine de drcar, uniforma-veche, şi-un cetățean. Beau, c'evetesc. Aud... crâmpeie:—«Maniu ...a pertractat.» Ăl'alt oftează:

—«pă...pă...că...pă...cat!» Pe zid afipte: «*Vinaț albe...*» altul: «*Votați cu semnul: Cruce.*» Peretele, zidul plin de îndemnuri și semne. Mese grele 'n ștejar, scaune cu spătar și lustruite. Caldarâm, lespezi, pietre largi, rece. O casă de bani boită verde...

— «Cu ce vă pot servi vă rog?» Curat românește și voce plină. Mă 'ntorc. Ovreiul de lângă tejghia zice:

— «Ii taată!» Ni-l recomandă pesemne.

Barbă albă 'ngrijită. Privire deschisă, blajină. Fața plină de sănătate, senină. Jachetă lungă, curată, neagră. Tichie, îl prinde. Infățișare de patriarh și portul la fel. Ne salută, îi strâng mâna.

Știe, pleacă în beciul de-alături. Cu trei șipuri vine: alb și roșu. Gustăm. Ne așezăm la masă, 'l poftim, primește, ne face plăcere. Vinu-i curat, cinstit, bun. Unul mai bun decât altul.

'Mi place bătrânul. Ne spune că, — «...domnul ...unde ați fost, încă a cumpărat dela mine vin, demult când a fost pe acolo Vodă, *Regele Ferdinand,* Dumnezeu să'l odihnească, a fost Rege mare și bun!» spune jupânul.

Și bem vin și vorbim. 'L ascult. Știe că sînt în regat vinuri bune dar... trebui să ții socoteală de gustul ălor de-aici. Aduce vinul dela Arad, e acid dar le place. Lui, nu. Pân' s-or deprinde, mai trece. Transportu-i scump și se fură pe drum; știm. Ne cinstim. E criză mare. Din lemn se hrănea toată lumea și-acum..? A învățat românește sunt opt ani; a 'nceput încet, vorbește corect. Birurile sunt mari, administrația bună. Oamenii detreabă, români și evrei — spune, trăiesc ca frații 'mpreună. S'ajută cum pot și nu-i nici-o vrajbă. In Maramureș nu's cămătari, dar sînt samsari de vorbe-otrăvite, le poartă, și cine vra culege ură și cu dobândă! Are două localuri, și unu! de «en gros», așa cèri legea. Flăcăul de lângă tejghea îi fii-su.

— «Nu dă semnì bune! nă-i videți portul, par'că-i «spaimă!?» zice. — «Și eu 'mi țin credința, dar nu mi batjocoresc înfățișarea. Vin răsvrătiți din Rusia, îi... îndeamnă, le acresc mințile și le zăpăcesc portul; când 'l văd mi-e silă! și citește prustii, vai de capu lui! Digeaba-i spui. Nu-i haina om, omul schimbă de haină. Toți sîntem rumâni. Eu sunt mulțumit. Dacă's necăjit odată, vina-i vremea grea! O murit atâția și nevinovați, noi care trăim, noi le purtăm vina, au murit sărmanii tineri în răsboi, trebuie să ispășim păcatul noi!»

L'aș asculta o noapte 'ntreagă. 'Mi place bătrânul. Ne luăm rămas bun, prieteni sîntem. Plătim, puțin, — vin bun, luăm două sticle, plecăm.

S-a înoptat. Să ne 'ngrijim de gazdă, mânăm la noapte aici.

Aproape afar' din oraș, oprim la un han; «omul n/ de-afaceri» ...zice că-i: — «curaat-rinovat!» Oprim în

stradă, chiamă hangiu, vine; ce şi-or spune, ei înţeleg. Hanu nu ne îndeamnă, Bercu pocneşte din bici:

— «Poati venim negrişit, poati diloc!»

Umbră neagră în stradă, rămâne singur hangiul, parc'a oftat?

Şi-acum la masă, iar la ...Casină. Nu e devreme! Unii beau bere, alţii cafele. Patronul ne-aduce rachiu de ...brad, miroase-a molift, în baie bun de... turnat! Porc cu cartofi, salată de sfecle şi struguri acri. Bercu plecase, s'a 'ntors, ne-a adus şi jurnale. 'L cinstim, se-aşează la masă şi cere şi-o bucăţică de brânză, şi puţin salam; spun să-i aducă şi o friptură.

— «Domnule Bercu, unde tragem la noapte? La han nu ne-ai lăsat.»

— «Par'căă ghepecu nu ieraà ...aìci? Tăt tribuia să ni 'ntoarcim, dicè să fie sigurr că mergim la el? N'avim trăsurăăă? Mergim undi ni cunviine, ce? avim cuntract cu dumnealui?»

— «Dar ...de maşin'ai îngrijit? Ştii că plecăm mâine...»

— «Am! dăoi şuferi suunt afaară, li-am dat ordin s'aştepti, amăndoi stupuni, au maşini prima!»

Ne-am tocmit noi, s-a mai ciorovăit Bercu, concurenţii erau să se 'nhaţe de păr, s'au spurcat în sudalme. Am rămas înţeleşi: o mie opt sute de lei până la Dorna, maşina e pentru noi, toată plătită; mâine la zece plecăm să ajungem la două, să prindem trenul.

Bercu 'ncarcă bagajul. Ii mai dăm un pahar de vin, ne sculăm şi plecăm.

Tare-a trosnit din bici, a tresărit gloaba; încet porneşte brişca.

Colindăm zece străzi, printr'una abia răsbim, se hârşie-aripa de ziduri. Troncănesc roţile pe caldarâm, latră câinii. Oprim pe rând la trei case, gazdă ne caută Bercu. Iar a oprit, — luminată fereastra; bate 'n poartă şi strigă. S'au deschis trei ferestre, şi peste drum două; figuri palide, bărbi şi perciuni. Ii descuie portiţa, bodogănesc, intră 'n casă. In fereastră o madamă grasă, a 'ntunecat fereastra toată. Se 'ntoarce Bercu:

— «Au o canapè în ...saloon şi undi dorm dumnealor mai au un pat libĕr...»

— «Bercule, mergem la han!»

— «Avèem trăi camerì rezirvatì la hutel, la şel mai bun! volst efşăr ghivolt az mir zolăn dŭ blabân? *) ce puftèşti!?» strigă ălui din poartă şi se aruncă pe capră.

Hâţ-hâţ iar am pornit. Drum făcurăm, drum împlinit într'un ceas. Cum am oprit s'a deschis uşa. Dau bagajele jos.

— «Aveţi nivoie di trăsurăă muinì? mergim la ...baii-e? Cum vă sculaţi sînt aici, a ghită nacht!» S'a dus.

*) „ai pretenţie să rămânem la tine?"

XXXVIII

Nu-i supărat că plecarăm, mai adineaori, abia dacă şi-a astâmpărat o nădejde. Nu-i trufaşă mulţumirea ce arată că ne-am întors tot la casa lui. Cu acelaş zâmbet măsurat ne primeşte. Trăgea nădejde spune, ...ştia că trebui să ne-aştepte. Ne-a pregătit odaia aicia jos, şi pe-a de sus dacă o vrem pe-aceia, şi ne-a făcut şi focul.

— «Puftiţi, vedeţi ce vesil arde! Sunteţi trudiţi de drum, afară îi răcoare, frig acum; aşternuturile 's calde, le-am încălzit cu stecle...»

Când m'am oprit întâi, în întunerecul străzii, nu l'am văzut mai deloc. In odai' asta mare păreţii 's prea departe să prindă lumina, stă toată pe el şi pe noi. Imbrăcat îngrijit, ca un director de «Palace»: jachetă neagră, cravată neagră, guler curat, ghete de lac, totuşi modest. Incovoiat puţin. In cap tichie neagră-verzuie, — o fi respectul unei tradiţii, un obicei localnic al lor, ori findcă-i noapte-târziu? nu ştiu, nici nu'l întreb.

In dreapta 'n colţ, un pat lat. Un copilaş geme; două tuse se 'ngână; un picioruş şi o mână uscăţivă se preling de sub oghial afară; — tuşesc într'una. Hangiul ţine lampa 'ntr-o mână, oftează, trece 'nainte.

Străbatem sala toată, apoi o sală 'ngustă, intrăm...

Miroase-a brad, — călduţ şi aer proaspăt. Scânduri frecate, albe. Covoraşe. Păreţii zugrăviţi: viţe împletite

şi foi de viţă, în ton închis de toamnă. Mobilier nou, îngrijit. Şi aşternutul... să te răsfeţe noaptea toată, aşa-i de moale şi curat! O masă 'ntr'un colţ şi două scaune.

Pune pe masă două ţidule, toc şi cerneală. Cuviincios ne cere să ne trecem pe lista de călători. Scrim nume, profesii, adrese. Ne mulţumeşte frumos şi dă să plece.

'L întreb dacă ne poate-aduce două cafele?

— «Da-numà-'ndaàtă!» şi pleacă.

Uşa crăpată. Aud lampa de spirt alături, — pe o tavă mică un ibric, două ceşcuţe, ne-aduce şi un şip cu vişinată, două păhăruţe.

Mario s'a culcat, sforăie.

'L rog să'mi ţie de urât, bem cafelile 'mpreună. Şi faţă 'n faţă stăm la masă. Răsucesc o ţigare, o aprind, îl privesc...

Figură palidă, nopţi de veghie, meserie de zi şi de noapte; hangiu, nu-i? Perciuni.., dece-or purta toţi perciuni? Mă lămureşte.., 'ncearcă, nu mă convinge. Lege? Ce lege? Hassidimii? Nu. Slabă orânduire, obicei. Păr castaniu, perciuni aurii, şi ...cum să spun? Perciuni aşezaţi însfârşit, îl prind; am văzut şi perciuni răsculaţi, perciuni cari cad, cari potopesc faţa toată, care fug de cap; perciuni cari ţâşnesc din tichie, înzornoraţi, prelinşi, învolţi, răzvrătiţi, blajini, zburliţi; perciuni obloane cari plâng peste urechi, îmbujoraţi, falnici, inelaţi; perciuni sunători, soioşi, lucioşi ...dar, fel de fel de per-

ciuni am văzut decând sunt aici! Ai lui sunt modeşti şi cuminţi.

Ochii-safire. Nasul? Cuceritor peste izvorul vorbirii, spiritual, generos, nas frumos. Mustaţa cât buza, o 'mbracă şi-atât. Gura, — cred că grăieşte numai vorbe blânde. Barbă. Am uitat fruntea! O podoabă. Abia perdea peste gânduri, uşoară. Urechile... puţin depărtate de cap. Stigmat? Care? Mai curând cred că, părinţii lor ca să-i învețe carte, i-au tras mult de urechi. Fac ...rău, iar phrenologii noştrii aştern premize 'ncâlcite, trag concluzii falşe: Degenerescenţă! — acolo unde nu-i decât dăscălească ...urechială înverşunată, moştenită. De veacuri cunosc şi casna 'nvăţăturii, şi silniciile ei toate! Nu, Spotzheim, Campi, Gall au cercetat neamurile toate, şi numai al lor să fie hărăzit cu metehne? Rasa, cred îi sănătoasă, prea mult ţinută 'n umbră poate; proptiţi în tejghele, încovoiaţi de sarcini, sau prea îndelung feriţi în casă de ocara din stradă. Abecedarul îl ştiu de două-mii de ani, mai bine, 'naintea noastră, şi nu-i vina lor!

Sforăie Mario, fumegă lampa. O scoate-afară. Aduce o lumănare.

O spovedanie: i-am socotit altădată poate şi eu pe evrei vinovaţi de relile pământului toate, aşa-i în viaţă: împrumuţi păreri, târziu se închiagă ale tale proprii! — am cunoscut mulţi oameni buni între ei! Aici, în

««ghetto» de câteva zile, îmi cercetez părerea ce trebui să am despre ei. Stăm de vorbă...

A avut în gazdă pe domnul general T. «Om ditreabă şi bun!» îmi spune. Pe domnul Bercowitz... Ce gândesc despre el? Despre... «'ntâmplare»? Că.., răspund, socot casa lor era veche, încercată în multe nevoi, că trebuia păstrată ...muzău, la nevoie, adică 'n sarcina statului, dar nu lăsată să cadă! Că deponenţi' îs jidani, şi datornicii mai toţi neaoşi creştini! Iată ce cred, şi ce-i spun. Şi mai cred că, bancherii ăştia dacă mai aveau ...mijloace să ...ungă la vreme ...lăbuţa întinsă să ia, căruţa lor mergea şi astăzi!... Au mai fost pe aici şi alţi granguri, şi alte măriri, după treburi puţini, — mai mulţi după rosturi, şi alegeri...

— «Cu cine votezi?» îl întreb.

— «Cu ocârmuirea, cu guvernul, ce... am di cear-t-ă-ă!?» Admir judecata. Ce-i alături îi răsvrătire, îmi spune.

Ce este legea ? In definiţia ei pură... *Dreptate?* ...poate. Dar... ce este? Vrerea celor mulţi. In regimul parlamentar, dreptatea ...lor, a celor mulţi ...de-acolo. Premergătoare, ...opinia? Nu-i cercetată! Abia are drept să se ...vaite.—«Supune-te!» asta-i legea. Sînt cetăţeni admirabili! Problema locală...? Ei ...n'o cunosc, o trăiesc: *Mizeria!* Camăta?—«Aici s-a 'nchegat, aici înfloreşte!» aud, se strigă la noi. Am aflat, de-acum ştiu! Eu însumi am plătit băncii E... 37%, e drept în acelaş timp alte bănci mari

luau 12%, şi-acum sînt strânse de gât. Unde e camăta că cei depe-aici iau 24%? Implinesc nevoile toate, dau cât li se cere, cât trebui..., findcă numai ei dau. Văd ce văd! Industria forestieră toată 'n spinarea lor. Tarife urcate, peste măsură. Un pas vrei să faci, — nu-i chip făr' de bacşiş să te mişti! Păďurile-au dat tot ce-aveau, pământul doar l-au mai păstrat şi cioturi. Acum stau Gatter-ile toate; muncitorii stau făr' de lucru, zac în nevoie. Cum pot trăi? Rătăcesc pe şosele, cerşesc de lucru 'n pădure.

De zeci de ani, mai mult, pornesc din fiecare casă-aproape, un biet pribeag, departe peste mări. De cei rămaşi acas' au milă, din ce pot rupe dela gură, — din ei sînt încă mulţi săraci, şi-acolo 'n depărtări, — trimit ce pot. Mulţi un dolar abia pe săptămână, o casă 'ntreagă îl aşteapt'aici, de vine-o zi întârziat, rabdă bătrânii, şi copiii plâng de ...foame! Cu un dolar poţi cumpăra: opt pâini, trei litre de legumă, două de brânză şi o oca de carne, şi o găină, şi fără lăcomie, de's zece într'o casă înşeală gura şapte zile, dar sînt şi case şi mai pline! — «Aşa trăim!» şi mai îmi spune:

— «Ho ...telul, iertaţi, hanul aista, l'am renovat, l'am curăţat, spoit curat şi zugrăvit, şi mobilat cu lucruri noi, şi aşternut curat...», — se scoală şi se-apleacă, 'nfundă mâna 'n aşternut, — «şi numai fulgi şi puf, vedeţi!.. Ce să vă spun? acum vă zic: aşa am fost de amărât când aţi plicat întâi! Am cheltuieli, o servitoare am», — se-opreşte şi ascultă, — «acumă doarmi, şi eu muncesc cât pot; taată se stinge, şi tanti nu mai vede, nevastă îi bulnavă şi un cupil, şi ceil'aţi trei la şcoală; un frate la învăţătură 'n Praga, şi cheltuelile sînt mari; videţi, şi birurile trebuiesc plătite, şi lemne, şi gaz şi rĕparaţii... Cu hanul, — are opt udăi, — eu trebuie să scot *o sută-şapte-zeci-şi trei de lei* pe zi! altfel io intru 'n datorii, şi am intrat; mi-l vinde şi rămânem tăţi pe drumuri!»

— «Bine ...da'i scoţi de bunăseamă, şi cu prisosinţă!».

— «Ii scot? Mă credeţi.., di două zile, alţi muşterii eu n'am văzut decât pe dumneavoastră; pufţiţi vedeţi că-i goală tătă casa! Şi domnul care-a fost în urmă, a ars covorul cu ţigara, a spart ligheanul, a rupt pirdeaua, şi-a luat şi cheia... Şi l-am rugat ca să plutească, şi m'a 'njurat; era aşa de supărat că a uitat-o 'n buzunar, şi a plicat. Ce vină am? Când nu-i câştig diloc, paguba-i mari! Distul cât sunt eu di trudit, şi capu când îl pun pi pernă mi's doborât de somn, şi tot ascult s'aud de nu opreşti o trăsură; mă rog la Dumnezeu să vie-un pasager, parăli multi eu nu cer, dar cheltuiala trebuie s-o scot, ne scot altfel din cas'afară, mi-o vând, rămânem tăţi pe drumuri! Şi gănduri pisti gănduri, şi somnul fugì şi si facì ziuă, şi truda 'ncepe, — aşa trăiesc nicazul!»

— «Dece te-ai apucat de han?»

— «I-i-u? hhâ! ba el s-a apucat di mine, di nu 'l făceam

se dărâmă pi noi! Dece m'am mai făcut hangiu? Şi ce vroiaţi să f-a-a-c? Carte-am învăţat, prea multă, chitanţă n'am luat; împingea anii pi fraţi la şcoală; a trebuit ca să muncesc. Slujbă? Nici nu ne primesc, nici nu trebui necăjiţi. Sunt cereri pentru slujbe distul şi fără noi! Parali... puţine, casă era prea mare, adică ...zidurile, pentru nevoile de-acu, şi stătea gata să cadă... M'am gândit, şi am socotit că o să fie bine. Avea târgu viaţă, amu-i mort, umbla lume multă şi conăcea pi la gazde. Am făcut hanul, m'a îndimnat banul la ...cheltuială! amù se răsbună... Rămânem tăţi pi drumuri!»

S-a luat cu mâinile de cap şi greu oftează biet sărmanul!

— «Jupâne, să nu-ţi pierzi nădejdea niciodată! Să-ţi spun... o 'ntâmplare, demult, dar să-ţi spun unde, — la o căşărie, lângă zidul din fund, afară, o putină plină cu lapte muls de curând; zidul tot îmbrăcat în viţă, să ţină răcoare 'nlăuntru.

Era spre seară şi vremea a ploaie, doi brotăcei urcaseră viţa, 'şi cântaseră prevestirea şi coborau spre pământ; ...a început să sufle vântul, viţa se clătina toată. Au alunecat după viţă şi s'au prăvălit în putină; i-a scos laptele iară deasupra la faţă, o clipă, cu burticu plin şi năclăiţi de lapte, cu smântână pe bot şi pe ochi, şi îngroziţi sărmanii!

Unul, — o fi fost ăl mai mic, nu ştiu, dar nevolnic a

fost, — s'a apucat să'şi lase gura să 'ncerce să golească putina toată de lapte, s-o sece; i-a crescut burta şi îi s-au bolboşat ochii, îi s-a pus năduful şi i-a stat răsuflarea; zăpăcit sărăcuţul şi-a pierdut nădejdea, îl trăgea fundul; lăbuţele cruce împreunate pe piept, l-a supt adâncul, l-a găsit odihna de veci, acolo.

Cel'alt ...şi-a astâmpărat frica şi s'a pus pe muncă. Se lăsase noaptea; a ortocăit noaptea toată pe ...marea de lapte, într'una bătând din lăbuţe. Mai era un ceas până 'n ziuă când... i s'a zămislit podeaua sub labe, prinsă de margini jur-împrejur. Şi mai abitir a împins brotăcelul la treabă. Ce să-ţi mai spun? Când s'a făcut ziuă, stătea ghemuleţul de broască ...sus, cocoţat pe un munte de... *unt!*

S-a aşezat pe şezut, şi-a dat drumul la vale, a ajuns iar pe tufa de viţă, — ostenit o fi fost, dar scăpase teafăr; îl mântuise *nădejdea!*»

— «Broas..c..ă..ă?! Nu mai mănânc unt!»

Se scoală, mai pune două găteje în sobă; amorţise focul.

— «Ei da! aşa-i orânduit, să munceşti toată viaţa, dar ...noi, evreii o ducim greu...»

— «'Ţi pare rău că eşti evreu?»

— «Rău mi-a părut ...altădată, amù 'mi pare rău că's om!»

Simt ei desnădejdea 'ntr'atât?

— «Şi-apoi eşti ivreu findcă ai născut evreBWW — «n'ai voit-o, şi nu poţi schimba nemic! dar lămurirea ţi-ajungi dacă nu ti mai simţi ivreu?!

Când am sfârşit gimnazium, eram la Lemberg, m'au trimis la Praga, — aveam un unchiu acolo, foarte 'nvăţat prifèsor. Şi-am învăţat... Bătea alt vânt, şi-avânt di tinereţe, eram ştudent... şi socoteam că nu mai păstrez nici-o legătură cu Izrael; mai mult, eram convins că va dispare şi că curând va fi sfârşit cu el!

O viaţă de om, de câine, am petrecut de-atunci şi, ...sînt evreu mai mult cât nu si poate!»

— «Ce ţi-a strâmbat ...credinţa şi ce te-a îndreptat?»

— «'Mi trăiesc bătrâneţea începe, şi grijile ...sunt mari. Dar findcă vreţi să ştiţi, mă 'ntorc 'napoi...

Ce mi s-a întâmplat mie, şi altuia si poate. Şi cine 'şi crèdi flacăra lui Izrael stinsă 'n el, şovăitoare, s'aştepte! Intr-o zi se aprinde!»

— «Poveste veche şi fiecare veac o reîncepe...»

— «Aşa-i! Izrael a avut o mie de prilejiuri să moară, de-atâtea ori s'a renăscut!»

Şi totuşi, au supravieţuit Faraonilor, lui Nabucodonosor, lui Constantin, lui *Titus!* lui Mahomet, Inchiziţiei, şi legii asimilaţiei; vor supravieţui şi radiofoniei şi desagregării materiei ...când se va realiza. — «Ziceai?»

— «Ascultă cum... s-a stins în mine, — drept îi, la o vârstă când nu 'l tălmăcisem, — şi cum s'a renăscut!

Dacă ai fi evreu, ţi-aş spune: odihneşte-ţi cuvintele mele în inima şi în sufletul tău, atârnă-ţi-le semn de mâna ta şi fruntar să 'ţi fie dinaintea ochilor; tălmăceşte-le copiilor tăi, petreci-le învăţătura !»

'Mi pare iluminat de bunătate şi credinţă, par'că spune-o rugăciune...

— «Mă 'ntoarce gândul spre copilăria mea... Era pe uliţa din capu străzii, acolo stam, — casa care-a fost aici şi locul, le-am moştenit dila bunica, — da, acolo stam.

In târgu ista, ne-am pripăşit di două veacuri şi mai bine... Părintile meu, cum spun Scripturile, era un *drept* şi, în căminul lor, maică-mea o slujitoare surâzătoare vecinic.

Pe vreme 'aceia riligia 'ntovărăşea toate actele vieţii, semplu... astfel că însăşi înfăţişarea ei n'o vedeai. Atâta de firesc mi se părea ca taică-meu să se acopere, la primul ceas al dimineţii, în şalul său de lână albă, vărgat cu negru, să'şi înconjoare braţul stâng în benzi şi în cu-cu-rele, şoptind cuvinte cari nu erau vorbe!

Bine-cuvântarea după cină o socoteam aidoma de necesară ca însăşi hrana; iar Vineri sară, eram deprins s'o văd pe maica mea cum îşi întinde degetile străvezii pesti feştila care plutea în undelemnul candelii... Şi Vineri după Vineri, mereu. Tot ce orânduia bucătăria era erarhic întocmit. Să nu mănânci unt după carne, nici să te fuluseşti, ca să tai puiul, de cuţitul de brânză; două

rănduri de tacâmuri, dăouă di farfurii, — unul pentru post, — nelegiuire să le amesteci! Aşa se deprinsese mintea mea cu ce vedeam. Ştiam că e ocară Sămbăta să pleci la drum, şi fără-de-lege să stingi în ziu'aceia o lumănare, să sufli 'n soare!»

— «Păcatul jos, îndrăsneala ...sus!...»

— «Da, şi ...riturile se succedau ca şi-anotimpurile pe cari le 'nsoţeau. Odată 'n an, mâncam singur la prânz, iar fraţii mei, vrâstnici pentru post, se întorceau cu faţa trasă, suptă de rugă, dela Sinagogă. Le admiram măndria!

Alteori, maica şi bătrâna Zùri, scotoceau prin unghere şi în buzunările vestmintelor noastre, le goleau de orice urmă de firimituri. In locul azimii, lipii fără drojdie, necrescute; voi le numiţi... «matzes»?

Apoi, în timpul cinei, tatăl meu, cu capul acoperit, psalmodia căntece ebraice, — ne-ar fi lipsit, ne deprinsesem, — şi le spunea aşa de blănd, le susura, le îngâna...

Din mână 'n mână noi treceam pisălogul şi buruienile amare, goleam patru pahare, şi uşa larg deschisă, noi aşteptam pe... Cineva... care nu mai sosea...

Şi ce 'nsemnau toate acestea? nu pricepeam, nu întrebam pe nimeni, le coprinsese sufletul meu tot, nu mă 'ntrebam nici chiar pe mine. Apoi, priveam cum li se-aşterne pe faţă, părinţilor mei, atâta mulţumire nesfârşită, senin... cum n'am văzut, în bisericile voastre, nici pe feţile sfinţilor voştri consacraţi. Şi mulţumirea îmi ajungea şi mie, mă coprindea!»

— «O simţi şi-acum?»

— «Acuma ...da! li retrăiesc.

...Dar, nu numai alimentele impure erau prohibite, tot astfel: minciuna, trufia, lăcomia, grosolănia, răutatea, toate formele răului, iar solidaritatea...»

— «Cât rău v'a făcut!»

— «Ce **pavăz' a fost!... zic, ...bunătatea**, erau proslăvite, erau una cu însăşi gesturile obişnuite cultului casnic. Morală neînfăţişată în vorbe, în prelegeri, dar adănc practicată ca şi riturile zilnic obişnuite, astfel făceau parte din viaţă.»

— «Duceaţi o viaţă blândă...»

— «Intre părinţii mei, eu n'am prins odată o vorbă rostită mai tare, o singură vorbă care să fie altceva decât dragoste şi prevenire. In preajma lor n'ai fi putut ca să cârteşti, nici să te certi, sau să grăieşti sudalme...

O dreptate înţelegătoare, nicidecum aspră dar ...pedipsea greşala şi răsplătea bunavoinţa. La fişte-ce ceas pilda economiei şi a muncii. Plăcerea 'şi avea negrişit locul dar nu era scop.»

— «Şi ...mila?»

— «O însuşire firească! ...'L cercetau pe tatăl meu, el le ascultă neînţălegerile, le cântărea, le drămuia şi lumea se 'ntorcea 'mpăcată; atâta bunătate radia bătrânul!»

— «Erați ajunși?... belșug?»

— «Insușirile-aistea, distincția măsurată a inimii și a spiritului, erau lumina unui cămin foarte mudest. Intrai din fundul curții 'n casă, urcai o scară 'ntunicată joasă, strămtă, gemea sub pași de veche, trei cămăruțe,... podul.

Dumnezeu era cu noi, trăiam cu *El*, prezența lui era subînțeleasă; nu 'l pomeneam noi niciodată. Atât, la rugăciunea de sară... o rugăciune scurtă, abia câteva cuvinte ebraice, le spuneam fără să le 'nțeleg rostul, și-apoi o frază, una: «ocrotește Doamne pe cei ce iubesc!» Altul se ruga pentru tine...»

— «Scurtă rugăciune...»

— «Ea a scurtat și respectul meu pentru cultul familial!»

— «Și totuși, cum vezi altfel o ...societate?»

— «Am spus: ...pentru cultul... Familie? — am. Am văzut, aștcapt' ai să vezi !

Lumina stinsă, rămăneam singur cu Domnul... Atunci îi vurbeam. In ce chip, în ce fel? In ce limbă? Trebue să cunoști pornirile spre Nevăzut, — dacă ai simțit ca mine atingerea de ...dincolo, dacă ți-ai rostit cândva rugăciunea astfel, îți vei lămuri cuvintele cari 'mi slujeau să ...spun!

Știam, simțiam, — diparte și aproape, — Dumnezeu era pretutindeni în sufletul meu. Ii spovedeam greșalile

și-i cercetam ertarea. Vroiam să fiu mai bun, și fără *El*, pricepeam că nu e cu putință!»

— «Era firesc dar, ...nu'ți văd desamăgirea?»

— «Așteaptă și-ai să vezi!..

...Făgăduiam să fac mai bine, îl rugam să m'ajute. Și mă ajuta. Mă ridicam până la el. Mă coprindea, mă lua la el, și adormeam în brațele lui.»

— «Dar... ai avut o copilărie delicioasă!»

— «Am a-vuut?

Nimeni nu mă 'nvățase să mă rog astfel. Dar ce preț păstrau neînțelesele litanii și nelămuritele gesturi pe lâugă rugăciunea aceasta?...

Hei,.. spun cuvinti fără rost poati, dar să 'mi limpezesc gândurile cari și-atunci erau turburi, șovăitoare, ...vezi, începeam să simt un cuntrast între rugăciunea mea, care îmi era tuvarășe și rugăciunea ...lor!»

— «O primă desbinare...»

— «...pe care n'o înțelegeam. A mea singură 'mi părea o rugăciune, ceal'altă un obicei spre care Domnul nu 'și pleacă urechea.»

— «Crede și nu cerceta!»

— «Crede, cr-e-e-dì... dar ...când ti lăsă!? Se năștea simțul meu critic...»

— «'L aveai, demult, ...în sânge. Nu-i ce ne deosibește?»

— «Să vezi... Nu scriam Sămbătă. Era oprit. Dar la

școală frații mei mai vrăstnici scriau în ziua Sămbetii, ca toți ceil'alți, așa cerea învățătura...»

— «Programul, disciplina...»

— «Era făcut de ...vo... de ei!

...și tot Sămbăta, părintele meu se ducea dela Templu la ...birou!»

— «Orânduiala lui, a ...voastră!»

— «...Lucrà, afacerile sale cereau astfel! Și-atunci care mai era odihna, Sabbatu? Invățătura n'avea valoare decăt pentru cupii? M'am revoltat!»

— «Nu crezi că 'ntâia ...răsvrătire te-o fi deprins...?»

— «??? M'au luat în călătorie odată. Postul și dulcele erau amestecate pi la birturi, la hanuri se servea brănză după carne, și pi masă ...șuncă! Părinții mei mâncau acum din bucătăria proscrisă și îmi îngăduiau...»

— «Aceiași îngăduință ar fi trebuit să le-o păstrezi în judecată, — era bună mâncarea ...oprită?»

— «...Oare felurile blestemate acasă nu mai erau ele aici, de 'ndată ce eșeai din casă?»

— «Rămânea să vă deprindeți doar cu ele, și ...acasă!»

— «...Legea nu mai era legì?»

— «Cine-o făurise? Și cine-o călcà?»

— «...La școală dascălul: suflet-barbă-glas-frumos, prifèsor de religie și cantorul Sinagogii mă învăța că limba ebraică n'are... gramatică!»

— «Ei Doamne, dacă'ți legai de crud încă desamăgi-

rile de-asemenea lucruri. Ce n'aș fi dat eu să nu mă 'ntâlnesc în școală cu ...sintaxa!»

— «Bine, dar... «Limba Ebraică»?! Invățasem latina, elina, eram mândru!

...m'am îndoit de dascăl și de... «ebraică». Invățasem pe dinafară, nu pricepeam, și... tatăl meu 'mi spunea adesea: — «Ce frumoasă e!» Nu 'l mai credeam. Cum aș fi răspuns altfel?»

— «Pornit astfel, de câte-aveai să te 'ndoiești ...în urmă!»

— «Rabinul e desăvârșit neștința...»

— «Necredința...»

— «...mea! Era glumeț, causeur, de spirit. Dumneata știi patima evreilor să spună și s'asculte glume despre ...Izrael și rabini? Aș'am trecut dela rispectul cultului, la... familiarizare!»

— «Și totuși, singur spuneai că familia ți-l înfățișase desăvârșit?»

— «Spuneam... Am cercetat procesul lui Christ, și întâia mea durere fu să aflu cum si poate acuza o rasă 'ntreagă pentru un ...păcat?! Și astfel singurul meu *Dumnezeu* pe care în simplicitatea...»

— «In ...complexitatea...»

— «...mea 'l numeam...»

— «Necredința!»

— «*Binele,* și el părăsi sufletul meu. Cercetai să afiu

în ...Cartea ...Marilor Doctrine, fără călăuză, să aflu ce s'a spus, ce s'a gândit despre *Dumnezeu?* Despre Dumnezeul nostru? Nemic! N'avea impurtanţă?»

— «Un Dumnezeu... special? Şi ai aflat că ...Protagoras vrea să ignoreze dacă au fost sau nu *d-zei.*»

— «Critias îi socotea născociţi de un legislator şiret...»

— «...dar prevăzător!»

— «Socrate a relevat dumnezeul moral...»

— «...al naţiunilor civilizate. Platon îl aşezà în sfera ideilor.»

— «Aristote îl identifica cu actul pur.»

— «Te-apropii... Stoicienii îi confundau unitatea cu Universul şi ...Plotin realiza o trinitate.»

— «Ce să crezi? In evul mediu aceleaşi contruverse, tălmăcite în jargon scolastic. Sf. Augustin se ceartă cu Sf. Toma...»

— «Averrhoès nu se 'nţelege cu Scot Erigène.»

— «Mai târziu... Malebranche împotriva lui Descartes...»

— «Leibnitz contra lui Spinozza...!»

— «Erau negrişit marile pilde ale existenţii *Domnului,* dar din păcate cetisem prea mult...»

— Fără călăuză, ...ai spus.»

— «...şi probele nu 'mi mai probau nimic!»

— «Te satisfăcea ...negaţiunea lui Kant?»

— «Acum pricepeam cum ...impuneam lucrurilor legile

spiritului nostru! nu le concepeam prin ele; nu cunoşteam nici fiinţa, nici materia, nici absolutul...»

— «...nici pe *Dumnezeu?*»

— «Ca un prestigitator sosi Spencer cu... «evoluţionismul» ...Scamatorie! văzui... «Hocus!» Unul produce 'multitul, simplul făureşte complexul, dela şel mai nevrednic atom până la cele mai desăvârşite podoabe 'nchegate ale spiritului! «Pocus!» şi ...planta iese din mineral, omul din animal, iar din ereditate şi asociaţii di idei se zămisleau: *Binele,* răul, ilbertatea...»

— «Confunzi cu revoluţia din 89!»

— «...*Dumnezeu!*»

— «L-a negat, l-au proscris! Auguste Comte ţi-aduce cu pozitivismul său certitudini?»

— «Umanitatea petrecuse trei stadii succesive, în perioada teologică 'şi lămurea fenomenele naturii prin cauze supranaturale: minuni...?»

— «Nu crezi c'au fost?»

— «Minunile ...noi nu le 'nţilegem!»

— «Bine dar... *Luria?*»

— »Kabbală...»

— «Becht, Belchem? şi tot în ţara asta...»

— «Şcoală...»

— «Şi Hassidim-ii?»

— «Dervişi! Copiii extazului!»

— «Şi ai minunilor!»

— «Eu nu cunosc minuni, dacă dumneata știi, spu-u-ne!»

— «*Isus* a săvârșit atâtea!»

— «Nu-i vorba di... dumnealui! — minuni făcute de evrei, dacă vrei să 'mi spui...»

— «Am auzit de una mare între toate, aidoma ți-o spun:

Intr'o zi, demult, un rabin mare făcător-de-minuni se preumbla cu unul din discipolii săi, un fiu preacredincios al lui.

In umbra unui zid înalt, un netrebnic evreu mânca carne de porc.

La această spurcată înfățișare, prea credinciosul fiu răstit grăi:

— «Să se dăr-r-r-â-me zidul pestì-acest nelegiuit, care din hran' oprită s'a ospătat!»

Minunatul Tsadik, Făcătorul-de-minuni, întâmpină blestemul:

— «Să fim îngăduitori, fiul meu! Din contră, eu mă voi ruga ca zidul să'l cruțe: să nu se dărăme peste el!»

Și zidul nu s'a dărâmat! Și credinciosul fiu proslăvì minunea, și lumea 'ntreagă s'a ... minunat!»

— «Ei ...d-a-a, unde-i mi-n-nune ...ieste! dumneata ești așa de șugubăț că, drept să-ți spun la așa minune nici nu m'am aștiptat... N'am ci să răspund, eu cred dijà c'a

fost așa! Ei, cum să nu râdă rabinii? Spunì și dumneata...»

— «Nu, dumneata ziceai..., vorbeai de stadiile succesive...»

— «...Apoi, în epoca metafizică ...abstracțiuni realizate, «esență divină»., accidente; determinism ...în a treia, însfârșit ne mulțumim să judecăm prin observație și experimentare legătura aparențelor între ele. Ultima a creiat ștința modernă, a lăsat la o parte pe veci metafizica, teologia...»

— «Iar religia?»

— «N'a rămas decât aceia a Umanității, — afacerea s'a judecat! credeam...»

— «Adhuc sub judice lis est...»

— «Descoperisem în realitate un nesfârșit vid, viața mea spirituală se fărămița toată. Eram însă măndru că filosofez!»

— «Trebuia să ...mă previi!»

— «Conciliabulele mele nocturne cu Domnul schimbară. «Arată-te...» deveni o somațiune ! Blestemàm pe Dumnezeu... Apoi ostenit părăsii tăcerea lui. Departe de Izrael...»

— «Te-apropiai de...?»

— «...mă depărtam mai mult... Diletantismul meu găsise apă proaspătă de izvor în Renan...»

— «Dece nu l'ai urmat până la sfârșit?»

— «Nu l'am cunoscut ...persunal. Zic, ...Renan, France, toți eram diletanți. Morala, binele, răul... himere. Principiile eterne? așișderea! Arta și numai ea importa, în tot cumplexul ei...»

— «In toată puritatea ei.»

— «Dar unde ? Rătăcii... Cuvânt, culoare, fo-o-rmă ? Dar pestì toate ...*Puterea* de a zămisli cu clipele propriei tale vieți lăuntrice o Operă demnă di contemplație!»

— «Halucinația asta a avut-o Lenin, — a împlinit-o?? Și totuși, nedesbinat de bine, lucru-i posibil...»

— «Cu-um!?»

— «Fă copii frumoși! și împlinești o lege...»

— «Detașat de contingențele pământești..., mă trezi brutalitatea atâtor nedriptăți!»

— «Dar judecata pentru... ce-ai văzut acasă, dreapt' a fost?»

— «Așteaptă... Batjocorâți veac după veac, acum ne hulea iar lumea 'ntreagă! Ovreiul prăpădise prea mult, ne striga toată lumea. El semăna dizastrul, el mistuise imperiul roman, se 'ntovărășise cu barbarii, îi cumpărase cu aur. Numai din vina lui Spania... Vizigoților se năruia în mâna Arabilor. Polonia lui Poniatowsky se împărțea, findcă așa voise el! Răscoala din 907 el o făcuse. In evul mediu storsese tot aurul lumii. Urzise Revoluția Mare: ea îl făcea cetățean pritutindeni. 'Și asigura începutul dominațiunii. Cupid, senzual, hoț, falșificator, trădător, — știi dumneata că un frati al meu, om di datorie și brav distul, căpitan di stat-major, a murit în capul cumpaniei la Cârlibàba aici? ...di zece ani îi caut oscioarile, a fost luptă cruntă acolo! — da, trădător prin fire și vocație, avea sărmanul ivreu distule peceți să fie socotit pretutindeni vinovat! Dar ...filozofia aceasta 'n sudălmi n'ar fi fost îndestul să mă convingă, să mă ...întoarcă; mă cercetam pe mine, pe alții, cu asprime și totuși, — dumneata înțelege-mă! — nu mă regăseam în zămislirea întregită de cele spuse! Eram măhnit, atât!

Antisemitismul aista mă surprindea... Dar... poate... dumneavoastră?»

— «Nu, eu nu!»

— «Sănteți ...filo-se-m-i-t?»

— «Nici atât! Pe-aiștia îi socot și mai împotrivă-vă; când socoteala nu îi mai duce, i-aveți de-a gata în contra voastră! Nu, 'ți mărturisesc ...osebirea aceasta n'o pricep.»

— «Vă mulțumesc! Zic, auzisem despre masacrele rusești, după asasinarea Țarului Alexandru; femei spintecate, prunci arși de vii. Aflasem... Riches, ați cetit?...

Apoi, «Vei iubi pe Dumnezeul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău, din toate puterile tale!» fraza lui Christ este întreagă din Moisi! tot astfel cuvintele toate din... «Tatăl ...Vostru»!

— «Dar dacă din păcate sînt şi dintr'aceia cari-au uitat şi... izvorul?»

— «Rătăciţi sunt pritutindeni!»

— «De bună-seamă, ...dar atunci între Creştinism şi Iudaism unde ar fi osebirea?»

— «In cearta dintri rabini...»

— «Cu ...popii?»

— «Ose-bire? Dragostea di aproapile tău? Ei, mări născocire creştinească şi ...pios împlinită!

Nu, evreul era bun cu sclavul, trebuia să 'l liberezo după şapte ani, să'l răsplătească; să redea pentru noapte haina luată zălog, să lase plante în ogorul nevoiaşului, văduvii, orfanului; să iubească şi să cinstească pi străin ca pi propriul său frate. Să deschidă drumeţului uşa, să fie milos, să cinstească pi bătrâni, să şteargă lăcrămile cui plânge. Să aline...

«Să iubeşti pe aproapile tău, ca pe tine!» — porunca'i dela Mòisi!»

— «Şi dacă ...sufletul nu ne desparte... atunci?»

— «Spune dumneata... naţia poatee?»

— «Cred mai puţin. Vezi, găseşti între fiii lui Izrael toate, dat-o-a-t-e tipurile anthropologice...»

— «...Evrei brachycifali, dolicocifali.»

— «...evrei galbeni, albi, negri. Unde vezi rasa?»

— «Nu mai înţăleg nemic!»

— «Să curgă numai ...aceiaşi gândire?»

— «Şi-atunci visul acestui popor rămâne numai un vis?... dar locul pe care aceasta iluzie 'l dădea în lume? Şi eu mă diştiptam din visul marelui răsboi...»

— «Omenirea întreagă se deştepta, toţi oamenii plângeau...»

— «Şi evreii plâng... Apoi, ce a urmat: ...evreii sînt bolşevici, — bulşevicii sînt evrei! Au vrut rezbelul, au făcut astfel di pace! Ură, sudălmi, clevetiri... Cauza antisemitismului?... Legea romană a celor 12 tàbeli!»

— «Negreşit nu pretinsul antisemitism ...creştinesc, Christ ordonă ertarea evreilor, doctrina lui Paul îi absolvă.»

— «Dar, nu s'a spus că ...Judaismul este în isenţă revoluţionar?»

— «S'au desminţit atâtea presupuneri! Omorul ritual, — cine mai crede? Iţi conced: rămâne, şi din păcate, o speculaţiune urâtă! şi-atât. Rapacitatea ...măestrit descrisă de Shakespeare, n'a pecetluit niciodată numai pe evreu cu această meteahnă. Legea romană? Da, poate... Totuşi, o firească pornire spre ...răsvrătire, nu crezi?»

— «Dar ...prugresul moral, social, internaţiunal...»

— «A-i-c-i!»

— «...cum sì poate desăvârşi? Dacă asta înseamnă revoluţie..?!»

— «Nu, nu, — violenţa!»

— «Karl Marx?»

— «Intr-o măsură... Originea... aiurea: Blanc, S-t Simon, Babeuf, Proudhon...»

— «Erau evrei şi ...dumnealor?»

— «Nu, — nici Luther şi nici Calvin, dar... au recitit Biblia şi... s'a născut critica. In veacul lui Christ evreii au strigat: «Christos nu-i Domnul!»

— «Şi au adăstat douăzeci di veacuri, — cine ştie? Vor reveni creştinii, dumnealor, la Unitati! Rousseau a visat? Robespierre a vurrbit!»

— «Marx a scris!»

— «Wilson a predicàat!»

— «Ce au clădit?»

— «Mă rog erau evrei ...şi domnii?»

— «De bună-seamă nu! Gândeau puţin... amestecat, atât!»

— «Dar Grecii au spus ei dinainte că vor realiza frumosul?»

— «Romanii spus-au că vor revela dreptul?»

— «Ne-au ucis!! Vezi.., sunt ivreu, născut evreu, — am simţit că 'l pierd.., l'am regăsit trăind în mine! Vreau să'l ştiu supravieţuindu-mi mai viu ca 'n mine! Vreau... findcă religia mea nu 'mi cere nici-o abdicaţie; findcă îmi cere toate abdicaţiile inimii mele. Pritutindeni unde plânge o suferinţă, evreul plănge! Pesti tot undi se strigă o desnădejde, evreul speră!»

— «Când sacrifici toate pornirile inimii, fireşti ori... altoite, omenirea 'ntreagă plânge!»

— «Vreau! findcă cuvântul lui Izrael este şel mai vechi, findcă făgăduinţa lui esti uni-versàlă! Findcă pentru noi ivrei lumea nu-i isprăvită!»

— «Şi dărâmându-o ...crezi că poate fi 'mplinită?»

— «Pentru noi omul nu esti creiat, oamenii creiază!»

— «Şi după ce ţi-ai isprăvit ...hanul?»

— «Ei ...da, aştept muşterii...»

— «Creiaţi ...de?»

— «Insfârşit ...findcă pesti... naţiuni, aşezăm pe Om şi Unitatea lui! Findcă peste imaginea divinităţii, Izrael aşează Unitatea divină...»

— «Şi divinitatea lui...»

— «...pe pământ...»

S'a răcit odaia.

— «Mă duc să mai aduc lemni... Puftiţi un ceai?»

— «Bucuros, mulţumesc, dacă iei şi dumneata...»

Pleacă.

'Mi vin în minte cuvintele lui Maimonide: «Nu 'ţi făcea din învăţătură cunună să te 'mpodobeşti, nici cazmà ca să te 'ngropi!» — el a voit să aierisească «ghetto»-ul; să tălmăcească cu raţiuni filozofice ori istorice, prescripţiunile religioase. In «Călăuza Rătăciţilor» acelaş gând ca şi la Sf. Toma, să împaci religia revelată cu filozofia

lui Aristote, şi astfel aduce judaismului elemente ale gândirii greceşti.

Diletantismul şi-a găsit ...hrană mestecată de-a gata. Gazda mea îi om cetit, mi-a spus-o singur. Nu ştiu ...ce mă face să cred că, a dumicat mai mult decât..? da, broтăcelul cu burticul plin de lapte! Şi răsvrătit a fost... Etapă firească ...lor?

Ori-cum o nesfârşită tristeţe se destramă din ce îmi spune, şi vorbele lui sînt blânde, — aşa'i-e firea!

Alte conjoncturi puteau să'l înfăţişeze ...semeţ, poate!?

Poezia religiei mozaice... nesfârşită! Situaţiunea evreilor în omenire rămâne un subiect prea vast pentru ca să poată fi tălmăcit cu amărăciune, cu reticenţe, cu ură, împotrivire ori batjocură...

„Seele des Menschen,
Wie gleichst du dem Wasser!
Schicksal des Menschen,
Wie gleichst du dem Wind!"

GOETHE

— Mă duc s'aduc şi ro-om?»

— «Nu, mulţumesc...»

— «Şi nu ...vi-i somn?»

— «Nu, şi conversaţia cu dumneata...»

— «Eu drept vă spun, mi s'a părut dijà că ...mă 'nţilègeţi?»

— «Da, plăcere mi-ai făcut c'ai stat de vorbă, ...'mi pare numai rău că plec curând, — vezi, te-aş fi rugat ...ca să mă duci, să 'l văd cu phylacterile pe braţ, cu tallis-ul pe cap...»

— «Barba nitunsă, prinsă 'n tulpan..?»

— «...şi într-o parte; firul de păr să nu atingă pergamentul?»

— «Ca să 'l vedeţi cum ...scrie o fâşie lungă? Sunt rari, şi sephorim-ii stau ritraşi...»

— «Marile Rabin să'şi pună'ntâi cămeşa ...ş'apoi nădragii, cum îi îngăduiala?»

— «Calcanul cum îi mai gustos? cu capere sau so-os??»

— «In ziua Sabattului poţi să ucizi o pasăre, sau să omori un... purice?»

— «Şi când ...Bizanţul fu potopit de Turci?»

— «Câte fire de păr alb este îngăduit să aibă o vacă roşcată destinată sacrificiului?»

— «Ca să rămâie ruşcată?... Ei! di când discută dumnealor!»

— «Dar dacă Talmudu-i atât de 'ncâlcit, cum se recunoaşte în el ...un evreu?»

— «Nici decum! Şi-aici îi tată voluptatea lui, ca să ridice noi şi noui prubleme!»

— Un Talmud vechi e un erbar de păr...»

— «Zbucium şi ...nedumerire! dar ce cată nicazul?»

— «O pricină de căpetenie a ...ostilităţii ce spui că

'ntâmpinaţi, nu crezi c'ar fi voinţa voastră ca să rămâneţi pretutindeni, cu viaţa voastră... particulară, izolaţi?!»

— «Şi dacă ducem o viaţă ritrasă, avem civà deascuns?»

— «Nu...»

— «Vorbe... şi bănuieli, cât născoceşte mintea! Păstrezi pi cap... pălăria, ei zic: «...fiindcă ai coarne!»

— «Au zis... Bernard Lazare n'a spus că voi aveţi şi coadă?»

— «Un şoltic! Ştia ca să glumească... Şi-aş'a crescut prigoana... demult...»

— «Oraşele papale: Roma, Avignon, — nu v'au cruţat mereu?»

— «Pestì Sinagogă îi trebuia o strălucire bisericii catolice! Nu împotriva persecuţiilor şi-a păstrat Izrael neatinse caracterile, dar din pricina lor!»

— «Iar divergință...»

— «Graez ...face pomelnicul violenţelor; videţi ...masacrele ...ne readuc mai mult la obârşia suferinţilor, la tradiţii!»

— «La ...refugiu?»

— «Aduţi aminte: înainte de a începe cruciadele...»

— «Sînt ortodox...»

— «Mai îngăduitor, ştiu! zic, ...'ţi faci mâna pe noi, încerci cuţitul, taie? La York, în Moravia, Austria, Italia, Mayenţa, Strasburg... Di ce? Eram noi ...făcători-direle? Era limba spurcată?»

— «Limba? O podoabă! Reuchlin, Pic de la Mirandole preţuiesc doar limba voastră ca şi latina, greaca.»

— «O sumă de găndiri noui cari prefac Europa din punctul di vedere filozofic...»

— «Prea devreme!»

— «...şi religios, vin dela Izrael...»

— «...sau din gândirile ...arabe interpretate în ebraica!»

— «Cu-atât mai mult!»

— «Critica dogmelor ...catolice: exegeza cărţilor sfinte, n'a fost creaţiunea iniţiatorilor reformelor...»

— «Exista dimult în cărţile arabe şi ...ebraice!»

— «Reformatorii luterieni şi calvini şi-au însuşit majoritatea argumentelor...»

»— «...literaturii semite...»

— «...cari atacă principiile însăşi ale credinţii catolice..»

— «Ce vină aveam noi?»

— «Corpurile coprind căldura; din osebirile de ...temperatură se zămisleşte ...vântul şi ...el purta acuma rodul! Nu, ascultă: adevăraţii voştri duşmani sînt ...coreligionarii voştri convertiţi : înainte încă de rebeliunea lui Luther, un evreu din Colonia, fiul unui măcelar ritual...»

— «...Pfef-fer-korrn? ...un pezivenghi!!»

— «...trece la catolicism, — denunţă cărţile religioase ale evreilor, Talmudul...»

— «Ştiu.., Hochstracht obţine dila Impăratul Maximilian edictul... di confiscare al cărţilor sfinte, în case şi în Sinagoge...»

— «Nimica special, acelaş vânt! Galileu nu l-a 'ncercat? Pe voi vă scapă Reuchlin...»

— «După Erasm, şel mai di seamă U-manist!»

— «Da, făliţi-vă, ...cere cruţarea, căci... cărţile-aistea slujesc tălmăcirei şi 'nvăţăturii religiei creştine!»

— «Ei vezi..!?»

— «Dar şi ...desbinării ei!»

— «Nu s'a străduit Luther să convirtească ...evrei?»

— «Şi ce fruct i-a adus casna? Religia lui ...i-a poruncit-o Vechiul Testament...»

— «Bine, dar ...să arzi ...Talmudul când nu'l pricepi?»

— «Şi dumneata 'l pricepi?»

— «Nu, dar îl discut, şi ...lumina...»

— «Se stinge... când n-o 'ntreţii..?»

— «Luther era un viulent!»

— «Cetise vechiul Testament... şi când nu isbuteşti, te 'nvaţă?»

— «Cerca ca Sinagogile să fie arse; spunea că's cocini şi evreii brute...»

— «Isaac Abrabanel, ministrul Isabelei, făcea orân-

duire şi ...Moses Mendelsohn, produs curat din «ghetto», ...teorii; sînt fel şi fel de oameni, şi vor mai fi!»

— «Când Dumnezeu a zămislit pământul, n'a făurit decât un singur om, pentru ca nici-unul să nu poată spune celuil'alt: eu sunt mai di neam decât tine!»

— «Dar fiecare călătoreşte cu proprii însuşiri, şi fiecine-i stânjenit de firea lui, — unde ţărmureşti egalitatea? Ideologul o poate visa, colectivitatea n'o dovedeşte. Nu vezi nici-un popor... ales?»

— «Ar trebui să fie!»

— «In natură..., cresc la o măsură toţi copacii ? Nu sunt munţi şi-adâncuri pe pământ?»

— «Pe mine mă rivoltă nedreptatea!»

— «Socot... pe ori-şi-cine, dar nivelul ce 'l visezi... abia pe baltă îl găseşti; acolo, — sub bale de broasc'aşternută, în adânc: putreziciune!»

— «Nu, dar dreptatea 'ntre ...popoare!»

— «Nu-i tăgadă! când eşti mai tare, ţi-o faci...»

— «Aşa în silnicie? Aia-i dreptăti!?»

— «N-o fi, da-i omenească!»

— «Mă rog ...deşe armată?»

— «Mă rog ...dece comerţ?»

— «Dar cei cari ...produc, cu cei cari consumă nu trebui-ajutaţi? Profitul...»

— «...şi interesul, avutul tot ca să 'l păzească, şi... viaţa?»

— «Armata o înțileg, dar... «militarismul»? și câte vorbi goale, și ce-i patriotismul?»

— «Nimica special, instinctul de conservare al ...noroadelor, atât!»

— «Dar nu-i prilej de ură? O înfrățire generală, nu poate-ajungi?»

— «Sau una ...internațională?»

— «Tocmai!»

— «Răsare altă vorbă ...goală: naționalismul!»

— «Mari scofală! Și ură și mai mare... Vorbe!»

— «In lume nu-i egalitatea ce ...visăm, dar este-un echilibru!

Pe-aiastă ...vorbă goală, Jupâne iart-o; ascultă: de veacuri multe, cu prețul a sute de răsboaie, în cari au pierit zecimi de mii și milioane de pământeni, am isbutit abia să ne păstrăm un patrimoniu național. Vorbim aceiași limbă, ne înțelegem de minune, să ne 'mbrăcăm la fel, și-acelaș gând ...cu voie bună înainte!»

— «Eu bucuros! Sunt vorbe.., omul dis-cută...»

— «Și s'aprinde... La ce bun?»

— «Acum vă las să v'odihniți, e ziua gàta, — Noaptibună!»

Și pleacă.

— «Odihnă bună să dea *Domnul!*» și ...gânduri bune!..

XXXIX

I-aș vrea hanul plin de călători. Oricât s'ar strădui sărmanul să-i mulțumească, nu l'ar mai acri baremi grija 'ntr'atât!

Par'că auzii pași în săliță, nu s-a culcat încă?

Un ceas de-o mai fi până 'n ziuă! Mă arde pe gât untura ce înghiții de când sînt pe-aici, m-a mai clătinat și ...trăsura; drum făcui în căruță prin bolovani și pietroaie, poate că... m'aș fi lipsit de-așa plimbare! Nu mi-i bine. Deschid ușa, încet să nu-i scol. Prin ușa cu geamuri lumina, dela noi din odaie, pătrunde și în săliță. Par'că

geme sau ...suflă; mi-arunc ochii... lângă perete un pat, oghialul stă gheboşit, laţe de păr pe perne. O pălărie şi un surtuc pe scânduri, o pereche de papuci şi una de... cizme. Ies afară. Colind prin curte, pe stradă. Par'că trecu unu prin poartă? Treaba lui! Mă 'ntorc, intru 'n casă.

Papucii nu s'au clintit, dar cizmele-au şters-o, au luat şi haina şi pălăria. Hanu-ăsta îi vrăjit!..

Vreau să mă culc, nu-i chip! Mă 'nvârtesc prin odaie. De nu l'aş trezi şi pe Mario, noroc că sforăie tare. Iar plec în curte, pornesc pe stradă mă 'ntorc. Hangiu în uşe, blând mă priveşte:

— «Nu vi-i bine? Poati vreţi un cuniac?»

— «Dacă zici dumneata...»

— «'Mi pari rău că nu v'aţi putut odinì, v-a supărat ...civà?»

— «Nu, dragă jupâne, dar nu mi-a priit ...plimbarea pesemne!»

Intră 'n casă; eu m'aşez pe scară, bărbia proptită 'n genuchi. Se luminează de ziuă.

— «Puftiţi în udaie, să nu ră-ciţi, îi aeru tàri; v'am preparaat un ceai ferbintì, luaţi o bucăţică di zahar cu puţin cuniac, o să videţi că trèci...»

'L ascult, prea are grije de mine, săracu! Când s-o fi odihnind?

— «Fug să v'aduc şi corn proaspăt!»

— «Lasă te rog...»

A păşit pragul, s-a dus. Tot îi ceaiul fierbinte; să mă mai plimb. Ne 'ntâlnim în poartă, a alergat, suflă.

— «Am zăbuvit ...mult?!» şi mă priveşte trist.

— «Nu, deloc. Acuma plecaşi, dar dece nu eşti cuminte, când te odihneşti?»

— «Când ...am ..triabă! ...Vidèţi că sînt caldi...» Infăşurate 'n hârtie ţine 'n mână două cornuri şi un covrig.

Intrăm în curte. Lângă ulucă o fată cât un voinic, despică lemne. Părul zburlit, — par'că 's ...laţile alea?! şerpi împletiţi, părul negru cărbune. Braţele ridicate 'n slavă ţin în mâini toporul sus, o clipă:

— «Hhâân!» A sărit în zăplaz jumătate din ciotul ce 'l avea la picioarele goale, l-a retezat dintr'odată, şi iar ridică toporul.

Fusta 'n vânt i-ajunge abia la genuchi, o sfoară o 'noadă de trup. O cămaşe de stambă albastră, un sân a ţâşnit afar' din cămaşa desfăcută la piept; 'l ascunde braţul căzut; i-a acoperit părul faţa; grămădită pe coapse şi slobode braţele; a trecut toporul prin lemn şi s-a 'nfipt în pământ! Un vraf de lemne are dinainte, toate despicate.

I-a priit odihna!...

XL

Dormii puţin, şi ostenit mă deştept.

Mario intră pe uşe, când s-a 'mbrăcat? Bercu după el, vecinic surâde. Cară ghepecu. A venit maşina. Grăbesc; vreme multă nu-i de pierdut. Plătim, ies afară. Bună maşină, dar ce cată ...cucoana? Ne spune şofeurul că:

«...domnişoară ...a fost în vizit la tanti ...şi estì făncţionară la poşte şi ...mergì numai pănă la Iacubeni, şi-aşa s-a ru-gaat să miargă cu ...noi! facim pumană, lui i-a fost... milă şi noi să dicidim.» Bercu nu se bagă, — trage cu urechia.

Ba n'o s'o dăm jos! Noi mergem la Dorna, Iacobeni's alături, dacă merge numai ...pân'acolo? Are şi bagaje destule: un cufăr mare, o ladă şi două boccele. Şi noi avem câteva.

Roată 'mprejur s-a strâns mahalaua toată. Fata se pupă cu tanti şi încă cu două madame.

Ne prezentăm: pe noi ştiţi cum ne chiamă. Fräülein Fanny Leiser o chiamă pe fată. Subţirel îmbrăcată pentru drum lung. Bălaie şi pistruiată. Ne luăm rămas bun dela gazdă, îi strâng mâinile-amândouă, spunem «bonjour» lui Bercu, şi ne răspunde: — «Servus!»

Incet răsbatem prin gloată şi ne luăm drumul, iute. Un maidan, o băltoacă. Cu mingea se joacă copiii, alergând după ea a poticnit unu 'n baltă, urlă. Mânjit pe faţă, şi straile ude. Ce bătaie-l aşteaptă acasă!

Iute-am oprit. O roată... Munceşte şofeurul, trece unu degeaba. 'L pune la lucru; sfârşesc.

L-a angajat ...ajutor; întoarce capul ne spune:

— «Pentru-ù orcì eventualitàti!»

L-a luat lângă el, fata 'ntre noi. Pornim.

Făgaşuri şi hopuri, cam răscolită şoseaua. Trecem prin două sate, ajungem la Borşa: zgură, fum, cenuşe, gâşte; perciuni, astereală, binale; madame, caftane, copii.

In stânga şi dreapta şoseli-au fost case, şi vor mai fi; de trei ori se reînoiesc într'un veac: le mistuie focul, le reclădeşte ...pantahuza! Şofeurul 'mi spune că le-au ars «studenţii»; am mai auzit povestea, nici el n-o crede.

Adevărul e altul, se pare. Intre cetăţenii orăşelului ista, sînt câte unii cari-i doresc propăşirea, 'l vreau mai frumos şi mai bine zidit; trăiesc ritmul vremii! Asiguraţi sunt toţi, findcă's oameni prevăzători. Socoteala cu asigurarea o lămureşte ...lumănarea. Ia foc o casă în capul aista şi alta la capătul cel'alt; dacă se 'ntâmplă ca să se schimbe vântul, să nu fie munca 'n zadar. Casile 's dese, ce zic? lipite! Stă focul într'una cât are de lucru şi 'n alta se mută. Stau bieţii oameni grămădiţi în şosea, sau afară din târg pe lături, bătrânii clatină capul, dau din mâini, bodogănesc şi oftează; copiii fac haz, surceaua

aprinsă, răvăcită de vânt, o culeg și cuminți, peste ulucă o aruncă 'n ogradă.

Oameni necăjiți! Au presimțirea din vreme, strâng din case ce pot, le grămădesc lângă uși, și când vine ...sorocul, să nu le ardă focul, le cară departe.

Asigurarea plătește, dar ce poți clădi cu ce'ți dă?!

Se întrunește sfatul, pornesc delegații prin țară și 'n alte țări, povestesc spaima, și toată 'ntâmplarea grozavă, strâng gologani, și orășelu 'nviază și mai frumos! Era din bârne și chirpici, din cărămidă 'l clădesc.

Intâlnesc un șir de căruțe și camioane cu saci de ciment. Sînt câteva luni decând l-a mistuit focul: unii vopsesc tabla nouă pe casa 'mplinită, și alții se mută. L'am străbătut tot, peste tot se lucrează.

Bună șosea! Acum urcăm, dar trage bine mașina. Suim în munte, răcoare. Mario desprinde din legături o haină și 'mbracă fetița, ea îi surâde. Ne-a rugat să oprim, a văzut un izvor, îi sete. S'a dat jos. Aprindem câte-o țigare, așteptăm până și-o potoli setea. S'a urcat, am plecat.

Drumul cotește într'una, departe sub noi șoseaua pe care abia trecurăm; acum coborâm și urcăm iară, sîntem sus pe coamă. O târlă zidită 'n piatră, pustie. Vremea poate să vină și mâine, au coborât mocanii la șes. Iar face fata semne, iar a văzut un izvor, iar am oprit. Ageră privire și răsbită fata de sete! S'a dat jos, noi fumăm.

Târla frumos întocmită; dar stau să mă 'ntreb: gospodărie 'mplinită dacă au și fântână în preajmă; dar pe creastă sîntem, de unde le-o veni apa? Ce 'mi pasă!

Privesc spre munții din jur, în dreapta răsnit un pisc răsărit între toți, se pierde 'n nori, — sub ei, privesc prin ochian: coama toată frământată de șanțuri și pâlnii, și alt vârf de munte în față, departe. Pe ăst'au stat rușii, și pe-ălăl'alt nemții, ne spune șofeurul: — au rămas mulți sus pe munte.

Acum coborâm. Sus ne 'ncălzise puțin soare, puțin; ne-a înghețat umbra din vale. 'Mi clămpăne dinții, și fata moare de sete, iar a oprit mașina! a văzut un izvor; cu fat'asta aș străbate pustiul, nu mori de sete, unde nu crezi și unde nu 'l vezi, 'l găsește! S-a dat jos, a trântit uscioara; pleacă pe spate 'napoi: s'a prins cordonul haini 'n ușe. Ii dau drumul, târâș pleacă cu el încotro știe. In adăpostu unui pietroi, floricele albastre, să 'ntinzi mâna le ai. Cobor și culeg, Mario 'n mașină, fumează. Mă 'ndeamnă, m'așez lângă el, așteptăm. A venit și fata, se-așează 'ntre noi, cingătoarea atârnă din haină pe jos, udă, și pantofii stropiți de cișmea. «Nu mă uita» — floricica albastră i-o dau lui Mario s-o prindă în cingătoare; îi poartă noroc ...și-aminte 'și aduce!

Avea dreptate Bercu, bună mașină, sboară!

Intre șosea și șanțul din dreapta, o cale ferată îngustă, a rămas urma, au scos șinele; în spatele frontu-

lui s'au slujit de ca să care muniţii, şi la cimitirul din vale, morţii.

Ajungem la Cârlibaba. Mă poartă gândul 'napoi, la prietenul meu, hangiu; prin locurile-astea şi-a măcinat trupul şi viaţa fratele lui, căpitanul!

Oprim la o berărie, pe stânga; şi la dus ne-am abătut. In capu scării jupânul, zâmbeşte. Ne petrece din tindă în sală, cu mâneca şterge masa, erau trei rotocoale umede.

— «Puf-tiiţi?»

'L rugăm să ne-aducă: bere şi puţină brânză.

— «Salaam, sardelì?» ne 'ntreabă.

Din toate-o să luăm. Fata cere «Sifon!» Dacă tot aşa des o să oprim, pierdem trenul!

Uşa din stânga deschisă, în salon la masa din mijloc, două fete şi trei cavaleri beau limonadă. Ne-a adus ce poruncisem şi ce-a mai vrut. Foarte coafată, zugrăvită guriţa, sprincenile smulse, rochie de *catifè*, — o duduie plină de ...«*nonchalance*» intră; peste umăr priveşte: — «Z' allons!» spune domnului care-o urmează, au trecut în salon.

— «Domnul Jidicătorr,—fata mè... A voil purăl!»*) ne lămureşte jupânul. Inţeleg, a lăsat «Ocolul» şi s'a apucat de ...curte. Ne-am sculat, plecăm.

Mă prind a vorbi cu fata de lângă mine, 'mi spune că'i

*) „Fană pereche!"

din Cernăuţi, are serviciu la poştă la Năsăud, mătuşe 'n Vişău şi alta unde se duce, logodnic la Câmpulung, — ibovnic la Dorna, aflu mai târziu, — toate mi le spune. Ştie-o mulţime de istorii, din ...şcoală le ştie, şi le spune cu haz, le ţin minte, dar ...nu le pot spune! Ii pare bine că a avut prilej să vină cu noi, altfel nu putea să fie la noapte la ...Dorna. Păcat ar fi fost! Singură n'ar fi putut să plece, aşa s-a 'nţeles cu şofeurul, numai... 500 lei i-a luat. Şi-a făcut... «pomană!?» Intind mâna să 'l apuc de urechi, fata mă roagă să nu-i spun nimic, aş'au fost înţeleşi şi ...vine s'o ia, s-o ducă şi la ...noapte la ...Dorna, altfel... Pricep, află mătuşa, şi niei nu mai vine s-o ia. Nu ne-a fost fata belea prea mare, şi dacă mă roagă să tac, aşa o să fac!

Cotim la stânga, în loc la dreapta, oprim. Se dă fata jos, îi cară băieţii cufărul sus; ne face bezele, ne strigă: — «adiè!», pornim spre Dorna, mai avem jumătate de poşte. Bistriţa curge zorită, pe lângă şosea, Mario mi-arată..., nu văd nimic, păstrăv era? Trecem podul, intrăm în oraş. Lume puţină, a trecut sezonul. Avem noroc de odihnă, gol o să fie trenul.

Oprim la cofetărie, birtu-i în fund. Lista? Dac' aş şti să citesc dela dreapta spre stânga, aş şti ce s'aleg. Bat în masă. Vine. Ne salută foarte politicos, desprinde blaivazu de după ureche, 'l plimbă pe listă:

— «Harte cier? Hincrân iouch? A ghităn marachân-

bein? Ghefiltăfiş? Ghihactă Ghenzănleibăr? Kişche mit farfăăl? *) *Fàin!* Rânderăn bratân? A tină-hering! *Extra !!* Ciulând ? ...Ghireihărtă ţink ? A ţimes meirlâch ? A ...fleşăll broufân?!»

Ne-a ...lămurit! Vreme multă nu mai avem. O mâncare de ştiucă, şi o friptură de gâscă; curat, eftin şi bun. Şi-acum la gară!

— «Dăouă minuti mai sănt!!» ne strigă hamalul. Vijelie prin sală, am ajuns pe peron. Aici... cum mai răsbim? Lume 'n neştire! Toţi conversează cu ăia din tren, ferestrile pline, stau şi pe scări. 'Şi dau... «cumplimente», spun ce-au uitat, ce să le-aducă, şi tot ce-au de spus; ne ajutăm din coate şi sărim în vagon; claie bagajile toate, gata de drum. S'a smucit vagonul odată, şi mi-a căzut în braţe-o madamă, unul m-a călcat pe picior: «purdon!»

O cabină goală, dar pe sală lume s-o umple 'ntreit! Am ocupat două locuri lângă fereastră. Cu noi în cupeu mai sînt: lângă mine-o cucoană, se vaită rău că, a fost în alt vagon, din greşală se suise 'n a II-a, şi i-a căzut un «jamantan pisti cap»; — un şip lung ţine 'n mână: «Lilas blanc»; stropeşte 'n basmă şi'şi-alintă cucuiul; alături de ea, jumătate 'n cupeu şi jumătate pe sală, o persoană mai corpolentă, între ei unu slab, ochelari negri. Pe canapeaua din faţă, şi lângă Mario, — norocos e băiatul ăsta! — o persoană foarte simpatică, aş putea zice «jantilă». Ochii albaştri, privesc în pământ, câte-odată spre uşe, şi pe furiş spre Mario. Apoi, unu 'ntr'altul doi negustori, unul pipăie 'n deşte mostre de ştofă şi le trece vecinului; lângă ei o cocoană nemai pomenit de grasă, pe genuchi un paner; scoate şi 'mbucă. Intre ea şi fereastră, strivită o «Fräulein», ţine 'n braţe un băieţel, urlă şi-i curge nasu; părul creţ şi bălan. Proptit în uşe un intelectual, pălărie neagră cu borduri de-o palmă, favoriţi ...deslipiţi, ochelari americani, în subţioară o carte, în mână umbrela, redingotă neagră; priveşte 'nciudat spre Mario şi mustrător spre vecina cu care vorbeşte prietenul meu. Ii face semne, şi fata se scoală,—nu'ţi spuneam eu, dragă Mario, că sînt împreună!? Zăduf în vagon! par'că-i cuptor. Ne duce trenul spre şes.

Toţi vorbesc «jargon» şi ruseşte, nu le stă gura. Convoiul ăsta duce călători în două direcţii: Cernăuţi şi Chişinău; — la Dărmăneşti 'şi iau drumul; curg în râuri, două, proptite în Nistru, încheie o «deltă»; apa, ...părâuri, macină «glia». Va trebui vremea s'aducă pământ proaspăt din munte! altfel... când s'o vărsa Nistru?!...

Toţi vin dela băi: buhăiţi, congestionaţi, apoplectici; cum or fi fost până n'au fost? Doamna de lângă mine s-a mai astâmpărat, — ce i-aş mai arunca flaconul pe geam, ăla cu «Lilas blanc»!

*) Gât de gâscă umplut cu tăiţei.

— «A tricut, nu estì-aşaa?»

Aş! miroase teribil! ca mi-arată cucuiul...

— «Se desvoltă ...normal!» îi răspund.

— «Se dis-volltăă?» şi iar se boceşte şi iar îl stropeşte, — mai bine tăceam!

'Mi spune că, dacă ştia ce o să îi se 'ntâmple, mai bine nu mai venea.

— «Par'că crediţi că ...mălt bini am c'am chiltuit paràli la băi? Şi mă rog ce fulos am avut? Ăst-aa?» şi iar 'şi propteşte mâna 'n cucui, — «puteam să'l am şi-acasă, mai eftin şi poatì mai mic! Aşa pâţeşti cănd ti iei după mèdici! nîmăr argher! Zicì că sănt săngiroasă, şi... mai bìni să fiu amènicăă? M'am duus, am fost, şi ce prucupscal'am vuzùt? Când am intrat în ...cadă, aşa o apă rèci! şi fugeau beşicuţi pe mini de aşid-boric...»

— «...carbonic.»

— «Par'căă ...am di nivoie... să'l ţin mintèe? Aşa m'am gădilaat pisti ...tăt c'a tribuit să plec din baie afară, beletu plăti-it; a şeină, reină, capùră!»

Şi tot ce-a păţit îmi povesteşte. A scos un pachet cu prăjituri, nu pot s'o refuz.

— «Dumniavoas-trăă ...sănteţi din ...rigat!»

— «...Da, doamnă.»

— «Eu ...am ştiut di când v'am vuzuut!» şi dă din cap.

De ne-am asimila mai curând, prea sîntem deochiaţi!...

Ies pe sală, — s'au mai rărit, und' s-or fi dus? Intelectualu-e foc de 'nvrăjbit, iar fetii ţi s'au umezit ochii; dece-o fi certând-o? dece s'au răsnit!?...

— «Hìtah! der roìter colnăr idù!» *) strigă unu, şi-o şterge. Alţi doi, răzemaţi de ferestre, se trag înapoi, «aferaţi» părăsesc vagonul.

Toţi se frământă par'că i-a pişcat strèchia.

— «Biletu dumniavoastră, mă rog frumos!»

Mario le dă pe-amândouă. In compartimentul nostru, o jale! Toţi se caută în buzunare, toţi îl aveau, şi toţi l'au ...avut; cocoana lângă care stam l-a dibuit, arată biletul: e de a II-a; — i-a mai crescut cucuiul. Negustorii au bilete de clasa... III-a; martor sînt că săracii de când s'au suit stau grămădiţi amândoi pe un loc. Fräulein: două bilete de 'ntâia, pentru ea şi copil. Namila de lângă ea are un bon de călătorie pentru clasa II-a, — ţine restorant într'o gară, spune, — face reclamă, îmbucă; două locuri ocupă. Al de lângă uşe, stacojiu şi 'necat, spune că... a dat banii hamalului şi a uitat să i'l ceară; i-au eşit ochii din crug, şi vinele pe tâmple stau să-l plesnească, aşa-i ...di exaspirat! Toţi au o pricină. Conductorul şi-a scos catastiful de-amenzi, — hărbăriţi îs toţi.

Eu socot ...întocmeala-i de vină. Un raport mai simplu 'ntre numere n'ar mai pricinui dihònia. Ai bilet de întâia, «I» scrie pe el, să ai drept la un loc; dar nu 'ţi dă

*) „Făziţi-vă! vine conductorul!"

nici-unul! Scrie «II» pe bilet, două locuri să'ţi dea, — cucoana grasă ştie rostul mai bine, şi şi le-a luat. Insfârşit cu biletul de a III-a, să ai drept la trei locuri; şi toată lumea ar fi mulţumită!

Se sfătuiesc, se scotocesc prin buzunare; finiocu ţine creionul proptit în carnet, neînduplecat pare. Or avea... secrete să 'şi spună, întorc capul; răzemat de stinghia ferestri în sală, privesc în zare şi fluier. Zurnet de ...poli, şi foşnesc bumaşte.

— «Mulţumesc foarte frumos!» aud în spate; a plecat conductorul.

Sistemul aista de «*Cassa*» 'mbulantă 'n vagoane, dacă s'ar generaliza, ar scuti direcţiunea C. F. R. de atâtea încasierii de prin gări, şi cari stau toate degeaba, şi costă parale!

Iar s-a umplut coridorul, şi pe jos de hârtii, de sâmburi, de coceni de porumb; — pline staţiile de păpuşoi-fiert, prune şi struguri. Noroc că s'au trecut... pepenii!

A 'nserat, s'a mai răcorit oleacă. Mult nu mai avem, ajungem şi schimbăm trenul. Toată lumea-i la masă, legături şi pachete ţin pe genuchi pe jurnale: pastramă de gâscă, plăcinte cu brânză, ghiudèm, mere murate, bèigheli, cârnaţi şi salàm; ouă răscoapte, — cojile pe covor; gâlgâie din sticle. De n'ar dà peste ei controlul că ...li s'apleacă! Mie mi-a trecut foamea.

S'a lăsat întunerec, bate şi vântul, necăjit aruncă scântei 'năuntru, dela maşină. Puzderii semănate 'n văzduh, s'au strecurat câteva prin fereastră, — se sting iute, dar frige când te atinge.

Mario pe sală, prin ...fund; arsă sare nevasta rabinului în sus, el scapă umbrela şi cartea din mână; scânteia în ...sân, el s'o stingă, o aprinde mai rău findcă ...se gâdilă balabusta! Drăgălaş ne priveşte, el a uitat de ceartă; o bănuială-i răcise, o scânteie i-a împăcat. Bine-cuvântat fii Doamne! Răbdare. Ce-a iscodit focul, o s'astâmpere ...a-pa !

Fluieră lung şi viforeşte scântei, — Dărmăneştii!

A-ici ...lume, colcăie! Peronul plin, şi printre vagoane! Ne cărăm bagajul în sala de aşteptare, birtu nu ne îndeamnă, şi până vine acceleratul mai e încă vreme. Ori omori timpul, ori te omoară, dar trece. Răbdare...

XLI

Ne-a dus tregherul lucrurile afară din gară, departe; le-a aşezat lângă şine, să-i fie la îndemână; noi lângă ele.

L-a anunţat, de-acuma soseşte! Două scântei înjugate şi roşii, răsar şi se pierd; luminează într'una şi cresc făr' să se mişte. Par'că geme pământul, se clatin'acuma, dùduie locul, s'au luminat şinele, — vine! umbră grămădită a ţâşnit din întunerecul nopţii; uruind, suflând a trecut

mașina ca vântul; luminate ferestrele gonesc în urmă; clămpăne roțile și frânele țipă; a 'ngenat, s'a oprit.

Avem bilete de clasa II-a, într'a II-a suim. Peste tot perdelele trase și zăvorite ușile. Batem în geamuri, nimeni. Te pomenești că avem norocul să fie goale! Când o porni trenul vine și conductorul, iată-l că vine! La rând le deschide cabinele toate, toate ticsite. Unul din ale «jumătate»; — doi pe trei locuri.

— «Domnule draghie, atât loc mai avem!» spune conductorul. Loc? Vorbă să fie! Trei-zeci de pachete înșiruite până 'n tavan; să ne cărăm bagajul, ce-om face pe urmă vedem. Ii rog să nu se sinchisească de noi, findcă ne ducem să luăm masa; pe plac le sîntem. După mutre și după calabalâc, voiajori de comerț par a fi; unul scurt, burtos și hazliu, poznaș trebue să fie; ălăl'alt lung, deșirat, capul ca o gutuie, râde într'una de ce și-or fi spus... cred, că n'or râde de noi? dar se prea poate, și dacă le face plăcere...

A pornit trenul, s'au rostogolit trei pachete grele; aiurit ăla lungu, geme; — au de ce râde!

Ne-am dus.

Față 'n față la masă. Incă trei mese sînt prinse. Luăm ce ne-aduce. Sîntem la cafele, fiertură de ...prune. Tabachera lui Mario pe masă, nostimă tabacheră! dar să n'o lași în ploaie că se înmoaie; mucava lăcuită și zugrăvită 'n culori multe. Incăpătoare, și nu știu ce-i face, dar veșnic îi plină; noi tragem din ea cât putem. Tutun răsfirat, nici umed, nici prea uscat, bun! Rotocoale de fum...

— «Ei, cum îți păru plimbarea?» mă 'ntreabă.

— «Frumoa-să! dar dumitale?»

— «Par'că n'aș mai veni!..»

— «E și ... departe, 'nțeleg...»

— «Nu — nu, nu-i vorba de asta! dar...»

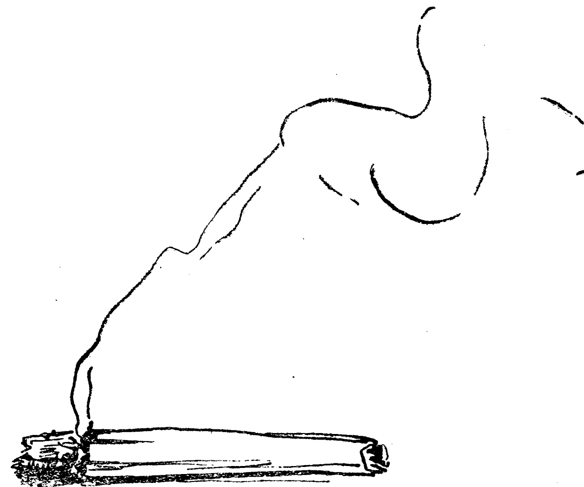
Schimb vorba. Iar o întoarce:

— «Și, ...zi ne-a poftit, în munții lui, ...la el ...acasă?!»

— «Dacă i-a fost voia!»

— Ascultă-mă zău! cum s-o fi pripășit ...*ăsta* prin țara noastră?»

— «Cum?? — ui-te, a luat ...trenul ca noi!»...

«*FAENUM HABET IN CORNU!*»

Cara-Omer.

București, 22 Noembrie 1931.

TABLA DE MATERII

